

100 LAT

POLSKIE TOWARZYSTWO GEOGRAFICZNE • POLISH GEOGRAPHICAL SOCIETY

**czasopismo
geograficzne**
geographical
journal

**KONGRES
GEOGRAFII
POLSKIEJ**

**64. Zjazd
Polskiego
Towarzystwa
Geograficznego**
Poznań 2023

**Komitet Nauk Geograficznych PAN
Konferencja Kierowników Jednostek Geograficznych
Polskie Towarzystwo Geograficzne
Wydział Geografii Społeczno-Ekonomicznej i Gospodarki Przestrzennej UAM
Wydział Nauk Geograficznych i Geologicznych UAM**

KONGRES GEOGRAFII POLSKIEJ

połączony z

**obchodami 100-lecia Czasopisma Geograficznego
i
64. Zjazdem Polskiego Towarzystwa Geograficznego**

pod hasłem

GEOGRAFIA NIEPEWNOŚCI

**Patronat Honorowy:
Jej Magnificencja
Prof. dr hab. Bogumiła Kaniewska
Rektor Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu**

**31 maja – 3 czerwca 2023 roku
Collegium Geographicum, ul. B. Krygowskiego 10, Poznań**

PROGRAM RAMOWY

31 maja - środa

- 11.30 – 12.00 – Recepcja
- 12.00 – 14.00 – Posiedzenie Zarządu Głównego PTG
- 14.00 – 15.00 – Obiad
- 15.00 – 17.30 – Walne Zgromadzenie Delegatów PTG

1 czerwca - czwartek

- 9.00 – 9.30 – Recepcja
- 9.30 – 10.00 – Powitanie
- 10.00 – 11.30 – Sesja plenarna
- 11.30 – 12.00 – Przerwa kawowa
- 12.00 – 13.30 – Sesja jubileuszowa 100-lecia Czasopisma Geograficznego
- 13.30 – 14.30 – Obiad
- 14.30 – 16.00 – Sesja plenarna
- 16.00 – 16.20 – Podsumowanie sesji plenarnych
- 19.00 – Koncert fortepianowy i bankiet
(Sala Lubrańskiego Collegium Minus, Rektorat, ul. Wieniawskiego 1)

2 czerwca - piątek

- 9.30 – 11.30 – Sesje tematyczne I
- 11.30 – 12.00 – Przerwa kawowa
- 12.00 – 14.00 – Sesje tematyczne II
- 14.00 – 15.00 – Obiad
- 15.00 – 16.30 – Sesje tematyczne III
- 16.30 – 17.30 – Sesja podsumowująca
- 17.30 – 18.00 – Poczęstunek
- 18.00 – Wspólne przejście z Collegium Geographicum na przystanek tramwajowy
- 18.30 – Wycieczka bimba¹ po Poznaniu (ok. 3 godz.)

3 czerwca - sobota

- 10.00 - *Poznań – miejsca nieoczywiste* - wycieczki piesze po Poznaniu (ok. 4-5 godz.):
 - A. *Poznań średniowieczny (Ostrów Tumski, Stary Rynek)*
Prowadząca: Iwona Hildebrandt-Radke
Miejsce zbiórki: plac przed Katedrą, Ostrów Tumski 17
 - B. *Sołacz – przyroda i ludzie*
Prowadzący: Janusz Górny
Miejsce zbiórki: skrzyżowanie al. Wielkopolskiej i ul. Pułaskiego
(przystanek tramwajowy Wielkopolska)

Wydarzenia towarzyszące

- *Wystawa o Pawle Edmundzie Strzeleckim* z okazji Roku Strzeleckiego
18 maja – 15 czerwca
- *IV Warsztaty Geograficzne Oddziału Poznańskiego PTG w Armenii i Gruzji*
29 czerwca – 16 lipca (18 dni)

¹ Bimba w gwarze poznańskiej to tramwaj.

PROGRAM SZCZEGÓŁOWY

Dzień I 31 maja 2023 r. (środa)

MIEJSCE OBRAD: SALA 21 W COLLEGIUM GEOGRAPHICUM

11.30 – 12.00 *Recepcja*

12.00 – 14.00 **Posiedzenie Zarządu Głównego PTG**

14.00 – 15.00 **Obiad**

15.00 – 17.30 **Walne Zgromadzenie Delegatów PTG**

Dzień II 1 czerwca 2023 r. (czwartek)

MIEJSCE OBRAD: AULA KRYGOWSKIEGO W COLLEGIUM GEOGRAPHICUM

9.00 – 9.30 *Recepcja*

9.30 – 10.00 **Powitanie**

10.00 – 11.30 **Sesja plenarna**
Wyzwania i perspektywy rozwoju polskiej geografii w czasach niepewności

Prowadzenie: Marek Degórski (IGiPZ PAN)
Radosław Dobrowolski (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej)
Bolesław Domański (Uniwersytet Jagielloński)

Paneliści:

- Mariusz Lamentowicz (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza)
- Grzegorz Micek (Uniwersytet Jagielloński)
- Mateusz Strzelecki (Uniwersytet Wrocławski)
- Tomasz Wites (Uniwersytet Warszawski)

11.30 – 12.00 **Przerwa kawowa**

12.00 – 13.30 **Sesja jubileuszowa 100-lecia Czasopisma Geograficznego**

Prowadzenie: Piotr Migoń (Uniwersytet Wrocławski)

Prelegenci:

- Antoni Jackowski (Uniwersytet Jagielloński)
Kazimierz Krzemień (Uniwersytet Jagielloński)
100-lecie Czasopisma Geograficznego
- Cezary Mądry (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza)
Czasopismo Geograficzne – stan obecny i wyzwania

- Andrzej Kostrzewski (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza)
Profesor Stanisław Pawłowski – uczyony, organizator nauki, dydaktyk

13.30 – 14.30 **Obiad**

14.30 – 16.00 **Sesja plenarna**
Partnerstwo nauki i praktyki w geografii

Prowadzenie: Urszula Myga-Piątek (Uniwersytet Śląski)
Zbigniew Zwoliński (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza)

Paneliści:

- Michał Drożdż – prezes GIS-Support
- Janusz Dygaszewicz – dyrektor Departament Systemów Teleinformatycznych, Geostatystyki i Spisów Głównego Urzędu Statystycznego
- Przemysław Gonera – były Prezes Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej oraz Związku Międzygminnego „Gospodarka Odpadami Aglomeracji Poznańskiej”
- Łukasz Mikuła – Radny Miasta Poznania, Przewodniczący Komisji Polityki Przestrzennej i Rewitalizacji
- Tadeusz Peryt – Prezes Polskiego Towarzystwa Geologicznego
- Piotr Szrek – z-ca dyrektora Państwowego Instytutu Geologicznego
- Przemysław Śleszyński – Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN

16.00 - 16.20 **Podsumowanie sesji plenarnych**

Prowadzenie: Maciej Jędrusik (Uniwersytet Warszawski)

19.00 **Koncert fortepianowy – Shizuka Okumura**
Bankiet
(Sala Lubrańskiego Collegium Minus, Rektorat, ul. Wieniawskiego 1)

Dzień III 2 czerwca 2023 r. (piątek)

MIEJSCE OBRAD: COLLEGIUM GEOGRAPHICUM

9.30 – 11.30 **Sesje tematyczne I**

SESJA 1A *Badania geograficzne przemian gospodarki w warunkach turbulencji otoczenia* **(Aula Krygowskiego)**

Moderatorzy: Paweł Czapliński (US Szczecin), Tomasz Rachwał (UEK Kraków), Anna Tobolska (UAM Poznań)

- *Kierunki badań przemysłu w erze turbulencji społeczno-gospodarczych: perspektywa geograficzno-ekonomiczna* – Paweł Czapliński (US Szczecin), Tomasz Rachwał (UEK Kraków), Anna Tobolska (UAM Poznań)

- *Przemiany rynku samochodów osobowych w Polsce w perspektywie geograficznej* – Tadeusz Strykiewicz (UAM Poznań), Robert Kudlak (UAM Poznań), Bartłomiej Kołsut (UAM Poznań), Wojciech Dyba (UAM Poznań)
- *Trajektorie rozwojowe wewnętrznych peryferii w Polsce w warunkach turbulencji otoczenia* – Paweł Churski (UAM Poznań), Czesław Adamiak (UMK Toruń), Anna Dubownik (UMK Toruń), Maciej Pietrzykowski (UEP Poznań), Barbara Szyda (UMK Toruń)
- *Zróźnicowanie funkcji o zasięgu międzynarodowym w miastach świata* – Piotr Raźniak (UP Kraków)
- *Analiza skutków wojny handlowej Australii z Chinami* – Łukasz Gręda (UW Warszawa)
- *Wytchnienie czy przekleństwo? Skutki pandemii COVID-19 dla obszarów chronionych na świecie* – Anna Dudek (UW Warszawa)

SESJA 3A Geografia niepewności – (nie)pewność geografii. Idee, koncepcje i tożsamość geografii – sesja o charakterze panelu dyskusyjnego (sala 1)

Moderatorzy: Marcin Wójcik (UŁ Łódź), Justyna Chodkowska-Miszczuk (UMK Toruń)

- *Geografia czy nauki geograficzne? W poszukiwaniu podstaw ontologicznych i epistemologicznych przedmiotu(ów) badań* – Leszek Butowski (UŁ Łódź)
- *Separatyzm przedmiotowy i podmiotowy geografii – zmiany w relacji* – Marcin Wójcik (UŁ Łódź)
- *Geograf w transdyscyplinarnej grupie badawczej. Wyzwania, szanse, kompetencje* – Bogumiła Lisocka-Jaegermann (UW Warszawa)
- *Jakiej geografii mamy być Towarzystwem?* – Urszula Myga-Piątek (UŚ Katowice)

SESJA 4 Geografia transformacji energetycznej – przestrzenny wymiar zjawisk energetycznych (sala 4)

Moderatorka: Ewa Nowak (UJK Kielce)

- *„Wierzyiele” vs. „dłużnicy” OZE. W kierunku przestrzennych wzorców zrównoważonej transformacji energetycznej w Polsce* – Jan Kazak (UPWr Wrocław), Justyna Chodkowska-Miszczuk (UMK Toruń), Grzegorz Chrobak (UPWr Wrocław), Maria Mrówczyńska (UZ Zielona Góra), Standa Matinát (UŚ Katowice, Palacky University Olomouc, Czechy, The James Hutton Institute, Aberdeen, Szkocja)
- *Charakterystyka bilansu energetycznego oraz przewag konkurencyjnych rynku energii krajów Regionu Europy Środkowo-Wschodniej* – Ewa Nowak (UJK Kielce)
- *Transformacja energetyczna w kontekście bezpieczeństwa państwa, regionu, miasta* – Dorota Niedziółka (SGH Warszawa)
- *Rozwój morskiej energetyki wiatrowej w Polsce* – Tadeusz Palmowski (UG Gdańsk)
- *Determinanty i dynamika cen metali przemysłowych w obliczu procesu dekarbonizacji i transformacji energetycznej* – Maciej Mróz (SGH Warszawa)
- *Edukacja surowcowa jako istotny element edukacji geograficznej w czasach globalnych przemian* – Alicja Kot-Niewiadomska (PAN Kraków)
- *Spalarnie odpadów w dyskursie internetowym po polsku* – Maciej Kałaska (UW Warszawa)

SESJA 7 *Niepewność w kartografii historycznej* (sala 18)

Moderator: Tomasz Panecki (PAN Warszawa)

- *Pewność niepewności. Problemy z reprezentacją informacji przestrzennej* – Mirosław Krukowski (UMCS Lublin)
- *Źródła niepewności w kartografii historycznej* – Bogumił Szady (PAN Warszawa, KUL Lublin)
- *Źródła historyczne jako podstawa odtwarzania koncepcji granicy polsko-czechosłowackiej po pierwszej wojnie światowej* – Beata Konopka (UMCS Lublin), Marek Barwiński (UŁ Łódź), Mateusz Zawadzki (UMCS Lublin)
- *Skorowidz wszystkich miejscowości położonych w Królestwie Galicyi i Lodomeryi wraz z Wielkim Księstwem Krakowskim z 1868 roku jako przykład źródła danych przestrzennych* – Anna Miklar (UJ Kraków)
- *Przebieg granicy między tradycją zachodnią (łacińską) i wschodnią (prawosławną) w Europie i sposoby jej wyznaczania* – Alina Awramiuk-Godun (UW Warszawa)
- *Granice regionu osadniczego Głuchoniemców w świetle źródeł z XIX wieku* – Marcin Solarz (UW Warszawa)
- *Krajobrazy śląskich wsi w średniowieczu, czyli o meandrach rekonstrukcji historyczno-geograficznych* – Agnieszka Latocha-Wites (UWr Wrocław)
- *Niepewność badacza – utomność czy atut?* – Jacek Wolski (PAN Warszawa)

SESJA 8A *Przemiany krajowych, regionalnych i lokalnych systemów osadniczych i społecznych w dobie kryzysów* (sala 5)

Moderator: Robert Szmytkie (UWr Wrocław)

- *Poziom i dynamika rozwoju wybranych miejskich obszarów funkcjonalnych w Polsce w latach 2011–2020* – Marzena Walaszek (UAM Poznań), Justyna Wilk (UAM Poznań), Tomasz Kaczmarek (UAM Poznań), Urszula Kaczmarek (UAM Poznań)
- *Zmiany w charakterystyce zjawiska suburbanizacji w Obszarze Metropolitalnym Warszawy w ostatnim dwudziestolecu* – Sylwia Dudek-Mańkowska (UW Warszawa), Mirosław Grochowski (UW Warszawa), Maciej Misztal (UW Warszawa), Karolina Sitnik (UW Warszawa)
- *Systemy osadnicze obszaru metropolitalnego Gdańsk-Gdynia-Sopot wobec kryzysu pandemicznego i uchodźczego lat 2020–2022* – Magdalena Szmytkowska (UG Gdańsk)
- *Teoria ośrodków centralnych w ujęciu współczesnym, czyli jak korzystać z idei W. Christallera w trzeciej dekadzie XXI wieku* – Adam Parol (UJ Kraków)
- *Współczesne przemiany ludnościowe w Polsce w świetle koncepcji drugiego przejścia demograficznego* – Sławomir Kurek (UP Kraków)
- *Obszary strategicznej interwencji (OSI) w województwie zachodniopomorskim i pomorskim. Spektrum problemów natury demograficznej i rozwoju społeczno-ekonomicznego* – Jacek Rudewicz (US Szczecin)
- *Wpływ programów społecznych na trendy demograficzne w Polsce* – Tomasz Kossowski (UAM Poznań), Bartosz Wojtyra (UAM Poznań), Anna Kołodziejczak (UAM Poznań)

SESJA 9A *Przestrzeń życia człowieka w czasach niepewności – nowe pola badawcze w geografii społecznej?* (sala 21)

Moderatorzy: Artur Bajerski (UAM Poznań), Roman Matykowski (UAM Poznań)

- *Geotrauma – pole badawcze geografii społecznej w czasach niepewności* – Tomasz Wites (UW Warszawa)
- *Nowe zadania, nowe problemy geografii społecznej w Polsce w obliczu polaryzacji orientacji naukowych, koncepcji badawczych i poszukiwań niszowych* – Roman Matykowski (UAM Poznań), Artur Bajerski (UAM Poznań), Emilia Bogacka (UAM Poznań), Katarzyna Kulczyńska (UAM Poznań), Henryk Maćkowiak (UAM Poznań), Cezary Mądry (UAM Poznań), Anna Tobolska (UAM Poznań), Justyna Weltrowska (UAM Poznań)
- *Wzory segregacji mobilności w ujęciu biograficznym* – Anna Grzegorzcyk (UW Warszawa)
- *Strach przed COVID-19 i wywoływane przez niego emocje – sytuacja mniejszości* – Tomasz Michalski (UG Gdańsk), Jakub Grabowski (GUMed Gdańsk), Maciej Brosz (UG Gdańsk)
- *Mechanizmy wpływu społeczności lokalnych na podejmowanie decyzji w sferze kształtowania przestrzeni* – Maria Bednarek-Szczepańska (PAN Warszawa)
- *Postrzeganie zbiornika Mucharz na Skawie przez różne grupy społeczne* – Łukasz Wiejaczka (PAN Kraków)
- *Stabilne czy niepewne? Jakie są zachowania wyborcze Polaków i czy można je prognozować?* – Magdalena Skorupska (UW Warszawa)

SESJA 10A *Przyszłość polskich badań geograficznych* (sala 2)

Moderatorzy: Marek Degórski (PAN Warszawa), Zbigniew Zwoliński (UAM Poznań)

- *Aktualny stan i tendencje rozwoju geografii w Polsce* – Andrzej Kostrzewski (UAM Poznań), Marek Degórski (PAN Warszawa), Maciej Jędrusik (UW Warszawa), Kazimierz Krzemień (UJ Kraków), Andrzej Lisowski (UW Warszawa), Mikołaj Majewski (UAM Poznań)
- *Geomorfologia w Polsce – stan obecny i wyzwania na przyszłość* – Piotr Weckwerth (UMK Toruń)
- *Nauka o klimacie – Quo vadimus?* – Zbigniew Kundzewicz (UPP Poznań)
- *Woda, kluczowy czynnik cywilizacyjny – wybrane aspekty* – Mirosław Żelazny (UJ Kraków)
- *Zdalne n-wymiarowe technologie badawcze w geografii przyszłości* – Piotr Wężyk (URK Kraków)
- *Wirtualne przestrzenie i miejsca w geografii cyfrowej – poza reprezentacje materialnego świata* – Michał Rzeszewski (UAM Poznań)

SESJA 12A *Wpływ czynników politycznych, religijnych i kulturowych oraz klęsk elementarnych na kształtowanie przestrzeni efemerycznej* (sala 6)

Moderator: Cezary Mądry (UAM Poznań)

- *Murale, czyli „efemeryczne galerie” w przestrzeni miast* – Małgorzata Durydiwka (UW Warszawa), Aleksandra Korpysz-Wiśniewska (UW Warszawa)

- *Kierunki powojennych przemian przestrzennych najbardziej zniszczonych małych miast. Przykład północno-wschodniej Polski* – Łukasz Musiaka (UŁ Łódź), Paweł Sudra (IRMiR Warszawa), Tomasz Spórna (UŚ Katowice)
- *Przemiany przestrzenne historycznych centrów dużych miast Ziemi Odzyskanych po II wojnie światowej* – Łukasz Musiaka (UŁ Łódź), Robert Szmytkie (UWr Wrocław), Bartosz Bartosiewicz (UŁ Łódź), Marcin Feltynowski (UŁ Łódź)
- *Przemijający krajobraz Łodzi wielkoprzemysłowej – nowe funkcje starych fabryk* – Magdalena Baranowska-Deptuła (UŁ Łódź)
- *Zanik osadnictwa wiejskiego w byłych Prusach Wschodnich po 1945 roku. Uściślenia terminologiczne i rozwiązania metodyczne na wybranych przykładach* – Anna Majewska (UŁ Łódź), Tomasz Figlus (UŁ Łódź)
- *Z badań nad układami przestrzennymi wsi józefińskich na obszarze dawnej Galicji* – Monika Cepil (UJK Kielce)
- *Społeczno-polityczne konsekwencje nierówności przestrzennych na obszarach wiejskich Ukrainy: aktualne trendy i problemy odbudowy pomilitaryzacyjnej* – Andrii Kuzyshyn (Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Tarnopol)

SESJA 14A *Zmiany środowiska w antropocenie (sala 3)*

Moderator: Jarosław Czochański (UG Gdańsk)

- *Zmiany koncentracji tlenu w systemie Ziemi. Przeszłość, teraźniejszość, perspektywa* – Wojciech Stankowski (UAM Poznań)
- *Miejska wyspa ciepła a fale upałów w Krakowie* – Anita Bokwa (UJ Kraków)
- *Pokrywa śnieżna w wybranych regionach górskich Polski w latach 1951-2022* – Katarzyna Wrona (UJ Kraków)
- *Rola zbiorników zaporowych w przekształcaniu reżimu lodowego rzek – od skali lokalnej do globalnej* – Maksymilian Fukś (PAN Kraków)
- *Wybrane jeziora Polski północno-wschodniej – charakterystyka zbioru testowego do rekonstrukcji zmian trofii* – Izabela Zawiska (PAN Warszawa), Monika Rzodkiewicz (UAM Poznań), Michał Woszczyk (UAM Poznań), Jarosław Jasiewicz (UAM Poznań)
- *Okrzemki, ich różnorodność i występowanie w jeziorach o różnym statusie troficznym* – Monika Rzodkiewicz (UAM Poznań), Izabela Zawiska (PAN Warszawa), Michał Woszczyk (UAM Poznań), Jarosław Jasiewicz (UAM Poznań)

11.30 – 12.00 **Przerwa kawowa**

12.00 – 14.00 **Sesje tematyczne II**

SESJA 1B *Badania geograficzne przemian gospodarki w warunkach turbulencji otoczenia (Aula Krygowskiego)*

Moderatorzy: Grzegorz Micek (UJ Kraków), Maciej Smętkowski (UW Warszawa)

- *Geograf jako translator w gospodarowaniu przestrzenią* – Marek Dutkowski (UW Szczecin)

- *Geografia nowych przestrzeni pracy: czynniki lokalizacji i rozmieszczenie przestrzeni coworkingowych i makerspace'ów* – Grzegorz Micek (UJ Kraków), Karolina Małochleb (UJ Kraków)
- *Rezyliencja i zróżnicowanie przestrzenne coworkingów w mieście na przykładzie Warszawy* – Katarzyna Wojnar (UW Warszawa), Maciej Smętkowski (UW Warszawa)
- *Rola krakowskich oddziałów międzynarodowych korporacji informatycznych w globalnych łańcuchach wartości* – Wioletta Kilar (UP Kraków)
- *Przemiany gospodarki pod wpływem kultury – przypadek Katowic* – Elżbieta Zuzańska-Żyśko (UŚ Katowice)

SESJA 2A Edukacja geograficzna polskiego społeczeństwa w czasach niepewności (sala 18)

Moderator: Adam Hibszer (UŚ Katowice)

- *Spółeczna odpowiedzialność nauki w czasach edukacji nienadzorowanej (na przykładzie nauki o krajobrazie)* – Urszula Myga-Piątek (UŚ Katowice), Anna Żemła-Siesicka (UŚ Katowice), Katarzyna Pukowiec-Kurda (UŚ Katowice), Michał Sobala (UŚ Katowice)
- *Intensywne programy kształcenia – przyszłość edukacji geograficznej: Doświadczenia z realizacji projektu SPOT - Sustainable Spatial Planning of Tourism Destinations* – Tomasz Napierała (UŁ Łódź, CiTUR), Katarzyna Leśniewska-Napierała (UŁ Łódź, CiTUR)
- *Szanse i wyzwania współczesnej geografii w zakresie edukacji klimatycznej* – Anna Bobińska (UAM Poznań, ODN Kalisz)
- *Udział w Lidze Geograficznej i Wielkopolskiej Superlidze Liceów jako forma popularyzacji i zdobywania wiedzy geograficznej* – Ilona Potocka (UAM Poznań)
- *Zamknięte grupy dyskusyjne jako nowy sposób samopomocy, wspierania się i inspiracji dla nauczycieli geografii w warunkach niepewności* – Kinga Bargieł (UP Kraków)

SESJA 3B Geografia niepewności – (nie)pewność geografii. Idee, koncepcje i tożsamość geografii – sesja o charakterze panelu dyskusyjnego (sala 1)

Moderatorzy: Marcin Wójcik (UŁ Łódź), Justyna Chodkowska-Miszczuk (UMK Toruń)

- *Niepewność tożsamości i jedności geografii w opinii geografów – pracowników naukowych. Przejawy, konsekwencje* – Elżbieta Szkuřat (UŁ Łódź), Lucyna Wachecka-Kotkowska (UŁ Łódź), Bogdan Włodarczyk (UŁ Łódź)
- *Budowanie wiedzy "potrzebnej" w badaniach geograficznych w świetle koncepcji Mode 2 Science* – Danuta Piróg (UP Kraków)
- *Geografia wobec zmian technologicznych – kilka refleksji o cyfryzacji* – Krzysztof Janc (UWr Wrocław)
- *Turystyka jako system złożony (ujęcie teoretyczne)* – Łukasz Quirini-Popławski (UP Kraków)

SESJA 8B Przemiany krajowych, regionalnych i lokalnych systemów osadniczych i społecznych w dobie kryzysów (sala 5)

Moderator: Tomasz Kaczmarek (UAM Poznań)

- *Wyzwania w badaniach współczesnych procesów urbanizacji* – Robert Szmytkie (UWr Wrocław)

- *Czy krajobrazy miast mają przyszłość?* – Katarzyna Pukowiec-Kurda (UŚ Katowice)
- *Migracje a rezyliencja. Wpływ migracji ludności na kształtowanie rezyliencji miejskiej na przykładzie wybranych miast przemysłowych* – Jadwiga Gałka (UJ Kraków), Elżbieta Bilska-Wodecka (UJ Kraków), Krzysztof Gwosdz (UJ Kraków)
- *Transformacja funkcji granic państwowych w niestabilnym otoczeniu* – Tomasz Studzieniecki (UMG Gdynia), Beata Meyer (US Szczecin)
- *Pogranicza w czasach (nie)pewności. Wyzwania rozwojowe gmin przygranicznych z Rosją po wybuchu wojny w Ukrainie* – Dominika Studzińska (UG Gdańsk)
- *Nowa regionalizacja Ukrainy jako efekt inwazji rosyjskiej* – Aleksander Kuczabski (UG Gdańsk)
- *Kolej w czasach niepewności – zróżnicowanie kierunków przemian regionalnej oferty kolejowej w Polsce po 1989 roku* – Andrzej Soczówka (IK Warszawa), Krzysztof Ochociński (IK Warszawa)

SESJA 9B Przestrzeń życia człowieka w czasach niepewności – nowe pola badawcze w geografii społecznej? (sala 21)

Moderator: Tomasz Michalski (UG Gdańsk)

- *Kategoria dezorientacji jako rama interpretacyjna dla badań miejskich w trakcie pandemii* – Jarosław Działek (UJ Kraków), Marta Smagacz-Poziemska (UJ Kraków), Katarzyna Krzemińska (UJ Kraków), Jakub Pawlak (UJ Kraków)
- *„Wielolokalni” mieszkańcy województwa mazowieckiego. Analiza praktyk w zakresie organizacji czasoprzestrzennej i sposobów zamieszkiwania* – Barbara Jaczewska (UW Warszawa)
- *Czy otwarte przestrzenie osiedli mieszkaniowych zamieszkiwanych przez seniorów wymagają zmian w obliczu nowych zagrożeń?* – Marta Czaplicka (UWM Olsztyn), Małgorzata Dudzińska (UWM Olsztyn), Agnieszka Dawidowicz (UWM Olsztyn), Adam Senetra (UWM Olsztyn)
- *Dziedzictwo kulturowe w Ukrainie w czasie inwazji Rosji: konsekwencje dla społeczności lokalnych* – Sergii Iaromenko (UEP Poznań; Narodowy Uniwersytet Technologiczny, Odessa)
- *Wydatki i fundusz 500 plus w gospodarstwach domowych opiekunów dzieci z Ukrainy znajdujących się na terenie Polski – wstępne wyniki badań* – Viktoriya Pantyley (UMCS Lublin)
- *Zachowania przestrzenne wśród użytkowników miejskich otwartych przestrzeni publicznych w kontekście pandemii COVID-19 – studium przypadku studentów uczelni wyższych w Poznaniu* – Adam Wronkowski (UAM Poznań)

SESJA 10B Przyszłość polskich badań geograficznych (sala 2)

Moderatorzy: Marek Degórski (PAN Warszawa), Zbigniew Zwoliński (UAM Poznań)

- *Mieszkańcy w obliczu zmian klimatu. Geograficzne badania mapowania tłumu (crowd-mapping) w regionach europejskich* – Paweł Churski (UAM Poznań), Katarzyna Fagiewicz (UAM Poznań), Tomasz Herodowicz (UAM Poznań), Patryk Kaczmarek (UAM Poznań), Piotr Lupa (UAM Poznań), Andrzej Mizgajski (UAM Poznań), Joanna Morawska (UAM Poznań), Michał Rzeszewski (UAM Poznań)

- *Reintegracja a remediacja cyfrowa geografii* – Piotr Werner (UW Warszawa)
- *Geografia poza geografią: Gdzie leży przyszłość badań geograficznych?* – Krzysztof Stachowiak (UAM Poznań)
- *Otwarta nauka a badania geograficzne: przegląd koncepcji i perspektyw* – Jakub Nowosad (UAM Poznań)
- *Globalne i lokalne czynniki rozwoju badań geograficznych w Polsce* – Przemysław Śleszyński (PAN Warszawa)

SESJA 12B Wpływ czynników politycznych, religijnych i kulturowych oraz klęsk elementarnych na kształtowanie przestrzeni efemerycznej (sala 6)

Moderatorka: Anna Majewska (UŁ Łódź)

- *Wpływ czynników naturalnych i antropogenicznych na kształtowanie krajobrazów efemerycznych w Arktyce* – Wiesław Ziaja (UJ Kraków)
- *Rozwój i zanik skupisk żydowskich w powojennej Polsce w kontekście przemocy antysemickiej (1945–1950)* – Andrzej Rykała (UŁ Łódź)
- *Państwa nieuznawane obszaru poradzieckiego – szkic etnopolityczny* – Cezary Mądry (UAM Poznań)
- *Efemeryczne ojczyzny. Walka mieszkańców Czagos, Enewetak, Bikini i Kwajalein o odzyskanie ojcowizny* – Marek Sobczyński (UŁ Łódź)
- *Wybitni polscy geografowie-ewangelicy i ich działalność naukowa w czasach „niepewności”* – Joanna Szczepankiewicz-Battek (UWSB Merito Wrocław)
- *Efemeryczność przestrzeni miejskiej w kontekście demonstracji. Wprowadzenie do koncepcji badawczej* – Dagmara Sójka (UŁ Łódź)

SESJA 13A Zielone miasto w odpowiedzi na kryzysy (sala 4)

Moderatorka: Lidia Poniży (UAM Poznań)

- *W czym może nam pomóc implementacja Europejskiego Zielonego Ładu* – Marek Degórski (PAN Warszawa), Bożena Degórska (PAN Warszawa)
- *Miejskie tereny zielone w czasach niepewności – doświadczenia ze stolicy Małopolski* – Julia Gorzelany (URK Kraków), Anita Kukulska-Kozieł (URK Kraków), Tomasz Noszczyk (URK Kraków), Józef Hernik (URK Kraków)
- *Zieleń w miastach uzdrowiskowych. Perspektywa planistyczna* – Mateusz Kowalski (UMK Toruń), Ewelina Lopata (UMK Toruń), Aleksandra Lewandowska (UMK Toruń)
- *Korzyści z zieleni przydrożnej – potencjał, zapotrzebowanie i ich bilans na przykładzie Poznania* – Damian Łowicki (UAM Poznań)
- *Presja antropogeniczna a kreowanie zielonych miast* – Tomasz Noszczyk (URK Kraków), Katarzyna Cegielska (URK Kraków), Krzysztof Rogatka (UMK Toruń), Tomasz Starczewski (UMK Toruń)
- *Rola mieszkańców w zazielenianiu miasta. Przykład dzielnicy Naramowice* – Paweł Sowa (Radny Miasta Poznania)

SESJA 14B *Zmiany środowiska w antropocenie (sala 3)*

Moderatorki: Małgorzata Mazurek (UAM Poznań), Iwona Hildebrandt-Radke (UAM Poznań)

- *Zmiany zagospodarowania doliny rzeki Warty w aspekcie zarządzania ryzykiem powodziowym (na przykładzie Poznańskiego Przełomu Warty)* – Renata Graf (UAM Poznań), Dawid Zbierski (UAM Poznań)
- *Góry plastiku: Mapa zanieczyszczenia plastikiem cieków karpackich* – Maciej Liro (PAN Kraków), Anna Zielonka (UJ Kraków, URK Kraków), Tim van Emmerik (Uniwersytet w Wageningen, Holandia), Małgorzata Grodzińska-Jurczak (UJ Kraków), Justyna Liro (UJ Kraków), Timea Kiss (Uniwersytet w Szegedzie, Węgry), Florin-Constantin Mihai (Uniwersytet Alexandru Ioan Cuza, Iasi, Rumunia)
- *Krajobrazowe skutki deglacji południowej Islandii, na wybranych przykładach w strefie marginalnej lodowca Vatnajökull* – Jarosław Czochoński (UG Gdańsk)
- *Relacje człowiek-środowisko na Nizinie Wschodnioeuropejskiej w ostatnich 13 tysiącach lat w świetle analiz paleoekologicznych rdzenia osadów biogenicznych z torfowiska Serteja* – Monika Rzdokiewicz (UAM Poznań), Piotr Kittel (UŁ Łódź), Andrey Mazurkevich (The State Hermitage Museum, St. Petersburg), Emilie Gauthier (Université Bourgogne Franche-Comté, Besançon, France), Michał Słowiński (PAN Warszawa), Yuriy Kublitskiy (Herzen State Pedagogical University of Russia, St. Petersburg), Daniel Okupny (US Szczecin), Jacek Szmańda (UP Kraków), Irka Hajdas (Laboratory of Ion Beam Physics, ETHZ, Zürich, Switzerland), Dominika Łuców (PAN Warszawa), Katarzyna Marcisz (UAM Poznań), Agnieszka Mroczkowska (PAN Warszawa), Ekaterina Dolbunova (The State Hermitage Museum, St. Petersburg)
- *Przekraczając punkty krytyczne – historia wzajemnych relacji torfowisk i lasów antropocenu* – Mariusz Lamentowicz (UAM Poznań), Sambor Czerwiński (UAM Poznań), Monika Karpińska-Kołaczek (UAM Poznań), Piotr Kołaczek (UAM Poznań), Mariusz Gałka (UŁ Łódź), Piotr Guzowski (UwB Białystok), Katarzyna Marcisz (UAM Poznań)
- *Wpływ cmentarzy na zawartość wybranych mikroorganizmów, w środowisku przyrodniczym, w świetle badań światowych* – Józef Żychowski (UP Kraków)

14.00 – 15.00 **Obiad**

15.00 – 16.30 **Sesje tematyczne III**

SESJA 5 *Geografia władzy miejskiej w Polsce w świetle teorii reżimów: zarządzanie terytorialne w warunkach zmiany i niepewności (Aula Krygowskiego)*

Moderator: Paweł Swianiewicz (UPWr Wrocław)

- *W poszukiwaniu struktur władzy – nowe reżimy miejskie* – Iwona Sagan (UG Gdańsk)
- *Pod miastem, ponad miastem. Czy w Polsce istnieją reżimy podmiejskie i metropolitalne?* – Łukasz Mikuła (UAM Poznań)
- *Niestabilność władzy miejskiej w świetle teorii reżimów* – Marian Kachniarz (UPWr Wrocław)
- *Władza miejska wobec recentralizacji* – Marta Lackowska (UW Warszawa)

- *Sprawiedliwość środowiskowa w praktyce – jak przebiega walka mieszkańców o czyste powietrze w polskich obszarach metropolitalnych* – Katarzyna Gorczyca (UJ Kraków), Daria Zozulia (UJ Kraków)
- *Rola aktorów niepublicznych w strukturze władzy lokalnej w Polsce: wyniki eksperymentu sondażowego* – Paweł Swianiewicz (UPWr Wrocław)

SESJA 2B Edukacja geograficzna polskiego społeczeństwa w czasach niepewności (sala 18)

Moderatorka: Elżbieta Szkurłat (UŁ Łódź)

- *Koncepcje i założenia teoretyczne kształcenia geograficznego a praktyka edukacyjna w ocenie geografów i innych przedstawicieli polskiego społeczeństwa* – Maria Adamczewska (UŁ Łódź), Barbara Dziecioł-Kurczoba (UŁ Łódź), Elżbieta Szkurłat (UŁ Łódź)
- *Kształcenie nauczycieli jako problem uniwersytetu* – Teresa Sadoń-Osowiecka (UG Gdańsk)
- *Niepewność jakości edukacji geograficznej w świetle problemów kadrowych polskiej szkoły* – Danuta Piróg (UP Kraków), Adam Hibszer (UŚ Katowice)
- *Moje miasto, moja przestrzeń. Edukacja geograficzna w kształtowaniu przestrzeni miejskiej na przykładzie doświadczeń projektowych* – Bożena Kicińska (UW Warszawa), Tomasz Wites (UW Warszawa)
- *Program Erasmus jako platforma kształcenia kompetencji wśród studentów geografii* – Iwona Piotrowska (UAM Poznań), Małgorzata Cichoń (UAM Poznań)

SESJA 6 Georóżnorodność i geodziejstwo (sala 1)

Moderatorzy: Maria Górską-Zabielska (UJK Kielce), Zbigniew Zwoliński (UAM Poznań)

- *Dziedzictwo Ziemi, georóżnorodność i koncepcja ABC – (niepewna) szansa podtrzymania jedności geografii?* – Piotr Migoń (UWr Wrocław)
- *Geodziejstwo wybranych atrakcji turystycznych wpisanych na listę UNESCO w Polsce w kontekście rozwoju turystyki zrównoważonej* – Alina Zajadacz (UAM Poznań), Bogdan Włodarczyk (UŁ Łódź)
- *Ogródek skalny dla nauczyciela, mieszkańca i turysty – rola w rozwoju geoturystyki miejskiej* – Maria Górską-Zabielska (UJK Kielce)
- *Geodziejstwo miast historycznych jako element ich krajobrazu kulturowego i walor turystyczny. Przykład Europy Środkowej* – Robert Faracik (UP Kraków)
- *Ocena georóżnorodności geostanowisk na przykładzie Derborence i Illgraben w Alpach Szwajcarskich* – Alicja Najwer (UAM Poznań), Emmanuel Reynard (University of Lausanne, Szwajcaria), Zbigniew Zwoliński (UAM Poznań)

SESJA 11 Rozwój obszarów wiejskich w czasach niepewności (sala 5)

Moderatorzy: Ewa Kacprzak (UAM Poznań), Lucyna Przezbórska-Skobiej (UPP Poznań), Marcin Wójcik (UŁ Łódź)

- *Oblicza niepewności na obszarach wiejskich regionu andyjskiego* – Bogumiła Lisocka-Jaegermann (UW Warszawa), Agata Hummel (UW Warszawa), Diana Rodriguez Heredia (Universidad Tecnológica de Pereira, Kolumbia)

- *Rozwój terenów wiejskich w Polsce w kontekście kryzysów lat 2019-2022* – Lucyna Przezbórska-Skobiej (UPP Poznań), Natalia Bartkowiak-Bakun (UPP Poznań)
- *Wyzwania Europejskiego Zielonego Ładu a rozwój gospodarstw ekologicznych w Polsce* – Mirosław Biczkowski (UMK Toruń), Roman Rudnicki (UMK Toruń), Łukasz Wiśniewski (UMK Toruń), Paweł Wiśniewski (UMK Toruń)
- *Zabezpieczenie egzystencji mieszkańców południowej części Lubelszczyzny w okresie przedpandemicznym* – Wioletta Kałamucka (UMCS Lublin)
- *Niepewna przyszłość tradycyjnego krajobrazu gospodarki polaniarskiej w Beskidach Zachodnich* – Michał Sobala (UŚ Katowice)
- *Turystyka w zarządzaniu rozwojem obszarów wiejskich z wykorzystaniem partnerstw terytorialnych* – Iryna Kostetska (UMCS Lublin; National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kijów), Bogusława Baran-Zgłobicka (UMCS Lublin)

SESJA 13B *Zielone miasto w odpowiedzi na kryzysy* (sala 4)

Moderatorka: Katarzyna Fagiewicz (UAM Poznań)

- *Zielona odporność z perspektywy polskich miast przemysłowych* – Tomasz Starczewski (UMK Toruń), Krzysztof Rogatka (UMK Toruń), Anita Kukulska-Kozieł (URK Kraków), Tomasz Noszczyk (URK Kraków), Katarzyna Cegielska (URK Kraków)
- *Ochrona miast przed powodzią na przykładzie Nowego Jorku* – Agnieszka Dudzińska-Jarmolińska (UW Warszawa)
- *Potencjał rolnictwa miejskiego w minimalizowaniu skutków zmian klimatu w miastach z perspektywy świadczeń ekosystemów* – Lidia Poniży (UAM Poznań)
- *Monitoring satelitarny Powierzchni Biologicznie Czynnej Krakowa w latach 2006-2021* – Piotr Wężyk (URK Kraków, ProGea 4D sp. z o.o.), Katarzyna Bajorek-Zydroń (ProGea 4D sp. z o.o.), Karolina Zięba-Kulawik (Luxembourg Institute of Socio-Economic Research, Luksemburg)

16.30 – 17.30 **Sesja podsumowująca (Aula Krygowskiego)**

Moderatorzy: Paweł Churski (UAM Poznań), Grzegorz Rachlewicz (UAM Poznań)

17.30 – 18.00 **Poczęstunek**

18.00 Wspólne przejście z Collegium Geographicum na przystanek tramwajowy

18.30 **Wycieczka bimbą (tramwajem) po Poznaniu** (ok. 3 godz.)

POSTERY (1-2 czerwca) Hol przed Aulą Krygowskiego

- *Obraz dynamiki zmian globalnych destynacji turystycznych wywołanych pandemią COVID-19 – badania geograficzne w oparciu o nowe źródła danych* – Czesław Adamiak (UMK Toruń), Barbara Szyda (UMK Toruń), Anna Dubownik (UMK Toruń)
- *Identyfikacja i ocena procesów przekształceń przestrzennych struktur przemysłowych w perspektywie nowych narzędzi pomiarowych* – Paweł Brezdeń (UWr Wrocław), Matylda Witek (UWr Wrocław), Dominik Sikorski (UWr Wrocław), Grzegorz Walusiak (UWr Wrocław)
- *Zarządzanie miastami kurczącymi się przykład Małopolski* – Agnieszka Brzosko-Sermak (UP Kraków)
- *Czynniki środowiskowe wpływające na zbiorowiska okrzemek w fontannach miejskich* – Konstancja Cichocka (UAM Poznań), Julia Janus (UAM Poznań), Liliana Zenderowska (UAM Poznań), Jakub Kilanowski (UAM Poznań), Monika Rzodkiewicz (UAM Poznań)
- *Koncepcja identyfikacji osiedli mieszkaniowych przyjaznych seniorom w aspekcie wyznaczników funkcjonalnych* – Małgorzata Dudzińska (UMW Olsztyn)
- *Podatność obszarów wiejskich na zagrożenia epidemiczne* – Małgorzata Dudzińska (UMW Olsztyn), Marta Gwiaździńska-Goraj (UWM Olsztyn), Aleksandra Jezierska-Thöle (UKW Bydgoszcz)
- *Cyfryzacja przedsiębiorstw w Europie: zróżnicowanie regionalne, bariery i działania sprzyjające upowszechnieniu* – Wojciech Dyba (UAM Poznań)
- *Zmiana sytuacji politycznej a postrzeganie czynników zagrożeń komunikacyjnych mających wpływ na zachowania transportowe podróżnych* – Marta Gross (UWM Olsztyn), Agnieszka Dawidowicz (UWM Olsztyn), Małgorzata Dudzińska (UWM Olsztyn), Ada Wolny-Kucińska (UWM Olsztyn)
- *Transformacja koryt rzecznych jako czynnik rozwoju lasów w dolinach rzek karpaccich w XX wieku* – Hanna Hajdukiewicz (PAN Kraków), Bartłomiej Wyżga (PAN Kraków)
- *Drogi jako źródło dostawy plastiku do systemu fluwialnego rzeki górskiej – przegląd badań i wstępne wyniki z rzek karpaccich* – Wojciech Haska (UJ Kraków), Maciej Liro (PAN Kraków), Elżbieta Gorczyca (UJ Kraków)
- *Przemiany demograficzne na poziomie lokalnym w czasach niepewności* – Iwona Jażewicz (AP Słupsk), Wioletta Szymańska (AP Słupsk)
- *Zmiany klimatu a polityka regionalna – interakcje i uwarunkowania w województwie wielkopolskim* – Patryk Kaczmarek (UAM Poznań)
- *Wpływ lokalizacji turbin wiatrowych na procesy suburbanizacji w gminie Radziejów Kujawski* – Eliza Kalbarczyk (UAM Poznań), Daria Wieczorkowska (UAM Poznań)
- *Depozycja makroplastiku w rzece górskiej (na przykładzie Białej Tarnowskiej)* – Mateusz Kieniewicz (UJ Kraków), Maciej Liro (PAN Kraków), Paweł Mikuś (PAN Kraków), Elżbieta Gorczyca (UJ Kraków)
- *Wydatki gmin na zarządzanie kryzysowe jako przejaw odporności gmin* – Krystian Koliński (UAM Poznań)
- *Plastik w środowisku – nowy problem geograficzny* – Maciej Liro (PAN Kraków), Hanna Hajdukiewicz (PAN Kraków), Justyna Liro (UJ Kraków), Paweł Mikuś (PAN Kraków), Anna Zielonka (UJ Kraków, URK Kraków)
- *Zastosowanie teorii o społecznym wytwarzaniu przestrzeni w myśleniu o podróży. Levrebre jako obrońca podmiotowości turysty* – Weronika Lis (UMK Toruń), Elżbieta Grzelak-Kostulska (UMK Toruń), Mirek Dymitrow (Lund University, Lund)

- *Produkcja stali na świecie i zachowania koncernów stalowych w dobie pojawiających się niepewności społecznych i fluktuacji gospodarczych* – Roman Matykowski (UAM Poznań), Anna Tobolska (UAM Poznań)
- *Koncepcja „krajobrazu konfliktu” w świetle pogromu kieleckiego* – Weronika Michalska (UW Warszawa)
- *Krótko i długookresowe efekty działań rewitalizacyjnych rzek w polskich Karpatach* – Paweł Mikuś (PAN Kraków), Hanna Hajdukiewicz (PAN Kraków), Maciej Liro (PAN Kraków)
- *Przemiany przestrzenne małych miast północno-wschodniej Polski po II wojnie światowej. Wybrane przykłady* – Łukasz Musiaka (UŁ Łódź), Paweł Sudra (IRMiR Warszawa), Tomasz Spórna (UŚ Katowice)
- *Zmienność dobowej amplitudy temperatury powietrza w Lublinie-Radawcu* – Marek Nowosad (UMCS Lublin)
- *Percepcja ośrodków regionalnych przez młodzież w relacji do podziału Polski na województwa* – Adam Parol (UJ Kraków), Łukasz Gręda (UW Warszawa), Katarzyna Wrona (UJ Kraków)
- *Zmiany zalegania pokrywy lodowej zbiorników wodnych na Wyżynie Śląskiej w warunkach ocieplenia klimatu* – Maksymilian Solarski (UŚ Katowice)
- *Autorski model: Planowanie przestrzenne w integrowanym systemie polityki rozwoju – Potrzeba dyskusji i kontynuacji badań* – Beata Stelmach-Fita (UP Kraków)
- *Wpływ pandemii COVID-19 na składowe przyrostu rzeczywistego w Polsce* – Robert Szmytkie (UWr Wrocław), Mateusz Długosz (UWr Wrocław)
- *Wyznaczanie zasięgów klimatu lokalnego w obszarach zurbanizowanych wg klasyfikacji Local Climate Zones* – Aleksandra Zwolska (UAM Poznań), Marek Półrolniczak (UAM Poznań), Leszek Kolendowicz (UAM Poznań)

Dzień IV 3 czerwca 2023 r. (sobota)

10.00 – **Poznań – miejsca nieoczywiste – wycieczki piesze po Poznaniu** (ok. 4-5 godz.):

A. Poznań średniowieczny (Ostrów Tumski, Stary Rynek)

Prowadząca: Iwona Hildebrandt-Radke

Miejsce zbiórki: plac przed Bazyliką Archikatedralną św. Apostołów Piotra i Pawła, Ostrów Tumski 17

B. Sołacz – przyroda i ludzie

Prowadzący: Janusz Górny

Miejsce zbiórki: skrzyżowanie al. Wielkopolskiej i ul. Pułaskiego (przystanek tramwajowy Wielkopolska)

Wydarzenia towarzyszące

- *Wystawa o Pawle Edmundzie Strzeleckim z okazji Roku Strzeleckiego*
18 maja – 15 czerwca (kuratorka: Danuta Książkiewicz-Bartkowiak)
- *IV Warsztaty Geograficzne Oddziału Poznańskiego PTG w Armenii i Gruzji*
29 czerwca – 16 lipca (prowadzący: Cezary Mądry)

KONGRES
GEOGRAFII
POLSKIEJ

64. Zjazd
Polskiego
Towarzystwa
Geograficznego
Poznań 2023

100^{LAT}
years

czasopismo
geograficzne

POLSKIE TOWARZYSTWO GEOGRAFICZNE • POLISH GEOGRAPHICAL SOCIETY

geographical
journal

STRESZCZENIA REFERATÓW

Sesja tematyczna 1

Badania geograficzne przemian gospodarki w warunkach turbulencji otoczenia

Poznań: widok Starego Miasta w wieży Zamku Przemysła II, w tle widoczne wieże gotyckiej katedry pw. Św. Apostołów Piotra i Pawła na Ostrowie Tumskim, fot. Małgorzata Mazurek

Trajektorie rozwojowe wewnętrznych peryferii w Polsce w warunkach turbulencji otoczenia

Paweł Churski (UAM Poznań), Czesław Adamiak (UMK Toruń), Anna Dubownik (UMK Toruń), Maciej Pietrzykowski (UEP Poznań), Barbara Szyda (UMK Toruń)

Współczesna polityka rozwoju regionalnego opiera się na podejściu zorientowanym terytorialnie, u podstaw którego leży założenie o konieczności odejścia od programowania i realizacji interwencji rozwojowych w sposób jednolity dla wszystkich terytoriów. Potrzeba działania bardziej ukierunkowanego, uwzględniającego skalę zdiagnozowanych problemów i potencjałów poszczególnych obszarów, staje się warunkiem dla poprawy skuteczności i efektywności wykorzystania środków publicznych. Takie podejście wymaga znacznie bardziej szczegółowej diagnozy i typologii terytoriów. W jej ramach za interesujące uznać należy miejskie obszary funkcjonalne, które odzwierciedlają przestrzenne zakresy relacji funkcjonalnych generowanych między miastami i ich strefami wpływów. Przedmiotem szczególnej uwagi w kontekście działań prorozwojowych powinny być obszary funkcjonalne będące wewnętrznymi peryferiami, które wyróżniają się deficytami w zakresie powiązań, dostępności, poziomu życia, w konsekwencji czego doświadczają postępującej marginalizacji społeczno-ekonomicznej. Staje się to jeszcze bardziej istotne w okresach szoków rozwojowych, które kształtują wielkość i charakter turbulencji otoczenia rozwojowego każdego terytorium, stanowiąc jednak szczególne zagrożenie dla obszarów pozostawionych („left behind places”).

Celem prezentacji jest przedstawienie specyfiki trajektorii rozwojowych wewnętrznych peryferii w Polsce w okresie turbulencji otoczenia. Stosując nowatorską procedurę badawczą wyodrębniliśmy w Polsce 413 miejskich obszarów funkcjonalnych. Następnie dokonaliśmy ich typologii ze względu na poziom i charakter rozwoju społeczno-gospodarczego, identyfikując m.in. wewnętrzne peryferie. W tym celu wykorzystaliśmy zróżnicowany zasób źródeł danych, często z uwzględnieniem wcześniej niepublikowanych wskaźników. Pozwoliło to nam na zdefiniowanie precyzyjnego i wyrazistego obrazu obszarów wewnętrznych peryferii w Polsce, w podejściu funkcjonalnym. W kolejnym etapie przeprowadziliśmy pogłębioną charakterystykę obszarów sklasyfikowanych jako wewnętrzne peryferie, aby uchwycić czynniki, które sprawiają, że te obszary są tak wrażliwe na negatywne procesy społeczno-gospodarcze, zwłaszcza w okresach oddziaływania szoków rozwojowych. Uzyskane wyniki pozwoliły określić nam trajektorie rozwoju wewnętrznych peryferii. Będą one również stanowić podstawę dla sformułowania rekomendacji dotyczących interwencji rozwojowej dostosowanej do specyfiki tych obszarów.

Kierunki badań przemysłu w erze turbulencji społeczno-gospodarczych: perspektywa geograficzno-ekonomiczna

Paweł Czapliński (US Szczecin), Tomasz Rachwał (UEK Kraków), Anna Tobolska (UAM Poznań)

Określenie zakresu współczesnych badań przemian przemysłu w wymiarze poznawczym, czasowym i przestrzennym oraz powiązanie ich z konkretnymi obszarami wiedzy i praktyki nastrożają coraz większych trudności, ponieważ poza brakiem klarowności, jednoznaczności i powszechnej akceptowalności samego pojęcia „przemysł” i delimitacji tego sektora gospodarki zwłaszcza w stosunku do usług, brak jest wyraźnie wytyczonych granic między dyscyplinami, a nawet dziedzinami nauki, a tym samym przynależności do określonych dyscyplin osób i wydawanych w tym obszarze czasopism. Tym bardziej problem ten jest widoczny na poziomie subdyscyplin geografii społeczno-ekonomicznej, wynikający także z trudności w określeniu pojęcia i uściśleniu przedmiotu badań geografii przemysłu. Brak konsensusu pojęciowego i wyrazistości na tle konkretnych dyscyplin skłania naukowców do poszukiwań wspólnego rdzenia poprzez tworzenie prac o charakterze metaanalizy.

W świetle powyższego celem podjętych badań było określenie pola zainteresowań badaczy przemysłu, zwłaszcza w zakresie nowych nurtów badawczych, także tych związanych obecną sytuacją niepewności i nieprzewidywalności. W tym celu przeprowadzono analizę publikowanego dorobku naukowego z zakresu szeroko rozumianego przemysłu od 2018 roku. Było to możliwe dzięki rozbudowanym repozytoriom rekordów bibliograficznych (wykorzystane bazy to krajowa BazEkon i międzynarodowe: Scopus oraz Web of Science) i narzędzi bazodanowych. Dostęp do nich i zawarte w nich techniczne możliwości raportowania skłoniły autorów do podjęcia próby zbadania, w których publikacjach i poprzez jakie słowa kluczowe, tytuły i abstrakty podejmowane są tematy związane z szeroko rozumianym przemysłem. Wydaje się to szczególnie ważne w kontekście turbulentnego otoczenia stymulowanego ostatnio skomplikowaną sytuacją międzynarodową. W referacie zmierzać się będzie zatem do przedstawienia współczesnych kierunków badań przemian przemysłu w warunkach turbulencji otoczenia z perspektywy geograficznej na tle dyscyplin naukowych, zwłaszcza ekonomii. Pozwoli to także na określenie potencjału badawczego geografii przemysłu w tym zakresie. Założony cel umożliwi nie tylko rozbudowanie przeglądu aktualnej literatury z zakresu funkcjonowania przemysłu, lecz ma się także przysłużyć do powstawania osobnego typu publikacji – metaanalizy, w którym autorzy spróbują spojrzeć całościowo na wybrany obszar tematyczny, co stanowić będzie wartość dodaną podjętych badań.

Wytchnienie czy przekleństwo? Skutki pandemii COVID-19 dla obszarów chronionych na świecie

Anna Dudek (UW Warszawa)

Konsekwencje pandemii koronawirusa trudno ocenić, biorąc pod uwagę relatywnie krótki czas, który upłynął od jej rozpoczęcia. Niemniej coraz więcej badaczy, organizacji i instytucji publikuje raporty, indywidualne i zbiorcze, dotyczące skutków globalnego lockdownu i kryzysu nim wywołanego. Wśród konsekwencji pandemii dla obszarów chronionych można znaleźć skutki bezpośrednie dla środowiska przyrodniczego, ale także pośrednie konsekwencje wywołane brakiem zysków z sektora turystycznego, bezrobociem lub nieefektywnym monitorowaniem stanu środowiska na obszarach chronionych.

Pozytywny wpływ na środowisko parków i rezerwatów ujawnił się głównie poprzez zmniejszenie poziomu zanieczyszczeń i innych zaburzeń ze strony sektora turystycznego, ale także miejscowych społeczności. Referat ma na celu przegląd, ocenę i próbę klasyfikacji tych rozmaitych skutków, zarówno pozytywnych i negatywnych, dokonaną na podstawie dostępnych obecnie danych.

Geograf jako translator w gospodarowaniu przestrzenią

Marek Dutkowski (UW Szczecin)

Jednym z głównych źródeł niepewności w sferze sterowania w gospodarce przestrzennej w warunkach turbulencji w sferze realnej jest zróżnicowanie pojęć i terminów, a szerzej języków, a także żargonów, używanych przez jej podmioty, a także osoby i grupy społeczne będące przedmiotem tych działań. Prowadzi to do niezrozumienia, nieporozumień, pseudo-rozumień i pozornych sporów merytorycznych. Wszystko to obniża efektywność gospodarowania przestrzenią, a nawet prowadzi do błędnych decyzji o zagospodarowaniu, jego funkcjach i sposobach wykorzystania. Konieczne jest obustronne tłumaczenie z każdego z języków i żargonów używanych przez podmioty i ludzkie przedmioty na pozostałe. Sytuację utrudnia zjawisko coraz większej specjalizacji tych języków i niezdiscyplinowanego kreowania terminów. Dodatkowym utrudnieniem jest umiędzynarodowienie działań w sferze sterowania gospodarką przestrzenną. Wszystko to staje się istotną barierą skutecznej reakcji na zjawiska nagłe (czarne łabędzie) wymagające szybkiej reakcji w oparciu o zróżnicowaną wiedzę i gwałtownie napływające nowe informacje.

W świetle swoich badawczych i praktycznych doświadczeń podaję do dyskusji tezę, że niewykorzystaną szansą dla geografii w rozumieniu klasycznym, bez podziału na geografów przyrody i geografów człowieka, jest świadome przyjęcie na siebie roli translatora w gospodarowaniu przestrzenią. Przesłanki do takiej tezy są następujące: geograf (rozumiany jako symbol dyscypliny) dysponuje podstawową wiedzą na temat charakterystyki i działania obiektów naturalnych i sztucznych. Geograf „rozumie” geologa, geomorfologa, klimatologa, hydrografa, biogeografa, ekologa, ale także ekonomistę, socjologa, historyka, politologa, a także lekarza, psychologa, kulturoznawcę i literaturoznawcę. Geograf „rozumie” matematyka, statystyka, informatyka i inżyniera. Geograf posiada zdolność korzystania z teorii wypracowanych z różnych dziedzin wiedzy i jej weryfikacji w badaniach empirycznych i w praktyce sterowania w gospodarce przestrzennej. Geograf ma styk z codziennością i sposoby przekładania złożonych treści na język rozumiany przez dzieci i młodzież. Najważniejsze jest jednak to, że geograf jest główną postacią w GIScience, dostarczającym metajęzyka nauk przestrzennych i gospodarki przestrzennej jakim jest GIS i cyfrowy odzwierciedlenia realnego świata.

Analiza skutków wojny handlowej Australii z Chinami

Łukasz Gręda (UW Warszawa)

Pierwsze dwie dekady XXI wieku należały do wyjątkowo udanych w relacjach Chin oraz Australii. Znacząco wzrastała wymiana towarowa i współpraca gospodarcza, a stosunki handlowe były liberalizowane. Sytuacja zmieniła się jednak w 2020 roku w czasie pandemii covid-19. Najpierw oba kraje wprowadziły stosunkowo surowe lockdowny, ograniczające wzajemne kontakty. Następnie w odpowiedzi na żądania australijskiego rządu do przeprowadzenia międzynarodowego śledztwa w sprawie źródeł pandemii, rząd w Pekinie nałożył szereg sankcji na australijskie produkty, co zostało w różnych mediach nazwane wojną handlową. Celem mojego wystąpienia będzie przedstawienie konfliktu między Australią i Chinami oraz ocena jego skutków. Użyta do tego zostanie ilościowa analiza statystyczna danych dotyczących handlu, ze szczególnym uwzględnieniem branż dotkniętych ograniczeniami; a także model grawitacyjny oraz metoda difference- indifference do oceny wpływu poszczególnych czynników na handel.

Na początku wystąpienia przedstawione zostaną stosunki handlowe Australii oraz Chin w dwóch pierwszych dekadach XXI wieku ze szczególnym uwzględnieniem kolejnych porozumień liberalizujących wymianę (rok 2015 umowa o wolnym handlu, 2020 podpisanie Regionalnego Kompleksowego Partnerstwa Gospodarczego). Następnie opisany zostanie sam konflikt handlowy między państwami z przełomu 2020 i 2021 roku. Wskazane zostaną produkty objęte ograniczeniami (węgiel kamienny, miedź, jęczmień, bawełna, drewno, mięso, homary oraz wino), a także zostanie przedstawione ich znaczenie w całości wymiany handlowej obu państw. W kolejnej części za pomocą grawitacyjnego modelu handlu i metody difference-indifference ocenione zostanie znaczenie wojny handlowej w kontekście innych czynników, jak liberalizacja handlu oraz pandemia covid-19.

Na koniec zostanie przedstawione podsumowanie analizy. Wynika z niej, że wojna handlowa między Australią i Chinami nie ma dużego znaczenia w kontekście wymiany handlowej dotkniętych nią państw. Oba kraje znalazły rynki zastępcze, gdzie mogą sprzedawać lub skąd mają możliwość sprowadzania produktów objętych sankcjami. Efekt pandemii koronawirusa był bardziej znaczącym czynnikiem wpływającym na handel. Jednak, mimo braku poważnych skutków ekonomicznych, pod względem symbolicznym konflikt może stanowić kolejne ogniwo zachodzących zmian w procesach globalizacyjnych.

Rola krakowskich oddziałów międzynarodowych korporacji informatycznych w globalnych łańcuchach wartości

Wioletta Kilar (UP Kraków)

Rola korporacji ponadnarodowych w globalnej gospodarce jest szeroko dyskutowana w literaturze międzynarodowej, zarówno w geografii ekonomicznej, international business, jak i w innych dyscyplinach naukowych. Co ważne coraz szersze badania w tym zakresie wzajemnie się uzupełniają, dając obraz zjawiska, które ma wpływ nie tylko na funkcjonowanie korporacji, ale także na obszary goszczące i innych aktorów wewnętrznych i zewnętrznych. Zarówno jednostkowe badania korporacji, jak i poszczególnych sektorów wskazują na niejednorodność działalności korporacji pod każdym względem, lecz zauważalne są pewne modele działań. Jednakże bezpośrednie inwestycje zagraniczne prowadzone przez korporacje rozszerzają ich działalność. Jak powiedział D. Castellani “Wielonarodowe korporacje są uprzywilejowanymi aktorami, którzy mogą tworzyć taką relacyjną bliskość między nimi jednostki rozproszone geograficznie (Castellani, 27.03.2023). Poprzez działalność odbywającą się w siedzibach zarządów oraz oddziałach poszczególnych korporacji odbywa się transfer wiedzy, lecz „przepływy wiedzy nie są „w powietrzu”. Firmy dobrze skomunikowane odnoszą większe korzyści umiejscowienie w klastrze przemysłowym niż firmy peryferyjne” (Van Assche 2023 za: Giuliani i Bell 2005; Boschma 2005). Niedawno badania próbowały jednoznacznie uchwycić konstrukt łączności międzynarodowej (Asmussen i in., 2019; Belderbos i in., 2017a). Łączność definiuje się jako łatwość i intensywność przepływu ludzi, towarów, kapitału i wiedzy w przestrzeni (Bevearstock, 1999; Belderbos i in. 2017).

Uczestnictwo w globalnych łańcuchach wartości (GVC), międzynarodowa fragmentacja produkcji, może prowadzić do zwiększonego tworzenia miejsc pracy i wzrostu gospodarczego. Kraje, które je przyjmują, rozwijają się szybciej, importują umiejętności i technologię oraz zwiększają zatrudnienie. Dzięki rozwojowi opartemu na GVC kraje generują wzrost poprzez przechodzenie do zadań o wyższej wartości dodanej oraz osadzanie większej ilości technologii i know-how w całym swoim rolnictwie, produkcji i usługach. Globalne łańcuchy wartości zapewniają krajom możliwość przeskoczenia ich procesu rozwoju (World Bank, 31.03.2023). W nawiązaniu do powyższych przesłanek w referacie będę zmierzała do określenia kluczowych czynników, które wpływają na lokalizację oddziałów korporacji informatycznych w Krakowie, drugim z największych miast w Polsce. Ponadto wskażę rodzaje podejmowanej działalności informatycznej, ich zróżnicowanie i potencjał ekonomiczny, a także zmiany zachodzące w tym zakresie. Kraków poprzez posiadane zasoby ludzkie, które cechują się zarówno odpowiednią strukturą wieku (dominacja osób młodych, w wieku produkcyjnym), wysoką jakością kapitału ludzkiego (duże zasoby osób wykształconych w kierunku IT lub pochodnych tych kierunków), swoją rozwiniętą infrastrukturą transportową (drugie co do wielkości lotnisko, dobrze skomunikowane z wieloma kierunkami świata) oraz niższymi niż kraje w Europie zachodniej kosztami pracy przyciąga kapitał zagraniczny wielu branż, w tym szczególnie korporacje innowacyjne. Korporacje ponadnarodowe lokalizują tutaj zarówno oddziały produkcyjne, usługowe, ale także oddziały R&D, co wskazuje na rosnące znaczenie tej lokalizacji w globalnych łańcuchach wartości.

Geografia nowych przestrzeni pracy: czynniki lokalizacji i rozmieszczenie przestrzeni coworkingowych i makerspace'ów

Grzegorz Micek (UJ Kraków), Karolina Małochleb (UJ Kraków)

W ostatnich kilku latach na skutek zmian wywołanych postępowaniem technologicznym, a ostatnio pandemią COVID-19, znacząco zmieniła się forma i miejsce świadczenia pracy. W artykule przedstawiono dotychczasowe badania nad rozmieszczeniem i czynnikami lokalizacji nowych przestrzeni pracy prowadzone zarówno w Polsce, jak i zagranicą. Za nowe przestrzenie pracy uznaje się najczęściej obiekty oferujące możliwości wspólnej i elastycznej pracy poza klasycznymi biurami. Przykładami takich obiektów są m.in. coworkingi, makerspace'y, hackerspace'y, fablab'y, inkubatory przedsiębiorczości, tzw. kreatywne huby, jak i różne inne przestrzenie sprzyjające kreatywności i innowacyjności.

Celem pracy jest przegląd dotychczasowych badań nad przestrzennym rozmieszczeniem dwóch typów nowych przestrzeni pracy: coworkingów (jako przykładów miejsc współpracy) i makerspace'ów (jako przykładu przestrzeni warsztatowych) w różnych skalach, ze szczególnym uwzględnieniem warunków polskich. O ile przestrzenie coworkingowe nawiązują wyraźnie do hierarchii osadniczej, a w większym stopniu do hierarchii ośrodków gospodarczych kraju, to lokalizacja makerspace'ów jest bardziej złożona. Wynika to z nieco odmiennych czynników lokalizacji tych dwóch typów nowych przestrzeni pracy. W przypadku coworkingów wskazuje się często na dobrą dostępność komunikacyjną, obecność usług towarzyszących (kawiarnie, restauracje, itp.) oraz na współobecność firm sektora kreatywnego i zaawansowanych usług dla biznesu. Czynniki lokalizacji makerspace'ów nie są dotąd do końca rozpoznane, choć wskazuje się tu częściej na rolę przedstawicieli ruchu makerów oraz lokalnych liderów. W przypadku peryferyjnych lokalizacji makerspace'ów nie bez znaczenia pozostają czynniki instytucjonalne. W końcowej części pracy zidentyfikowano wyzwania związane z geograficznymi badaniami nowych przestrzeni pracy.

Zróżnicowanie funkcji o zasięgu międzynarodowym w miastach świata

Piotr Raźniak (UP Kraków)

W istniejącej literaturze jest wiele opracowań dotyczących poziomu i zróżnicowania przestrzennego funkcji miast o charakterze światowym takich jak funkcji kontrolno-zarządczych world city i global city. Dotychczas miasta były badane osobno pod kątem jednej z tych funkcji i dostępne rankingi pokazują miasta tylko w perspektywie jednej z tych funkcji. Skoro miasta mogą pełnić różne funkcje o charakterze międzynarodowym, to powinno się je przeanalizować kompleksowo pod względem występujących w nich funkcji kontrolno-zarządczych, world city i global city. W niniejszym opracowaniu podjęto próbę odpowiedzi na pytanie czy miasta posiadające silną funkcję kontrolno-zarządczą posiadają również silne pozostałe brane pod uwagę funkcje. Analiza pokazała zrównoważenie bądź też specjalizację miast.

Biorąc pod uwagę udział funkcji kontrolno-zarządczych, world city i global city w miastach, wyróżniono cztery typy miast. Pierwszy obejmuje miasta o najbardziej zrównoważonych funkcjach, gdzie żadna z nich nie dominuje nad pozostałymi. W takim przypadku spadek znaczenia jednej z funkcji miasta nie spowoduje dużego spadku znaczenia miasta na arenie międzynarodowej. W pozostałych trzech typach dominuje jedna z branych pod uwagę funkcji (kontrolno-zarządcza, world city, global city). W takich przypadkach specjalizacja jednej z nich może być korzystna z punktu widzenia rozpoznawalności miasta na arenie międzynarodowej, z drugiej strony zrównoważenie funkcji może dawać większą stabilność miasta na arenie międzynarodowej w przypadku dużego spadku znaczenia jednej z funkcji. W takiej sytuacji miasto będzie funkcjonowało na arenie międzynarodowej poprzez pozostałe funkcje.

Dotychczasowe analizy miast pod kątem funkcji kontrolno-zarządczych, biorą pod uwagę wielkie korporacje wpływające na sytuację polityczną i gospodarczą w skali świata lub kontynentów. Można jednak założyć, że funkcje kontrolno-zarządcze mogą tworzyć mniejsze firmy i funkcje te można również rozpatrywać w mniejszych układach przestrzennych. Aby to osiągnąć zaproponowano hierarchię funkcji kontrolno-zarządczej w skali światowej, kontynentalnej, krajowej i regionalnej.

Przemiany rynku samochodów osobowych w Polsce w perspektywie geograficznej

Tadeusz Stryjakiewicz (UAM Poznań), Robert Kudłak (UAM Poznań), Bartłomiej Kołsut (UAM Poznań),
Wojciech Dyba (UAM Poznań)

Polska jest interesującym „laboratorium” badań geograficznych rynku samochodowego. Swoista „rewolucja motoryzacyjna” zapoczątkowana zmianą systemu gospodarczego w 1990 r. miała bardzo dynamiczny charakter: w ciągu 30 lat liczba zarejestrowanych w Polsce pojazdów zwiększyła się ponad czterokrotnie. Zmiany w zakresie sprzedaży nowych i używanych samochodów nie przebiegały jednak w sposób ciągły. Akcesja do UE w 2004 r., światowy kryzys finansowy w latach 2008-10, pandemia COVID w latach 2020-2021 to ważne punkty krytyczne, które powodowały znaczące turbulencje na rynku w różnych wymiarach przestrzennych.

W prezentacji przedstawione zostaną wybrane wyniki badań nad przemianami rynku samochodów osobowych, realizowanych w latach 2017-2022 w ramach projektu Narodowego Centrum Nauki pt. „Wymiar przestrzenny (r)ewolucji na rynku samochodowym w Polsce”. Szczególna uwaga zostanie poświęcona następującym zagadnieniom: poziom motoryzacji, import samochodów używanych, wpływ pandemii Covid-19 oraz elektromobilność. Geograficzna perspektywa analizy będzie odnosić się do dwóch skal przestrzennych:

- a) Polska na tle innych państw;
- b) zróżnicowanie regionalne wewnątrz kraju.

Wyniki badań opierają się na bazie danych o ponad 35 milionach pojazdów oraz wywiadach kwestionariuszowych z 4000 respondentów przeprowadzonych w różnych typach obszarów funkcjonalnych. Najważniejsze wnioski można sformułować następująco:

- 1) Punktem zwrotnym transformacji rynku samochodowego było przystąpienie Polski do Unii Europejskiej w 2004 r.
- 2) Głównym „motorem” wzrostu poziomu motoryzacji był import samochodów używanych.

Geografia rynku samochodów osobowych wykazuje związek z takimi cechami przestrzeni społeczno-ekonomicznej jak: poziom życia ludności, peryferyzacja gospodarcza i wykluczenie transportowe oraz stopień zaawansowania procesów suburbanizacji.

Rzeczywista liczba samochodów osobowych jeżdżących po polskich drogach jest o ponad 25% niższa niż wynika to z danych podawanych przez GUS i Komisję Europejską.

Na zakończenie prezentacji zostanie przedstawiona najnowsza publikacja pt. „The Economic Geography of the Car Market” (Routledge 2023), a także koncepcja atlasu poświęconego geografii rynku samochodów osobowych w Polsce.

Rezyliencja i zróżnicowanie przestrzenne coworkingów w mieście na przykładzie Warszawy

Katarzyna Wojnar (UW Warszawa), Maciej Smętkowski (UW Warszawa)

Pandemia COVID-19 stanowiła wyzwanie dla coworkingów, które stały się popularnym sposobem organizacji przestrzeni pracy po kryzysie finansowym z 2008 roku. Zmiany na rynku pracy wywołane pandemią skłaniają do zadania pytań dotyczących rezyliencji coworkingów, ewolucji ich modeli biznesowych, a także wpływu zmian w ich rozmieszczeniu na strukturę przestrzenną miasta. Głównym celem artykułu było zbadanie, czy ewolucja coworkingów zmierza w kierunku modelu "klubu społecznego" czy też "hubu biznesowego" oraz który z tych modeli okazał się bardziej odporny w czasie pandemii. Szczególną uwagę zwrócono na wpływ lokalizacji coworkingów w przestrzeni miasta na tę odporność.

W badaniach wykorzystano dane o coworkingach w Warszawie w okresie 2008-2021, wywiady z interesariuszami rynku nieruchomości i władzami miasta, a także ustrukturyzowane ukryte obserwacje uczestniczące. Otrzymane wyniki pokazały, że ewolucja przestrzeni coworkingowych zmierza raczej w kierunku korporacyjnego "hubu biznesowego" niż oddolnego "klubu towarzyskiego" oraz że istnieje wyraźne zróżnicowanie preferencji lokalizacyjnych różnych typów przestrzeni coworkingowych. Ponadto "huby biznesowe" wykazały się znacznie większą rezyliencją w obliczu pandemii, a zmiany rozmieszczenia coworkingów wzmocniły pozycję centralnego obszaru biznesowego Warszawy względem innych obszarów biznesowych oraz pozostałej części miasta. W efekcie wyniki badań stanowią kontrpunkt dla oczekiwań związanych z potencjałem tej formy organizacji przestrzeni pracy dla wdrażania koncepcji miasta 15-minutowego

Przemiany gospodarki pod wpływem kultury – przypadek Katowic

Elżbieta Zuzańska-Żyśko (UŚ Katowice)

Dziedzictwo kulturowe ma tendencje do wzmacniania rozwoju. Odpowiednie przekształcenie starych obiektów przemysłowych może przyczynić się do ponownego odkrycia krajobrazu kulturowego i zapewnić wartość dodaną w gospodarce nawet w warunkach niepewności. Celem badań jest udowodnienie, że kultura może stać się nowym impulsem rozwoju miasta i wzmocnić procesy metropolizacji. Obszar badań to niespełna 300 tys. miasto Katowice. Jest to z jednej strony centrum dużego policentrycznego regionu funkcjonalnego o ważnej funkcji regionalnej, z drugiej mały węzeł w sieci gospodarczych powiązań europejskich i globalnych.

Badania koncentrują się na realizacji ważnych projektów metropolitalnych o funkcji kulturalnej, które wzmocniły rozwój turystyki i nowego produktu kulturowego – miasta kreatywnego muzyki UNESCO. Katowice przez długi okres tkwiły w okresie niepewności, przebudowy gospodarki, borykając się z wieloma problemami ekonomicznymi i wizerunkowymi. Dzięki odpowiedniej polityce i strategii rozwoju zbudowały jednak nową ścieżkę rozwoju w oparciu o kulturę, która jest funkcją uzupełniającą dla dotychczasowej działalności produkcyjnej. Dziedzictwo kulturowe stało się nośnikiem zmian i istotnym impulsem rozwojowym dla turystyki biznesowej, wydarzeń rangi międzynarodowej oraz procesów metropolizacji.

Sesja tematyczna 2

Edukacja geograficzna polskiego społeczeństwa w czasach niepewności

Brama Poznania ICHOT (Interaktywne Centrum Historii Ostrowa Tumskiego) zlokalizowana na brzegu Cybiny, na Śródcie, fot. Małgorzata Mazurek

Koncepcje i założenia teoretyczne kształcenia geograficznego a praktyka edukacyjna w ocenie geografów i innych przedstawicieli polskiego społeczeństwa

Maria Adamczewska (UŁ Łódź), Barbara Dziecioł-Kurczoba (UŁ Łódź), Elżbieta Szkurtat (UŁ Łódź)

Celem wystąpienia jest skonfrontowanie aktualnych założeń i koncepcji teoretycznych kształcenia geograficznego odzwierciedlonych w aktualnie obowiązujących podstawach programowych z ich realizacją w szkolnej praktyce edukacyjnej. Zawarta w podstawach programowych a będąca efektem wyników badań w zakresie dydaktyki geografii i geografii społecznej koncepcja kształcenia geograficznego uwzględnia zmiany w geografii jako nauce, nowe wyniki badań w zakresie edukacji geograficznej, najnowsze osiągnięcia w zakresie dydaktyki geografii. Są one również zgodne ze współczesnymi założeniami teorii poznania (konstruktywizmu) i wychowania (personalizmu pedagogicznego). Stanowi ona zasadniczy przełom w teorii oraz praktyce edukacji geograficznej. Zmiana dotyczy treści kształcenia, wymagań programowych, metod i form organizacyjnych kształcenia. Nadrzędną ideą zmian jest eliminowanie wiedzy pamięciowej i wiedzy faktograficznej na rzecz kształtowania umiejętności takich jak: integrowanie wiedzy przyrodniczej, społeczno-ekonomicznej i humanistycznej, identyfikowanie związków i zależności (szczególnie relacji przyroda – człowiek), prowadzenie obserwacji w terenie, myślenia geograficznego, elementarnego wykorzystania GIS, stosowania ujęć humanistycznych w edukacji geograficznej, praktycznego zastosowania wiedzy geograficznej.

Materiał źródłowy w prowadzonych badaniach stanowić będą zatem z jednej strony założenia teoretyczne i koncepcja kształcenia geograficznego a z drugiej ocena praktyki edukacyjnej dokonana przez geografów – pracowników uczelni oraz reprezentacyjnej grupy przedstawicieli polskiego społeczeństwa. Ocena praktyki edukacyjnej zostanie oparta częściowo na szeroko zakrojonych badaniach opinii na ten temat wśród 1000 przedstawicieli polskiego społeczeństwa i wśród 102 geografów – pracowników uczelni (technika CAWI) a w istotnej części na wynikach badań fokusowych zrealizowanych w 4 grupach wśród przedstawicieli różnych zawodów w tym geografów (technika zogniskowanego wywiadu grupowego – FGI).

Wstępne rozpoznanie otrzymanych wyników pozwala sformułować wniosek ogólny wskazujący na zasadniczą rozbieżność pomiędzy założeniami teoretycznymi kształcenia geograficznego a wskazanymi w badaniach ilościowych i jakościowych obserwacjami praktyki edukacyjnej. Najważniejsze konkluzje dotyczą kojarzenia lekcji geografii z dominacją pamięciowej wiedzy podręcznikowej, niedosytu wiedzy i umiejętności praktycznych, braku odniesień do rzeczywistości i miejsca najbliższego, niedostatecznego wykorzystania na lekcjach geografii walorów technologii informacyjno-komunikacyjnych w tym GIS, braku pasji geograficznych wśród nauczycieli i braku umiejętności zainteresowania uczniów geografią, braku lub znikomej ilości zajęć w terenie.

Zamknięte grupy dyskusyjne jako nowy sposób samopomocy, wspierania się i inspiracji dla nauczycieli geografii w warunkach niepewności

Kinga Bargieł (UP Kraków)

W ostatnich latach nauczyciele pracują w warunkach permanentnej niepewności wynikającej z licznych zmian systemowych i społecznych. Pierwsza grupa czynników generująca niepewność jest konsekwencją reform szkolnictwa a z nimi zmian sieci szkół, podstawy programowej oraz ramowych planów nauczania. Druga grupa związana jest ze zmianami awansu zawodowego nauczyciela czy wymagań egzaminacyjnych. Trzecia, w randze nieoczekiwanego zdarzenia krytycznego spowodowana pandemią oraz wojną w Ukrainie, skutkowałą niepewnościami o największej skali oraz mocy. W wyniku tych zdarzeń w ostatnich trzech latach szkolnych nauczyciele zostali zmuszeni do realizacji, m.in. zdalnego lub hybrydowego nauczania, pracy dydaktyczno-wychowawczej z dziećmi i młodzieżą nie znającą języka polskiego. Czas ten wpłynął znacząco na wzrost popularności portali społecznościowych. Pierwotna idea mediów społecznościowych i komunikatorów dotyczyła komunikacji między poszczególnymi grupami studentów z jednej uczelni. Dzisiaj, kiedy mija kilkanaście lat od założenia Twittera czy Facebooka, tworzą się zamknięte grupy dyskusyjne skupiające społeczność danego osiedla, kierunku studiów czy grupy zawodowej. Mają one na celu wirtualną integrację, wzajemną inspirację czy wymianę swoich doświadczeń. Portale społecznościowe i social media stały się bardzo popularnym sposobem na komunikację, zarówno wśród uczniów, rodziców jak i nauczycieli. Można zauważyć, że od dłuższego czasu szczególnie prężnie działają i rozwijają się grupy zrzeszające nauczycieli (grupy ogólne jak i przedmiotowe). Zamknięte grupy dyskusyjne zrzeszają nawet kilkadziesiąt tysięcy nauczycieli z całej Polski, którzy publikują setki edukacyjnych postów dziennie. Ostatnie krytyczne wydarzenia, będące wyzwaniem dla większości nauczycieli skumulowały problemy i powody do niepewności. Powszechność dostępu do mediów skutkowałą jeszcze intensywniejszym zwróceniem się nauczycieli w stronę mediów społecznościowych. Celem wystąpienia jest analiza wpisów w grupie społecznościowej „Nauczyciele Geografii” (Facebook), po to aby rozpoznać kluczowe problemy z którymi borykali się nauczyciele geografii, po nastąpieniu zdarzeń krytycznych. Analizie poddano wpisy, które zostały opublikowane od 1 września 2019 do 31 sierpnia 2022 roku. Wybór grupy wynika z przynależności do niej tylko nauczycieli geografii. Przeprowadzono analizę ilościową (dynamiki liczby) i jakościową tj.: treści wpisów. Analiza ilościowa wykazała, że w momentach zdarzeń krytycznych, liczba publikowanych postów i zapytań znacznie wzrastała. Badanie treści wpisów wykazało, że tematyka publikowanych postów była zróżnicowana i charakteryzowała się zmiennością w zakresie wiodących zagadnień poruszanych przez użytkowników.

Szanse i wyzwania współczesnej geografii w zakresie edukacji klimatycznej

Anna Bobińska (UAM Poznań, ODN Kalisz)

Zmiana klimatu i kryzys środowiskowy stają się coraz bardziej widoczne. Postępujące globalne ocieplenie wynikające głównie ze spalania paliw kopalnych jest obecnie zauważalne w każdym regionie świata. Zmniejsza się powierzchnia lodowców, podnosi się poziom oceanów, pojawiają się susze oraz coraz silniejsze fale upałów. Jednocześnie wylesianie, niszczenie terenów podmokłych oraz zanieczyszczenie wody i powietrza powodują dalsze wymieranie gatunków. Poważnym wyzwaniem staje się więc poznanie mechanizmów tych procesów w celu ich dokładnego monitorowania i prognozowania możliwych zagrożeń oraz współdziałanie w zakresie opracowania scenariuszy postępowania w sytuacjach ich wystąpienia. Są to podstawowe zadania współczesnej edukacji geograficznej, a w szczególności, edukacji klimatycznej. Łagodzenie zmiany klimatu oraz adaptowanie się do jej skutków wymagają rzetelnej wiedzy. Jest ona szczególnie potrzebna młodym ludziom, którym przyjdzie się zmierzyć ze skutkami współczesnego stylu życia, poprzez umiejętność postępowania w przypadku coraz częściej występujących ekstremalnych zjawisk pogodowych oraz adaptowania się do oddziaływań. Ważna jest także konieczność poszanowania środowiska przyrodniczego, ograniczania swoich potrzeb i zakresu działań w taki sposób, aby nie naruszać nieprzekraczalnych granic stabilności systemu przyrodniczego. To właśnie podczas edukacji geograficznej uczeń poznaje zróżnicowanie środowiska przyrodniczego, społeczno-gospodarczego i kulturowego, głównych zjawisk i procesów, uwarunkowań i konsekwencji oraz identyfikuje relacje między poszczególnymi elementami tych środowisk, zarówno w skali lokalnej, regionalnej, krajowej, jak i globalnej.

Celem referatu jest określenie znaczenia edukacji klimatycznej. Oparta na dostępnej wiedzy naukowej edukacja klimatyczna powinna stać się priorytetem, aby możliwe było przygotowywanie społeczeństwa do aktywnego i świadomego przeciwdziałania skutkom postępującej zmiany klimatu. Na podstawie analizy dokumentów IPCC, Ministerstwa Nauki i Edukacji oraz przeprowadzonych wśród młodzieży badań ankietowych, w referacie zostaną zaproponowane narzędzia gromadzenia i analizy danych oraz potencjalne metody kształcenia, które skutecznie mogą wspierać geografów w prognozowaniu zmian oraz edukowaniu w sposób angażujący społeczeństwo w dialogi, dyskusje i debaty. Współczesna szkoła, a wraz z nią geografia, mają do odegrania bardzo ważną rolę w zakresie edukacji klimatycznej.

Moje miasto, moja przestrzeń. Edukacja geograficzna w kształtowaniu przestrzeni miejskiej na przykładzie doświadczeń projektowych

Bożena Kicińska (UW Warszawa), Tomasz Wites (UW Warszawa)

Współczesne miasto to arena wielu procesów i działań, silnie wpływających na lokalną społeczność. Niezmiernie ważne jest, by społeczność ta była świadomym użytkownikiem przestrzeni miejskiej, aktywnie ją kreującym. Hasło „Moje miasto, moja przestrzeń” to świadome nawiązanie do postulatów zgłaszanych przez brytyjskiego geografa Davida Harveya, który uświadamiał ludziom ich „prawo do miasta”, wskazując konieczność decydowania o kierunku rozwoju miejsca zamieszkania oraz kreowaniu stylu życia.

Kształtowanie takiej postawy stanowi istotny element procesu uczenia się i wychowania. Celem opracowania jest określenie roli edukacji geograficznej w kształtowaniu przestrzeni miejskiej na przykładzie doświadczeń z realizacji Projektu „Zrozumieć znane, dostrzec nieznanne – jak geografia tłumaczy świat?” w ramach programu „Nauka dla społeczeństwa” Ministerstwa Edukacji i Nauki. Przedstawione zostaną wypracowane w Projekcie formy angażowania uczniów w inicjatywy o dużym znaczeniu społecznym. W części empirycznej, prezentującej praktyczne przykłady włączania się szkół w inicjatywy służące kształtowaniu przestrzeni miejskiej, zastosowano metody badań terenowych, obserwacji uczestniczącej i prezentacji. Na wybranych przykładach zaprezentowane zostaną propozycje młodzieży szkół ponadpodstawowych dotyczące zmian zagospodarowania przestrzeni publicznych, służących ograniczeniu lokalnych problemów środowiskowych, poprawie estetyki oraz podniesieniu jakości i bezpieczeństwa życia w mieście. Uczniowie sugerowali przede wszystkim zmiany wyglądu placów miejskich, otoczenia szkoły, miejsc aktywności rekreacyjnych. Niektóre z tych działań zostały już zgłoszone do jednostek administracji samorządowej i są już rozpatrywane.

Realizacja projektu wskazuje na potrzebę uwzględnienia zaangażowania uczniów w podejmowanie decyzji dotyczących ich otoczenia. Jest to swoista odpowiedź młodzieży szkolnej na postulat Harveya o prawie ludzi do zabierania głosu na tematy dotyczące ich rzeczywistości i prawie do realnego oddziaływania na aparat decyzyjny. Rola edukacji geograficznej w tym kontekście wydaje się wyjątkowo ważna. Kształtowanie postaw, uświadamianie odpowiedzialności za środowisko życia oraz angażowanie młodzieży w inicjatywy o dużym znaczeniu społecznym to ważne zadania edukacji geograficznej. Dojrzałość proponowanych przez zaangażowanych w Projekt uczniów rozwiązań dowodzi potrzeby wsłuchiwania się w głos młodego pokolenia i uwzględniania jego postulatów w kształtowaniu przestrzeni miejskiej.

Społeczna odpowiedzialność nauki w czasach edukacji nienadzorowanej (na przykładzie nauki o krajobrazie)

Urszula Myga-Piątek (UŚ Katowice), Anna Żemła-Siesicka (UŚ Katowice), Katarzyna Pukowiec-Kurda (UŚ Katowice), Michał Sobala (UŚ Katowice)

Referat prezentuje złożony system edukacji geograficznej w kontekście społecznej odpowiedzialności nauki. Przyjęto tezę o równoległości dwóch porządków nabywania wiedzy i umiejętności społeczeństwa (zarówno sensu largo) jak i w ramach treści obejmujących nauki geograficzne (sensu stricte).

- układu nadzorowanego – w postaci określonego prawem systemu kontrolowanego - obowiązkowego kształcenia młodych obywateli, w tym w zakresie geografii - na poziomie szkolnym, a dla zainteresowanych także na poziomie akademickim

- układu nienadzorowanego – w postaci wszelkich treści niekontrolowanych, do których dostęp społeczeństwa cyfrowego jest nieograniczony ale nie obwarowany żadną merytoryczną weryfikacją, m.in. w zakresie rzetelności i prawdziwości źródeł informacji, diagnozowania, wnioskowania, prognozowania.

Systemy te wyraźnie ze sobą konkurują na wielu płaszczyznach, m.in. w zakresie atrakcyjności przekazu informacji czy w zakresie uświadamiania potrzeb i motywacji do posiadania/nabywania określonej wiedzy, często potęgując zjawisko niepewności i poddawanie w wątpliwość dotychczasową wiedzę. Referat rozważa powyższą tezę na przykładzie społecznej odpowiedzialności nauki o krajobrazie, który tu stanowi swoisty naukowy pretekst. Jako, że krajobraz jest pojęciem, które każdy pojmuje intuicyjnie jako synonim otoczenia, nauczanie o nim obarczone jest ryzykiem bagatelizowania czy wręcz trywializowania. Krajobraz jest także pojęciem, które pojawia się w geograficznej edukacji szkolonej już na poziomie podstawowym i towarzyszy uczniom na kolejnych etapach edukacji. Jak wiele z tej edukacji jest społecznie przydatne okazuje się dopiero po kilkunastu latach.

Podczas prezentacji autorzy wskażą propozycje implementowania wyników naukowych badań nad krajobrazem do praktyki edukacyjnej. Wskażą na zalety i korzyści odpowiedzialnego kształcenia krajobrazowego, opartego na rzetelnej podbudowie naukowej, efektem której powinno być wyczerpanie społeczeństwa na wartości krajobrazowe, przez zwiększenie świadomości, odpowiedzialności, aktywności i zaangażowania lokalnych społeczności na rzecz pielęgnowania najcenniejszych i różnorodnych krajobrazów, jak również tzw. krajobrazów codziennych (pospolitych). Autorzy wskażą także na katastrofalne w skutkach braki wiedzy o krajobrazie.

Zaprezentowana zostanie pierwsza w Polsce Stacja Czytania Krajobrazu, powstała na Wydziale Nauk Przyrodniczych, której zadaniem jest wszechstronna edukacja krajobrazowa.

Edukacja geograficzna polskiego społeczeństwa w czasach niepewności

Tomasz Napierała (UŁ Łódź, CiTUR), Katarzyna Leśniewska-Napierała (UŁ Łódź, CiTUR)

Dyskusja o edukacji geograficznej na poziomie szkolnictwa wyższego nie może pomijać kwestii stosowanych metod. Przedmiotem niniejszego wystąpienia jest ocena skuteczności intensywnych programów kształcenia wykorzystujących uczenie oparte o rozwiązanie konkretnego problemu (problem-based learning) zdiagnozowanego w konkretnym miejscu (place-based learning).

Autorzy czerpią z doświadczeń realizacji międzynarodowego projektu SPOT – Sustainable Spatial Planning of Tourism Destinations, sfinansowanego ze środków programu Erasmus+. W ramach projektu zrealizowano trzy wizyty studyjne, które z perspektywy edukacyjnej miały charakter intensywnych kursów kształcenia. Wizyty studyjne odbyły się w trzech różnych lokalizacjach i terminach: 1) Mersin (Turcja) – 6–10 grudnia 2021 r., 2) Peniche (Portugalia) – 9–13 maja 2022 r., oraz 3) Turyn (Włochy) – 19–23 września, 2022. Celem każdej wizyty studyjnej była praca ze studentami nad rozwiązaniem kluczowych problemów planowania przestrzennego, zdiagnozowanych w konkretnych przestrzeniach turystycznych. W wizytach studyjnych uczestniczyli studenci reprezentujący pięć różnych uczelni: Uniwersytet Łódzki (Polska, lider projektu SPOT), Inland Norway University of Applied Sciences (Norwegia), Mersin University (Turcja), Politécnico de Leiria (Portugalia) oraz Politecnico di Torino (Włochy). Naukowym partnerem projektu był Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania Polskiej Akademii Nauk.

Ocenę skuteczności intensywnych programów kształcenia zrealizowano z wykorzystaniem zogniskowanych wywiadów grupowych przeprowadzonych ze wszystkimi studentami, którzy uczestniczyli w wizytach studyjnych. Celem wywiadów była nie tylko ocena skuteczności metody edukacyjnej, ale również jej ewaluacja. Dzięki temu, z wizyty na wizytę, odnotowano wzrost skuteczności proponowanej metody edukacyjnej. Stwierdzono, że skuteczność intensywnych kursów kształcenia wymaga doboru odpowiednio złożonych problemów do rozwiązania. Możliwość pracy nad prawdziwymi problemami, zdiagnozowanymi w realnych (a nie abstrakcyjnych) kontekstach społecznych i przestrzennych okazała się dla studentów niezwykle motywująca. Międzynarodowy charakter kursów pozwala zrealizować efekty uczenia nieosiągalne w przypadku przedmiotów realizowanych w grupach jednolitych pod względem narodowościowym.

Program Erasmus jako platforma kształtowania kompetencji wśród studentów geografii

Iwona Piotrowska (UAM Poznań), Małgorzata Cichoń (UAM Poznań)

W procesie kształcenia współczesnego studenta ukierunkowanego na kształcenie kompetencji kluczowych, istotną rolę odgrywają międzynarodowe programy edukacyjne. Bardzo ważnym od wielu już lat jest program Erasmus+, który umożliwia zagraniczną mobilność studentów poprzez wyjazdy w celach edukacyjnych (np. podjęcia studiów, odbycia praktyki, szkoleń) oraz wspiera budowę partnerstw pomiędzy uniwersytetami, szkołami wyższymi i średnimi, przedsiębiorstwami, a także organizacjami non-profit, na rzecz wzmacniania innowacyjności i budowania wiedzy. Program ten stwarza możliwość kształtowania kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie. Rada Unii Europejskiej przyjęła, że „kompetencje to udowodniona sprawność wykorzystania wiedzy, umiejętności i zdolności osobistych, społecznych i/lub metodologicznych w sytuacjach związanych z pracą lub nauką oraz rozwojem zawodowym lub osobistym. Są one potrzebne do samorealizacji i rozwoju osobistego, zatrudnienia, włączenia społecznego, zrównoważonego stylu życia, udanego życia w pokojowych społeczeństwach, kierowania życiem w sposób prozdrowotny i aktywnego obywatelstwa” (Dz.U.UE C 189 z dnia 4 czerwca 2018 r.). W związku z rozwojem cywilizacyjnym i technologicznym przyjęto następujące kompetencje kluczowe, które należy rozwijać poprzez edukację: 1. Kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji, 2. Kompetencje w zakresie wielojęzyczności, 3. Kompetencje matematyczne i kompetencje w zakresie nauk przyrodniczych, technologii i inżynierii, 4. Kompetencje cyfrowe, 5. Kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się, 6. Kompetencje obywatelskie, 7. Kompetencje w zakresie przedsiębiorczości, 8. Kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturowej. Wymienione kompetencje są podstawowe w rozwoju człowieka, tym samym umożliwiają osobom uczącym się wykształcenie różnorodnych umiejętności.

Przyjmuje się więc, że program Erasmus może stanowić platformą działań edukacyjnych, która umożliwia realizowanie nowoczesnego, mobilnego międzynarodowego kształcenia, również w czasach niepewności. Przeprowadzono badania naukowe dotyczące realizacji programu Erasmus funkcjonującego na Wydziale Nauk Geograficznych i Geologicznych, umożliwiającego studentom podejmowanie studiów w państwach współpracujących z Uniwersytetem im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Celem badań było określenie stopnia mobilności studentów WNGiG i znaczenia programu Erasmus w kształceniu geograficznym, kompetencji kluczowych oraz doskonaleniu umiejętności geograficznych i językowych.

Edukacja geograficzna polskiego społeczeństwa w czasach niepewności

Danuta Piróg (UP Kraków), Adam Hibszer (UŚ Katowice)

Od kilku lat niedobory kadrowe w sektorze edukacji wybrzmiewają w wypowiedziach dyrektorów szkół oraz doniesieniach prasowych, opisujących problemy z pozyskaniem nauczycieli w konkretnych placówkach. W toku badań ustalono, że zdecydowanie spada liczba studentów geografii wybierających specjalności nauczycielskie (bloki – moduły kształcenia nauczycielskiego) na uniwersytetach, czego konsekwencją będzie spadek liczby kandydatów do pracy w zawodzie nauczyciela geografii w szkolnictwie niższych szczebli. Stwierdzono także narastanie problemów związanych z utrzymaniem dobrze wyszkolonej kadry nauczycieli oraz przewagą w zatrudnieniu starszych pracowników nad kadrami młodszymi. Fakty te budzą obawę co do płynności kadrowej a co za tym idzie - jakości edukacji oraz rodzą pytania o to w jakim stopniu zarysowane problemy dotyczą edukacji geograficznej.

Dlatego, celem referatu będzie:

a) scharakteryzowanie procesów i zachowań nauczycieli na edukacyjnym rynku pracy, uznawanych w literaturze tematu za kluczowe przyczyny niedoborów kadrowych w tej grupie zawodowej, które skutkują niepewnością w zakresie zapewnienia płynności procesów kształcenia;

b) zaprezentowanie wyników własnych badań nad realnym popytem na nauczycieli geografii w Polsce, którymi objęto wszystkie oferty pracy skierowane do tych specjalistów w okresie 21 miesięcy, tj. od lutego 2019 roku do października 2020.

Z uwagi na postawione cele, wystąpienie będzie miało charakter teoretyczno-aplikacyjny. Uporządkuje ono aktualny stan wiedzy, wynikający z badań literaturowych, nad przemianami funkcjonowania edukacyjnego rynku pracy. Analiza ustalonych faktów, trendów zmian oraz sformułowanie uogólnień dotyczących zachowań nauczycieli na rynku pracy, pozwoli na wskazanie propozycji działań, które powinny/mogą być podjęte w polityce oświatowej państwa oraz działaniach regionalnych na rzecz uniknięcia niedoborów kadry nauczycielskiej w Polsce. Nadto, wyniki z analizy popytu geografów będą w wystąpieniu podstawą do wielostronnej refleksji nad konsekwencjami stwierdzonego stanu w zakresie jakości szkolnego kształcenia geograficznego w najbliższych latach.

Udział w Lidze Geograficznej i Wielkopolskiej Superlidze Liceów jako forma popularyzacji i zdobywania wiedzy geograficznej

Ilona Potocka (UAM Poznań)

Referat przedstawia znaczenie udziału w Lidze Geograficznej i Wielkopolskiej Superlidze Liceów, organizowanych przez Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Poznaniu, w popularyzacji i zdobywaniu wiedzy geograficznej.

Liga geograficzna jest jedną z sześciu lig przedmiotowych w ramach projektu Cyfrowa Szkoła Wielkopolsk@2020 i organizowana była w latach 2019–2021, natomiast od roku 2022 młodzież licealna, chcąc poszerzać swoją wiedzę geograficzną, bierze udział w Wielkopolskiej Superlidze Liceów. Podczas rozgrywek uczniowie odpowiadają na pytania, przygotowane przez pracowników naukowych i doktorantów Wydziału Nauk Geograficznych i Geologicznych UAM. Dzięki połączeniu elementów nauki, zabawy i rywalizacji uczniowie zdobywają wiedzę, niejako przy okazji.

Forma rozgrywek - na żywo, ale prowadzonych w systemie teletransmisji wraz z transmisją na kanale YouTube Projektu Cyfrowa Szkoła Wielkopolska, wpisuje się w nurt edukacji polskiego społeczeństwa w czasach niepewności. Dowodem na to jest, między innymi fakt kontynuowania rozgrywek podczas pandemii SARS-CoV-2.

Kształcenie nauczycieli geografii jako problem uniwersytetu

Teresa Sadoń-Osowiecka (UG Gdańsk)

Na tle idei uniwersytetu jako wszechnicy wiedzy zostanie przedstawiona rola kształcenia nauczycieli geografii i kontrastujący z tą ideą system kształcenia nauczycieli, deprecjonujący z założenia to kształcenie (np. "spychanie" zajęć na najmniej atrakcyjne terminy, likwidacja jednostek, brak jasnego systemu finansowania, przekonanie, że uczyć może każdy i że co to jest dydaktyka, każdy wie, itp.). Dodatkowym problemem jest likwidacja kształcenia nauczycieli geografii w jednostkach geograficznych na uniwersytetach. Potęguje to niepewność istnienia w ogóle geografii w przyszłości. Sposób myślenia o kształceniu nauczycieli jako "zła koniecznym" może być skonstrastowany z podejściem do tego kształcenia na przykład na uniwersytetach skandynawskich

Sesja tematyczna 3

Geografia niepewności – (nie) pewność geografii. Idee, koncepcje i tożsamość Geografii

Plac pomiędzy biurowcem Bałtyk a zabytkowym ceglany budynek starej drukarni Concordia służy organizacji imprez plenerowych i rekreacji. W tle Sheraton Poznań Hotel, fot. Małgorzata Mazurek

Geografia czy nauki geograficzne? W poszukiwaniu podstaw ontologicznych i epistemologicznych przedmiotu(ów) badań

Leszek Butowski (UŁ Łódź)

W badaniach nad geografią brak jest wciąż głębszej analizy metodologicznej problematyki jej dziedziny przedmiotowej (Chojnicki, 2010). Próba określenia podstaw ontologicznych i epistemologicznych przedmiotu geografii mogłaby się zatem przyczynić do rozwoju teoretycznego dyscypliny i być asumptem do dyskusji nad jej jednością lub rozdzielnością. Na potrzeby niniejszego referatu uznano (na gruncie realizmu poznawczego) że przedmiotem geografii jest określony fragment rzeczywistości (świata), którym dyscyplina się zajmuje.

W referacie przedstawiono wyniki analizy tak rozumianego przedmiotu w świetle nowo-realistycznej ontologii J. Searle'a (2011) oraz koncepcji „niewinnego realizmu” (*innocent realism*) S. Haack (2003). Jako szczegółowe kryteria przyjęto Searlowskie rozróżnienia na: 1) świat niezależny i zależny (od obserwatora), 2) jego ontologiczną obiektywność i subiektywność oraz 3) epistemologiczną obiektywność i subiektywność zdań opisujących świat. W rezultacie uzyskano ontologiczne uzasadnienie podziału geografii na geografię przyrody (fizyczną) i geografię człowieka (społeczno-ekonomiczną) oparte na założeniu o odmiennej naturze świata stanowiącego przedmiot badania tak podzielonej dyscypliny. Dodatkowo wskazano na ontologiczne zróżnicowanie tego świata wyróżniając w jego obrębie obiekty (i ich relacje) ontologicznie obiektywne i ontologicznie subiektywne. Wreszcie podkreślono różny status poznawczy zdań opisujących przedmiot badań geografii kwalifikując je do zdań naukowych (epistemologicznie obiektywnych) i pozanaukowych (epistemologicznie subiektywnych). Tak uzyskane wyniki analizy odniesiono do głównego postulatu „niewinnego realizmu” S. Haack zakładającego jedność świata przyrody i świata społecznego oraz koncepcji nieredukcyjnego biologicznego naturalizmu Searle'a. Całość wyводу przeprowadzono z metodologicznej perspektywy filozofii analitycznej wychodzącej poza nauki geograficzne uznając, że tylko takie (zewnętrzne) spojrzenie umożliwi ujęcie tematu w sposób obiektywny, wychodzący poza lokalne spory środowiska geografów.

Geografia wobec zmian technologicznych – kilka refleksji o cyfryzacji

Krzysztof Janc (UWr Wrocław)

Powszechna cyfryzacja naszego życia spowodowała istotne zmiany we wszystkich sferach funkcjonowania, w tym w nauce. Geografia również poddawana jest procesom przemian sposobu prowadzenia badań, przedmiotu badań, jak również kompetencji, którymi powinni charakteryzować się geografowie. Celem referatu jest wskazanie podstawionych wyzwań związanych z cyfryzacją w odniesieniu do geografii. Należy zatem zadać sobie (i postarać się odpowiedzieć) następujące pytanie: jak zmieniła się geografia pod wpływem cyfryzacji? Istotne są w tym przypadku takie zagadnienia jak: tworzenie wiedzy geograficznej (kto? dla kogo? jak?); jakie jest miejsce geografów w społeczeństwie, w którym możliwości dostępu do informacji stają się nieograniczone; jak cyfryzacja zmieniła nasze podejście do postrzegania otaczającego nas świata.

Geograf w transdyscyplinarnej grupie badawczej. Wyzwania, szanse, kompetencje

Bogumiła Lisocka-Jaegermann (UW Warszawa), Agata Hummel (UW Warszawa),
Diana Rodriguez Heredia (Universidad Tecnológica de Pereira, Kolumbia)

Wystąpienie oparte jest na doświadczeniach kilkuletniej pracy w zespole badawczym realizującym obecnie wspólny, transdyscyplinarny projekt: „Inicjatywy transformacyjnych w andyjskich społecznościach wiejskich. Narracje i strategie zmiany społecznej z perspektywy antropologicznej” (Narodowe Centrum Nauki 2017/26/D/HS3/00459). Choć w tytule projektu pojawia się perspektywa antropologiczna a jego kierownikiem jest antropolog, w skład ekipy badawczej wchodzi także geograf i socjolog. Wśród celów jakie stawia sobie zespół, obok zgłębienia samego tematu badań, jest wypracowanie metod, technik i narzędzi studium transdyscyplinarnego, którego podstawą są prowadzone wspólnie badania terenowe.

Chciałabym omówić najważniejsze wyzwania przed którymi staje geograf zaangażowany we współpracę o takim charakterze, skupiając uwagę na kompetencjach niezbędnych by była ona możliwa. Z jednej strony potrzebne jest rozumienie odmiennych podejść dyscyplinarnych, umiejętność rozpoznawania koncepcji do jakich odwołują się ich przedstawiciele, z drugiej zaś własna dyscyplinarna samoświadomość, w tym „geograficzna 'pewność siebie' i pewność pozycji geografii w rodzinie nauk” - parafrazując zdanie z tekstu wprowadzającego do niniejszej sesji tematycznej. Ogromne znaczenie ma efektywne komunikowanie się ponad podziałami dyscyplinarnymi, zwłaszcza, w wypadku geografa, znalezienie języka uwrażliwiającego współpracowników na wymiar przestrzenny i terytorialny badanych zjawisk i procesów oraz proponowanie uwzględniających ten wymiar narzędzi badawczych dostępnych dla wszystkich.

Wyzwania zbliżone do zarysowanych powyżej stoją nie tylko przed geografami – badaczami, ale także przed tymi, którzy w pracy zawodowej stykają się ze specjalistami o odmiennych profilach.

Na ile studia geograficzne kształtują kompetencje umożliwiające efektywną współpracę z przedstawicielami innych dyscyplin? Być może 'niepewność geografii' w konfrontacji z innymi dyscyplinami nauk społecznych i nauk humanistycznych (mam tu na myśli przede wszystkim tak zwaną geografii społeczno-ekonomiczną) wiąże się z niedostatkiem myślenia krytycznego, 'samoświadomości dyscyplinarnej,' w tym zdolności umiejscawiania dokonań swojej dyscypliny w kontekście najważniejszych prądów intelektualnych epoki, umiejętności komunikowania się i prowadzenia dyskusji?

Turystyka jako system złożony (ujęcie teoretyczne)

Łukasz Quirini-Popławski (UP Kraków)

Współczesna turystyka jest dynamicznie zmieniającym się systemem. Miejsca turystyczne są złożonymi systemami adaptacyjnymi które cechuje niewielka liczba (jeśli nie brak) cech statycznych. Zachowują się w sposób nieliniowy, pobudzany losowymi zdarzeniami zachodzącymi w ich wnętrzu lub na zewnątrz (Farrell & Twining-Ward, 2004; McKercher & Prideaux, 2020). Takimi bodźcami mogą być przykładowo: kryzysy gospodarcze, epidemie, terroryzm, okresy niestabilności politycznej lub pojawienie się alternatywnych miejsc turystycznych. Wszystkie te czynniki, występujące szybko i bez ostrzeżenia, mogą wprowadzić miejsca turystyczne w etap chaosu. Skutki takich kryzysów mogą być chaotyczne, poważnie uszkadzać ich gospodarki i zmieniać ich systemy. W takiej sytuacji na rynku turystyki spotyka się tradycyjne podejścia i ujęcia o charakterze liniowym (patrz opracowania Butler, 1980 czy Plog, 2001), których ograniczeniem jest brak uwzględnienia chaotycznych cech i przekształceń złożonego systemu turystycznego (Boukas & Ziakas, 2014; Johnston & Aday, 2014; McKercher, 1999; Russell & Faulkner, 2004; Speakman & Sharpley, 2012; Zahra & Ryan, 2007). Na tle pandemii koronawirusa i innych aktualnych kryzysów postanawia się podjąć adaptacji teorii chaosu do sektora turystycznego.

Budowanie wiedzy "potrzebnej" w badaniach geograficznych w świetle koncepcji Mode 2 Science

Danuta Piróg (UP Kraków)

W klasycznym podejściu do uprawiania nauki geografowie (i nie tylko) zwykli wyżej cenić wiedzę teoretyczną od praktycznej. Badania podstawowe, jako zapewniające postęp w stanie wiedzy, zdecydowanie częściej stanowią centrum uwagi tak w procedurach badawczych jak i w ocenie postępowań awansowych w sprawie stopni czy tytułów naukowych. Badania stosowane, skierowane na formułowanie pragmatycznych wniosków oraz użytecznych rozwiązań, częściej pełnią wobec nich rolę uzupełniającą, niż komplementarną. Generuje to budowanie relacji hierarchicznych, zarówno w obrębie samego procesu badawczego jak i między przedstawicielami episteme i techné. Charakter problemów badawczych podejmowanych przez geografów wyraźnie jednak sprzyja a nierzadko wręcz domaga się zaniechania dychotomii teorii i praktyki. W opracowaniach metodologicznych z dziedziny nauk społecznych od dłuższego czasu podkreśla się konieczność takiego zorientowania badań, aby dostarczyły "wiedzy potrzebnej" a więc i wyjaśniającej poznawaną rzeczywistość i służącej interwencji skutkującej pożądaną zmianą.

Celem wystąpienia jest zaprezentowanie możliwości prowadzenia nowatorskich badań geograficznych służących budowaniu wiedzy potrzebnej i społecznie ważnej, posadowionych na koncepcji Mode Science 2. Jako przykład do analizy posłużą badania dotyczące realnego popytu na geografów na rynku pracy.

W świetle studiów literatury powszechniejsza realizacja badań geograficznych skonceptualizowanych zgodnie z założeniami Mode Science 2 sprzyja trwałej integracji wewnątrz dyscypliny. Konieczne w tej koncepcji przekraczanie przez badaczy granic reprezentowanych przez nich dyscyplin, poszukiwanie nowych metod badań, adaptowanie ich i w efekcie wypracowywanie nowatorskiej strategii badawczej, jest z kluczowym czynnikiem akceleracji postępu dyscyplinie naukowej.

Niepewność tożsamości i jedności geografii w opinii geografów – pracowników naukowych. Przejawy, konsekwencje.

Elżbieta Szkurłat (UŁ Łódź), Lucyna Wachecka-Kotkowska (UŁ Łódź), Bogdan Włodarczyk (UŁ Łódź)

Celem wystąpienia jest prezentacja poglądów geografów – pracowników różnych ośrodków akademickich w Polsce na tożsamość geografii, rozumienie jej istoty i konstytutywnych cech geografii jako nauki. Drugim poddanym ocenie geografów zagadnieniem było postrzeganie przez nich jedności geografii w kontekście przynależnych jej walorów i potencjału naukowego wynikającego z jej integrujących funkcji jak, również przejawów słabości i symptomów jej dezintegracji. Badania te stanowiły część zakrojonych na znacznie większą skalę badań społecznych realizowanych na Wydziale Nauk Geograficznych Uniwersytetu Łódzkiego w ramach projektu Ministerstwa Edukacji i Nauki „Nauka dla społeczeństwa” p.t. Społeczna rola edukacji geograficznej w Polsce – dziedzictwo, odpowiedzialność, przyszłość.

Materiał źródłowy w prowadzonych badaniach stanowiły odpowiedzi na pytania otwarte w badaniach ankietowych przeprowadzonych wśród 102 geografów – pracowników uczelni oraz problemy postawione w badaniach fokusowych zrealizowanych w dwóch grupach geografów: pracowników samodzielnych i młodszych pracowników naukowych techniką zogniskowanego wywiadu grupowego (FGI). W obydwu formach badań pytania dotyczyły istoty tożsamości geografii, wykładników jej zaawansowania metodologicznego, jedności geografii.

Wstępne rozpoznanie otrzymanych wyników pozwala sformułować wniosek ogólny wskazujący na rozmyte poczucie tożsamości i jedności geografów. Najważniejsze konkluzje dotyczą: niejednoznaczności w rozumieniu tożsamości geografii, niskiej świadomości jej istoty i cech konstytutywnych, braku jednoznaczności w definiowaniu pojęć w tym definiowaniu samej geografii. W wielu wypowiedziach zwracana jest uwaga na znikome wykorzystanie walorów integrujących geografii jako nauki przy niewielkim udziale ujęć syntetyzujących. Negatywnie oceniane jest rozczłonkowanie zadań badawczych w wyniku głębokiej specjalizacji oraz rosnąca dezintegracja środowiska w wyniku podziału na dwie dyscypliny. Geografowie są w większości świadomi takich braków u jej przedstawicieli jak umiejętności przywódcze, pełnienie roli liderów, prowadzenie marketingu geograficznego. Słabo oceniana jest rola geografów w ważnych gremiach, w mediach, w prezentowaniu wartości i walorów geografii. Wprawdzie dostrzegana jest rosnąca aplikacyjność wyników badań geograficznych, jednak podkreślany jest brak przełożenia wyników tych badań na jakość życia człowieka i wzrost znaczącej społecznej roli geografii. Pomimo dostrzeganej dominacji wśród geografów konkurencji zamiast współpracy, wskazywana jest przez większość geografów potrzeba szukania i tworzenia platform porozumienia oraz zachowania w dłuższej perspektywie jedności geografii jako nauki.

Sesja tematyczna 4

Geografia transformacji energetycznej – przestrzenny wymiar zjawisk energetycznych

*Fontanna w kształcie tancerki w Ogrodzie Botanicznym UAM w Poznaniu,
fot. Małgorzata Mazurek*

Spalarnie odpadów w dyskursie internetowym po polsku

Maciej Kałaska (UW Warszawa)

Władze polskie stoją obecnie na stanowisku, że spalarnie – a dokładnie instalacje termicznego przekształcania odpadów (ITPO) – są sposobem na racjonalną gospodarkę odpadów komunalnych i transformację energetyczną. Część biznesu podkreśla, że są one narzędziem do łagodzenia kryzysu klimatycznego. Warto jednak wczytać się w to, co na temat spalarni sądzą internauci mówiący po polsku. Celem wystąpienia jest więc prześledzenie aktywności użytkowników Internetu w kontekście ITPO. Aby go osiągnąć, skorzystano z platformy social listeningu wspomaganego sztuczną inteligencją (Sentione). Narzędzie to umożliwiło analizę chmur słów kluczowych i analizę sentymentu wzmianek online – wypowiedzi, opinii, komentarzy – zawierających słowa kluczowe identyfikujące obiekt, jakim jest spalarnia. Program rozróżnił ponad 42 tys. wzmianek w okresie jednego roku, tj. 19.03.2022 - 18.03.2023. Najczęściej pojawiało się w nich słowo „spalarni”, a następnie: „mieszkańców”, „miasta”, „nowe”, „polski”, „budowy” i „inwestycji”. To pokazuje, że dyskurs po polsku w sieci w zakresie spalarni wiąże się przede wszystkim z bieżącym planowaniem i realizacją projektów typu ITPO na obszarach miejskich w Polsce. W centrum debaty internetowej znajdują się jednak mieszkańcy. Co ciekawe, w narracji online popularniejsze było słowo „środowiska” niż „gospodarki”. Może to świadczyć o tym, że troska internautów o środowisko przyrodnicze i jego poszczególne komponenty – np. powietrze – była większa niż o kwestie gospodarcze. Ponadto, zanotowano 4-krotnie większą liczbę wzmianek o wydźwięku negatywnym niż pozytywnym. Spalarnie są zdecydowanie pejoratywnie postrzegane przez użytkowników Internetu. Wniosek ten potwierdza również fakt, że autorami największej liczby postów i komentarzy były komitety protestacyjne mieszkańców. Z analizy wynika także, że grupom tym zależy nie tylko na zablokowaniu inwestycji w miejscu ich zamieszkania, ale ogólnie na wycofaniu się z projektów (roz)budowy spalarni gdziekolwiek w Polsce. Ponadto, za największą liczbę wyświetleń treści o spalarniach odpowiadają politycy. To największy dystrybutorzy informacji (generatorzy zasięgów) wokół ITPO. Wątek spalarni jest bez wątpienia wykorzystywany do celów politycznych, a dokładniej do rywalizacji między najważniejszymi partiami znajdującymi się w parlamencie RP.

Determinanty i dynamika cen metali przemysłowych w obliczu procesu dekarbonizacji i transformacji energetycznej

Maciej Mróz (SGH Warszawa)

Transformacja energetyczna wymaga znacznych ilości zasobów naturalnych, w tym także i metali, takich jak miedź, nikiel, kobalt czy lit. Jednakże, rzadkość tych zasobów oraz ich rozmieszczenie rodzi poważne obawy zarówno o stabilność ich podaży, jak również o poziom i akceptowalność cen tych metali przemysłowych. Są to więc ważne i aktualne wyzwania energetyczne, o ile bowiem w przeszłości jak i obecnie za główną pułapkę bezpieczeństwa energetycznego krajów wysokorozwiniętych wciąż uważa się kwestię bezpieczeństwa dostaw oraz stabilność cen podstawowych nośników energii pierwotnej (przede wszystkim ropy naftowej, gazu ziemnego oraz węgla kamiennego), o tyle w przyszłych dekadach oczekuje się, iż nastąpi radykalne przesunięcie potencjalnych zagrożeń w stronę stabilności dostaw i cen surowców nieenergetycznych, lecz strategicznych dla dalszego dynamicznego rozwoju odnawialnych źródeł energii oraz nowych technologii.

W tym kontekście pojawiają się więc fundamentalne pytania o to, jak właściwie kształtować proces dekarbonizacji i transformacji energetycznej w oparciu o zasoby surowców nieenergetycznych i stosunkowo rzadkich, przy jednoczesnym zachowaniu niezależności i bezpieczeństwa energetycznego? Jakie czynniki determinują ceny kluczowych dla procesu dekarbonizacji i transformacji energetycznej metali przemysłowych? I wreszcie, czy mechanizm wolnorynkowy jest skutecznym narzędziem gwarantującym stabilność cen tych metali, a przez to implikuje bezpieczeństwo energetyczne państw transformujących się energetycznie?

Odnosząc się do tych pytań, w badaniu w pierwszej kolejności określono globalne możliwości podażowe oraz rozmieszczenie zasobów wybranych metali przemysłowych, których znaczenie dla procesu dekarbonizacji i transformacji energetycznej jest kluczowe. Następnie, przeanalizowano i zbadano główne determinanty kształtujące ceny tychże metali oraz określono dynamikę ich cen, tworząc podstawę do wyprowadzenia finalnych wniosków i konkluzji z analiz. Jako, że badanie ma charakter zdecydowanie empiryczny i prospektywny, poszukując zależności przyczynowo-skutkowych (w sensie Grangera) zastosowano modelowanie ekonometryczne w analizie szeregów czasowych.

Transformacja energetyczna w kontekście bezpieczeństwa państwa, regionu, miasta

Dorota Niedziółka (SGH Warszawa)

Transformacja energetyczna to proces przekształcenia gospodarki w zrównoważoną. To proces zakładający głębokie, wertykalne i horyzontalne zmiany ekonomiczne uwzględniający środowisko przyrodnicze i dokonywany w określonych warunkach technicznych i technologicznych.

Współcześnie stanowi wyzwanie zmian rynków energii służący nie tylko oszczędzaniu energii, poprawie efektywności wytwarzania, obniżeniu emisji CO₂ i zwiększeniu udziału OZE w energy mix ale przede wszystkim kreowania impulsów dla zmian technicznych wytwarzania energii, jej dostarczania, prognozowania, magazynowania i oszczędzania.

Transformacja energetyczna oznacza modernizację lub zastąpienie dotychczas funkcjonujących elementów infrastruktury. Inwestycje pozwolą na budowanie przewag konkurencyjnych i kreowanie przestrzeni do kolejnych inwestycji, rozwoju społecznego i ekonomicznego miast i regionów.

Wykorzystanie nowych źródeł energii a jednocześnie zapewnianie bezpieczeństwa energetycznego stanowią wyzwanie dla systemów energetycznych. Wymagają synchronizacji działań, przygotowania poprawnych prognoz zużycia i dążenia do zachowania stabilności działania elementów infrastruktury technicznej. To z kolei wiąże się z koniecznością nie tylko planowania realizacji działań inwestycyjnych ale też współpracy wytwórców energii, dostawców i podmiotów zaangażowanych w poszczególnych segmentach rynków energii. Wielość działań wynika z faktu iż rynek energii i planowana transformacja dotyczy wszystkich jego obszarów i zakresów działalności, w tym wytwarzania, przesyłu, dystrybucji tak energii cieplej, energii elektrycznej, jak i paliw.

Planowane i realizowane zmiany zakładają przy tym dokonanie postępu technologicznego służącego nie tylko wykorzystaniu nowych źródeł energii ale przede wszystkim zwiększeniu efektywności wytwarzania i ograniczeniu zużycia energii finalnej. Energia pozostaje bowiem wciąż jednym z najważniejszych czynników sprzyjających rozwojowi i źródłem konkurencyjności świadczonych usług i wytwarzanych dóbr produkcyjnych.

Dokonujące się zmiany w ramach transformacji energetycznej mają przyczynić się do ograniczenia ubóstwa energetycznego, wyrównać różnice występujące pomiędzy regionami i obszarami o różnym stopniu urbanizacji a w konsekwencji stanowić o rozwoju społecznym.

Edukacja surowcowa jako istotny element edukacji geograficznej w czasach globalnych przemian

Alicja Kot-Niewiadomska (PAN Kraków)

Poprawie dobrobytu człowieka niezmiennie towarzyszy wzrost zapotrzebowania na surowce mineralne oraz także rosnąca różnorodność stosowanych materiałów. W miarę jak funkcjonowanie społeczeństwa staje się coraz bardziej złożone, sposoby i kierunki wykorzystania surowców mineralnych stają się bardziej skomplikowane. Przykładem obrazującym tę tendencję są założenia Europejskiego Zielonego Ładu. Wprawdzie idea tego programu odchodzi od wykorzystania kopalnych surowców energetycznych (węgiel kamienny i brunatny, a w dalszej perspektywie również ropy i gazu), kierując się w stronę produkcji tzw. zielonej energii, spowoduje to jednak wzrost zapotrzebowania na szereg innych surowców, głównie metalicznych. Podobne perspektywy ma – wynikająca z EZŁ – elektryfikacja transportu, która swoje apogeum w Unii Europejskiej ma osiągnąć w 2050 roku. Jeżeli te elementy zestawimy z rozwijającym się w ogromnym tempie przemysłem elektronicznym i technologiami high-tech, to nieubłagane rysuje się obraz społeczeństwa, które określić możemy przymiotnikiem „surowcowe”. Obraz ten dopełnia fakt, że surowce mineralne to również podstawa rozwoju budownictwa (materiały budowlane) i produkcji żywności (nawozy), które idą w parze ze wzrostem urbanizacji i rosnącą liczbą ludności.

Spółczesne społeczeństwo surowcowe możemy zatem zdefiniować jako społeczeństwo w pełni – bo niemal na wszystkich płaszczyznach funkcjonowania – korzystające z surowców mineralnych w ich formie pierwotnej i przetworzonej. Nadmienić należy, że te zastosowania towarzyszą każdemu człowiekowi w życiu codziennym i są podstawą zaspokojenia jego podstawowych potrzeb. Te jednak zmieniają się wraz z dynamicznie zmieniającym się światem. Taki łańcuch gospodarowania surowcami mineralnymi, z rozwijającym się także elementem zamykania obiegu surowców (gospodarka o obiegu zamkniętym) nie wszystkim jest jednak znany, a branża górnicza wywołuje głównie negatywne skojarzenia. Rolą edukacji surowcowej jest zatem uświadomić odbiorców o wzajemnych związkach między tymi elementami, a więc między rozwojem innowacyjnych technologii w obrębie wielu branż – będących podstawą nowoczesnych gospodarek – a pozyskiwaniem i użytkowaniem surowców mineralnych. Właściwie przeprowadzona edukacja powinna również wskazać, że innowacyjne rozwiązania stosowane są również w górnictwie, co pozwala zminimalizować jego negatywne oddziaływania na środowisko i zdrowie człowieka.

Charakterystyka bilansu energetycznego oraz przewag konkurencyjnych rynku energii krajów Regionu Europy Środkowo-Wschodniej

Ewa Nowak (UJK Kielce)

Jednym z celów referatu jest prezentacja stanu i perspektyw rozwojowych sytuacji energetycznej krajów Regionu Europy Środkowo-Wschodniej, tj. 11 krajów, które są członkami Unii Europejskiej - Republiki Czeskiej, Estonii, Węgier, Litwy, Łotwy, Polski, Słowacji, Słowenii, Bułgarii, Rumunii oraz Chorwacji.

Obraz gospodarki energetycznej krajów EŚW jest złożony i bardzo zróżnicowany. Główne słabości gospodarki energetycznej krajów są następujące: rozwój sektora paliw i energii nie nadąża za wzrostem zapotrzebowania na energię; występuje wysoka energochłonność PKB, o około 60% wyższa od energochłonności w krajach UE-15 (Zachodniej Europy); nadmierna zależność od węgla i niekorzystna struktura zużycia energii pierwotnej, zwłaszcza w Polsce (prawie 80% wytwarzanej energii elektrycznej pochodzi z elektrowni opalanych węglem kamiennym i brunatnym); wysoka degradacja środowiska powodowana przez sektor paliw i energii.

Państwa EŚW realizują politykę unijną, która usilnie dąży do ekologii oraz rozwoju odnawialnych źródeł energii. W obecnej sytuacji klimatycznej struktura produkcji energii w regionie EŚW musi się elastycznie zmienić. Region ten potrzebuje stabilnych i niskoemisyjnych źródeł energii.

Warto zadać sobie kilka istotnych pytań. Czy państwa EŚW będą w stanie zmniejszyć udział paliw kopalnych w bilansie energetycznym? Jakie są źródła przewag konkurencyjnych energetyki poszczególnych państw nad pozostałymi państwami Unii Europejskiej? Oszacowanie przyszłego zapotrzebowania na energię pierwotną jest związane z przewidywaniem zmian w zakresie przyrostu ludności oraz spodziewanym wzrostem PKB. Obecnie zakłada się, że współczynnik elastyczności energii pierwotnej i PKB jest rzędu 0,5, a PKB i energii elektrycznej co najmniej rzędu 0,7%. Oznacza to, że przy wzroście PKB np. o 3% roczne zapotrzebowanie energii pierwotnej będzie wzrastało o 1,5%, a energii elektrycznej o ok. 2% rocznie.

Energia dostępna w Unii Europejskiej pochodzi z energii produkowanej w UE oraz energii importowanej z krajów trzecich. W 2021 r. UE (27 państw) wyprodukowała około 44% własnej energii, a 56% pochodziło z importu. W 2021 r. miks energetyczny w UE, czyli struktura dostępnych źródeł energii, składała się głównie z pięciu różnych źródeł: ropy naftowej (34%), gazu ziemnego (23%), energii odnawialnych (17%), energii nuklearnej (13%) i stałych paliw kopalnych (12%). W 2021 r. udział produktów ropopochodnych w dostępnej energii był najwyższy na Cyprze (86%), Malcie (85%) i w Luksemburgu (61%), natomiast gaz

ziemny był znaczącym źródłem energii we Włoszech (40%), Holandii (35%) i na Węgrzech (34%). Odnawialne źródła energii miały największy udział w Szwecji (48%) i Danii (41%), podczas gdy energia jądrowa stanowiła 41% dostępnej energii we Francji i 25% w Szwecji. W 2021 roku największy udział w produkcji energii pierwotnej w UE mają odnawialne źródła energii (41% całkowitej produkcji energii w UE). Energia jądrowa w UE była drugim co do wielkości źródłem energii (31%), a następnie paliwa stałe (18%), gaz ziemny (6%) i ropa naftowa (3%). Elektryczność wyprodukowana w oparciu o bloki jądrowe w regionie EŚW stanowiła 52% bilansu elektryczności w Słowacji, 47% elektryczności wyprodukowanej na Węgrzech, 37,2% wyprodukowanej w Republice Czeskiej, 37% w Słowenii, 35% w Bułgarii, 18,5% w Rumunii. Udział stałych paliw kopalnych był najwyższy w Estonii (56%) i w Polsce (43%). Gospodarki państw EŚW zmierzają do celu jakim jest osiągnięcie niezależności energetycznej. Nowe technologie w przyszłości będą stanowić o konkurencyjności poszczególnych państw na rynkach energii całej Unii Europejskiej.

Rozwój morskiej energetyki wiatrowej w Polsce

Tadeusz Palmowski (UG Gdańsk)

Morska energetyka wiatrowa jest obecnie jedną z najszybciej rozwijających się technologii odnawialnych źródeł energii na świecie. Do 2023 r. w skali globalnej zainstalowano 54,9 GW mocy w ramach morskiej energetyki wiatrowej. Do największych rynków w tym zakresie należy Europa i Chiny oraz w perspektywie następnych lat dynamicznie rozwijający się rynek amerykański.

W nowej rzeczywistości geopolitycznej odnawialne źródła energii, w tym z morskiej energetyki wiatrowej, będą jednym z filarów nowego porządku w zakresie bezpieczeństwa energetycznego Europy, w tym Polski. 12 krajów w Europie rozwija morskie farmy wiatrowe i przyłączyło do sieci elektroenergetycznej ponad 5785 turbin. Istnieją plany zwiększenia mocy na Morzu Północnym do 76 GW i 20 GW na Morzu Bałtyckim do 2030 roku.

Celem artykułu jest przybliżenie roli morskiej energetyki wiatrowej w Polsce jako strategicznego kierunku transformacji energetycznej wzmacniającej bezpieczeństwo energetyczne oraz stanowiącego impuls do rozwoju gospodarczego naszego kraju.

W polskich obszarach morskich rozwijane są obecnie projekty o łącznej mocy ok. 8,4 GW, w tym 5,9 GW z projektów Fazy I rozwoju oraz 2,5 GW z Fazy II. Szczegółowa analiza możliwego do osiągnięcia poziomu mocy zainstalowanej i produkcji energii w Polsce wskazuje, że Polska posiada potencjał MEW na poziomie 33 GW, przy oczekiwanej średniej rocznej produkcji energii na poziomie 130 TWh.

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Polskich Obszarów Morskich oraz Ustawa Offshore wskazują, że z 21 obszarów morskich przewidzianych do lokalizacji farm wiatrowych, których powierzchnia łączna zajmuje 1808,2 km², pozwoliły na oszacowanie potencjału mocy zainstalowanej na 15,3 GW - co znacznie przekracza obecne założenia PEP2040 i Ustawy Offshore. Pozwoli to na zaspokojenie zapotrzebowania na energię elektryczną na poziomie ok. 60,6 TWh/rok, co stanowi 1/3 zapotrzebowania Polski z 2021 r., które wyniosło 180,3 TWh.

Z globalnego punktu widzenia morskie farmy wiatrowe to energia zeroemisyjna, która pomaga ratować naszą zagrożoną planetę. Natomiast z polskiej perspektywy morskie farmy wiatrowe stanowiąc będą bardzo ważny element procesu transformacji energetycznej kraju która przyczyni się do poprawienia zdominowanego przez węgiel miksu energetycznego. Wojna na Ukrainie, sankcje na rosyjskie surowce i towarzyszący temu kryzys energetyczny podkreśliły niezwykle istotną rolę energii uzyskiwanej z wiatru.

Sesja tematyczna 5

Geografia władzy miejskiej w Polsce w świetle teorii reżimów: zarządzanie terytorialne w warunkach zmiany i niepewności

Ścieżka pieszo-rowerowa na grobli między stawami na Szachtach, w dolinie Junikowskiego Strumienia. Szachtami w Poznaniu nazywany jest zespół 42 glinianek powstałych w wyniku wydobywania surowców ceramicznych, fot. Marcin Winowski

Sprawiedliwość środowiskowa w praktyce – jak przebiega walka mieszkańców o czyste powietrze w polskich obszarach metropolitalnych

Katarzyna Gorczyca (UJ Kraków), Daria Zozulia (UJ Kraków)

Rozwój miasta jest kreowany przez procesy planistyczne, które koordynują ten rozwój, jak również przez procesy oddolne tj. decyzje poszczególnych uczestników powodujące, że miasto i społeczności miejskiej rozwijają się. Istotne znaczenie odgrywają struktury społeczne i społeczności lokalne, które to miasto kształtują. To, w jaki sposób obszary miejskie i ich mieszkańcy zmierzają się z problemami zmian społecznych, przemian środowiskowa, zmian klimatu, zależy od ich organizacji przestrzennej i społecznej. Kluczowe będą działania mające na celu wzmocnienie sprawiedliwości środowiskowej, tj. sprawiedliwego dostępu do czystego środowiska, partycypacji różnych grup społecznych oraz uznania przez władze lokalne głosów społeczności miejskiej. Celem pracy jest określenie wpływu oddolnych inicjatyw społecznych na działania zmierzające do poprawy jakości powietrza w wybranych obszarach metropolitalnych. W artykule zidentyfikowano następujące pytania badawcze: jakie działania są podejmowane przez aktywistów miejskich w celu poprawy jakości stanu środowiska miejskiego i sprawiedliwego dostępu do czystego powietrza? i w jaki sposób władze realizują postulaty zgłaszane przez oddolne inicjatywy dotyczące walki ze smogiem?. W ramach pracy zbadano wpływ oddolnych inicjatyw społecznych na działania dotyczące poprawy jakości powietrza w wybranych obszarach metropolitalnych: Krakowa, Warszawy, Wrocławia i Trójmiasta. Zmapowano interesariuszy walczących o poprawę jakości powietrza, przeprowadzono wywiady z aktywistami oraz przeprowadzono analizę jakościową dokumentów strategicznych dotyczących poprawy jakości powietrza. Na podstawie analizy treści dokumentów polityk, programów oraz pogłębionych wywiadów zidentyfikowano efekty działań oddolnych inicjatyw (m.in. w zakresie zmiany świadomości i poprawy jakości powietrza). Szczególną uwagę zwrócono na wprowadzania przepisów antysmogowych, transferu dobrych doświadczeń oraz działań mające na celu poprawę świadomości w zakresie jakości powietrza. Badania są realizowane w ramach projektu „Społeczne procesy kształtowania przestrzeni miast w dobie adaptacji do zmian klimatu”, który został sfinansowany ze środków Narodowego Centrum Nauki, w ramach konkursu Sonata-17 przyznanego na podstawie Umowy nr UMO-2021.

Niestabilność władzy miejskiej w świetle teorii reżimów

Marian Kachniarz (UPWr Wrocław)

Celem artykułu jest próba wstępnego zbadania przyczyn niestabilności władz miejskich. Na ile w tej swoistej grze o władzę, po obu stronach konfliktu, tworzą się sieci powiązań i koalicje, które można kwalifikować do różnych kategorii reżimów miejskich (w rozumieniu G. Stokera i K. Mossbergera)?

Przedmiotem artykułu są wybrane miasta w których nie udzielono absolutorium burmistrzom, bądź też zorganizowano referendum za ich odwołaniem.

Po ilościowym zdefiniowaniu tego zjawiska, podjęto pogłębione badania jakościowe w wybranych miastach, których zadaniem było określenie przyczyn sytuacji konfliktowych. W szczególności poszukiwano ich związku ze stylem przywództwa oraz charakterem powiązań, będących podstawą różnych typów reżimów miejskich.

Badania ilościowe oparto na danych z Regionalnych Izb Obrachunkowych (absolutoria) oraz Państwowej Komisji Wyborczej (referenda). W badaniach jakościowych posłużono się analizą dyskursu społecznego (artykuły w lokalnych mediach), analizą dokumentów źródłowych (protokoły z posiedzeń rad miejskich), oraz metodą wywiadów pogłębionych.

Wyniki prowadzą do wniosku, że główną przyczyną konfliktów, wzbudzających inicjatywy zmiany władzy, ma autorytarny i hierarchiczny styl przywództwa, powiązany z nieumiejętnością stworzenia szerszych koalicji. Zazwyczaj zatem mamy do czynienia z reżimem typu organicznego zainteresowanego utrzymaniem status quo. Także po stronie zwolenników zmiany władzy, zazwyczaj są to inicjatywy grup, a nie sieci interesów.

Badania poszerzają wiedzę dotyczącą charakteru i rodzajów reżimów miejskich w Polsce, wskazując jednocześnie obszary wymagające dalszych pogłębionych analiz.

Władza miejska wobec recentralizacji

Marta Lackowska (UW Warszawa)

Badania reżimów miejskich w Polsce wskazują na niewielkie ich otwarcie na aktorów spoza sektora publicznego. Wydaje się, że nadal władza miejska skupiona jest w rękach organu wykonawczego i rady miasta. Przyjmując tę perspektywę, w prezentacji zastanawiamy się nad tym, jak owa władza reaguje na intensyfikującą się od 2015 r. presję (re)centralizacyjną. Działania ograniczające autonomię lokalną stają się coraz bardziej dotkliwe i – jak pokazują badania – wtłaczają miejską koalicję w pozycję opozycji wobec partii rządzącej. Jest to zjawisko interesujące zarówno z perspektywy koncepcji państwowej i naturalistycznej samorządu, jak i z perspektywy postulatów rosnącej siły politycznej miast (vide słynna książka B. Barbera o burmistrzach rządzących światem).

W prezentacji przedstawione zostaną badania realizowane od 2020 r. w ramach projektu NCN, dotyczące sposobów i mechaniki miejskich odpowiedzi na presję recentralizacyjną. Analizie poddamy nie tylko to, jak miejska koalicja reaguje na zmiany, ale także to, czy i w jaki sposób owa walka o nowy rozkład sił na linii rząd - samorząd wpływa na kształt reżimu miejskiego.

W poszukiwaniu struktur władzy – nowe reżimy miejskie

Iwona Sagan (UG Gdańsk)

Teoria reżimów miejskich, ukształtowana w latach osiemdziesiątych minionego wieku w warunkach rynkowej gospodarki demokratycznych państw Zachodu, została wprowadzona do badań i literatury polskiej w 2000 roku. W okresie minionych ponad 20 lat rozwoju gospodarki rynkowej i budowania państwa demokratycznego teoria ta nie tylko nie straciła na aktualności, ale wręcz przeciwnie, cały szereg jej pryncypialnych zasad, jak np. pierwszoplanowa rola przedsiębiorców rynku nieruchomości i deweloperów w kształtowaniu polityki rozwoju miast, stało się znacznie bardziej czytelne i zrozumiałe. Wdrożenie tzw. przedsiębiorczego stylu zarządzania miastem, opartego na neoliberalnym paradygmacie rozwoju uczyniło pytanie o to kto zarządza, czym zarządza i w jakim celu znacznie bardziej aktualnym niż w pierwszym okresie przemian transformacyjnych. Pytania te powróciły ze zdwojną siłą w obliczu kryzysów, których doświadczyły społeczeństwa, a społeczności miejskie szczególnie intensywnie. Przeprowadzona analiza wskazuje, że do grona kluczowych w klasycznym opisie reżimów uczestników koalicji pro wzrostowych w postaci przedsiębiorców działających na rynku nieruchomości, deweloperów, lokalnych polityków, biznesu, wspieranych przez lokalne media, uniwersytety, przedstawicieli wolnych zawodów dołączyli silni gracze, którzy zmienili lokalne geometrie władzy. Finansjalizacja rynku nieruchomości sprawiła, że kluczowym podmiotem stały się na nim instytucje finansowe, głównie fundusze inwestycyjne. Na styku: władza publiczna – sektor prywatny wykształciły się podmioty o charakterze parapaństwowym, w postaci licznych spółek z udziałem Skarbu Państwa, agencji mienia publicznego, agencji rozwoju. Ich charakter sprawia, że są one poza tradycyjną kontrolą sektora publicznego jako niezależne i chronione interesem rynkowym podmioty, jednocześnie realizując zadania do tej pory przynależne służbom publicznym, a delegowane im w imię większej efektywności ekonomicznej i sprawczej. Porowatość strefy współpracy sektorów publicznego i prywatnego czyni struktury władzy i zakresy jej kompetencji nieczytelnymi i skomplikowanymi. Niejasna struktura współpracy publiczno-prywatnej wobec wyraźnie czytelnych jej rezultatów w przestrzeniach miast, doprowadziła do pojawienia się na scenie miejskiej silnych graczy w postaci ruchów miejskich, społecznych ruchów klimatycznych, organizacji pozarządowych i obywatelskich, które swą sprawczość ujawniły w trakcie kryzysów.

Rola aktorów niepublicznych w strukturze władzy lokalnej w Polsce: wyniki eksperymentu sondażowego

Paweł Swianiewicz (UPWr Wrocław)

Na decyzje administracyjne mogą wpływać nie tylko polityki formułowane przez wybranych w wyborach radnych i burmistrzów/ prezydentów miast, ale także różni aktorzy zewnętrzni. Zarówno z klasycznych teorii władzy lokalnej (modeli elitystycznych i pluralistycznych) jak i z bardziej współczesnych koncepcji reżimów miejskich i zarządzania sieciowego (network governance) wiemy, że wiele osób i instytucji (organizacji) nieposiadających demokratycznej legitymacji wyborczej może mieć znaczący wpływ na podejmowanie decyzji przez władze lokalne. W referacie stawiam pytanie, którzy to spośród tej grupy aktorów lokalnej sceny politycznej najczęściej odgrywają znaczenie we współczesnych polskich miastach? Czy istnieją w tym zakresie jakieś systemowe prawidłowości np. różnicujące sytuację w zależności od wielkości miasta? Referat przygląda się temu zagadnieniu przez pryzmat postrzegania przez mieszkańców wpływu na ważne decyzje administracyjne podejmowane w samorządach lokalnych. Dane zbierane są za pomocą eksperymentu sondażowego przeprowadzonego na reprezentatywnej próbie 2000 obywateli Polski, którzy pytania byli o postrzeganie wpływu różnych podmiotów gospodarczych i społecznych. W badaniu zastosowano metodę eksperymentu sondażowego, w której różne sformułowania pytania są losowo przypisywane poszczególnym respondentom. Różnice odpowiedzi w zależności od dokładnego sformułowania pytania pozwalają na oszacowanie różnic postrzeganego wpływu poszczególnych typów aktorów. Nawiązując do toczącej się ostatnio debaty na temat ograniczenia stosowalności teorii reżimów miejskich jedynie do dużych miast, szczególną uwagę poświęcam wpływowi wielkości miasta na rolę dużego i małego biznesu oraz różnych organizacji społecznych na kierunku polityki realizowanej przez władze lokalne

Sesja tematyczna 6

Georóżnorodność i geodziejstwo

Największy w Poznaniu eratyk (gnejs) ex situ stanowi geostanowisko usytuowane na terenie Ogrodu Botanicznego UAM w Poznaniu, fot. Małgorzata Mazurek

Geodziezictwo miast historycznych jako element ich krajobrazu kulturowego i walor turystyczny. Przykład Europy Środkowej

Robert Faracik (UP Kraków)

Atrakcyjność turystyczna miast historycznych jest zazwyczaj postrzegana przez pryzmat walorów kulturowych. Powstawanie i rozwój miast wiążą się jednak z ich specyficznym położeniem, w tym w obrębie określonych struktur geologicznych i geomorfologicznych. Dziedzictwo geologiczne w wielu przypadkach współtworzy zjawiska o charakterze kulturowym, jest także ich niemyim świadkiem, a niejednokrotnie ich przyczyną.

Elementy struktur geologicznych są często fundamentami struktur miejskich i tkanki miejskiej, a skały stanowią podstawę i budulec wielu form urbanistycznych i architektonicznych. W wielu przypadkach istnienie miast wiąże się z występowaniem i eksploatacją surowców mineralnych, które stały się źródłem bogactwa i czynnikiem rozwoju społeczno-gospodarczego.

Dziedzictwo geologiczne coraz częściej postrzegane jest jako element decydujący o atrakcyjności turystycznej miasta, wzbogacając ofertę skierowaną zarówno do turystów, jak i samych mieszkańców. Poza typowymi obiektami geologicznymi, takimi jak np. naturalne odsłonięcia skał, miejsca poeksploatacyjne (np. kamieniołomy, kopalnie), zlokalizowane zarówno na powierzchni, jak i pod ziemią, georóżnorodność odznacza się także w zabudowie miejskiej poprzez zastosowany materiał budowlany i zdobniczy. Muzea obejmują cenne kolekcje mineralogiczne (specjalne kolekcje geologiczne) oraz dzieła sztuki i przedmioty codziennego użytku o charakterze geologicznym. Stare kopalnie i kamieniołomy to często wielofunkcyjne przestrzenie, w których urządzone są wystawy, a także odbywają się różnorodne wydarzenia kulturalne.

Celem pracy jest analiza dziedzictwa geologicznego miast historycznych z transdyscyplinarnej perspektywy, pozwalająca na określenie różnorodnych relacji między dziedzictwem geologicznym, historią i kulturą oraz ich znaczenia dla współczesnego krajobrazu kulturowego miast i ich tożsamości. Na wybranych przykładach miast Europy Środkowej (Kraków, Eger, Praga, Spiskie Podgrodzie) dokonano wyodrębnienia i klasyfikacji zasobów geoturystycznych miast wydzielając określone ich typy w powiązaniu z formami turystyki rozwijającymi się na obszarach miejskich.

Ogródek skalny dla nauczyciela, mieszkańca i turysty - rola w rozwoju geoturystyki miejskiej

Maria Górską-Zabielska (UJK Kielce)

Wszystkie zewidencjonowane duże głązy narzutowe Polski są chronione prawem (Ustawa o ochronie przyrody z 2004 r.) jako pomniki przyrody nieożywionej. Ustawa pozbawiona jest jednak zapisu mówiącego wyraźnie, w oparciu o jakie kryteria (np. wymiar, typ petrograficzny, obiekt dziedzictwa kultury) należy głązy narzutowe chronić. Brak takiego zapisu w polskim prawie skutkuje tym, że głązy narzutowe coraz częściej są obiektem wandalizmu. Ciekawa struktura i tekstura (wielkość, kształt) kryształów głązu, a niejednokrotnie i ich barwa są powodem, dla którego głązy zniknęły i nadal znikają z krajobrazu. Najczęściej są przywłaszczane do zbiorów prywatnych. Stanowią także idealny materiał kamieniarski dla klienta indywidualnego (np. płyty nagrobne, parapety) i na duże inwestycje (okładziny budynków, wystrój dużych firm, uzupełnienia lub nowe bruki kamienne).

W celu zminimalizowania strat pośród głązów narzutowych, czynionych przez wandalii i złodziei, którym odległa jest idea georóżnorodności, świadczącej o bogactwie dziedzictwa geologicznego, geomorfologicznego i geograficznego, tworzone są kolekcje, które mają formę ścieżek przyrodniczych lub ogródków petrograficznych, zwanych inaczej lapidarium (łac. lapidarius – kamienny).

Kolekcje narzutniaków tworzy się głównie w celu zachowania i ochrony owych niemych świadków epoki glacialnej, przy okazji dając możliwość zaspokajania potrzeb człowieka w zakresie poznania dziedzictwa przyrody nieożywionej regionu. Głązy gromadzone w jednym, ustalonym miejscu występują *ex situ*. Ogródki skalne, poprzez swoje eksponaty, pełnią wielorakie funkcje. Zgromadzone w lapidarium okazy skalne należą do dziedzictwa geologicznego regionu, współtworząc jego georóżnorodność. Są wizytówką geologiczną okolicy.

Ścieżka przyrodnicza dla mieszkańców Pruszkowa powstała w ramach budżetu obywatelskiego 2022 miasta Pruszków. Środki te umożliwiają społeczeństwu obywatelskiemu, poprzez partycypację społeczną, wpływać na kształtowanie przestrzeni wokół siebie. Na ścieżce przyrodniczej w Pruszkowie znajduje się dwanaście skandynawskich głązów narzutowych w dziesięciu lokalizacjach. Są tu reprezentowane wszystkie typy petrograficzne skał i eratyki przewodnie z różnych skandynawskich obszarów alimentacyjnych. Skały dotarły na pd.-zach. Mazowsze wraz z ostatnim, na tym obszarze, lądolodem podczas zlodowacenia warty kompleksu środkowopolskiego tj. ok. 150-130 tys. lat temu.

Kolekcji skał towarzyszą trzy tablice informacyjne, z kodem QR i folderem.

Uzupełnieniem kolekcji przy ścieżce przyrodniczej jest kolejnych 20 głazów narzutowych pozostających w mieście w ich dotychczasowej lokalizacji. Wszystkie głazy posiadają identyfikatory, opisujące typ petrograficzny, rodzaj eratyka skandynawskiego, szczególnie cechy mikrorzeźby powierzchni głazu oraz logotyp budżetu obywatelskiego 2022.

Celem zadania, w ramach którego powstała ścieżka przyrodnicza, było zagospodarowanie przestrzeni publicznej przy siłowni plenerowej w pn. części miasta. Zgromadzone tam głazy pełnią funkcję społeczną poprzez uświadomienie odbiorcom, jak ważne dla prawidłowego funkcjonowania przyrody jest zachowanie i ochrona wszystkich jej elementów. Projekt ma także za zadanie zainicjowanie w Pruszkowie geoturystyki, w tym również geoturystyki miejskiej, poprzez stworzenie oferty z wysokimi walorami edukacyjnymi i infrastrukturą rekreacyjno-turystyczną. Jest to ciągle słabo rozwinięta w Polsce gałąź turystyki przyrodniczej, mającej na celu ochronę dziedzictwa geologicznego i geomorfologicznego poprzez efektywne zabezpieczenie geostanowisk, szeroką promocję nauk geologicznych oraz propagowanie ich funkcji edukacyjnych i turystycznych. Geoturystyka bezkonfliktowo wykorzystuje naturalne walory obszaru w lokalnej polityce zrównoważonego rozwoju społecznego i ekonomicznego. Jest kołem zamachowym rozwoju ekonomicznego obszarów peryferyjnych turystycznie.

W zamierzeniu projektodawcy, spacer tą ścieżką będzie doskonałą lekcją geologii, geografii, sozologii, krajoznawstwa. Wśród odbiorców będzie kształtował właściwe prośrodowiskowe, ekologiczne postawy i uzupełniał ich wiedzę na temat przeszłości geologicznej najbliższej okolicy.

Dziedzictwo Ziemi, georóżnorodność i koncepcja ABC – (niepewna) szansa podtrzymania jedności geografii?

Piotr Migoń (UWr Wrocław)

Dziedzictwo Ziemi (geodziedzictwo, ang. *geoheritage*) to określenie, które narodziło się w środowisku geologów i jest używane w celu podkreślenia wartości abiotycznych elementów przyrody, składających się na budowę geologiczną i rzeźbę terenu ukształtowaną przez naturalne procesy endo- i egzogeniczne. W szczególności odnosi się ono do elementów rzadkich, o wyjątkowym znaczeniu naukowym, ale również elementów reprezentatywnych dla wycinków czasu geologicznego i procesów kształtujących wnętrze i powierzchnię Ziemi. Wskazywane są też wartości estetyczne i krajobrazowe, jako atrybuty sprzyjające promocji i popularyzacji nauk o Ziemi.

Georóżnorodność (ang. *geodiversity*) jako pojęcie ma korzenie bardziej geograficzne i odnosi się do zróżnicowania elementów środowiska na pewnym obszarze w czasie obecnym. Jego zakres nie jest ograniczony do geologii i geomorfologii, ale obejmuje również gleby, warunki hydrologiczne, a uzasadnione wydaje się także uwzględnienie niektórych elementów sfery biotycznej. Istnieją ścisłe powiązania między dziedzictwem Ziemi i georóżnorodnością, eksponowane w szczególności w działaniach geoparków – specyficznej formy organizacji terytorialnej i zarządzania zasobami przyrodniczymi, ukierunkowanej na rozwój geoturystyki, turystyki aktywnej i wsparcie zrównoważonego rozwoju lokalnego. W ostatnich latach w działalności geoparków bardzo silnie jest podkreślana celowość nie tylko pokazywania świadectw przeszłości geologicznej, ale również powiązań między dziedzictwem Ziemi, sferą biotyczną i dziedzictwem historyczno-kulturowym danego obszaru. W literaturze takie podejście jest przedstawiane jako koncepcja ABC (*abiotic – biotic – cultural*). U podstaw jej wdrażania leży przekonanie, że przybliżenie i wyjaśnienie powiązań między tymi sferami, z odniesieniami do dziedzictwa kulturowego, w założeniach bliższego przeciętnemu odwiedzającemu, będzie sprzyjać lepszemu zrozumieniu przeszłości geologicznej i wagi czynników geologiczno-geomorfologicznych. Koncepcja ABC nie musi być oczywiście ograniczona do działalności geoparków, ale może i powinna być uwzględniana w dowolnym miejscu i regionie. Wydaje się, że geografowie są szczególnie predysponowani do działań w tym zakresie, jako że koncepcja ABC nawiązuje do tradycyjnej geografii regionalnej, zmierzającej nie tylko do przedstawienia zróżnicowania elementów środowiska, w tym społeczno-gospodarczo-kulturowego, ale również powiązań między nimi.

Ocena georóżnorodności geostanowisk na przykładzie Derborence i Illgraben w Alpach Szwajcarskich

Alicja Najwer (UAM Poznań), Emmanuel Reynard (University of Lausanne, Szwajcaria), Zbigniew Zwoliński (UAM Poznań)

Wzrost częstotliwości i intensywności zjawisk ekstremalnych, powodowany postępującymi zmianami klimatycznymi, stanowi wyzwanie dla zarządzania geodziejnictwem na obszarach chronionych. Rozpoznanie części terytorium, które są najbardziej zróżnicowane i podatne na zmiany, jest kluczowym zagadnieniem dla zarządzania i planowania zarówno pojedynczych geostanowisk, jak i całych krajobrazów, a nawet regionów.

Celem prezentacji jest przedstawienie metody oceny georóżnorodności z wykorzystaniem wielokryterialnej analizy przestrzennej dwóch geostanowisk: doliny Derborence i doliny Illgraben, zlokalizowanych w Alpach Szwajcarskich. Obszary badań stanowią dwie zlewnie rzeczne, które charakteryzują się zróżnicowaną rzeźbą. Oprócz form lodowcowych i fluwialnych, morfologia tych geostanowisk ukształtowana została w dużej mierze przez zjawiska ekstremalne (obrywy skalne, sypywy błotne). Oba obszary ze względu na ich znaczenie geomorfologiczne są pod ochroną prawną, włączone do listy szwajcarskich geostanowisk. Ocenę georóżnorodności wykonano na podstawie pięciu kryteriów, dla których przygotowano mapy czynnikowe: 1) energii rzeźby (wysokości względnych); 2) fragmentacji terenu; 3) stanu zachowania rzeźby; 4) geologii oraz 5) hydrologii. Mapy czynnikowe zostały zagregowane przy wykorzystaniu techniki ważonej kombinacji liniowej (WLC). Walidacja finalnych map georóżnorodności dolin Derborence i Illgraben została przeprowadzona w wyniku wizji terenowej.

Zaproponowana metoda pozwala na ocenę georóżnorodności dużych geostanowisk i innych obszarów chronionych w skali lokalnej. Wyniki mogą być wykorzystane m.in. do wyznaczenia najcenniejszych fragmentów obszaru dla zachowania określonych cech abiotycznych, planowania przestrzennego czy zarządzania geoturystycznego.

Geodziezictwo wybranych atrakcji turystycznych wpisanych na listę UNESCO w Polsce w kontekście rozwoju turystyki zrównoważonej

Alina Zajadacz (UAM Poznań), Bogdan Włodarczyk (UŁ Łódź)

Celem referatu jest przedstawienie problemów ochrony geodziezictwa wybranych atrakcji turystycznych w Polsce, wpisanych na listę UNESCO. W pierwszej części przedstawione będą wyniki projektu z Funduszu Wyszehradzkiego (2021-2023) skoncentrowanego na monitorowaniu rozwoju turystyki zrównoważonej w materialnych atrakcjach turystycznych z listy UNESCO w państwach V4. W kolejnej części wystąpienia przedstawione zostaną zagadnienia związane z dziedzictwem niematerialnym UNESCO, którego dobrym przykładem jest tradycja układania kwiatnych dywanów na uroczystość Bożego Ciała w Spycimierzu. Zaprezentowane zostaną interdyscyplinarne badania prowadzone w miejscowości od 2018 roku (wpis na listę krajową), które w roku 2021 zaowocowały wpisem na listę światową, w tym liczne metody badań stosowane przez geografów oraz główne wyniki i rekomendacje z nich wynikające. Spycimierz, wieś liczącą około 400 stałych mieszkańców w ciągu jednego dnia podczas uroczystości Bożego Ciała odwiedza około 25 tysięcy osób, co powoduje przenikanie się stref sacrum i profanum, które w ten szczególny dzień mają inny charakter niż w pozostałe dni roku. Konieczność zabezpieczenia logistycznego uroczystości bez utraty jego wyjątkowego religijnego charakteru staje się coraz większym wyzwaniem dla lokalnej społeczności i władz samorządowych.

Sesja tematyczna 7

Niepewność w kartografii historycznej

Mural wykonany w technice 3D "Opowieść śródecka z trębaczem na dachu i kotem w tle" na ścianie jednej z kamienic na Śródce, fot. Małgorzata Mazurek

Przebieg granicy między tradycją zachodnią (łacińską) i wschodnią (prawosławną) w Europie i sposoby jej wyznaczania

Alina Awramiuk-Godun (UW Warszawa)

Problematyka referatu wpisuje się w szerszą dyskusję dotyczącą podziałów kulturowych świata oraz współczesnego przebiegu granic kulturowych w Europie i sposobów ich wyznaczania. W wielu koncepcjach kręgów kulturowych (por. m.in. Koneczny 1935, Huntington 1996, Eberhardt 2004) różnice między tradycją zachodnią (łacińską) i wschodnią (prawosławną) stanowią podstawę wyróżniania dwóch odrębnych cywilizacji w Europie. Ważnym problemem badawczym pozostaje kwestia współczesnego przebiegu granicy między tymi obszarami oraz uchwycenia jej strefowego (przejściowego) charakteru. Szczególnego znaczenia problematyka ta nabiera w obecnej, niestabilnej i napiętej sytuacji w Ukrainie, gdzie wyraźnie ścierają się wpływy tradycji wschodniej i zachodniej. Konflikt w Ukrainie może doprowadzić do przesunięcia tej granicy.

Celem referatu jest przedstawienie wybranych koncepcji i poglądów dotyczących podziałów kulturowych Europy, do których odwołują się geografowie. Są one również obecne we współczesnej, szkolnej edukacji geograficznej. W referacie przedstawione zostaną również propozycje zastosowania metod kartograficznych i narzędzia GIS w wyznaczaniu granicy kulturowej, w tym prezentacji jej w formie strefy przejściowej. Współczesne technologie geoinformatyczne (GIS) umożliwiają bowiem wykonywanie złożonych analiz przestrzennych uwzględniających rozmieszczenie, natężenie czy też relacje między zjawiskami kulturowymi. Mogą być one zastosowane m.in. w analizach rozmieszczenia obiektów sakralnych różnych denominacji.

Dotychczasowe badania prowadzone przez autorkę, dotyczące głównie wyznaczania zasięgu krajobrazu pogranicza kulturowego, potwierdziły istnienie strefy przejściowej między tradycjami: rzymskokatolicką i prawosławną. Z uwagi jednak na prącochłonny proces gromadzenia danych o rozmieszczeniu obiektów sakralnych, szczególnie określenie ich współrzędnych geograficznych, analizy obejmowały stosunkowo niewielki teren, tj. północno-wschodnią Polskę i zachodnią Białorusi. Rozszerzenie badań na większy obszar (uwzględniający większy fragment Polski oraz Litwę, Białoruś i Ukrainę) pozwoliłoby uzyskać obraz granicy kulturowej porównać m.in. z granicami historycznymi. Wydaje się, że takie podejście może wpłynąć na lepsze zrozumienie specyfiki, charakteru oraz zmienności granic kulturowych w Europie.

Źródła historyczne jako podstawa odtwarzania koncepcji granicy polsko-czechosłowackiej po pierwszej wojnie światowej

Beata Konopka (UMCS Lublin), Marek Barwiński (UŁ Łódź), Mateusz Zawadzki (UMCS Lublin)

„Geografia niepewności” jest ponadczasowa i poza terytorialna. Coraz częstsze wykorzystywanie metod geograficznych przez historyków oraz sięganie po źródła i opracowania historyczne przez geografów skłania do podjęcia tematu „niepewności w kartografii historycznej”, zwłaszcza, że rezultatem prac mających odniesienie czasowe i przestrzenne jest mapa. Niepewność i niepełność informacji przestrzennej i atrybutowej jest naturalną właściwością map, która w przypadku map historycznych nabiera dużo szerszego wymiaru. Każdy opis powstały w przeszłości w formie rękopisu, spisu statystycznego lub mapy, będący podstawą modelowania danych historycznych, jest uwarunkowany kontekstem m.in. politycznym, społecznym, ekonomicznym, kulturowym czasu, w którym powstał.

Źródła kartograficzne i opisowe z końca XIX i początku XX w. obrazujące przeszłość polityczną, społeczną i gospodarczą ziem dawnych państw, zagarniętych przez trzy mocarstwa, były podstawą wizji niepodległościowych i uzasadnieniem koncepcji kształtu granic odradzających się państw. Publikacje kartograficzne i opisowe wydane z myślą o kształtowaniu wiedzy współczesnych mieszkańców o przeszłości ich ziem (Polaków, Czechów, Słowaków) i na potrzeby oficjalnych negocjacji podczas konferencji pokojowej w Paryżu w warstwie merytorycznej nie są jednoznaczne. Zgromadzone informacje na temat koncepcji przyszłej granicy polsko-czechosłowackiej prezentowane z punktu widzenia jednego lub drugiego państwa i przygotowywane dla różnych odbiorców (mieszkańców tych ziem, polityk-uczestnik konferencji pokojowej) w szczegółach różnią się na tyle, że mogą być podstawą do wnikliwych analiz GIS. Na podstawie wyników analizy treści zebranych map (polskich i czeskich) autorzy postawili i udowodnili tezę, że mapy tematyczne, których treść była niejednoznaczna i wychodziła poza narzucony przez trzy mocarstwa schemat myślenia społecznego, wpływały na lepsze zrozumienie idei kształtowania państwowości, ale równocześnie budziły konflikty związane z terenami przygranicznymi (np. Kłodzyczyna, Śląsk Cieszyński, Orawa, Spisz).

Pewność niepewności. Problemy z reprezentacją informacji przestrzennej

Mirosław Krukowski (UMCS Lublin)

W prezentacji omówione zostanie problem modelowania kartograficznego rozumianego jako proces reprezentacji rzeczywistości. Przejście od tego co ma być przedstawione do modelu zjawiska jest zakłócone i ograniczone przez wiele czynników związanych z specyfiką ludzkiej natury jak i z pewnymi cechami realizacji technicznej modelu. Istniejąca niedoskonałość informacji wpływa na niepewność, która odnosi się do wątpliwości, czy informacja reprezentowana w modelu kartograficznym lub bazie danych jest zgodna z rzeczywistością. W prezentacji przedstawione zostaną źródła niepewności związane z procesem modelowania informacji. Ograniczenie odnoszące się do samego procesu modelowania – trudności transformacji modelu mentalnego (poznawczego) na model materialny oraz niejednoznaczne zasady modelowania i komunikacji. Następnie ograniczenia związane z twórcą modelu i ograniczenia związane z odbiorcą informacji. Zwrócona zostanie szczególnie uwaga na nieostrość informacji w ujęciu epistemicznym, ontologicznym i semantycznym. Nieostrość rozumiana jest jako własność wyrażen i pojęć na poziomie ich treści, jak i zakresu. Istnienie nieostrości wpływa a na cały proces modelowania i możliwości odtworzenia przez użytkownika końcowego informacji przekazywanej przez model kartograficzny. Niepewność związana z nieostrości informacji ma również szczególnie znaczenie w modelowaniu historycznej informacji przestrzennej. W diachronicznej analizie zderzają się koncepcje historyczne (model rzeczywistości dawny) z terażniejszością. Powoduje to dodatkową niepewność w interpretacji informacji zawartej na mapach dawnych lub historycznych opisach przestrzeni geograficznej.

Krajobrazy śląskich wsi w średniowieczu, czyli o meandrach rekonstrukcji historyczno-geograficznych

Agnieszka Latocha-Wites (UWr Wrocławski)

Celem wystąpienia jest zaprezentowanie wyników prac prowadzonych w ramach realizacji projektu dotyczącego przygotowania kolejnych tomów „Słownika wsi śląskich w średniowieczu”. Projekt koordynowany jest przez Instytut Archeologii i Etnografii PAN i ma charakter interdyscyplinarny, z udziałem specjalistów w zakresie historii, archeologii i geografii. Opisy oraz rekonstrukcje historyczno-geograficzne wsi wykorzystują różnorodne źródła danych, w tym przede wszystkim archiwalne dokumenty i historyczne materiały kartograficzne. W prezentacji skoncentruję się na wątku geograficznym, w ramach którego podjęta została próba rekonstrukcji średniowiecznego układu sieci osadniczej, w tym zabudowy siedliskowej, układu rozłogu pól, sieci drogowej, obiektów zagospodarowania (stawy, młyny, wiatraki itd.), a także ogólnego rozkładu przestrzennego różnych typów użytkowania terenu i warunków środowiska przyrodniczego. Rekonstrukcja oparta jest o analizę retrospektywną, w której dostępne historyczne opracowania kartograficzne weryfikowane są przez starsze, źródłowe materiały archiwalne. Obszar badań obejmuje obecną pn.-zach. część województwa dolnośląskiego (powiaty lubiński, polkowicki i wołowski). Dla obszaru tego bazowym, najstarszym materiałem kartograficznym, na podstawie którego możliwe było wykonanie analiz rekonstrukcyjnych, są mapy Reglera i Wredego, z II połowy XVIII w. W celach porównawczych i weryfikacyjnych były one również zestawiane z późniejszymi dostępnymi źródłami kartograficznymi, jak mapy Urmestischblatt (I poł. XIX w.) i Mestischblatt (II poł. XIX w.). W prezentacji zostaną przedstawione procedury badawcze zastosowane w rekonstrukcji środowiska, sieci osadniczej i dawnej działalności gospodarczej, omówione główne wyniki, a przede wszystkim poruszone zostaną kwestie problemowe, dotyczące tego typu badań i niepewności towarzyszącej historycznej rekonstrukcji zjawisk w przestrzeni, m.in. trudności w odtwarzaniu układu cieków, stawów, zasięgów lasów itp. Poruszony będzie również problem niespójności różnorodnych źródeł i baz danych utrudniający przeprowadzenie rekonstrukcji dawnych krajobrazów.

Skorowidz wszystkich miejscowości położonych w Królestwie Galicji i Lodomeryi wraz z Wielkim Księstwem Krakowskim z 1868 roku jako przykład źródła danych przestrzennych

Anna Miklar (UJ Kraków)

Skorowidz wszystkich miejscowości położonych w Królestwie Galicji i Lodomeryi wraz z Wielkim Księstwem Krakowskim z 1868 roku zawiera dane dla około 6 tys. gmin katastralnych, pochodzące z różnych, nie zawsze możliwych do zidentyfikowania, źródeł. Podstawowe z nich to spis ludności przeprowadzony dla Galicji w 1857 roku oraz tzw. stały kataster galicyjski, sporządzony w latach 1844-1854. Połączenie powyższych danych z granicami gmin katastralnych, pozyskanych z map II zdjęcia wojskowego dla Galicji, pozwala na przedstawienie ich w sposób przestrzenny. Celem wystąpienia jest prezentacja różnorodnych danych jakie można pozyskać z tego typu źródeł i możliwości ich wykorzystania, licznych wyzwań na jakie można natrafić w trakcie podejmowanych badań, a także narzędzi, które współcześnie znacznie ułatwiają pozyskiwanie, weryfikowanie oraz wizualizację danych.

Dane zawarte w *Skorowidzu*, udostępnionym w plikach w formacie DVjU, zostały odczytane za pomocą programu Abby Fine Reader PDF i przekształcone w tabelę Excel. Następnie zostały zweryfikowane, porównane z innymi, dostępnymi źródłami i przystosowane do połączenia z granicami gmin katastralnych w programie ArcGIS. Umożliwiło to wykonanie różnego rodzaju map, takich jak: rozmieszczenia parafii w Galicji, udziału różnych typów użytkowania ziemi w poszczególnych gminach katastralnych czy przedstawienia danych dotyczących użytkowania ziemi dla poszczególnych właścicieli ziemskich. Na ich podstawie zostały przeprowadzone różnego rodzaju analizy przestrzenne.

Opracowanie, a także analiza wyników badań przeprowadzonych w oparciu o powyższe dane, łączą się z licznymi wyzwaniami, takimi jak określenie źródła ich pochodzenia, znaczenia użytych pojęć i terminów czy niejednorodność zapisu tych samych informacji. Każda z tych kwestii wymaga analizy poszczególnych przypadków czy problemów, w celu odróżnienia celowych działań od pojawiających się błędów, a także zrozumienia kontekstu historycznego powstania źródła i danych, które zawiera. Problematyczną kwestię stanowi również porównanie danych zawartych w *Skorowidzu* z innymi źródłami, ze względu na trudność w identyfikacji czasu w jakim powstały lub w odnalezieniu innych źródeł zawierających analogiczne dane. Jednak pomimo zarysowanych powyżej wyzwań pozyskane dane stanowią cenne źródło, pozwalające na rekonstrukcję rozmieszczenia przestrzennego zagadnień, których dotyczą.

Granice regionu osadniczego Głuchoniemców w świetle źródeł z XIX wieku

Marcin Solarz (UW Warszawa)

W połowie XIV wieku do Królestwa Polskiego została przyłączona Ruś Czerwona. Ówczesna pustka osadnicza na pograniczu polsko-ruskim utraciła znaczenie polityczno-militarne a dodatkowo jej utrzymywanie z przyczyn gospodarczych było nieracjonalne. W konsekwencji w 2 połowie XIV wieku na Pogórzu Karpackim została przeprowadzona wielka akcja osadnicza z udziałem osadników pochodzących z krajów znajdujących się w niemieckim kręgu kulturowym. Nowi stosunkowo nieliczni osadnicy niemieccy wraz z napływającą ludnością polską stworzyli grupę kulturową określaną mianem Głuchoniemców. Polska nauka zainteresowała się nią stosunkowo szybko, bo już w wieku XIX, ale jej istnienie, odrębność i poznanie zostały złożone na ołtarzu konfliktu polsko-niemieckiego. Stąd grupa ta została skutecznie wyparta z polskiego dyskursu naukowego już w okresie międzywojennym. W efekcie jedyne próby wykładu granic regionu osadniczego Głuchoniemców pochodzą z XIX wieku. W referacie zostaną przedstawione próby delimitacji jego granic na podstawie opisów m.in. F. Siarczyńskiego, W. Maciejowskiego, W. Pola, J. Szujskiego, Słownika geograficznego Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich, krakowskiego „Czasu”, S. Niemcówny. Wyzwaniem towarzyszącym tym delimitacjom jest zdawkowość i niejednoznaczność opisów granic.

Źródła niepewności w kartografii historycznej

Bogumił Szady (PAN Warszawa, KUL Lublin)

Przedmiotem wystąpienia będzie identyfikacja i charakterystyka tych elementów w kartografii historycznej, które sprawiają że jest ona mniej wiarygodna i bardziej niepewna w stosunku do kartografii, której przedmiotem jest krajobraz współczesny. Zostanie w tym celu dokonana dekonstrukcja „Atlasu historycznego Polski”, który należy rozumieć szeroko – nie tylko jako konkretne mapy i atlasy, ale całą procedurę związaną z ich przygotowaniem (np. uwarunkowania techniczne, metodyka pracy). Wybór „Atlasu historycznego Polski” jako narzędzia do omówienia tytułowego problemu wynika głównie ze zróżnicowania dotyczącego: treści merytorycznej, metodyki przygotowania, wykorzystywanych źródeł historycznych oraz form publikacji. Zróżnicowanie to jest rezultatem długiego okresu realizacji programu „Atlasu historycznego Polski” zamykanego umownie w latach 1880-2021.

Omówienie poszczególnych elementów prac kartograficzno-historycznych pozwoli na ocenę i charakterystykę ich wpływu na poziom niepewności oraz wiarygodność ustaleń. W dyskusji postawiony zostanie problem ograniczeń kartografii historycznej wynikających z braku bezpośredniego dostępu do przedmiotu badań, zróżnicowanej podstawy źródłowej oraz szerokiego stosowania metody retrogresywnej. Świadomość ograniczeń kartografii historycznej jest kluczowa dla poprawnego rozumienia treści map historycznych oraz ich właściwego wykorzystywania. W podsumowaniu wystąpienia zostanie podjęta próba odpowiedzi na pytanie czy ograniczenia kartografii historycznej wynikające z jej ahistoryczności (prezentyzmu) muszą wpływać na osłabienie wiarygodności przekazu kartograficznego dotyczącego przeszłości. Pytanie to zostanie postawione w kontekście zacierających się różnic między przedstawieniem kartograficznym a innymi formami wizualizacji i graficznej reprezentacji wiedzy (np. *inductive visualization*).

Niepewność badacza – ułomność czy atut?

Jacek Wolski (PAN Warszawa)

Niepewność w geografii można najprościej zdefiniować jako świadomość badacza, że istnieje różnica między zgromadzonymi informacjami o środowisku, a „realnym” środowiskiem. W pracach kartograficznych jest przede wszystkim wynikiem stopniowego upraszczania konceptualnego modelu świata rzeczywistego. Na wszystkich etapach generalizacji następują bowiem straty informacji przechodzącej przez kolejne filtry: koncepcyjne, techniczne i odbiorcze. Niepewność jest więc właściwa zarówno dla samego procesu modelowania, jak i dla twórcy oraz odbiorcy.

Informacja jest użyteczna tylko wtedy, kiedy jest jednoznaczna, kompletna, wiarygodna, aktualna i zgodna z rzeczywistością. Ale czy zawsze jest to możliwe? Gdzie kończy się las, gdy ekotony nie tworzą już wysokopiennego drzewostanu, ale wciąż nie są jeszcze łąką? Czy w takich sytuacjach można mówić o niebezpieczeństwie błędnego poprowadzenia granicy na mapie, czy tylko o niemożliwej do uniknięcia niepewności, która ma związek zarówno z naturą danych (nie wiemy dokładnie co obserwujemy lub mierzymy), jak i z regułami, które nimi rządzą (nie jesteśmy pewni wyciągniętych wniosków)?

Sytuacja się jeszcze bardziej komplikuje w przypadku dawnych map, o których czasem wiemy tylko tyle, że są. Im dalej sięgamy w przeszłość, tym pewność zastępowana jest co najwyżej walorem prawdopodobieństwa. Nasza współczesna percepcja map ściera się z intencjami i możliwościami twórców sprzed kilku wieków, determinowanymi zarówno stanem wiedzy, techniką, jak i specyfiką czasów, w których dane mapy powstawały. I w konsekwencji nazywamy często błędami to, co jest wprawdzie informacją niejednoznaczną, niepełną lub nieokreśloną, ale jednocześnie najlepszą z możliwych ówczesnie do pozyskania.

Celem wystąpienia, oprócz rozwinięcia zasygnalizowanych powyżej problemów, jest wykazanie, że na każdym etapie tworzenia i analizy map towarzyszy nam niepewność, która jednak powinna być traktowana jako atrybut twórcy/odbiorcy i miara stopnia jego świadomej niewiedzy.

Sesja tematyczna 8

Przemiany krajowych, regionalnych i lokalnych systemów osadniczych i społecznych w dobie kryzysów

Poznań: widok Starego Miasta w wieży Zamku Przemysła II, widoczny Stary Rynek z wieżą renesansowego ratusza, fot. Małgorzata Mazurek

Zmiany w charakterystyce zjawiska suburbanizacji w Obszarze Metropolitalnym Warszawy w ostatnim dwudziestolecu

Sylwia Dudek-Mańkowska (UW Warszawa), Mirosław Grochowski (UW Warszawa), Maciej Misztal (UW Warszawa), Karolina Sitnik (UW Warszawa)

Lata 90. XX wieku to okres głębokich zmian w uwarunkowaniach rozwoju społeczno-gospodarczego i przestrzennego Polski. Upodmiotowienie gmin, w dalszej kolejności powstanie kolejnych szczebli samorządu terytorialnego i decentralizacja państwa zmieniły bieg procesów rozwojowych i mechanizmy zarządzania tym rozwojem. Odejście od gospodarki planowej, powrót do renty gruntowej, swoboda w prowadzeniu działalności gospodarczej – wszystko to zmieniało rzeczywistość w wymiarze społecznym, gospodarczym i przestrzennym. Beneficjentami zmian były szczególnie duże miasta. Wzrost zamożności społeczeństwa, rosnące potrzeby i aspiracje dotyczące miejsca i warunków mieszkania oraz zwiększona mobilność prowadziły do migracji. Efektem było zagospodarowywanie nowych terenów, w tym przede wszystkim terenów podmiejskich. Proces suburbanizacji został zintensyfikowany. W przypadku Warszawy ukształtował się obszar metropolitalny, mający charakter regionu miejsko-wiejskiego o układzie policentrycznym z oczywistą dominacją Warszawy.

Suburbanizacja w Obszarze Metropolitalnym Warszawy (OMW) nabrała tempa po roku 2000. Proces ten okazał się być jednak bardziej złożony i nie dotyczył jedynie strefy podmiejskiej Warszawy. Pojawianie się nowej zabudowy mieszkaniowej w dużej odległości od Warszawy można traktować jako przejaw dezurbanizacji bądź suburbanizacji, jeśli nowi mieszkańcy tych terenów pochodzili z okolicznych miast. Nastąpiła też dekoncentracja działalności przemysłowej powodowana zmianami w bazie rozwoju ekonomicznego Warszawy oraz kosztami prowadzenia takiej działalności w Warszawie.

W referacie przedstawiono wyniki badania dotyczącego wielowymiarowego profilu gmin OMW po niemal 20 latach dynamicznych zmian związanych m.in. z suburbanizacją, migracjami ludności i zmianami jej struktury społeczno-demograficznej. Przeprowadzono analizę czynnikową metodą składowych głównych. Na tej podstawie zidentyfikowano główne metacechy zróżnicowań OMW związane ze zmianami w zakresie struktury wiekowej mieszkańców, przedsiębiorczości lokalnej, aktywności budowlanej oraz w dostępie mieszkańców do infrastruktury technicznej. Efektem analiz jest m.in. typologia gmin OMW, która wskazuje kierunki ekspansji przestrzennej, charakter zmian społeczno-gospodarczych w obszarze oraz pozwala ocenić odporność gmin na współczesne kryzysy.

Migracje a rezyliencja. Wpływ migracji ludności na kształtowanie rezyliencji miejskiej na przykładzie wybranych miast przemysłowych

Jadwiga Gałka (UJ Kraków), Elżbieta Bilka-Wodecka (UJ Kraków), Krzysztof Gwosdz (UJ Kraków)

Urbanizacja definiowana jest jako proces rozwoju miast. Transformacja polityczna zainicjowana w 1989 r. przyczyniła się do zmiany zasadniczych trendów urbanizacyjnych w Polsce, uruchamiając intensywne procesy suburbanizacji, w szczególności wokół głównych ośrodków miejskich. Skutkiem rozwoju stref podmiejskich jest systematyczne zmniejszanie się poziomu urbanizacji de jure, liczonego jako udział ludności miejskiej. Równocześnie ma miejsce stały wzrost liczby miast i wzrost udziału zatrudnienia pozarolniczego (służącego do określenia poziomu urbanizacji de facto), a coraz większe obszary znajdują się w strefach bezpośredniego oddziaływania miast. Obecnie problemem jest jednak nie tylko pomiar samej urbanizacji, zróżnicowany stan zaawansowania procesu w różnych zespołach miejskich czy niwelowanie negatywnych skutków społeczno-ekonomicznych i przestrzennych zachodzących przemian, ale również pytanie o najbliższą przyszłość procesów urbanizacji w Polsce w obliczu nowych uwarunkowań społeczno-politycznych (pandemia COVID-19, rozwój e-pracy, napływ migrantów w wyniku agresji Rosji na Ukrainę). Celem wystąpienia jest próba określenia najważniejszych wyzwań w badaniach procesów urbanizacji w Polsce.

Wpływ programów społecznych na trendy demograficzne w Polsce

Tomasz Kossowski (UAM Poznań), Bartosz Wojtyra (UAM Poznań), Anna Kołodziejczak (UAM Poznań)

Wyludnienie i starzenie się społeczeństwa to najważniejsze problemy demograficzne w Europie. W rezultacie opieka społeczna staje się najbardziej kosztownym ze wszystkich wydatków publicznych UE. W Polsce po 2015 roku wydatki te rosły najszybciej w historii. Biorąc pod uwagę wartość świadczeń rodzinnych, Polska zajmuje trzecie miejsce w UE. Wpływ na to ma "Rodzina 500+" – najbardziej rozbudowany ogólnopolski program społeczny po transformacji ustrojowej.

Początkowo świadczenie było wypłacane co miesiąc na drugie i kolejne dziecko bez kryterium dochodowego. Jednym z jej głównych celów była potrzeba zwiększenia wskaźnika urodzeń. Praca ma na celu ocenę efektów demograficznych programu "Rodzina 500+" w Polsce (rozpoczętego w 2016 r.), ze szczególnym uwzględnieniem wymiaru przestrzennego i relacji miejsko-wiejskich. Po pierwsze, przeanalizowano dynamikę demografii w Polsce. Po drugie, zwrócono uwagę na ocenę zmian w populacji i na rynku pracy w kontekście regionalnym przed i po realizacji programu. Po trzecie, rozważono możliwy wpływ COVID-19 na demografię. Wstępne analizy wskazują, że program "Rodzina 500+" nie wpłynął na stały wzrost liczby urodzeń w Polsce. Nie zmieniło to późniejszych decyzji o posiadaniu dzieci.

W pracy wykorzystano dane Głównego Urzędu Statystycznego oraz Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej. Metody te obejmują analizę przestrzenną, statystykę opisową, modelowanie danych panelowych i wskaźniki demograficzne.

Nowa regionalizacja Ukrainy jako efekt inwazji rosyjskiej

Aleksander Kuczabski (UG Gdańsk)

Ukraina jest krajem istotnie zróżnicowanym pod względem społeczno-ekonomicznym, narodowościowym, językowym, religijnym, politycznym, kulturowym etc. Począwszy od rozpadu ZSRR i uzyskania przez Ukrainę niepodległości w 1991 roku po woli trwały procesy integracyjne, tworzące co raz bardziej jednolity obraz polityczno-kulturowy. Pewne bariery wewnątrz kraju były eliminowane, jeszcze inne w sposób ewolucyjny zacierane, natomiast niektóre były sztucznie podtrzymywane, wyolbrzymiane lub nawet narzucane pod wpływem koniunktury politycznej. Aktywny udział w rozbiciu jedności terytorialnej Ukrainy, kontynuując tradycję ZSRR, odgrywała Federacja Rosyjska, która konsekwentnie próbowała wciągnąć Ukrainę w strefę swoich wpływów geopolitycznych.

Rosyjska aneksja Krymu i częściowe podbicie Donbasu w 2014 roku zapoczątkowała zmianę strategii Rosji wobec Ukrainy. W miejsce destabilizacji wewnętrznej zaczęto mówić o celowej defragmentacji kraju i przejęcie przez Rosję rzekomo najbardziej prorosyjskiej południowo-wschodniej części Ukrainy (zgodnie z narracją rosyjską tzw. Noworosji). Osłabiona pozostała część Ukrainy miała, zachowując pozory suwerenności, całkowicie i ostatecznie uzależnić się od Rosji.

Rozpoczęcie konwencjonalnej wojny Rosji przeciwko Ukrainie w 2022 roku doprowadziło do kolejnych zmian strategii ukraińskiej Kremla. Niepowodzenia wojenne w błyskawicznej okupacji kraju i umieszczeniu w Kijowie kontrolowanej przez Moskwę władzy politycznej, zmusiły Rosję do ograniczenia się w planach przejęciem Donbasu i opanowaniem „korytarza” Krymskiego.

Działania wojenne istotnie wpłynęły na istniejącą strukturę regionalną Ukrainy. Niepodbita przez Rosję część Ukrainy zaczęła się intensywnie integrować, pokonując kiedyś zasadnicze podziały wewnętrzne, zastępując je względami przetrwania politycznego. Z kolei na zajętej przez Rosję części Ukrainy aktywnie wprowadzano politykę rusyfikacji i deukrainizacji. Dodatkowym czynnikiem dynamicznych i głębokich zmian struktury regionalnej stała się olbrzymia migracja ludności jak wewnątrz kraju, tak poza jego granicę.

Współczesne przemiany ludnościowe w Polsce w świetle koncepcji drugiego przejścia demograficznego

Sławomir Kurek (UP Kraków)

Współczesne przemiany demograficzne obejmują spadek dzietności, wzrost średniego wieku urodzenia dziecka, spadek natężenia zawieranych małżeństw, wzrost udzielanych rozwodów i zwiększenie udziału urodzeń pozamałżeńskich. Efektem tych przemian jest postępujący proces starzenia się ludności prowadzący do depopulacji niektórych obszarów, zwłaszcza tych położonych peryferyjnie, na co nakłada się także odpływ ludzi młodych do obszarów metropolitalnych. Wszystkie te przemiany są postrzegane w świetle koncepcji drugiego przejścia demograficznego jako efekt przemian społeczno-kulturowych i modernizacji społeczeństwa. Celem opracowania jest przedstawienie wybranych cech drugiego przejścia demograficznego w ujęciu przestrzennym i ukazanie ich charakteru dyfuzyjnego w układzie miasto – strefa podmiejska – wieś. Aby pokazać wpływ przestrzeni geograficznej na procesy demograficzne wchodzące w skład drugiego przejścia demograficznego, zastosowano metodę autokorelacji przestrzennej (analizę hot spotów i cold spotów). Wykazano, że badane jednostki bliskie geograficznie są bardziej podobne do siebie niż te odległe w zakresie wybranych wskaźników drugiego przejścia demograficznego (np. współczynnika dzietności), co powoduje tworzenie się klasterów przestrzennych o wartościach podobnych.

Teoria ośrodków centralnych w ujęciu współczesnym, czyli jak korzystać z idei W. Christallera w trzeciej dekadzie XXI wieku

Adam Parol (UJ Kraków)

Obowiązujący od ćwierć wieku w niemal niezmiennym wymiarze podział administracyjny państwa polskiego z perspektywy trzeciej dekady XXI wieku wydaje się być utrwalonym systemem. Pomimo tego, w środowisku naukowym oraz wśród niektórych społeczności lokalnych budzi on krytyczne oceny. Kontrowersje dotyczą zarówno kompetencji przypisanych jednostkom samorządu terytorialnego, jak i liczby oraz powierzchni istniejących wydziałów. Podnoszone są głosy świadczące o marginalizacji ośrodków regionalnych nieposiadających statusu stolicy województwa względem miast podobnej wielkości, lecz posiadających ten przywilej. Mając na uwadze te zagadnienia, za zasadne należy uznać postawienie pytania o percepcję skutków istniejącego od 1999 roku stanu przez tych, którzy uważani są za najbardziej wykluczonych z tej perspektywy – młodych ludzi związanych z miastami i regionami zmarginalizowanymi w obecnym podziale na województwa. Młodzież uczęszczająca obecnie do szkół średnich urodziła się bowiem w czasie podziału Polski na 16 województw i nie ma możliwości bezpośredniego porównania ich obecnego położenia w podziale administracyjnym z sytuacją, kiedy to miasta, w których pobierają oni naukę, pełniły funkcję stolic województw.

W ramach posteru zaprezentowane zostaną wyniki badań międzyuczelnianego zespołu doktorantów na podstawie własnoręcznie zebranych i opracowanych danych o postrzeganiu przez uczniów szkół średnich z dziesięciu polskich ośrodków regionalnych sytuacji miast, w których się uczą – ich rangi w sieci osadniczej, marginalizacji/faworyzacji w obecnym podziale kraju na województwa oraz potencjału wprowadzenia w nim zmian. Wyniki badań społecznych zestawione zostaną z, wynikającą z wyposażenia instytucjonalnego, rangą badanych miast w sieci osadniczej. W celu porównawczym, prócz sześciu ośrodków niepełniących obecnie roli stolicy województwa, przebadano również młodzież i wyposażenie w usługi w czterech miastach wojewódzkich o podobnym potencjale demograficznym. Przedstawione wyniki stanowiąc będą istotny wkład w poznanie opinii społecznej na kluczowy dla rozwoju regionalnego i jego przestrzennego kształtu problemu z perspektywy osób z jednej strony stanowiących o przyszłości przebiegu tych procesów, z drugiej zaś funkcjonujących przez całe ich dotychczasowe życie wyłącznie w obecnym podziale administracyjnym.

Czy krajobrazy miast mają przyszłość?

Katarzyna Pukowiec-Kurda (UŚ Katowice)

Współcześnie tereny miejskie i podmiejskie, będące pod silnym wpływem przemian antropogenicznych ulegają transformacji szybciej niż pozostałe tereny. Dynamika przekształceń oraz ich kierunki są szczególne, odmienne od pozostałych terenów. Głównym powodem przekształceń jest bezpośrednio proces suburbanizacji i pośrednio związane z nim procesy reindustrializacji, porzucania terenów rolniczych, zagęszczania sieci transportowej, magazynowej i logistycznej. To właśnie te ostatnie są współcześnie głównym elementem coraz bardziej odpowiadającym za obecny wygląd miast, zwłaszcza przy głównych drogach. Czy jeśli nadal utrzyma się obecny trend chaotycznego zagospodarowywania miast, miasta mają przyszłość? Czy ludzie będą chcieli mieszkać w terenach nieuporządkowanych, zastawionych halami, magazynami i centrami przeładunkowymi? Celem badań jest zaprezentowanie przekształceń krajobrazu obszarów miejskich w ostatnich 20 latach z diagnozą dynamiki, procesów je przekształcających i elementów dominujących w krajobrazie. Obszarem badań jest Metropolia Śląsko-Zagłębiowska jako największy w Polsce konglomerat miast i skupisko ludności. Metodami zastosowanymi w badaniach są analizy kartograficzne i statystyczne, ze szczególnym uwzględnieniem obliczenia wskaźników przekształceń krajobrazu i identyfikacji typów krajobrazu przy użyciu metody wykorzystywanej w opracowywaniu audytu krajobrazowego. Badania wykonano w oparciu o cyfrowe materiały kartograficzne w postaci ortofotomap, map typów pokrycia terenu oraz materiałów z badań terenowych. W badaniach wykorzystano oprogramowanie GIS. Wyniki badań wskazują na znaczną dynamikę przekształceń krajobrazu w latach 2006-2012 i mniejszą w kolejnych latach. Głównym elementem pojawiającym się w krajobrazie są tereny zabudowane – zabudowa mieszkalna, usługowa, handlowa, ale przede wszystkim magazynowa. Ponadto pojawia się wiele elementów liniowych w postaci sieci transportowej. Spośród typów krajobrazu najwięcej w badanym okresie 2000-2022 pojawiło się krajobrazów w typie 10d tj. wielkie centra handlowe, logistyczne i składowo-magazynowe. Równocześnie zanikają typy krajobrazu wskazujące na tradycje górnicze np. 13c tereny czynnej eksploatacji podziemnej. Jak będą wyglądać miasta w Polsce przyszłości? Czy zostaną zabudowane halami magazynowymi?

Obszary strategicznej interwencji (OSI) w województwie zachodniopomorskim i pomorskim. Spektrum problemów natury demograficznej i rozwoju społeczno-ekonomicznego

Jacek Rudewicz (US Szczecin)

Polityka rozwoju ma swój wymiar terytorialny, który polega na odpowiednim programowaniu rozwoju oraz dokonywaniu konkretnych działań w odniesieniu do obszarów o względnie sprecyzowanych cechach i stanach, warunkach oraz uwarunkowaniach rozwoju. Takimi szczególnymi obszarami są obszary strategicznej interwencji (OSI). Te ważne dla polityki rozwoju kraju i regionów tereny są zdefiniowane w ramach średniookresowej strategii rozwoju kraju (Strategii na Rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju).

Obszarami strategicznej interwencji w Polsce północno-zachodniej, odpowiadającym obszarom problemowym są głównie gminy i miasta położone w centralnej części województwa zachodniopomorskiego i zachodniej części województwa pomorskiego, Są to obszary zagrożone marginalizacją ekonomiczną i społeczną. U podstaw tych zagrożeń leżą kumulatywne procesy okrężne, które niosą ryzyko utrwalenia względnie wolnego tempa rozwoju, wzmocnienia problemów natury demograficznej (depopulacji), problemów post-transformacyjnych wynikających z niskiego uprzemysłowienia i tempa rozwoju usług oraz utrwalonych problemów społecznych. Rozwój kraju i części regionów niesie niebezpieczeństwo polaryzacji i ich dalszej marginalizacji. Pomimo wstępnej delimitacji obszarów problemowych w tej części kraju istnieje jeszcze pole do dalszych analiz i badań na większym poziomie szczegółowości.

Jednym z postawionych zadań jest utworzenie tła dla zawartości opracowania, które zrealizowano w oparciu retrospekcję i kontekst historyczny. Wokół tego tła tworzy się szereg pytań i tez do dyskusji o przyczyny badanego stanu rzeczy. Okazuje się bowiem, że obszary będące przedmiotem badań cechuje „genetyczny” sięgający w przeszłość problem rozwoju, zauważalny w okresie państwowości pruskiej tych ziem, gdy należały one do prowincji Pommern.

Artykuł/referat w swoim założeniu posiada kilka celów. Pierwszym jest określenie stanu i dynamiki rozwoju społeczno-ekonomicznego miast i gmin według wyselekcjonowanego zestawu wskaźników dotyczących m.in. demografii, rozwoju gospodarczego, rynku pracy, edukacji, dostępności komunikacyjnej, zainwestowania. Drugim celem jest porównanie (metoda benchmarkingu) badanego zestawu miast i gmin z obszarami macierzystych regionów i na tle innych obszarów, określenie dzielącego te miasta i gminy dystansu. Podjęta zostanie również próba analizy dokumentów strategicznych pod kątem poszukiwań dróg i szans rozwoju dla tych miast i gmin.

Kolej w czasach niepewności – zróżnicowanie kierunków przemian regionalnej oferty kolejowej w Polsce po 1989 roku

Andrzej Soczówka (IK Warszawa), Krzysztof Ochociński (IK Warszawa)

Przedmiotem realizowanych badań są przemiany oferty regionalnych pasażerskich pociągów w Polsce po 1989 roku. W badaniach przeanalizowano dynamikę i kierunki przemian oferty w cyklach 5 letnich w podziale na 16 współczesnych województw. Są to pierwsze tego rodzaju badania w Polsce, a ich celem jest identyfikacja prawidłowości i różnic dotyczących przemian regionalnej oferty kolejowej oraz próba stworzenia na tej podstawie typologii kierunków przemian w poszczególnych województwach.

Badania objęły okres ponad trzydziestoletni, obejmujący zarówno początek transformacji społeczno-gospodarczej i przemian strukturalnych na kolei, jak też wejście Polski do Unii Europejskiej i możliwość rozwoju kolei przy wsparciu środków unijnych. Źródłem danych były sieciowe rozkłady jazdy pociągów. Procedura badawcza polegała na stworzeniu dwóch odrębnych baz danych – linii kolejowych oraz połączeń regionalnych, a następnie obliczeniach na podstawie tych baz obliczeniach.

W badaniach wykazano, w jaki sposób czynniki infrastrukturalne (zawieszenia ruchu, likwidacje, reaktywacje i modernizacje linii) wpływały na wielkość sieci obsługiwanej przez pociągi regionalne i wielkość pracy eksploatacyjnej, jakie było zróżnicowanie tempa i kierunków przemian oferty połączeń regionalnych w poszczególnych województwach, a także na ile trendy występujące w poszczególnych województwach miały charakter ogólnokrajowy, a na ile lokalny.

W badaniach zwrócono też uwagę na wpływ sposobu organizacji regionalnych przewozów na rozwój lub regres regionalnej oferty przewozowej. Przeanalizowano model powierzenia ich ogólnokrajowemu przewoźnikowi, wariant powierzenia części lub większości przewozów własnej regionalnej spółce samorządowej lub prywatnemu operatorowi, wybranemu w drodze przetargu, a także model funkcjonowania dodatkowych przewoźników kolejowych w obszarach aglomeracyjnych.

Badania wykazały, że po kryzysie z okresu lat 90. i początku XX wieku, w większości województw następowała stopniowa poprawa oferty przewozowej, zwłaszcza w obszarach aglomeracyjnych. Na części linii reaktywowano przewozy. W większości przypadków usamorządowanie kolei miało pozytywny wpływ na ofertę przewozów regionalnych, chociaż znacząco pogorszyło ofertę na granicy województw. Rozwojowi sieci połączeń i poprawie oferty przewozowej sprzyja model powierzenia części lub większości przewozów samorządowemu przewoźnikowi, ale nie jest to czynnik decydujący.

Transformacja funkcji granic państwowych w niestabilnym otoczeniu

Tomasz Studzieniecki (UMG Gdynia), Beata Meyer (US Szczecin)

Niestabilność otoczenia rozpatrywana w kontekście politycznym, militarnym czy zdrowotnym w zasadniczy sposób kształtuje funkcjonowanie systemów społeczno-gospodarczych we wszystkich wymiarach. Turbulentne zmiany mające miejsce w ostatnich latach w Europie w szczególny sposób oddziałują na funkcje i organizację granic państwowych oraz ich znaczenie dla rozwoju obszarów przygranicznych. Problem granic państwowych od wielu lat jest przedmiotem zainteresowania naukowców analizujących procesy deborderyzacji i reborderyzacji, sama granica rozpatrywana jest zarówno jako bariera jak i katalizator rozwoju.

Celem opracowania jest identyfikacja i krytyczna analiza relacji transgranicznych w zmieniającym się otoczeniu, ze szczególnym uwzględnieniem kluczowych podmiotów biorących w nich udział i ich roli w przewyżnianiu problemów wywołanych przez czynniki zewnętrzne. Przeprowadzono wielopoziomą analizę zjawisk i procesów zachodzących na granicach Polski wywołanych przez czynniki zewnętrzne związane z kryzysami zdrowotnymi, politycznymi i militarnymi. Badaniu poddano funkcjonowanie granic państwowych, formalności graniczne oraz programy i instrumenty współpracy transgranicznej. Zbadano również wielkość i strukturę ruchu granicznego oraz turystycznego na granicy wschodniej RP.

Analiza danych statystycznych wykazała, że ruch graniczny na granicach zewnętrznych w roku 2020 spadł w stosunku do roku poprzedniego o 66,96%. W kolejnych latach stopniowo wzrastał. Jednak nadal był niższy o 31% w porównaniu ze stanem sprzed pandemii. Wpłynęło to niekorzystnie na rozwój sektora turystycznego. W województwie lubelskim drastycznie zmniejszyła się liczba turystów, przede wszystkim cudzoziemców korzystających w bazy noclegowej (spadek 69,1% w okresie 2018–2021).

Z kolei kryzys militarny i polityczny spowodował zamknięcie 50% przejść na granicy z Rosją oraz 66% przejść granicznych z Białorusią. W okresie 2018–2022 liczba cudzoziemców zatrzymanych za nielegalny pobyt, którzy dostali się przez granicę z Rosją, Ukrainą i Białorusią spadła o 84%. Transformacja funkcji granicy państwowej wpłynęła niekorzystnie na rozwój społeczno-gospodarczy obszarów przygranicznych. Kryzysy zdrowotne, militarne i polityczne doprowadziły do reorganizacji euroregionów na granicy wschodniej RP i reorientacji priorytetów ich działalności.

Pogranicza w czasach (nie) pewności. Wyzwania rozwojowe gmin przygranicznych z Rosją po wybuchu wojny w Ukrainie

Dominika Studzińska (UG Gdańsk)

Sytuacja społeczno-gospodarcza polskiej strefy przygranicznej z Rosją jest trudna i zdawać by się mogło, że wojna w Ukrainie dodatkowo pogłębia regres gospodarczy. Niemniej jednak kryzys może stanowić główną siłę napędową zmian. Biorąc pod uwagę realia obszarów granicznych przykład ten może być swoistego rodzaju precedensem. Ostatnie wydarzenia stworzyły bowiem szansę na uwolnienie się polskiej strefy przygranicznej z Rosją od oddziaływania na nią zmiennych stosunków geopolitycznych UE – Rosja, NATO – Rosja. Paradoksalnie, kryzys wywołany wojną w Ukrainie może stanowić kluczowy bodziec do stworzenia nowych trajektorii rozwoju. Autorka na podstawie badań terenowych przeprowadzonych w okresie od lipca do grudnia 2022 r. w polskiej strefie przygranicznej z Rosją, udowodni, że kryzys na pograniczu polsko-rosyjskim wywołany wzmocnieniem funkcji obronnej granicy polsko-rosyjskiej może stanowić silny bodziec dla rozwoju polskiej strefy przygranicznej. W ramach niniejszego wystąpienia Autorka podejmie próbę odpowiedzi na dwa kluczowe pytania: jak konflikt rosyjsko-ukraiński wpływa na funkcjonowanie jednostek samorządu terytorialnego położonych przy granicy z Rosją i w jaki sposób władze samorządowe polskiej strefy przygranicznej przeciwdziałają postępującej peryferyzacji.

Wyzwania w badaniach współczesnych procesów urbanizacji

Robert Szmytkie (UWr Wrocławski)

Pandemia COVID-19 przyczyniła się do zmian w zakresie tendencji ludnościowych obserwowanych w Polsce. Po pierwsze widoczne było to w zakresie zwiększonej śmiertelności, bezpośrednio – w następstwie zachorowań na koronawirusa, a także pośrednio – w wyniku niedrożności systemu ochrony zdrowia. Wywołało to wzrost liczby zgonów ogółem. Ponadto niepewność wywołana pandemią przyczyniła się do zmniejszenia liczby urodzeń, co pogłębiło ubytek naturalny ludności. Z drugiej strony, ograniczone możliwości przemieszczania się oraz spowolnienie gospodarcze miały wpływ na ograniczenie ruchu budowlanego w różnych częściach kraju, co następnie przyczyniło się do obniżenia mobilności przestrzennej ludności. W obu przypadkach obserwowane zmiany dotyczyły składowych przyrostu rzeczywistego, a więc podstawowego czynnika zmian liczby ludności. Celem opracowania jest identyfikacja wpływu pandemii COVID-19 na zmiany składowych przyrostu rzeczywistego ludności w gminach w Polsce. W tym celu gminy w Polsce zostaną przeanalizowane pod kątem zmian wartości elementów przyrostu rzeczywistego w latach 2017-2019 i 2019-2021. Dzięki temu możliwa będzie ocena wpływu pandemii COVID-19 na tendencje ludnościowe w gminach w Polsce.

System osadniczy obszaru metropolitalnego Gdańsk-Gdynia-Sopot wobec kryzysu pandemicznego i uchodźczego lat 2020-2022

Magdalena Szmytkowska (UG Gdańsk)

W systemie osadniczym metropolii Trójmiasta – ośrodka o strukturze policentrycznej i dwubiegunowej – zaznaczają się od początku XXI wieku wyraźne trendy, wynikające m.in. z linearnego rozwoju społeczno-ekonomicznego wzdłuż głównej osi transportowej, rozpraszania osadnictwa wewnątrz metropolii na skutek odpływu mieszkańców z rdzenia metropolii i innych miast obszaru, a także – uwarunkowań historycznych i przyrodniczych, które istotnie ten system różnicują pod względem społecznym i gospodarczym.

Nieprzewidziane i nagłe sytuacje kryzysowe ostatnich lat, w tym – nade wszystko pandemia lat 2020-2021 oraz wojna w Ukrainie, która wywołała falę migracji uchodźczych do Polski – niewątpliwie odbiły swoje piętno na kształtowaniu systemów osadniczych w każdej skali przestrzennej. Specyfika pandemii Covid-19 wywołała szereg zmian w strukturach demograficznych oraz w zachowaniach społecznych, wynikających m.in. z potrzeby większej izolacji społecznej, co wpłynęło na wzrost zainteresowania miejscami, uchodzącymi dotychczas za opustoszałe i oddalone od głównych strumieni przepływów. Niewątpliwie, istotnego wstrząsu doznały również inne elementy systemu metropolitalnego (gospodarka, rynek pracy, infrastruktura transportowa i społeczna itd.), w związku z czym kluczowe staje się pytanie o jego reaktywność i odporność na tak niespodziewane i dynamiczne zjawiska. Masowy napływ migrantów z Ukrainy od końca lutego 2022 roku wpłynął w największym stopniu na kwestię społeczną, wywołując szereg zmian demograficznych oraz potrzeb w zakresie edukacji, mieszkalnictwa, rynku pracy itp. O ile skutki pandemii można próbować zidentyfikować i ocenić w oparciu o dostępne informacje statystyczne, o tyle – kwestię migracji wojennych – z uwagi na trwanie stanu wojny oraz brak danych statystycznych z 2022 roku – można jedynie analizować na podstawie danych rozproszonych, pochodzących z różnych instytucji szczebla regionalnego i lokalnego oraz lokalnych mediów.

Celem niniejszego referatu jest próba identyfikacji wpływu wymienionych sytuacji kryzysowych na system osadniczy obszaru metropolitalnego Gdańsk-Gdynia-Sopot i jego reaktywność, z pełną świadomością wielu niedoborów w zakresie materiału badawczego, wynikających ze stosunkowo krótkiego okresu analiz oraz ciągłość oddziaływania omawianych okoliczności.

Poziom i dynamika rozwoju wybranych miejskich obszarów funkcjonalnych w Polsce w latach 2011-2020

Marzena Walaszek (UAM Poznań), Justyna Wilk (UAM Poznań), Tomasz Kaczmarek (UAM Poznań),
Urszula Kaczmarek (UAM Poznań)

W systemie osadniczym metropolii Trójmiasta – ośrodka o strukturze policentrycznej i dwubiegunowej – zaznaczają się od początku XXI wieku wyraźne trendy, wynikające m.in. z linearnego rozwoju społeczno-ekonomicznego wzdłuż głównej osi transportowej, rozpraszania osadnictwa wewnątrz metropolii na skutek odpływu mieszkańców z rdzenia metropolii i innych miast obszaru, a także – uwarunkowań historycznych i przyrodniczych, które istotnie ten system różnicują pod względem społecznym i gospodarczym.

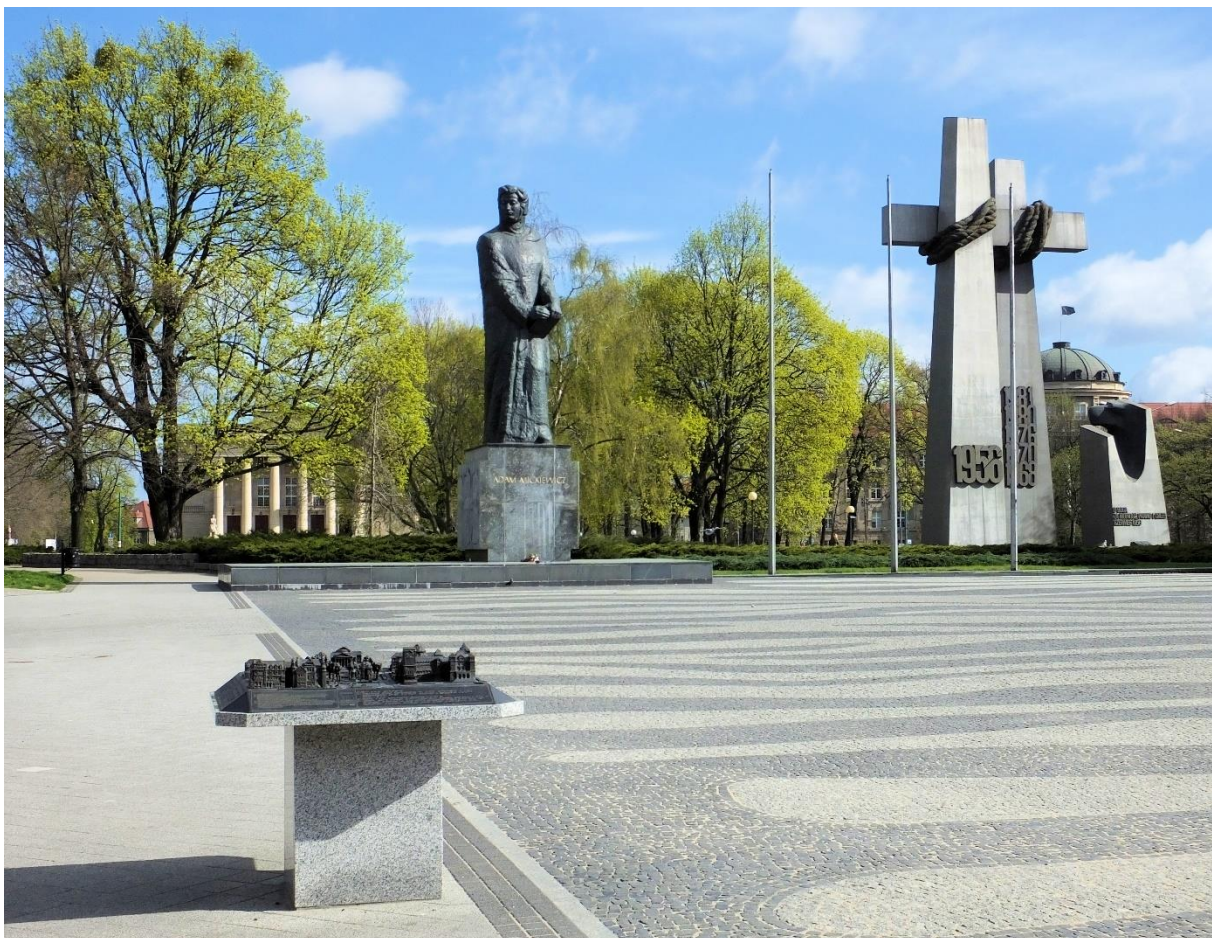
Nieprzewidziane i nagłe sytuacje kryzysowe ostatnich lat, w tym – nade wszystko pandemia lat 2020-2021 oraz wojna w Ukrainie, która wywołała falę migracji uchodźczych do Polski – niewątpliwie odbiły swoje piętno na kształtowaniu systemów osadniczych w każdej skali przestrzennej. Specyfika pandemii Covid-19 wywołała szereg zmian w strukturach demograficznych oraz w zachowaniach społecznych, wynikających m.in. z potrzeby większej izolacji społecznej, co wpłynęło na wzrost zainteresowania miejscami, uchodzącymi dotychczas za opustoszałe i oddalone od głównych strumieni przepływów. Niewątpliwie, istotnego wstrząsu doznały również inne elementy systemu metropolitalnego (gospodarka, rynek pracy, infrastruktura transportowa i społeczna itd.), w związku z czym kluczowe staje się pytanie o jego reaktywność i odporność na tak niespodziewane i dynamiczne zjawiska. Masowy napływ migrantów z Ukrainy od końca lutego 2022 roku wpłynął w największym stopniu na kwestię społeczną, wywołując szereg zmian demograficznych oraz potrzeb w zakresie edukacji, mieszkalnictwa, rynku pracy itp. O ile skutki pandemii można próbować zidentyfikować i ocenić w oparciu o dostępne informacje statystyczne, o tyle – kwestię migracji wojennych – z uwagi na trwanie stanu wojny oraz brak danych statystycznych z 2022 roku – można jedynie analizować na podstawie danych rozproszonych, pochodzących z różnych instytucji szczebla regionalnego i lokalnego oraz lokalnych mediów.

Celem niniejszego referatu jest próba identyfikacji wpływu wymienionych sytuacji kryzysowych na system osadniczy obszaru metropolitalnego Gdańsk-Gdynia-Sopot i jego reaktywność, z pełną świadomością wielu niedoborów w zakresie materiału badawczego, wynikających ze stosunkowo krótkiego okresu analiz oraz ciągłość oddziaływania omawianych okoliczności.

Sesja tematyczna 9

Przestrzeń życia człowieka w czasach niepewności – nowe pola badawcze w geografii społecznej?

Na Placu Adama Mickiewicza zlokalizowane są dwa pomniki: Adama Mickiewicza i Ofiar Czerwca 1956. W tle gmach Teatru Wielkiego im. Stanisława Moniuszki i kopuła budynku Collegium Maius UAM, gdzie wcześniej swoją siedzibę mieli poznańscy geografowie, fot. Małgorzata Mazurek

Mechanizmy wpływu społeczności lokalnych na podejmowanie decyzji w sferze kształtowania przestrzeni

Maria Bednarek-Szczepańska (PAN Warszawa)

Celem wystąpienia jest prezentacja podejścia badawczego do analizy uczestnictwa społeczności lokalnych w procesach kształtowania przestrzeni lokalnej – podejścia wykorzystywanego w rozpoczętym w ubiegłym roku projekcie finansowanym przez NCN. Kształtowanie przestrzeni rozumiane jest szeroko i obejmuje trzy poziomy: strategiczny, planistyczny i lokalizacyjny. W ramach każdego z poziomów władze samorządowe podejmują decyzje (rozumiane nie tylko w sensie prawno-administracyjnym, ale szerzej - jako akty wyboru), które przekładają się pośrednio lub bezpośrednio na zagospodarowanie lokalnej przestrzeni. Na te decyzje mogą wpływać mieszkańcy, indywidualnie lub zbiorowo, poprzez formalne uczestnictwo w postępowaniach lub sposobami nieformalnymi, niewynikającymi z przepisów prawa określających udział społeczeństwa w postępowaniach administracyjnych, sporządzaniu dokumentów planistycznych itd.

W badaniu traktujemy przestrzeń jako wynik działania różnych interesariuszy. Walorem zastosowanego podejścia jest integracja zagadnień społecznych (aktywność społeczna) oraz prawno-administracyjnych (określających ramy tej aktywności i jej wpływu na decyzje), bez której trudno zrozumieć decyzje przestrzenne. Badanie odwołuje się do teoretycznej dyskusji (w humanistycznym nurcie planowania przestrzeni) pomiędzy koncepcjami collaborative planning i agonistic planning, a także do koncepcji ruchów społecznych. Nawiązuje do klasycznej kategorii konfliktu przestrzennego, rozwijanego w polskiej geografii od lat 1980.

W wystąpieniu przedstawione zostaną wyniki jakościowego badania aktywności społeczności lokalnych przeciwko lokalizacji elektrowni wiatrowych, uzyskane na podstawie przeglądu prasy lokalnej, petycji, listów otwartych, uchwał rad gmin i innych dokumentów. Badanie pokazało oddziaływanie lokalnych przeciwników elektrowni wiatrowych na różne instytucje wszystkich szczebli administracji oraz ujawniło zjawisko podniesienia rangi problemu lokalizacji tych inwestycji do rangi problemu ogólnokrajowego.

Czy otwarte przestrzenie osiedli mieszkaniowych zamieszkiwanych przez seniorów wymagają zmian w obliczu nowych zagrożeń?

Marta Czaplicka (UWM Olsztyn), Małgorzata Dudzińska (UWM Olsztyn), Agnieszka Dawidowicz (UWM Olsztyn), Adam Senetra (UWM Olsztyn)

Otwarta przestrzeń publiczna miast, do której często zalicza się przestrzenie osiedli mieszkaniowych, powinna być dostępna, przyciągająca, umożliwiająca konfrontację z innymi użytkownikami osiedla, estetyczna, w której ludzie chcą się spotykać, działać i czuć się bezpiecznie. Nowe zagrożenia w postaci pandemii COVID-19 czy konfliktu zbrojnego w bliskim sąsiedztwie ujawniły, że zagospodarowanie przestrzeni otwartej nie w pełni zapewnia poczucie bezpieczeństwa jego mieszkańców.

Celem głównym było sprawdzenie, czy rodzaj zagrożenia ma wpływ na poczucie bezpieczeństwa seniorów w otwartych przestrzeniach osiedli mieszkaniowych oraz jakie czynniki związane z zagospodarowaniem (funkcjonalnością oraz krajobrazem) są istotne dla poczucia bezpieczeństwa w przypadku zagrożenia pandemią oraz konfliktów zbrojnych w sąsiedztwie.

Metody: Zostały przeprowadzone empiryczne badania jakościowe (badanie literatury oraz badania ankietowe na przypadkowej grupie seniorów w wieku 55+). Badanie ankietowe przeprowadzono na podwójnej próbie w czasie występowania dwóch różnych zagrożeń. Pierwsze w październiku 2021 w czasie pandemii COVID-19, a drugie powtórzone na przełomie marca i kwietnia 2022 roku po wybuchu konfliktu zbrojnego między sąsiednimi państwami.

Wyniki ukazały, które elementy zagospodarowania osiedli mieszkaniowych utożsamiane z bezpieczeństwem mieszkańców zyskały na randze, a które były mniej istotne w obliczu różnych zagrożeń. Zidentyfikowano rozwiązania urbanistyczne odpowiedzialne za poczucie bezpieczeństwa w podziale na grupy wiekowe seniorów, płęć.

Kategoria dezorientacji jako rama interpretacyjna dla badań miejskich w trakcie pandemii

Jarosław Działek (UJ Kraków), Marta Smagacz-Poziemska (UJ Kraków),
Katarzyna Krzemińska (UJ Kraków), Jakub Pawlak (UJ Kraków)

Celem wystąpienia jest przedstawienie wyników przeglądu zakresu literatury (scoping review) (Munn i in. 2018, Ćwiklicki 2020) badań miejskich prowadzonych w trakcie pandemii, które obrazowały jej wpływ na różne aspekty życia miejskiego w Europie. Ponad dwa lata pandemii COVID-19 zakłóciły funkcjonowanie miejskich ekosystemów na niespotykaną dotąd skalę. Wiele badaczek i badaczy, pomimo trudności, podjęło wyzwanie udokumentowania i przeanalizowania, w jaki sposób ten globalny kryzys zdrowotny był doświadczany w miastach i jak sobie z nim radzono na różne sposoby. W naszej pracy analizujemy wyniki przeglądu 138 artykułów naukowych na ten temat, opublikowanych między wybuchem pandemii a końcem czerwca 2022 roku. Na tej podstawie określiliśmy, jakie były główne tematy i podejścia badawcze w studiach miejskich z tego okresu oraz na jakie aspekty wpływu pandemii na życie miejskie zwracano najczęściej uwagę. Jako ramę interpretacyjną w naszej analizie wykorzystaliśmy kategorię dezorientacji, stosowaną w geografii społecznej (Schmidt di Friedberg 2018), kognitywistyce (Fernandez Velasco i in. 2021) i literaturoznawstwie (Turnbull i in. 2022). Odnosi się ona do utraty czasowo-przestrzennych oraz społecznych, kulturowych i politycznych ram odniesienia, które wywołują poczucie zagubienia, niepewności i lęku, ale która może prowadzić do odkrywania czegoś nowego i do zmiany. Na podstawie przeglądu zakresu literatury zidentyfikowaliśmy zarówno, w jakich obszarach wskazywano na istotne załamanie przedpandemicznych praktyk miejskich (dezorientację), jak również na potencjalne zmiany, jakie w funkcjonowaniu miast mogła przynieść pandemia (reorientację). Jako podsumowanie proponujemy wykorzystanie kategorii dezorientacji w innych obszarach badań geograficznych.

Wzory segregacji mobilności w ujęciu biograficznym

Anna Grzegorzczuk (UW Warszawa)

Mobilność stała się nowym wymiarem nierówności społecznych w miastach podlegających coraz większej polaryzacji. Stąd potrzeba badań nad segregacją mobilności, definiowaną jako nie tylko nierównomierne formy przemieszczania się mieszkańców, ale przede wszystkim jako zachodzące między nimi interakcje w miejscach ich przebywania, w ciągu całego życia. Dotychczasowe badania nad segregacją mają wycinkowy charakter, a proponowane w badaniu podejście bardziej odpowiada wyznaniom współczesnego społeczeństwa.

Celem wystąpienia będzie przedstawienie wzorów segregacji mobilności, jej zasięgu, w ciągu życia mieszkańców Warszawy o niskim profilu społecznym, którzy żyją wśród osób o zróżnicowanym statusie społecznym oraz odpowiedź na pytanie: czy w ciągu życia następuje zmiana poziomu segregacji mobilności.

Materiał biograficzny został zebrany w ramach trój etapowych badań terenowych, kiedy zgromadzono: pamiętniki i fotoreportaże zrekrutowanych wcześniej narratorów, główne wywiady biograficzne oraz wywiady pogłębione. Było 15 narratorów o niższym profilu społecznym, wyróżniających się niskimi dochodami i będących pracownikami niższego szczebla. Próba nie jest reprezentatywna w statystycznym znaczeniu tego słowa, ale włączenie narratorów o różnych cechach społeczno-demograficznych pozwala na prowadzenie badań opartych na teoretycznym doborze próby, który różnorodność próby przedkłada nad jej reprezentatywność i jest zgodny z podejściem teoretycznym w określaniu próby badawczej w badaniach jakościowych (Miles, Huberman 2000). Zebrany materiał badawczy został zakodowany za pomocą programu Maxqda Plus.

W niniejszym badaniu użyto metodę biografii mobilności, opartą na tradycyjnych wywiadach narracyjno-biograficznych, z zastosowaniem wywiadów częściowo ustrukturyzowanych i osi czasu, które następnie poddano analizie rekonstrukcyjno-interpretatywnej (Rau, Sattlegger 2016).

Zebrany materiał biograficzny pozwolił na wyszczególnienie 6 typów segregacji mobilności. Następnie wykonano osie biograficzne segregacji mobilności dla poszczególnych narratorów i zidentyfikowano ich praktyki codziennej mobilności oraz wzorce segregacji. Na podstawie tych analiz wykazano, że segregacja mobilności zmienia się w ciągu całego życia, a doświadczana w życiu codziennym segregacja jest istotniejszym problemem społecznym niż segregacja społeczna, mierzona za pomocą badań ilościowych, w danym momencie życia. Wyróżniono również okna zmian (Müggenburg i in. 2015), czyli kluczowe wydarzenia, kiedy dochodzi do zmiany zachowań przestrzennych i tym samym może zmieniać się w ciągu życia poziom segregacji mobilności.

Dziedzictwo kulturowe w Ukrainie w czasie inwazji Rosji: konsekwencje dla społeczności lokalnych

Sergii Iaromenko (UEP Poznań; Narodowy Uniwersytet Technologiczny, Odessa)

Działania wojenne, które toczą się w Ukrainie od 24 lutego 2022 r. skutkują tysiącami ofiar i wyrządzają ogromne straty materialne. Każdego dnia portale informacyjne pokazują obrazy zniszczeń, których Rosjanie dokonują w miastach i na terenach wiejskich. Ataki na osiedla mieszkaniowe i obiekty użyteczności publicznej dowiodły, że wojska rosyjskie wyrządzając szkody na niespotykaną po II wojnie światowej skalę, chcą sterroryzować naród ukraiński, doprowadzić do jego etnicznej zagłady. Stąd też, wbrew przyjętym konwencjom międzynarodowym, celem działań wojennych stało się także ukraińskie dziedzictwo kulturowe. Celowe niszczenie zabytków, związanych z określoną grupą etniczną lub społeczną, jest jednym z etapów wojny. Dobra kulturowe odzwierciedlają i manifestują tożsamość skonfliktowanych ze sobą grup. Dlatego ich niszczenie zawsze jest wykorzystywane jako broń w wojnie psychologicznej (Van der Auwera 2011). W Ukrainie, po wybuchu wojny na pełną skalę prowadzone są działania zabezpieczające obiekty zabytkowe (Zalasińska and Brodowska 2023). Mają one charakter prawny i fizyczny. Te pierwsze dotyczą przyjęcia przez parlament takich przepisów, które umożliwią sprawne i skuteczne zabezpieczenie zabytku zagrożonego zniszczeniem, niedopuszczone w czasie pokoju. Przepisy takie przyjęto w trybie pilnym w czerwcu 2022 umożliwiają one np. demontaż niektórych obiektów zabytkowych (pomników). Wynika z nich, że administracja wojskowa jest także odpowiedzialna za minimalizowanie strat i musi skoordynować zmianę stanu fizycznego zabytku z organami zarządzania i ochrony wartości kulturowych Ukrainy. Napaść zbrojna Rosji na terytorium Ukrainy doprowadziła do zniszczenia wielu obiektów zabytkowych. Do końca listopada 2022 r. ich liczba wyniosła 529. Obiekty te ujawniono zarówno w strefie aktywnych działań wojennych jak i na terenach już wyzwolonych. Liczba zniszczonych zabytków będzie zwiększać się ze względu na nasilone, szczególnie od końca 2022 r., rosyjskie ataki raketowe. Atakowana jest głównie infrastruktura krytyczna miast, w tym położonych daleko od linii frontu. W Narodowym Planie Odbudowy Ukrainy kluczową rolę w zakresie koordynacji działań odgrywać mają władze lokalne. Jednak rekonstrukcja zabytków musi być prowadzona pod nadzorem właściwych regionalnych służb konserwatorskich. Kluczowy w tym przypadku wydaje się opisany w Rekomendacji Warszawskiej „czas na refleksję” by połączyć ze sobą odtworzenie zniszczonych zabytków i upamiętnienie traumatycznych wydarzeń związanych z napaścią Rosji na Ukrainę.

„Wielolokalni” mieszkańcy województwa mazowieckiego. Analiza praktyk w zakresie organizacji czasoprzestrzennej i sposobów zamieszkiwania

Barbara Jaczewska (UW Warszawa)

Referat dotyczy wielolokalności mieszkaniowej (inaczej wielolokalnego zamieszkiwania) mieszkańców województwa mazowieckiego. Wielolokalność rozumiana jest jako naprzemienna lub równoczesna realizacja intencji w dwóch lub większej liczbie miejsc zamieszkania. Stanowi ona specyficzną organizację przestrzenno-czasową, która pośredniczy między potrzebami różnych sfer życia (zazwyczaj pracy i wypoczynku) i potrzebami wynikającymi z relacji z innymi osobami (zazwyczaj rodziną), których nie można w sposób zadowalający zaspokoić w jednym miejscu.

Celem wystąpienia jest określenie wzorców przestrzennych zachowań wielolokalnych rezydentów województwa mazowieckiego i sposobów ich zamieszkiwania w kilku miejscach oraz wskazanie powodów, dlaczego osoby zdecydowały się „wielolokalny” styl życia. Analiza bazuje na wybranych wynikach, uzyskanych w badaniach ankietowych (CAPI), prowadzonych w 2023 roku, na reprezentatywnej pod względem wieku, płci, poziomu wykształcenia grupie mieszkańców województwa mazowieckiego (n=970), którzy posiadają co najmniej dwa miejsca zamieszkiwania oraz w tym co najmniej jedno w województwie mazowieckim.

Podjęta tematyka wielolokalności wynika z obserwacji zmian jakie zachodzą w zachowaniach przestrzennych ludności i sposobach zamieszkiwania. Badania potwierdzają, że mają one źródło w zmieniającym się stylu życia i stylu pracy, któremu towarzyszy rozwój technologii telekomunikacyjnych i szybszych środków transportu, ale są ściśle związane także z ograniczeniem liczebności dostępnych cenowo mieszkań, rosnącymi kosztami życia w miastach czy skoncentrowanym przestrzennie rynkiem pracy. Analiza czasoprzestrzenna przemieszczeń oraz sposobów zamieszkiwania pozwoliła na pogłębienie wiedzy o wzorcach zachowań wielolokalnych rezydentów, wzajemnych relacjach między miejscami zamieszkania oraz społecznych, ekonomicznych i przestrzennych czynnikach przyczyniających się rozwojowi wielolokalności.

Nowe zadania, nowe problemy geografii społecznej w Polsce w obliczu polaryzacji orientacji naukowych, koncepcji badawczych i poszukiwań niszowych

Roman Matykowski (UAM Poznań), Artur Bajerski (UAM Poznań), Emilia Bogacka (UAM Poznań),
Katarzyna Kulczyńska (UAM Poznań), Henryk Maćkowiak (UAM Poznań), Cezary Mądry (UAM Poznań),
Anna Tobolska (UAM Poznań), Justyna Weltrowska (UAM Poznań)

Geografia społeczna w Polsce w ostatnich latach przeżywa niebywały rozkwit, wyrażający się zarówno w rosnącej liczbie tekstów, które można uznać za społeczno-geograficzne, jak i w szybko rosnącym udziale badaczy deklarujących się jako geografki społeczne/geografowie społeczni. Równocześnie w geografii społecznej – najpewniej bardziej niż w innych subdyscyplinach geografii – zauważalna jest polaryzacja orientacji i koncepcji badawczych oraz doraźne dobieranie podstaw teoretyczno-metodologicznych badań, z licznymi zapożyczeniami z różnych dyscyplin naukowych.

Celem wystąpienia jest:

(1) omówienie wybranych, zidentyfikowanych przez Autorów, potencjalnie istotnych problemów badawczych geografii społecznej w Polsce w kolejnych latach, które nabrały na znaczeniu w turbulentnym okresie pandemii Covid-19 oraz wojny w Ukrainie (m.in. problematyka domu, zamknięcia, starzenia się, integracji społecznej, nowych zagrożeń w przestrzeni miejskiej, protestu etc.), a także innych, które zakorzeniły się za granicą, ale nie w polskiej geografii.

(2) próba odpowiedzi na pytanie o to, jakie nowe wyzwania metodyczne (w relacji do utartych praktyk prowadzenia badań empirycznych) wiążą się z planowaniem i realizacją badań nad omówionymi problemami oraz jaki może być ich wpływ na „krajobraz” teoretyczno-metodologiczny geografii społecznej w Polsce.

Strach przed COVID-19 i wywoływane przez niego emocje – sytuacja mniejszości

Tomasz Michalski (UG Gdańsk), Jakub Grabowski (GUMed Gdańsk), Maciej Brosz (UG Gdańsk)

Celem badania jest sprawdzenie, czy mniejszości etniczne i seksualne doświadczają większego stresu w związku z pandemią COVID-19. Badanie przeprowadzono w okresie 01.01.2022–23.02.2022 na terenie aglomeracji Trójmiasta. Uzyskano 589 ankiet z tego 231 od heteroseksualnych Polaków i 182 od bi- i homoseksualnych Polaków oraz 141 od heteroseksualnych Białorusinów i Ukraińców oraz 35 od bi- i homoseksualnych Białorusinów i Ukraińców. Według deklaracji respondentów odsetek zaszczepionych dwoma dawkami na COVID-19 zamykał się w tych czterech grupach w przedziale 79,4–92,2%.

Badanie było dwuetapowe. Najpierw respondenci odpowiadali na 10 pytań spośród których 9 zawierało obawy i strach (np. o własne zdrowie, dostęp do służby zdrowia itp.), a ostatnie deklarację, że nie ma obaw. W ramach drugiego etapu respondenci deklarowali częstotliwość występowania u nich zaprezentowanych stanów emocjonalnych (np. mam wrażenie że wszystko mi wychodzi; czuję zdenerwowanie). W obu przypadkach za dane odpowiedzi, przyznawano określone punkty. Następnie zliczono je w czterech grupach respondentów i podzielono przez liczebność tych grup.

Założono, że najlepszą kondycją psychiczną będą się odznaczeni heteroseksualni Polacy (gdyż występuje u nich tylko stres związany z COVID-19), gorzej będzie u LGBT+ Polaków (z powodu dodatkowego stresu powodowanego przez ich niekorzystną sytuację społeczną) oraz heteroseksualnych Ukraińców (z powodu dodatkowego tzw. stresu migracyjnego), a najgorszą kondycją psychiczną LGBT+ Białorusini i Ukraińcy (z powodu wystąpienia wszystkich trzech, wymienionych tu, stresów).

W przypadku badania o obawy i strach najlepszą sytuację zdiagnozowano u LGBT+ Białorusinów i Ukraińców, a najgorszą u heteroseksualnych Białorusinów i Ukraińców. Natomiast w przypadku badania stanu emocji stwierdzono, że najlepsza sytuacja wystąpiła u heteroseksualnych Polaków, a najgorsza u heteroseksualnych Białorusinów i Ukraińców.

Zatem sformułowaną hipotezę należy w większości odrzucić.

Wydatki i fundusz 500 plus w gospodarstwach domowych opiekunów dzieci z Ukrainy znajdujących się na terenie Polski – wstępne wyniki badań

Viktoriya Pantyley (UMCS Lublin)

W wyniku działań zbrojnych na Ukrainie wielu mieszkańców tego kraju zostało ewakuowanych lub też samodzielnie podjęło decyzję o opuszczeniu kraju. Od początku działań wojennych do 31 października 2022 roku wg różnych szacunków 7,3 mln uchodźców z Ukrainy przekroczyło granicę z Polską, z czego 67% stanowiły kobiety z dziećmi. W związku z zaistniałą sytuacją administracja rządowa oraz wiele innych podmiotów w Polsce zaangażowało się w pomoc uchodźcom, przyznając im m. in. prawo do pobierania świadczeń, w tym 500+. Głównym celem niniejszych badań była analiza sytuacji w zakresie pobierania i wydatkowania świadczenia 500+ wśród opiekunów dzieci z Ukrainy znajdujących się obecnie na terytorium województwa lubelskiego. Badanie zostało przeprowadzone za pomocą metody PAPI, uzupełnionej metodą ankiety internetowej, umieszczonej na portalu 1ka na serwerze UMCS (łącznie 353 respondentów). Przeprowadzone badanie pozwoliło na otrzymanie odpowiedzi na następujące pytania badawcze: czy opiekunowie dzieci z Ukrainy przebywający na terenie Polski pobierają przysługujące im świadczenie 500+, na co są wydawane środki z tego świadczenia, jakie są przyczyny niepobierania świadczenia, a także jaka jest sytuacja społeczno-zawodowa opiekunów dzieci.

Stabilne czy niepewne? Jakie są zachowania wyborcze Polaków i czy można je prognozować?

Magdalena Skorupska (UW Warszawa)

W wyniku działań zbrojnych na Ukrainie wielu mieszkańców tego kraju zostało ewakuowanych lub też samodzielnie podjęło decyzję o opuszczeniu kraju. Od początku działań wojennych do 31 października 2022 roku wg różnych szacunków 7,3 mln uchodźców z Ukrainy przekroczyło granicę z Polską, z czego 67% stanowiły kobiety z dziećmi. W związku z zaistniałą sytuacją administracja rządowa oraz wiele innych podmiotów w Polsce zaangażowało się w pomoc uchodźcom, przyznając im m. in. prawo do pobierania świadczeń, w tym 500+. Głównym celem niniejszych badań była analiza sytuacji w zakresie pobierania i wydatkowania świadczenia 500+ wśród opiekunów dzieci z Ukrainy znajdujących się obecnie na terytorium województwa lubelskiego. Badanie zostało przeprowadzone za pomocą metody PAPI, uzupełnionej metodą ankiety internetowej, umieszczonej na portalu 1ka na serwerze UMCS (łącznie 353 respondenta). Przeprowadzone badanie pozwoliło na otrzymanie odpowiedzi na następujące pytania badawcze: czy opiekunowie dzieci z Ukrainy przebywający na terenie Polski pobierają przysługujące im świadczenie 500+, na co są wydawane środki z tego świadczenia, jakie są przyczyny niepobierania świadczenia, a także jaka jest sytuacja społeczno-zawodowa opiekunów dzieci.

Postrzeganie zbiornika Mucharz na Skawie przez różne grupy społeczne

Łukasz Wiejaczka (PAN Kraków)

Zbiorniki zaporowe, poza oddziaływaniem na środowisko przyrodnicze, wywierają także wpływ na lokalne społeczności ludzkie. Z punktu widzenia człowieka obecność zbiorników zaporowych wiąże się zarówno z otrzymaniem określonych korzyści jak i z wystąpieniem wielorakich skutków niepożądanych. Studia naukowe nad społeczną percepcją zapór i zbiorników trwają na świecie od lat 60 ubiegłego wieku. Nadal jednak istnieje wiele luk w tym złożonym zagadnieniu wymagających wyjaśnienia.

Celem podjętej analizy jest poznanie charakteru społecznej percepcji nowopowstałego (2018 rok) zbiornika zaporowego Mucharz zlokalizowanego na Skawie w obrębie polskich Karpat. Obiekt jest najmłodszą inwestycją zaporową w obrębie polskich Karpat, a jego budowa trwała ze zmienną intensywnością przez ponad 30 lat.

Analizę z zastosowaniem technik statystycznych oraz text mining oparto na materiale jakościowym, zebrany w trakcie pogłębionych wywiadów przeprowadzonych wśród mieszkańców trzech gmin zlokalizowanych wokół zbiornika. W badaniach skupiono się na rozpoznaniu i hierarchizacji czynników mających wpływ na sposób postrzegania tego obiektu przez różne grupy społeczne. Dokonano także rozpoznania społecznych wizji lokalnego rozwoju gospodarczego obszarów wokół zbiornika.

Wyniki przeprowadzonych badań wykazały m.in., że na postrzeganie zbiornika wpływają głównie zmienne emocjonalne i ekonomiczne, natomiast zmienne osobowe mają mniejsze znaczenie. Społeczna percepcja zbiornika różni się znacząco w zależności od tego, czy badana osoba należy do grupy ludności przesiedlonej, czy też nie. Przesiedleńcy postrzegają zbiornik bardziej negatywnie niż osoby, które nie musiały zmieniać miejsca zamieszkania na skutek jego budowy. Plany rozwoju obszarów wokół zbiornika, prezentowane przez władze lokalne samorządowe i okolicznych mieszkańców, znacznie różnią się od siebie. Różnice dotyczą zarówno kwestii merytorycznych jak i stopnia ogólności tych planów. Podczas gdy władze skupiają się na ogólnych i koncepcyjnych wizjach, mieszkańcy oczekują konkretnych działań i przedsięwzięć w zakresie lokalnego rozwoju.

Geotrauma – pole badawcze geografii społecznej w czasach niepewności

Tomasz Wites (UW Warszawa)

Zmieniająca się rzeczywistość, kształtowana przez wydarzenia epidemiologiczne, gospodarcze i polityczne, wzmacnia poczucie dyskomfortu, niepewności i zagrożenia. Problematykę badawczą referatu stanowią zmiany społeczne przebiegające w sposób coraz bardziej niespodziewany, ulegając akceleracji na skalę wcześniej niedostrzeżaną. Celem wystąpienia jest wskazanie i wyjaśnienie zakresu znaczeniowego geotrauma oraz roli wymiaru przestrzennego w jej identyfikacji i analizie. Zapożyczona do geografii społecznej z nauk medycznych trauma początkowo traktowana była jako zdarzenie lub bodziec będący rodzajem stresora. W referacie zostaną przedstawione nowe ujęcia traumy, uwzględniające zdarzenia takie jak śmierć, doświadczenie cierpienia psychicznego lub fizycznego w konsekwencji wojny, wypadków komunikacyjnych czy wykluczenia społecznego. Wyzwanie w zakresie zrozumienia podatności ludzi na zachowania negatywne społecznie oraz uwarunkowania radzenia sobie w sytuacjach traumatycznych oczekuje różnych podejść badawczych, w tym podejść w geografii społecznej. Na podstawie analizy zagranicznej i polskiej literatury przedmiotu dla okresu 1922-2022 określone zostaną zmiany w zakresie wykorzystywanych w geografii społecznej podejść w badaniu patologii społecznej, w tym rozpatrywania zdarzeń traumatycznych. W wystąpieniu przedstawione zostaną wyniki analizy przeprowadzonej w odniesieniu do następujących podejść w geografii społecznej: behawioralnego, feministycznego, humanistycznego, marksistowskiego i neomarksistowskiego, neopozytywistycznego, postmodernistycznego, poststrukturalistycznego, radykalnego i regionalnego. Dodatkowym celem wystąpienia jest wyjaśnienie zmieniającej się roli miejsca jako kategorii geograficznej, w tym rozpoznawania i interpretacji miejsc, w stosunku do których ludzie odczuwają emocje negatywne. Topofobia, wyrażająca uczuciową więź z miejscem, uwzględniająca lęk, obawę czy niechęć, stanowi inspirujący rezerwuuar studiów przestrzennych. Ze względu na to, że jedną z kluczowych płaszczyzn badawczych geografii w badaniu patologii społecznej są relacje łączące człowieka z miejscem i przestrzenią, w referacie zostaną wskazane różnice między kategorią miejsca i przestrzeni w odniesieniu do granic poczucia spokoju i strachu w wymiarze indywidualnym i grupowym. Klamrą wystąpienia będzie odpowiedź na pytanie, na ile geografia społeczna w czasach niepewności pretenduje do umocnienia własnej pozycji w nauce, a na ile jedynie do roli wyrażiciela krytyki społecznej.

Zachowania przestrzenne wśród użytkowników miejskich otwartych przestrzeni publicznych w kontekście pandemii COVID-19 – studium przypadku studentów uczelni wyższych w Poznaniu

Adam Wronkowski (UAM Poznań)

Przełom lat 2019 i 2020 zaniepokoił świat pandemią koronawirusa SARS-CoV-2, która w szybkim tempie rozprzestrzeniła się po całym świecie. W efekcie zagrożenia życia i zdrowia, w zdecydowanej większości krajów zdecydowano się wprowadzić ograniczenia, które finalnie wpłynęły na wiele aspektów życia człowieka i jego codzienne przyzwyczajenia (Trzebiński i in. 2020; Drozdowski i in. 2020). W kontekście społecznego funkcjonowania człowieka podczas pandemii największe zmiany obserwowane są w ośrodkach miejskich (Conway i in. 2020). Wśród nich wymienić należy m.in. aktywności użytkowników w miejskich otwartych przestrzeniach publicznych, a także sposoby postrzegania tych przestrzeni. Jedną z najbardziej aktywnych grup, która posiada silny związek z miastem są studenci uczelni wyższych (Kotus, Rzeszewski & Bajerski, 2015). Relacja ta została wystawiona na próbę podczas pandemii i uległa modyfikacjom.

Celem wystąpienia jest prezentacja wyników badania podejmującego próbę identyfikacji zmian w zachowaniach przestrzennych studentów oraz postrzegania przez nich miejskich otwartych przestrzeni publicznych, będących skutkiem pandemii COVID-19. Badania przeprowadzono w grudniu 2022 roku za pomocą metody indywidualnych wywiadów pogłębionych, wśród 15 studentów poznańskich uczelni wyższych. Wywiady prowadzone były przy użyciu narzędzi komunikacji na odległość. Zebrane dane jakościowe poddano transkrypcji, a następnie analizie jakościowej za pomocą oprogramowania CAQDAS.

Pandemia wymusiła na studentach zmianę dotychczasowych przyzwyczajeń często ograniczając często do minimum ich aktywność pozadomową. Nie można jednak mówić o całkowitej zmianie dotychczasowych przyzwyczajeń, lecz o korekcie zachowań przestrzennych dokonanej w oparciu o nowe doświadczenia zdobyte podczas pandemii. Przeprowadzone badania sugerują ponadto, iż lockdown wpłynął w odmienny sposób na studentów przyjezdnych z innych miast w porównaniu do ich rówieśników, którzy wychowali się w Poznaniu. Pandemia uwidoczniła ponadto rolę uniwersytetu jako katalizatora aktywności miejskich studentów, a także spowodowała, że miejskie otwarte przestrzenie publiczne zostały docenione, a ich postrzeganie uległo zmianom, zwłaszcza w zakresie funkcjonalnym. Zmianie uległ także stosunek studentów do innych użytkowników oraz kryteria wyboru przestrzeni aktywności.

KONGRES
GEOGRAFII
POLSKIEJ

64. Zjazd
Polskiego
Towarzystwa
Geograficznego
Poznań 2023

100
LAT
years

POLSKIE TOWARZYSTWO GEOGRAFICZNE • POLISH GEOGRAPHICAL SOCIETY

czasopismo
geograficzne
geographical
journal

Sesja tematyczna 10

Przyszłość polskich badań geograficznych

Widok z perspektywy Parku Drwęskich na Centrum Biurowo-Hotelowe Andersia Tower i budynek Novotelu Poznań Centrum, fot. Małgorzata Mazurek

Mieszkańcy w obliczu zmian klimatu. Geograficzne badania mapowania tłumu (crowd-mapping) w regionach europejskich

Paweł Churski (UAM Poznań), Katarzyna Fagiewicz (UAM Poznań), Tomasz Herodowicz (UAM Poznań), Patryk Kaczmarek (UAM Poznań), Piotr Lupa (UAM Poznań), Andrzej Mizgajski (UAM Poznań), Joanna Morawska (UAM Poznań), Michał Rzeszewski (UAM Poznań)

Ocieplenie klimatu wraz z jego konsekwencjami jest kluczowym współczesnym wyzwaniem dla kształtowania działań interwencyjnych zarówno na poziomie międzynarodowym, jak i krajowym, regionalnym i lokalnym. Jednocześnie zmiana klimatu jest coraz częściej dostrzegana przez różne grupy społeczne i jednostki, które coraz bardziej doświadczają jej skutków w swoim życiu codziennym. Świadomość kryzysu klimatycznego rośnie nie tylko ze względu na doświadczanie bezpośrednich konsekwencji zmian klimatu, ale także ze względu na wpływ polityki mitygacji i adaptacji na gospodarkę i sytuację finansową. Niezależnie od nastawienia ludzi do zmian klimatu i zmiennych reakcji politycznych, większość ludzi wzywa do szeroko zakrojonych działań na rzecz klimatu. Geografia i jej metody, wykorzystywane w nurcie odpowiedzialnych badań i innowacji (RRI - responsible research and innovation) mają możliwość wspierania tych aktywności i zwiększania ich oddziaływania na rzecz oczekiwanych zmian.

Celem prezentacji jest przedstawienie doświadczeń i wybranych wyników międzynarodowego projektu „TeRRIFICA - Działania na rzecz wzmocnienia zaangażowania obywateli i współtworzenia działań na rzecz klimatu” w przygotowaniu oraz realizacji, którego uczestniczył zespół pracowników Wydziału Geografii Społeczno-Ekonomicznej i Gospodarki Przestrzennej UAM. Projekt był realizowany w latach 2018-2022 w ramach programu Horyzont 2020 „Nauka z i dla społeczeństwa”. TeRRIFICA miała na celu rozpoznawanie i gromadzenie wiedzy obywateli i ustaleń dotyczących wyzwań związanych ze zmianami klimatu w sześciu regionach pilotażowych w Hiszpanii, Niemczech, Francji, Bałkanach Zachodnich (Serbia), Polsce i Białorusi. Działania te były możliwe dzięki wykorzystaniu specjalnie przygotowanego programu umożliwiającego zbieranie opinii mieszkańców (crowd mapping), który wykorzystując metody badań geograficznych został opracowany przez polski zespół dla całego międzynarodowego konsorcjum tego projektu. Dzięki zastosowaniu tego narzędzia możliwe stało się przedstawienie wyników mapowania postrzegania przez obywateli skutków zmian klimatu w sześciu regionach pilotażowych w Europie, uszeregowanie zidentyfikowanych wyzwań i rozwiązań w oparciu o opinie użytkowników, zidentyfikowanie różnic oraz podobieństw w wynikach mapowania opinii mieszkańców między regionami w odniesieniu do obszarów miejskich i wiejskich, a także wskazanie głównych kategorii infrastruktury (zielona, niebieska, szara) dotkniętych zmianami klimatycznymi wskazywanych przez mieszkańców.

Aktualny stan i tendencje rozwoju geografii w Polsce

Andrzej Kostrzewski (UAM Poznań), Marek Degórski (PAN Warszawa), Maciej Jędrusik (UW Warszawa), Kazimierz Krzemień (UJ Kraków), Andrzej Lisowski (UW Warszawa), Mikołaj Majewski (UAM Poznań)

Miejsce geografii we współczesnym systemie nauki jest sprawą pierwszorzędnej wagi, zarówno z punktu widzenia formalnego, jak i organizacji geografii w Polsce. Cechą charakterystyczną ostatniego dwudziestolecia stanu systemu nauki w Polsce, w tym także geografii, jest wyraźna zaznaczająca się tendencja dezintegracji przedmiotowej, czego efektem są liczne powstające specjalności, zarówno w geografii fizycznej, jak i społeczno-ekonomicznej. Obserwujemy zmniejszenie indywidualności geografii w dydaktyce. Geografowie ciągle w pełni nie wykorzystują szerokich możliwości aplikacyjnych naszego kierunku. Można bez przesady powiedzieć, że właśnie dzisiaj geografia ma wyjątkowo duże możliwości rozwoju, co spowodowane jest szybko zachodzącymi przemianami środowiska przyrodniczego i społeczno-ekonomicznego. W oparciu o ankietę obejmującą lata 2014-2019, rozesełaną do krajowych ośrodków geograficznych, przedstawiamy informację o stanie geografii w Polsce i możliwościach jej rozwoju.

Wyrażamy przekonanie, że prezentowany w opracowaniu stan geografii w Polsce będzie zwracał uwagę i zachęcał do dyskusji na temat podstawowych problemów organizacyjnych, merytorycznych, dydaktycznych i aplikacyjnych geografii w Polsce.

Nauka o klimacie – Quo vadimus?

Zbigniew Kundzewicz (UPP Poznań)

Celem wystąpienia jest naszkicowanie subiektywnej opinii o przyszłości badań klimatycznych. Nauka o klimacie, która wchodziła w skład geografii fizycznej, staje się coraz silniej dziedziną transdyscyplinarną, ściśle związaną z fizyką, matematyką, informatyką, i naukami technicznymi. Uważam, że w przyszłości nauka o klimacie będzie w jeszcze większym stopniu integrować różne dyscypliny, co umożliwi lepszą interpretację zmiany i zmienności klimatu i ich skutków. Zacierają się tradycyjne granice między dyscyplinami i ta tendencja zostanie zapewne jeszcze wzmocniona. Kiedyś opad atmosferyczny był traktowany jako proces na styku meteorologii/klimatologii i hydrologii. Był sygnałem wyjściowym z systemu meteorologicznego/klimatycznego i sygnałem wejściowym do systemu hydrologicznego. Obecnie w raporcie pierwszej grupy roboczej IPCC (Międzyrządowej Komisji do spraw Zmian Klimatu, zatytułowanym „Nauka o zmianie klimatu” omawia się nie tylko opad, ale także procesy hydrologiczne - wilgotność gleby, przepływ rzeczny, a także charakterystyki ekstremalnych zjawisk związanych z wodą: powodzi i suszy. Modelując zmiany globalne obejmujemy nie tylko zmiany klimatu, ale też zmiany użytkowania i pokrycia terenu, a także zmiany społeczno-geograficzne. Coraz ważniejszym obszarem badań będzie analiza ekstremów klimatycznych, które stają się bardziej ekstremalne w zmieniającym się klimacie. Już teraz notujemy ogromne straty spowodowane zjawiskami ekstremalnymi, sięgające setek miliardów dolarów rocznie. Ważnym elementem badań będą niewątpliwie próby redukcji niepewności projekcji na przyszłość. Apel o redukcję niepewności został sformułowany już w czasie prac nad pierwszym raportem IPCC, w roku 1990. Tymczasem, mimo wielkich nakładów finansowych i wielkich postępów nauki, niepewność wzrosła. Przy okazji poprawienia interpretacji jednej kwestii uświadamiamy sobie bowiem braki w zrozumieniu innej ważnej kwestii, z której istnienia nie zdawaliśmy sobie sprawy. Można oczekiwać, że w nauce o klimacie będą powszechnie stosowane coraz nowsze technologie i techniki, w tym - sztuczna inteligencja i uczenie maszynowe, zaawansowana teledetekcja oparta na coraz doskonalszych generacjach sensorów, oraz podejście big data, wykorzystujące np. monitoring prowadzony przez obywateli.

Otwarta nauka a badania geograficzne: przegląd koncepcji i perspektyw

Jakub Nowosad (UAM Poznań)

W prezentacji przedstawione zostaną koncepcje i perspektywy otwartej nauki w badaniach geograficznych. Omówione zostaną takie zagadnienia, jak otwarte dane, otwarta metodyka, open source, otwarty dostęp, otwarte recenzje oraz otwarte zasoby edukacyjne. Poruszone zostaną również wybrane problemy związane z otwartą nauką, a także korzyści wynikające ze stosowania jej w badaniach geograficznych. Prezentacja skupi się na przyszłych perspektywach, w których można oczekiwać coraz większej liczby otwartych danych geograficznych, otwartego oprogramowania geograficznego oraz nowych modeli publikacyjnych. Jednocześnie podkreślona zostanie konieczność zwracania uwagi na wady i zagrożenia związane z otwartą nauką oraz dążenie do rozwoju systemów, które minimalizują ich wpływ.

Otwarta nauka w geografii ma ogromny potencjał i przynosi wiele korzyści, takich jak zwiększenie dostępności i transparentności badań geograficznych, zachęcanie do współpracy i tworzenia sieci badawczych, jak również umożliwienie lepszego wykorzystania danych geograficznych i narzędzi badawczych. W geografii, otwarta nauka może przyczynić się do zwiększenia wpływu badań naukowych na decyzje społeczne i polityczne oraz ułatwić wykorzystanie ich przez różne grupy społeczne.

Jednocześnie istnieją również pewne wady i zagrożenia związane z otwartą nauką. W celu maksymalnego wykorzystania korzyści otwartej nauki w geografii oraz minimalizacji jej wad i zagrożeń, konieczne jest podejmowanie działań na poziomie jednostkowym, instytucjonalnym, narodowym i międzynarodowym. Wymagane jest opracowanie odpowiednich polityk otwartego dostępu i zarządzania danymi, edukacja w zakresie etyki i bezpieczeństwa danych, a także promowanie kultury otwartej nauki.

Wirtualne przestrzenie i miejsca w geografii cyfrowej – poza reprezentacje materialnego świata

Michał Rzeszewski (UAM Poznań)

Stwierdzenie o coraz większej roli technologii i praktyk cyfrowych w geografii jako nauce jest w coraz większym stopniu stwierdzeniem mało odkrywczym. Cyfrowe zjawiska zmieniły zarówno sposób prowadzenia badań, praktykę badawczą jak i sam przedmiot badań. Technologia transformuje to w jaki sposób korzystamy z przestrzeni i w jaki sposób ją postrzegamy. Naturalnym jest więc, że geografowie starają się te zmiany śledzić i wykorzystywać. Systemy informacji geograficznej są jednym, ale nie jedynym, przykładem ucyfrowienia geografii i wpływu jakie ma to zjawisko na sposoby produkcji wiedzy geograficznej. Można postawić tezę, że jak do tej pory dominującym w geografii sposobem myślenia było postrzeganie cyfrowych technologii jako sposobu lepszego zrozumienia i opisanie materialnej przestrzeni oraz procesów społecznych przez nią warunkowanych i ją tworzących. Geografia nieprzerwanie konsumuje nowe cyfrowe możliwości wizualizacji, modelowania czy zbierania danych. Jednak wydaje się, że przyszłość niesie za sobą nowe wyzwania epistemologiczne i ontologiczne związane z samą zmieniającą się naturą przedmiotu badań geografii. Wirtualne technologie pozwalają na tworzenie nie tylko reprezentacji materialnych światów ale i same w sobie stają się z punktu widzenia człowieka alternatywą dla umocowanej materialnie przestrzenności. Podobnie pojawienie się sztucznej inteligencji prawdopodobnie zmieni sposób w jaki myślimy o przestrzeni i miejscu, badamy je, a nawet to w jaki sposób je definiujemy. W cały czas tworzącym się szkieletcie dyscyplinarnym geografii cyfrowej powinno być zatem miejsce na badania związane bezpośrednio z nowymi rodzajami wirtualnej przestrzeni, koniecznością redefinicji ugruntowanych i podstawowych dla geografii pojęć teoretycznych, a także z potrzebą tworzenie nowych metodologii badań. Wyjście poza postrzeganie wirtualnych światów jako jednoznacznie związanych z materialną przestrzenią jest w niniejszym referacie zaczynem dyskusji na temat przyszłości geografii cyfrowej.

Geografia poza geografiją: Gdzie leży przyszłość badań geograficznych?

Krzysztof Stachowiak (UAM Poznań)

Współczesna geografia jako nauka nieustannie rozwija się i ewoluuje, reagując na wyzwania, które stawia przed nią dynamicznie zmieniający się świat. Wraz z rozwojem technologii, rosnącym znaczeniem danych i wzrostem globalizacji, geografia staje się coraz bardziej powiązana z innymi dziedzinami nauki, takimi jak informatyka, nauki o danych, archeologia, ekonomia czy socjologia. Zdaniem niektórych geografów przyszłość badań geograficznych leży w interdyscyplinarności. W tym kontekście, geografowie biorą udział w pracach nad rozwojem narzędzi i metod badawczych, które umożliwią wykorzystanie danych z różnych dziedzin nauki i ich integrację w celu uzyskania bardziej kompleksowych wyników. Wystąpienie próbuje znaleźć odpowiedź na pytanie czy przyszłość badań geograficznych może znajdować się poza samą geografiją. Zarówno wiedza geograficzna, jak i metody badań geograficznych są coraz częściej wykorzystywane w innych dyscyplinach naukowych i polach badawczych. Przykładem mogą być nauki społeczne i humanistyczne, w których nastąpił tzw. „zwrot przestrzenny”, czyli wzrost zainteresowania przestrzenią i stosowanie geograficznych metod badań, zarówno fizyczno-geograficznych (np. w archeologii), jak i społeczno-geograficznych (np. w literaturoznawstwie). Szczególnym zainteresowaniem badaczy innych dyscyplin cieszą się metody geoinformacyjne i kartograficzne, głównie dzięki coraz powszechniejszemu dostępowi do systemów informacji geograficznej oraz danych przestrzennych. W konsekwencji pojęcia i koncepcje geograficzne poddawane są reinterpretacji, a pola badawcze tradycyjnie rozwijane przez geografiją, stają się domeną innych dyscyplin. Wystąpienie dokonuje przeglądu rozpowszechniania się metod i koncepcji geograficznych poza geografiją, w szczególności w naukach społecznych i humanistycznych oraz stara się ocenić konsekwencje tych zmian dla przyszłości badań geograficznych.

Geomorfologia w Polsce – stan obecny i wyzwania na przyszłość

Piotr Weckwerth (UMK Toruń)

Geomorfologia należy do nauk funkcjonujących w ramach geografii fizycznej, a jej wyniki badań mają istotne znaczenie poznawcze i aplikacyjne wśród nauk o Ziemi i środowisku. Nadrzędny celem aktualnie prowadzonych badań geomorfologicznych w Polsce jest rozpoznanie powierzchni Ziemi traktowanej jako złożony system (geosystem) w kontekście jego zmian jakościowych i ilościowych, które miały lub mają miejsce w różnych strefach morfoklimatycznych. Prowadzone obecnie w tym zakresie badania geomorfologiczne w wielu ośrodkach naukowych w Polsce mają długą historię oraz znaczne osiągnięcia. Celem referatu jest przedstawienie aktualnego stanu polskiej geomorfologii oraz stojących przed nią wyzwań na przyszłość w kontekście głównych nurtów badawczych podejmowanych przez polskich geomorfologów, stosowanych metod badań geomorfologicznych, współpracy międzynarodowej, roli naukowców znajdujących się na początku swojej kariery naukowej, a także kształcenia akademickiego. Jak wynika z przeprowadzonej analizy, zainteresowania badawcze polskich geomorfologów zataczają coraz szersze kręgi w związku z interdyscyplinarnym charakterem i problematyką badań podejmowanych na styku z innymi naukami o Ziemi, takimi jak geologia, gleboznawstwo, klimatologia i hydrografia. W szerszym kontekście może mieć to w pływ na indywidualność geomorfologii jako dyscypliny naukowej oraz na jej udział w dydaktyce uniwersyteckiej i edukacji. Niezależnie od konieczności poszukiwań zindywidualizowanych dla geomorfologii albo interdyscyplinarnych problemów badawczych, do podstawowych wyzwań, jakie stoją przed polską geomorfologią należą dalszy postęp w studiach metodologicznych, wzrost udziału geomorfologii w dydaktyce akademickiej, pozyskiwanie środków na badania naukowe, wzrost udziału współpracy międzynarodowej w realizowanych projektach badawczych oraz szerszy zakres powiązań geomorfologii z otoczeniem społeczno-gospodarczym.

Reintegracja a remediacja cyfrowa geografii

Piotr Werner (UW Warszawa)

Geomorfologia należy do nauk funkcjonujących w ramach geografii fizycznej, a jej wyniki badań mają istotne znaczenie poznawcze i aplikacyjne wśród nauk o Ziemi i środowisku. Nadrzędny celem aktualnie prowadzonych badań geomorfologicznych w Polsce jest rozpoznanie powierzchni Ziemi traktowanej jako złożony system (geosystem) w kontekście jego zmian jakościowych i ilościowych, które miały lub mają miejsce w różnych strefach morfoklimatycznych. Prowadzone obecnie w tym zakresie badania geomorfologiczne w wielu ośrodkach naukowych w Polsce mają długą historię oraz znaczne osiągnięcia. Celem referatu jest przedstawienie aktualnego stanu polskiej geomorfologii oraz stojących przed nią wyzwań na przyszłość w kontekście głównych nurtów badawczych podejmowanych przez polskich geomorfologów, stosowanych metod badań geomorfologicznych, współpracy międzynarodowej, roli naukowców znajdujących się na początku swojej kariery naukowej, a także kształcenia akademickiego. Jak wynika z przeprowadzonej analizy, zainteresowania badawcze polskich geomorfologów zataczają coraz szersze kręgi w związku z interdyscyplinarnym charakterem i problematyką badań podejmowanych na styku z innymi naukami o Ziemi, takimi jak geologia, gleboznawstwo, klimatologia i hydrografia. W szerszym kontekście może mieć to w pływ na indywidualność geomorfologii jako dyscypliny naukowej oraz na jej udział w dydaktyce uniwersyteckiej i edukacji. Niezależnie od konieczności poszukiwań zindywidualizowanych dla geomorfologii albo interdyscyplinarnych problemów badawczych, do podstawowych wyzwań, jakie stoją przed polską geomorfologią należą dalszy postęp w studiach metodologicznych, wzrost udziału geomorfologii w dydaktyce akademickiej, pozyskiwanie środków na badania naukowe, wzrost udziału współpracy międzynarodowej w realizowanych projektach badawczych oraz szerszy zakres powiązań geomorfologii z otoczeniem społeczno-gospodarczym.

Zdalne n-wymiarowe technologie badawcze w geografii przyszłości

Piotr Wężyk (URK Kraków)

Rozwój cywilizacji jest nierozzerwalnie związany z kartografią i dostępem do informacji przestrzennej. Początkowe opracowania kartograficzne powstawały w oparciu np. o pomiary sznurem z węzłami (starożytny Egipt) czy standaryzowaną jednostką miary (np. stopa) zapisując dane na różnych „nośnikach” informacji jak np. tabliczkach glinianych (ang. clay tablet) czy na papierze a w końcu na nośnikach cyfrowych. Rozwój technologiczny cywilizacji oraz potrzeba opracowania innowacyjnych technologii wojskowych (np. GNSS, skanowanie laserowe) oraz cywilnych (np. badania w kosmosie) - doprowadziły nas do możliwości wykorzystania szerokiej gamy technologii do kartowania przestrzeni n-wymiarowej czyli w szerokim zakresie od 0-D do 4-D. Technologie geoinformatyczne zmieniły istniejące paradygmaty w zakresie dokładności i możliwości stosowanych dotąd metod pomiarowych, kartograficznych oraz analitycznych stosowanych w badaniach geograficznych. Jedną z przełomowych technologii jest skanowanie laserowe (ang. LiDAR), które wykorzystywane mogą być z różnych platform umożliwiając mapowanie w skali mikro (np. skanery światła strukturalnego), lokalnej (TLS, ULS, HLS), regionalnej (ALS) czy globalnej (SLS). Do tych ostatnich zaliczamy sensory zamontowane na satelitach (np. IceSat-2) czy na IIS (GEDI), które w ostatnich latach dostarczają miliardów punktowych (średnica plamki lasera 0d 17 do 25 m) pomiarów Ziemi. W ostatnich dekadach bardzo rozwinęły się też techniki mikrofalowe wykorzystywanego do kartowania przestrzeni 3D, szczególnie w sytuacjach, w których pasywne technologie teledetekcyjne (np. zakres optyczny światła jak sensor Sentinel-2 ESA) mają bardzo poważne utrudnienia z dostarczeniem odpowiedniej jakości danych (np. gruba warstwa chmur). W technologiach teledetekcyjnych służących m.in. pozyskiwaniu informacji o Ziemi (EO), dokonał się rewolucyjny rozwój umożliwiający pozyskiwanie obrazów kartometrycznych w wielu zakresach spektralnych (od kilku do kilkuset) i to nawet kilka lub kilkanaście razy dziennie. Nowe konstelacje setek nano-satelitów każdego dnia obrazują wszystkie kontynenty - służąc zautomatyzowanej analityce i modelowaniu zmian n-wymiarowych zachodzących pod wpływem klimatu czy działalności człowieka. Fotogrametria lotnicza (zarówno z pokładów załogowych samolotów czy BSP) zrobiła wielki krok na przód wykorzystując technologie POS (IMU + GNSS) oraz dopasowania obrazu oferując generowanie nowej jakości ortofotomap 2-D (np. true orthophoto), 2.5-D – np. wizualizacje powierzchni NMPT czy też 3-D w postaci chmur punktów. W wyniku fuzji danych obrazowych oraz pomiarowych (LiDAR) automatyzacja procesów klasyfikacji (często metody ML) pozwalają wkroczyć naszej cywilizacji na wyższy poziom kartowania, modelowania i detekcji zmian w domenie 4-D.

Woda, kluczowy czynnik cywilizacyjny - wybrane aspekty

Mirosław Żelazny (UJ Kraków)

We współczesnym świecie dobrostan przyrody jest przedmiotem wielu dyskusji. Naturalne zmiany w środowisku przyrodniczym jak i te wywołane działaniem antropogenicznym są często analizowane, a do interpretacji składowych przyrodniczych używane są różne wskaźniki. Występujące ekstremalne zjawiska przyrodnicze, susze i gwałtowne wezbrania (powodzie błyskawiczne) budzą lęki i są silnie eksponowane w mediach.

Przedmiotem prezentacji będzie interpretacja zasobów wodnych, reżimu hydrologicznego wybranych rzek i zużycia wody w Polsce na tle Unii Europejskiej i świata. Zostaną zinterpretowane w kontekście zmian klimatu, szczególnie wzrostu temperatury powietrza i zmian opadów. Zasoby wodne Polski zostaną omówione z uwzględnieniem podstawowych wskaźników hydrologicznych tj. odpływu wody [m³], warstwy wody [mm] i odpływu jednostkowego [l/s/km²] w odniesieniu do wartości bezwzględnych jak i per capita. Zużycie wody zostanie porównane z innymi krajami. Gospodarowanie zasobami wodnymi wymaga planowania strategicznego w zakresie dostępności do wody odpowiedniej objętości i jakości dla ludności i gospodarki narodowej ze szczególnym uwzględnieniem rolnictwa. W tym kontekście zostanie przedstawiona propozycja dystrybucji wody w Polsce w tzw. hubach wodnych (hydrologiczne regiony węzłowe).

Sesja tematyczna 11

Rozwój obszarów wiejskich w czasach niepewności

Teatr Nowy im. Tadeusza Łomnickiego w Poznaniu znajduje się w secesyjnej kamienicy przy ul. Dąbrowskiego, fot. Małgorzata Mazurek

\

Wyzwania Europejskiego Zielonego Ładu a rozwój gospodarstw ekologicznych w Polsce

Mirostław Biczkowski (UMK Toruń), Roman Rudnicki (UMK Toruń), Łukasz Wiśniewski (UMK Toruń),
Paweł Wiśniewski (UMK Toruń)

Czasy niepewności objawiające się dynamicznymi zmianami w gospodarce światowej w ostatnich latach m.in.: postępujące w szybkim tempie zmiany klimatyczne, degradacja środowiska i utrata bioróżnorodności w rolnictwie, pandemia, napaść Rosji na Ukrainę, czy inflacja, silnie przekładają się na gospodarkę obszarów wiejskich. Odpowiedzią na wyzwania gospodarcze i środowiskowe współczesnego świata jest pakiet inicjatyw politycznych Unii Europejskiej czyli Europejski Zielony Ład (EZŁ), mający przeciwdziałać zagrożeniom i negatywnym konsekwencjom. Zakłada on realizację szeregu działań pozwalających na przekształcenie Europy w nowoczesną, zasobooszczędną i konkurencyjną gospodarkę, która na płaszczyźnie produkcji rolnej ma charakteryzować się bezpieczeństwem żywnościowym (m.in. strategia „od pola do stołu”) przekładającym się na upowszechnienie dostępu do przystępnej cenowo zdrowej żywności oraz ochroną i odbudową bioróżnorodności. Konsekwencją tego ma być postulat przeznaczenia do 2030 r. co najmniej 25% gruntów na rolnictwo ekologiczne. Stąd jednym z warunków skutecznej realizacji założeń EZŁ jest rozpoznanie mechanizmu zmian liczby gospodarstw ekologicznych. W ogólnopolskim badaniu na poziomie gmin podjęto próbę wieloaspektowej oceny zróżnicowania przestrzennego tak określonej proekologicznej aktywności gospodarstw rolnych. W pracy wykorzystano dane z kilku instytucji, w tym głównie Głównego Inspektoratu Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych dotyczące liczby i powierzchni gospodarstw ekologicznych, a także Głównego Urzędu Statystycznego w zakresie wydzielenia uwarunkowań rozwojowych (przyrodniczo-ekologiczne, przyrodniczo-rolnicze, społeczno-gospodarcze, historyczne) które stanowiły tło analizy. Uwzględniono również kierunek i tempo zmian liczby gospodarstw ekologicznych w latach 2012-2021. Wstępne wyniki wskazują na złożoność uwarunkowań rozwoju sektora gospodarstw ekologicznych w Polsce, który cechuje się znacznymi zmianami w dynamice liczby gospodarstw i ogólnym trendem spadkowym (do 25,9 tys. gosp. w 2012 r. do blisko 20 tys. gosp. w 2021 r.). W świetle założeń przyświecających EZŁ konieczne jest zatem wzmocnienie sektora gospodarstw ekologicznych, w tym poprzez wzrost ich liczby. Wyniki badania stanowią wkład w dyskusję nad poszukiwaniem rozwiązań umożliwiających lepsze zarządzanie rozwojem obszarów wiejskich z uwzględnieniem kierunków wytyczonych w aktualnych politykach UE.

Zabezpieczenie egzystencji mieszkańców południowej części Lubelszczyzny w okresie przedpandemicznym

Wioletta Kałamucka (UMCS Lublin)

Artykuł dotyczy badań nad zabezpieczeniem egzystencji mieszkańców południowej części Lubelszczyzny w oparciu o koncepcję zabezpieczenia egzystencji. Powstała ona w latach 90. Jej wykorzystanie widziano głównie w odniesieniu do grup ludności ubogiej, zmarginalizowanej, starającej się znaleźć sposób na przetrwanie w sytuacjach, w których jest dyskryminowana, wykluczona z życia politycznego, pozbawiona środków do życia (Czerny 2008). Wykorzystanie tej koncepcji jako podstawy badań i praktycznych programów jest postrzegane jako jedna z jej najmocniejszych stron (Lisocka-Jaegerman, 2012). Jej stosowanie w realny sposób mogło przyczynić się do niwelacji istniejących nierówności społecznych i dysproporcji w rozwoju. Z metodycznego punktu widzenia zaletą koncepcji jest elastyczność. Można ją stosować w różnych skalach, od poziomu osoby po poziom ogólnokrajowy.

W artykule przedstawione zostaną wyniki badań szczegółowych prowadzonych w obszarach peryferyjnych Polski Wschodniej. Zastosowanie koncepcji zabezpieczenia egzystencji pozwoliło uzyskać spójny i pełniejszy obraz warunków i sposobów życia niż metodami statystycznymi.

Turystyka w zarządzaniu rozwojem obszarów wiejskich z wykorzystaniem partnerstw terytorialnych

Iryna Kostetska (UMCS Lublin; National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kijów), Bogusława Baran-Zgłobicka (UMCS Lublin)

Samorządy wiejskie poszukują nowych dróg rozwoju, a wiele z nich widzi w turystyce podstawowy lub uzupełniający kierunek. Do badań wybrano sąsiadujące ze sobą województwa Polski i Ukrainy – lubelskie i lwowskie, które charakteryzują się zbliżonymi warunkami środowiska przyrodniczego i wspólnym dziedzictwem kulturowym. Przygraniczne regiony Polski mogą stać się ważnym przykładem dla przygranicznych obwodów ukraińskich w drodze do integracji z Unią Europejską. Celem pracy jest ocena programów strategicznych, określenie ich przestrzennych wymiarów oraz identyfikacja czynników decydujących o wyborze kierunków rozwoju. Przedstawiono przegląd polityk wsparcia rozwoju wiejskiego oraz pogłębione studia przypadku, które mają dać podstawy do oceny funkcjonowania gmin wiejskich i partnerstw terytorialnych. Szczegółowym celem jest przedstawienie miejsca turystyki i rozwoju zagospodarowania rekreacyjno-wypoczynkowego w strategiach rozwoju i ocena na ile doświadczenia polskie mogą zostać zaimplementowane w Ukrainie. W ramach badań dokonano przeglądu ponadlokalnych dokumentów strategicznych w zakresie rozwoju turystyki. Jednocześnie na terenie województwa lubelskiego analizom poddano Lokalne Grupy Działania, które tworzone są przez związki gmin i stanowią wsparcie dla rozwoju lokalnego. Dla jednej z nich szczegółowo przedstawiono również politykę rozwoju gmin wchodzących w jej skład. Scharakteryzowano sytuację społeczno-gospodarczą analizowanych jednostek samorządu terytorialnego. Wskazano, jakie cele i działania są proponowane do realizacji w ich lokalnych strategiach rozwoju. Na podstawie przeprowadzonych badań przygotowano propozycję utworzenia Lokalnej Grupy Działania w Ukrainie na wzór Polski. Takie grupy odgrywają ważną rolę w opracowywaniu planów strategicznych, a ich lokalne strategie stają się dodatkowym narzędziem realizacji działań wspomagających rozwój turystyki.

Oblicza niepewności na obszarach wiejskich regionu andyjskiego

Bogumiła Lisocka-Jaegermann (UW Warszawa), Agata Hummel (UW Warszawa), Diana Rodriguez Heredia (Universidad Tecnológica de Pereira, Kolumbia)

Tekst opiera się na badaniach terenowych prowadzonych na obszarach wiejskich regionu andyjskiego w Peru, Boliwii i Kolumbii w ramach transdyscyplinarnego projektu badawczego, w którym biorą udział: geograf, antropolog i socjolog, a także naukowcy z Peru i Kolumbii¹. Wykorzystujemy też wyniki prac badawczych realizowanych przez jednego z członków zespołu w Katalonii. Dominującą formą gospodarowania na obszarze naszych zainteresowań są rodzinne gospodarstwa rolne i rolno-hodowlane

Na wstępie identyfikujemy najważniejsze czynniki budzące wśród mieszkańców wsi poczucie niepewności. Z racji gwałtownych zmian klimatycznych dotyczących regionu andyjskiego, postrzegane jest ono jako bezprecedensowe.

Bezprecedensowe są też reakcje na niepewną przyszłość, które przedstawiamy w głównej części tekstu. Z jednej strony rozczarowanie 'nowoczesną gospodarką wiejską' skłania do poszukiwania rozwiązań alternatywnych: od powrotu do tradycyjnych praktyk rolniczych i hodowlanych, tradycyjnych upraw, po łączenie ich ze współczesnymi rozwiązaniami, jak na przykład uprawy agroekologiczne. Próbujemy porównać wiejskie alternatywy andyjskie do tych, jakie pojawiają się na południu Europy.

Z drugiej strony mieszkańcy wsi reagują na niepewność zwracając się ku miastom. Nie są to jednak klasyczne migracje ze wsi do miast, lecz transmigracje poszerzające terytorialne podstawy egzystencji rodzin mieszkających równocześnie na wsi i w mieście. Ich poszczególni członkowie przemieszczają się między dwoma (a w niektórych przypadkach, nawet trzema) rodzinnymi domami, pozostając w nich na dłużej w zależności od potrzeb (edukacja dzieci i konieczność zapewnienia im opieki w mieście; siewy, zbiory, strzyżenie alpaki na wsi) i szans (możliwość zarobkowania).

W ostatniej części tekstu rozważamy następstwa zarysowanych powyżej procesów: ich widoczne już implikacje dla funkcjonowania obszarów wiejskich regionu i wyzwania, jakie niosą dla badań z zakresu geografii wsi.

Rozwój terenów wiejskich w Polsce w kontekście kryzysów lat 2019-2022

Lucyna Przezbórska-Skobiej (UPP Poznań), Natalia Bartkowiak-Bakun (UPP Poznań)

Szoki rozwojowe i kryzysy ostatnich lat, w tym w szczególności pandemia Covid-19, kryzys migracyjny wywołany napaścią Rosji na Ukrainę oraz kryzys energetyczny w istotny sposób wpłynęły na gospodarkę terenów wiejskich, powodując dalszą ich polaryzację. W tym kontekście powstało szereg pytań dotyczących tego, jak badać tereny wiejskie i ich przemiany, skąd pozyskiwać dane i czy pozyskane / dostępne dane dają nam rzeczywisty obraz terenów wiejskich. Celem referatu jest więc próba odpowiedzi na pytania: jakie zmiany nastąpiły na terenach wiejskich w Polsce w latach kryzysów lat 2019-2022? Jak badać te przemiany? Jakie dane można pozyskać ze statystyki publicznej i czy pozwalają one na pokazanie zjawisk zachodzących na obszarach wiejskich? Zawarte w referacie rozważania ujęto w trzech wymiarach: regionalnym, subregionalnym i lokalnym, pokazując przykłady problemów wynikających z kryzysów i zastanawiając się nad możliwościami ich rozwiązania. W badaniach wykorzystano zarówno dane wtórne (dane GUS), jak i dane pierwotne pochodzące z wywiadów przeprowadzonych w wybranych gminach wiejskich i miejsko-wiejskich. Przeprowadzone badania pokazały, że kryzysy i niepewność przyszłości, choć istotnie wpłynęły na gospodarkę terenów wiejskich, nie zmieniły zasadniczo przedmiotu badań geografii wsi. Trudniej jednak pozyskiwać rzetelne i wiarygodne dane, które umożliwią skuteczne zarządzanie rozwojem terenów wiejskich oraz wspieranie tego rozwoju w przyszłości.

Niepewna przyszłość tradycyjnego krajobrazu gospodarki polaniarskiej w Beskidach Zachodnich

Michał Sobala (UŚ Katowice)

Otwieranie się systemów społeczno-gospodarczych w obszarach górskich niesie za sobą konsekwencje krajobrazowe. Od poł. XIX w. obserwuje się przyspieszenie przekształceń tradycyjnego krajobrazu gospodarki polaniarskiej w Beskidach Zachodnich. W obliczu zaniku czynników, które go ukształtowały, pod znakiem zapytania staje skuteczność współczesnych działań, które mają na celu zachowanie tego charakterystycznego dla Karpat krajobrazu. Prowadzone działania opierają się na zewnętrznych źródłach finansowania, a ich ciągłość w dobie aktualnej sytuacji gospodarczej na świecie jest zagrożona. Można zatem postawić pytanie: czy zachowanie tradycyjnych krajobrazów jest w ogóle potrzebne i możliwe, a jeśli tak to – jakie powinny być nowe i skuteczne sposoby ich ochrony i kształtowania? Do udzielenia odpowiedzi na te pytania konieczna jest diagnoza aktualnego stanu tradycyjnych krajobrazów.

Celem prezentacji jest przedstawienie dotychczasowego stanu badań tradycyjnego krajobrazu gospodarki polaniarskiej na wybranych obszarach testowych w Beskidzie Śląskim, Żywiecko-Kysuckim i Żywiecko-Orawskim. Przedmiotem badań jest określenie współczesnych kierunków użytkowania polan, analiza zmian ich powierzchni, ocena stopnia zaawansowania i czynników sukcesji wtórnej lasu. Ponadto badania pozwalają na określenie stanu zachowania form terenu i obiektów związanych z rolniczym użytkowaniem ziemi w przeszłości.

Od 1848 r. w Pasmach Wiślańskim i Raczańskim zasięg polan zmniejszył się o ponad połowę. Stopień ich zachowania jest jednak zróżnicowany i zależy m.in. od czasu jaki upłynął od zaniechania użytkowania, ich wielkości i tempa sukcesji wtórnej lasu. Na obszarach porzuconych zachowały się liczne ślady dawnej działalności człowieka: kamienne murki i kopce, skarpy teras rolnych, miedze, pozostałości dróg polnych, drzewa owocowe, które stanowią materialny zapis przeszłości. Zanikają drewniane budynki mieszkalne i gospodarcze – część obiektów jest użytkowana na cele mieszkaniowe lub rekreacyjne, część znajduje się w stanie ruiny.

Zachowanie tradycyjnego krajobrazu gospodarki polaniarskiej można uznać za zagrożone. Jakie działania podejmować dalej? Czy istnieje uzasadnienie do ich realizacji? Próba odpowiedzi na te pytania powinna być kierunkiem pracy specjalistów różnych dyscyplin oraz przedstawicieli społeczności lokalnych, dla których krajobraz stanowi wyraz tożsamości.

Sesja tematyczna 12

Wpływ czynników politycznych, religijnych i kulturowych oraz klęsk elementarnych na kształtowanie przestrzeni efemerycznej

Fontanna Lwów na Dziedzińcu Różanym Zamku Cesarskiego wzorowana jest na fontannie w pałacu Alhambra w Grenadzie, fot. Małgorzata Mazurek

Przemijający krajobraz Łodzi wielkoprzemysłowej - nowe funkcje starych fabryk

Magdalena Baranowska-Deptuła (Uł Łódź)

Krajobraz wielkoprzemysłowej Łodzi tworzony od połowy XIX w. wraz z dynamicznym rozwojem włókienniczych zespołów fabrycznych przez ponad sto lat definiował tożsamość miasta i jego mieszkańców. Mimo iż wydawał się stabilny i stały, wczesnokapitalistyczne fabryki, upaństwowione po wojnie i w wielu przypadkach rozbudowane w okresie PRL-u, nie zdołały przetrwać okresu transformacji systemowej lat 90. ubiegłego wieku. W następstwie zmian nią spowodowanych, zbyt wysokich kosztów produkcji, przestarzałej technologii, błędów w zarządzaniu i utraty wschodnich rynków zbytu łódzkie zakłady włókiennicze zbankrutowały. W większości opuszczone, z czasem zdewastowane, stały się obszarami problemowymi dla miasta. Równocześnie pojawiać się zaczęły pierwsze próby przywracania do życia dawnych budynków fabrycznych i nadawania im nowych funkcji. Początkowo nieliczne, rozmachu nabrały pod koniec pierwszej dekady XXI w. W ostatnich latach zdegradowane tereny poprzemysłowe w Łodzi podlegają silnym przemianom przestrzenno-funkcjonalnym za sprawą różnych podmiotów prywatnych i publicznych, w odpowiedzi na aktualne potrzeby rynku. Niestety w wielu wypadkach dziedzictwo poprzemysłowe miasta bezpowrotnie zanika, co oprócz aspektu przemijalności podnosi problem ochrony konserwatorskiej. Celem wystąpienia jest prezentacja i klasyfikacja złożonego wachlarza działań o charakterze rewitalizacyjnym realizowanych w obszarze tkanki poprzemysłowej Łodzi z naciskiem na sukcesję funkcji dawnych obiektów fabrycznych. Podniesione zostaną również dylematy wtórnego wykorzystania dawnych obiektów fabrycznych i ich adaptacji do nowych funkcji często niosące za sobą konieczność radykalnej ingerencji w zabytkową materię. Zaprezentowane wnioski pochodzą z analizy informacji i materiałów źródłowych pozyskanych od inwestorów, służb konserwatorskich oraz z Urzędu Miasta Łodzi przy zastosowaniu inwentaryzacji (lustracji) terenowej wspomaganą źródłami historycznymi.

Z badań nad układami przestrzennymi wsi józefińskich na obszarze dawnej Galicji

Monika Cepil (UJK Kielce)

Głównym celem referatu będzie przeanalizowanie układów przestrzennych wsi józefińskich na obszarze dawnej Galicji. W pierwszej części wystąpienia omówiona zostanie geneza i rozwój osadnictwa józefińskiego w świetle uwarunkowań geograficzno-politycznych, czynników przyrodniczych i prawno-własnościowych oraz stosunków społeczno-kulturowych i gospodarczych.

Następnie przeanalizowane zostaną pierwotne formy siedlisk wiejskich. Analizy obejmą następujące kształty siedlisk: układy jednoosiowe (ulicówki jednostronnie i dwustronnie zabudowane oraz wsie ulicowo-placowe) i układy wieloosiowe (układy ulicowe bliźniacze, krzyżowe, szachownicowe i koncentryczno-promieniste).

W dalszej części rozważań zobrazowane zostaną wyniki studiów nad przemianami siedlisk wsi józefińskich, z naciskiem na przeobrażenia jakie miały miejsce po II wojnie światowej na obszarze Polski i Ukrainy. Przeprowadzone badania pozwoliły stwierdzić, że struktura osadnicza i zakres zaobserwowanych zmian morfologicznych dawnych wsi józefińskich po stronie polskiej i ukraińskiej wykazują zarówno podobieństwa jak i różnice. Pozostanie również przedstawiona typologia morfogenetyczna i rozkład przestrzenny typów rozplanowania wsi józefińskich na obszarze dawnej Galicji.

W pracach nad referatem wykorzystano całe spektrum metod powszechnie stosowanych w geografii historycznej i geografii osadnictwa np. metodę pierwszej wzmianki i lustrację terenową. W realizacji założonego problemu badawczego posłużono się materiałami kartograficznymi i dokumentami źródłowymi m.in. metryką józefińską, metryką franciszkańską, katastrem galicyjskim oraz ogólnodostępnymi mapami topograficznymi oraz ortofotomapami.

Murale, czyli „efemeryczne galerie” w przestrzeni miast

Małgorzata Durydiwka (UW Warszawa), Aleksandra Korpysz-Wiśniewska (UW Warszawa)

Murale stały się popularnym elementem wielu miast. Stanowią jedną z form współczesnego street artu i najczęściej są definiowane jako malarstwo wielkoformatowe powstające na zewnętrznych lub wewnętrznych ścianach budynków (Rahman i in. 2020), którego celem jest zarówno «urozmaicenie» i «ożywienie» przestrzeni, jak też określony przekaz (Pasieczny 2016). Często są traktowane jako egalitarne galerie sztuki powstające w publicznej przestrzeni miast.

Na podstawie badań terenowych oraz źródeł wtórnych przedstawiono tematykę murali w kontekście ich różnorodnych funkcji, dostępności i sposobu popularyzacji oraz czasu trwania w przestrzeni. Analizą objęto wybrane murale w Warszawie, Słupsku i Łodzi. W przypadku Warszawy i Słupska wyniki badań wskazały na zróżnicowanie tematyczne murali, przy jednocześnie zauważalnych związkach tematyki ze specyfiką miejsca (murale warszawskie o treści nawiązującej do Powstania Warszawskiego czy też murale słupskie odnoszące się do historii i położenia miasta). Murale łódzkie – bardziej jednorodne pod względem treści – prezentują głównie industrialną przeszłość miasta (Jażdżewska 2017). Słupsk i Łódź stały się też dobrym przykładem wykorzystania street artu w promocji miasta (np. poprzez tworzenie i upowszechnianie szlaków muralowych).

Zwrócono też uwagę na dynamiczny charakter murali określanych niekiedy mianem sztuki efemerycznej, której dłuższe trwanie zapewnia przestrzeń wirtualna (Ruchome obrazy na ścianach... 2019, strona internetowa).

Społeczno-polityczne konsekwencje nierówności przestrzennych na obszarach wiejskich Ukrainy: aktualne trendy i problemy odbudowy pomilitaryzacyjnej

Andrii Kuzyshyn (Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Tarnopol)

Obecna sytuacja w ukraińskim społeczeństwie charakteryzuje się skomplikowanymi przejawami procesów społeczno-politycznych. Świadczy o tym wzrost niezadowolenia i rozczarowania społeczeństwa, niepokoju i agresywności, kryzys zaufania do partii i struktur państwowych oraz wzrost pauperyzmu i marginalizacji ludności i terytoriów. Jednocześnie występują procesy, które powodują szybkie rozwarstwienie społeczne. Wynika to zarówno ze zróżnicowania poziomu dobrobytu ludności, jak i ze specyfiki składników sfery społecznej, która ostatecznie jest istotnym elementem kształtowania komfortowych warunków życia.

Nierówności przestrzenne na obszarach wiejskich zostały opisane za pomocą pojęcia luki wiejskiej. Odnosi się ono do niemożności sprostania przez obszary wiejskie standardom jakości życia, usług i możliwości obszarów miejskich. Redukcje usług publicznych, polityka oszczędnościowa i obecne kryzysy gospodarcze wywołały rosnące zaniepokojenie społeczeństwa nierównościami regionalnymi i obawę przed utratą lokalnej przyszłości na rzecz procesów peryferyzacji.

Polityczne implikacje podziału obszarów wiejskich znajdują odzwierciedlenie w debacie na temat "rewanż miejsc, które nie mają znaczenia". Argumentuje się w niej, że nierówności przestrzenne prowadzą do powszechnego niezadowolenia wśród mieszkańców regionów znajdujących się w niekorzystnej sytuacji, którzy czują się "pozostawieni w tyle" i zaniedbani przez rządy centralne. W tym kontekście powraca debata na temat sprzecznych relacji między centrum a peryferiami oraz między obszarami miejskimi i wiejskimi, które prowadzą do podziałów politycznych w różnych regionach Ukrainy.

W wyniku podziałów pojawiły się relacje nierówności statusowych między centrum a peryferiami, które są szczególnie widoczne w kwestiach językowych i etnicznych; między kościołem a państwem, przede wszystkim w zakresie wpływu na edukację, wychowanie i kulturę; między wsią a miastem, głównie w odniesieniu do dystrybucji zasobów i problemu ekwiwalentnej wymiany; między warstwą właścicieli środków produkcji a warstwą pracowników. Różnice wzdłuż tych linii przekształcają się w politycznie istotne sprzeczności społeczne.

Stare i nowe linie demarkacyjne zawierają konsekwentnie trzy składniki strukturalne: zróżnicowanie między grupami społecznymi; konflikt w zakresie różnic między nimi; organizację i ochronę tożsamości i celów grupowych. Warunkiem przekształcenia sprzeczności społecznych w konflikt jest obiektywizacja demarkacji przez partie polityczne.

Zanik osadnictwa wiejskiego w byłych Prusach Wschodnich po 1945 roku. Uściślenia terminologiczne i rozwiązania metodyczne na wybranych przykładach

Anna Majewska (UŁ Łódź), Tomasz Figlus (UŁ Łódź)

Tymczasowe, wysiedlane, zamierające. To liczne wsie Warmii, Mazur i Powiśla w kolejnych dekadach po zakończeniu II wojny światowej. Dziś ich znakami w przestrzeni są chylące się ku ziemi jabłonie dawnych ogrodów i wrosnięte w krajobraz gruzowiska, miejsca po domach i oborach. Południowa część dawnych Prus Wschodnich włączona w 1945 roku w granice Polski jest obszarem, który w sposób szczególny został naznaczony gwałtownymi zmianami struktur osadniczych spowodowanych nagłą depopulacją, masowymi migracjami i przesiedleniami ludności. W setkach miejscowości doszło do przerwania ciągłości osadnictwa. Gwałtowność procesów, jakie miały miejsce w ciągu ostatnich kilkudziesięciu lat, spowodowała, że jesteśmy niemalże naocznymi świadkami przekształceń jednostek osadniczych od tętniących życiem miejscowości do ich wyludnionych postaci reliktowych. Efemeryczność powojennego osadnictwa i materialnych struktur dawnych wsi, dworów i folwarków, percepowana na pośrednictwem artefaktów, materiałów kartograficznych i źródeł pisanych ukazuje pełen wachlarz i dynamikę przemian, jakie mogą zachodzić w krajobrazie osadniczym. W referacie przedstawione zostaną możliwości diagnozy zachodzących w nieodległej przeszłości procesów depopulacyjnych i ich materialnych świadectw w postaci reliktyw opuszczonych osad. W literaturze dotyczącej zaniku osadnictwa pojawiło się wiele nieścisłości terminologicznych, które wymagają uporządkowania i systematyzacji. Z tego względu autorzy na wstępie dokonali próby uściślenia pojęć. Mówiąc o osadach zaginionych należy bowiem wziąć pod uwagę zarówno zjawisko faktycznego opustoszenia, jak i przypadki pozornego zaniku. Oprócz osad zaginionych pozornie (*de iure*), w przypadku których dochodzi do zaniku nazwy własnej w wyniku prawno-administracyjnych procesów konsolidacji, inkorporacji do pobliskich miejscowości lub zjawiska denominacji, mamy także do czynienia z osadami zaginionych *de facto*, w których doszło do całkowitego przerwania ciągłości osadniczej, czyli opustoszenia wskutek ekstremalnych zjawisk przyrodniczych, reperkusji wojen i klęsk elementarnych oraz przemian struktury gospodarczej. W dalszej części referatu zaprezentowane zostaną wybrane rozwiązania metodyczne dotyczące rekonstrukcji przebiegu i reperkusji przestrzennych przerwania ciągłości osadnictwa wiejskiego na wybranych przykładach oraz uwagi na temat identyfikacji i lokalizacji osad, które uległy zanikowi oraz ich komponentów morfologicznych.

Państwa nieuznawane obszaru poradzieckiego - szkic etnopolityczny

Cezary Mądry (UAM Poznań)

Punktem wyjścia rozważań jest podział elementów państwowości zaproponowany przez L. Delbeza, który zgodnie z Międzyp amerykańską Konwencją o Prawach i Obowiązках Państw z Montewideo uzupełniono o zdolność do wchodzenia w stosunki z innymi państwami (Sobczyński 2006), co interpretować można wprost jako formę uznania międzynarodowego. Element ten jest o tyle istotny, że to właśnie nikła akceptacja międzynarodowa staje się cechą konstytutywną przedmiotu refleksji jaką są państwa nieuznawane (por. Koźbiał 2018). Jednocześnie quazi państwa spełniają kryterium zarówno niepewności jak i efemeryczności, które są wiodącymi w temacie Kongresu i sesji. Wystąpienie ogranicza się tylko do obszaru poradzieckiego i przypadków: Abchazji, Górskiego Karabachu, Osetii Południowej i Naddniestrza.

Autor stawia pytanie o rolę aspektu etnicznego/etnopolitycznego dla komponentów (elementów) państw nieuznawanych. Kolejno omawiane jest znaczenie etniczności dla:

- a) terytorium (co wyznacza granice terytorium państw nieuznawanych? Jakie jest znaczenie tychże granic?)
- b) ludności (jaka jest relacja między etnicznością a tożsamością w państwach nieuznawanych? Czy jest naród w parapaństwach?)
- c) władzy (zagadnienie legitymizacji władz; czy ważniejsze jest pochodzenie etniczne władz czy wspólnota uwłaszczonej nomenklatury?)
- d) uznania międzynarodowego (czy etniczność jest czynnikiem wpływającym na uznanie międzynarodowe?).

Ze względu na obszerność poruszanych zagadnień referent będzie raczej sygnalizować pewne zagadnienia, dokonywać uogólnień i próby systematyzacji. Celem prelegenta jest bardziej uruchomienie dyskusji, która pozwoli mu wynotować inspirujące pytania do dalszych badań niż pełne udzielenie na nie odpowiedzi.

Kierunki powojennych przemian przestrzennych najbardziej zniszczonych małych miast. Przykład północno-wschodniej Polski

Łukasz Musiaka (UŁ Łódź), Paweł Sudra (IRMiR Warszawa), Tomasz Spórna (UŚ Katowice)

Skala destrukcji wielu miast historycznych w wyniku II wojny światowej na współczesnych ziemiach polskich była bezprecedensowa. Po wojnie wykształciły się różne drogi rekonstrukcji tkanki miejskiej, a sam proces odbudowy często trwa do dziś. W pierwszej kolejności podjęto działania w największych ośrodkach, najważniejszych z uwagi na czynniki gospodarcze, administracyjne, demograficzne i polityczno-propagandowe. Małe, położone peryferyjnie miasta, były marginalizowane.

Głównym celem opracowania jest przedstawienie wyników porównawczej analizy zróżnicowanych form i efektów przestrzenno-funkcjonalnych powojennej odbudowy historycznych centrów wybranych małych miast z terenów dzisiejszego województwa warmińsko-mazurskiego.

Na posterze zaprezentowano efekty analizy 17 małych miast z obszaru województwa warmińsko-mazurskiego, zniszczonych w co najmniej 70%. Do szczegółowej prezentacji wybrano 3 miasta – Węgorzewo, Lubawę i Kisielice, reprezentujące odmienne formy odbudowy – model neointegracji (zabudowa modernistyczna), model mieszany (restrukturyzacja warunkowa oraz modernizm) oraz model miasta nieodbudowanego/minimalnej odbudowy. Wierna rekonstrukcja przedwojennej tkanki, jak i retrowersja występują marginalnie. Analizowano okres przedwojenny, PRL i współczesną sytuację.

Bez względu na charakter odbudowy niespotykana skala transformacji przestrzennych spowodowała bądź spotęgowała szereg problemów przestrzenno-funkcjonalnych, których w wielu przypadkach nie udało się rozwiązać do tej pory. Możemy tu wymienić chaos przestrzenny, brak funkcjonalnego i przestrzennego centrum wielu miejscowości, puste, niezabudowane kwartały przy jednoczesnym rozlewaniu się zabudowy, ograniczoną efektywność narzędzi w postaci lokalnych/gminnych programów rewitalizacji (LPR/GPR). Do problemów hamujących rozwój miast należą: peryferyjne położenie, brak inwestycji, słaba gospodarka lokalna, depopulacja.

W kontekście geografii niepewności, odpowiedzi na pytania, jak procesy powojennej transformacji przestrzennej wpłynęły na obecną fizjonomię, morfologię, charakter i funkcje historycznych centrów zniszczonych małych miast, wydają się kluczowe.

Autorzy w badaniu zaproponowali własny model badawczy w oparciu o różne skale przestrzenne, zróżnicowane metody analizy ilościowej i jakościowej obszaru zabudowanego z wykorzystaniem narzędzi GIS, oraz wykorzystanie źródeł kartograficznych, statystycznych, opracowań oraz dokumentacji archiwalnej i współczesnej. Przyjęta w badaniach metodologia odwołuje się do klasycznej koncepcji conzenowskiej analizy planu miasta na gruncie geograficzno-historycznym i podejściu typologiczno-morfologicznym w urbomorfologii.

Przemiany przestrzenne historycznych centrów dużych miast Ziem Odzyskanych po II wojnie światowej

Łukasz Musiaka (UŁ Łódź), Robert Szmytkie (UWr Wrocław), Bartosz Bartosiewicz (UŁ Łódź), Marcin Feltynowski (UŁ Łódź)

Skala destrukcji wielu miast historycznych w wyniku bezpośrednich działań zbrojnych II wojny światowej oraz okresu powojennej niepewności polityczno-gospodarczej w Polsce była bezprecedensowa. W szczególności ucierpiały miasta Ziem Odzyskanych. Szacuje się, że 177 ośrodków miejskich tego obszaru było zniszczonych powyżej 50% zabudowy (Lubocka-Hoffmann 2004). Te dramatyczne przekształcenia w największym stopniu dotyczyły historycznych centrów miast. Zarówno w warstwie demograficznej, ale także utraty oryginalnej zabudowy, układu przestrzennego, krajobrazu i ciągłości kulturowej (Musiaka i in., 2021). W zależności od charakteru zniszczeń, jak i przyjętej doktryny konserwatorskiej, rangi politycznej, historycznej oraz społeczno-gospodarczej miasta, podejmowano zróżnicowane decyzje w zakresie, kierunków, formy, skali i kolejności prowadzonych działań. W efekcie, na obszarze miast północnej i zachodniej Polski mamy dziś do czynienia ze znacznym zróżnicowaniem charakteru zabudowy obszarów centralnych. Autorzy wydzielili ośrodki, które zachowały historyczny charakter centrum, jak i miasta odbudowane w formie rekonstrukcji w duchu historycznym, poprzez neointegrację modernistycznej zabudowy, restrukturyzację warunkową oraz retrowersję i współczesne formy architektoniczno-urbanistyczne (Szmygin 2000). Wskazano również miasta, które do dziś czekają na odbudowę znacznych obszarów centrum (Bugalski, Lorens 2023).

W tym kontekście, odpowiedź na pytanie jak procesy powojennej transformacji przestrzennej wpłynęły na obecną fizjonomię, morfologię, charakter i funkcje historycznych centrów, wydaje się kluczowa. Zakres czasowy badania obejmuje lata 1945-2023, a analiza skupia się na wybranych miastach Ziem Odzyskanych, powyżej 100 tys. mieszkańców. Głównym celem opracowania jest przedstawienie wyników porównawczej analizy morfologicznej w strukturze funkcjonalno-przestrzennej badanych ośrodków. Autorzy zastosowali zarówno analizę ilościową, jak i jakościową przemian zabudowy z wykorzystaniem narzędzi GIS, bazując na archiwalnych materiałach kartograficznych i bazie BDOT. W kontekście geografii niepewności postawiono pytanie o kolejny etap przemian zabudowy centrów historycznych polskich miast w świetle doświadczeń międzynarodowych (Altrock 2023). Jednym z przyczynków do podjęcia tematu badań, jest bardzo wyraźna luka badawcza dotycząca kierunków powojennych przemian przestrzennych miast historycznych z perspektywy badań geograficznych w Polsce.

Rozwój i zanik skupisk żydowskich w powojennej Polsce w kontekście przemocy antysemickiej (1945–1950)

Andrzej Rykała (UŁ Łódź)

Życie żydowskie po „wielkim kataklizmie i klęsce dziejowej” wymagało odbudowy niemal od podstaw, i to we wszystkich sferach. Proces „odradzania” objął ok. 10% z ponad 3,3 mln Żydów żyjących w Polsce w okresie przedwojennym. Systemowa eksterminacja przeprowadzona przez III Rzeszę pochłonęła bowiem prawie całą pozostałą część populacji. Bagaż wojennych, traumatycznych doświadczeń, ujawniających, „do jakich otchłani upodlenia i barbarzyństwa stoczyły się Niemcy”, uniemożliwił jednak powrót w krótkim czasie do względnej nawet normalności. Trud wychodzenia z zapaści psychicznej wywołanej niedawnymi przeżyciami potęgowały obawa i lęk przed reakcją nieżydowskiego otoczenia na powrót ocalałych z nazistowskiej maszyny zagłady. Upadek III Rzeszy nie zamykał bowiem okresu cierpień Żydów na ziemiach mających przypaść po wojnie Polsce. Przed zakończeniem największego w historii konfliktu na terenach wyzwolonych z rąk Niemców, ocalali doświadczali kolejnych aktów przemocy, stanowiących continuum wojennego, antyżydowskiego terroru. Mimo ogromu strat ludzkich i materialnych, a także przeżyć dalece wykraczających poza dotychczasowy horyzont ludzkiego doświadczenia, życie zbiorowe polskich Żydów zaczęło się intensywnie odradzać w ramach względnej, wielotorowej autonomii narodo-kulturalnej.

W referacie zostaną podjęte próby:

- przedstawienia procesu „odradzania się” życia żydowskiego w Polsce po drugiej wojnie światowej pod kątem dynamiki zmian liczby Żydów, ich rozmieszczenia i wybranych form aktywności organizacyjnej;
- analizy przestrzennej rozwoju tuż powojennej przemocy wobec ocalałych, determinującej przebieg procesu odbudowy ich skupisk.

Do realizacji celów zostanie wykorzystany przede wszystkim materiał źródłowy pozyskany w toku kwerendy w Archiwum Żydowskiego Instytutu Historycznego, Archiwum Akt Nowych, archiwach państwowych oraz Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej. Podstawową metodą badań, wynikającą z kwerendy przeprowadzonej w wymienionych instytucjach, będzie analiza materiałów źródłowych (z zastosowaniem metod GIS i przy uwzględnieniu perspektywy mikrohistorii).

Efemeryczne ojczyzny. Walka mieszkańców Czagos, Enewetak, Bikini i Kwajalein o odzyskanie ojcowizny

Marek Sobczyński (UŁ Łódź)

W artykule przedstawiono walkę mieszkańców atoli Czagos (dziś w składzie Brytyjskiego Terytorium Oceanu Indyjskiego) oraz Enewetak (Eniwetok), Bikini i Kwajalein (Republika Wysp Marshalla) z kolonizatorami najpierw o prawo do zachowania swoich ojczyzn a następnie starania na drodze prawnej i dyplomatycznej o ich odzyskanie. Utrata prawa do swoich wysp nastąpiła paradoksalnie w okresie, kiedy inne zniewolone ludy wkraczały na drogę niepodległości i suwerenności ich ziem.

U podłoża konfliktu leży zimna wojna i dążenie mocarstw kolonialnych do ustanowienia silnych punktów strategicznych pozostających pod ich militarną kontrolą. Jednym z kluczowych działań na tej drodze była budowa wojennych baz morsko-lotniczych oraz przekształcanie całych wysp w poligony doświadczalne w procesie testowania coraz bardziej nowoczesnych technik w zakresie broni masowego rażenia. Mocarstwa kolonialne nie respektowały podstawowego prawa człowieka, praw do posiadania ojczyzny i deportowały mieszkańców tych atoli na inne wyspy (z Kwajalein w 1945 r., z Bikini w 1946 r., z Enewetak w 1947 r. i z Czagos w 1965 r.). Na początku XXI w. migranci wezwali mocarstwa do zwrotu swoich ojczyzn, w związku z zakończeniem testów broni jądrowej oraz utratą strategicznego znaczenia baz wojskowych. Ponieważ apele nie przyniosły skutku, byli mieszkańcy wstąpili na drogę batalii sądowej, którą najczęściej wygrywają, mając racje moralne po swojej stronie. Stany Zjednoczone na atolach pacyficznych podjęły rokowania z mieszkańcami wysp-poligonów, które częściowo zrehabilitowano i zaproponowały odszkodowania, natomiast Wielka Brytania, pomimo wyroku londyńskiego sądu nakazującego przywrócić Czagos pierwotnym mieszkańcom nadal go nie realizuje.

Efemeryczność przestrzeni miejskiej w kontekście demonstracji. Wprowadzenie do koncepcji badawczej

Dagmara Sójka (UŁ Łódź)

Demonstrowanie postaw społecznych stanowi jedno z podstawowych praw obywatelskich w państwach demokratycznych. Niepewność jutra, strach przed utratą stabilności życiowej czy brak poczucia bezpieczeństwa spowodowany między innymi przez czynniki polityczne, religijne, kulturowe oraz klęski elementarne nierzadko stanowią impuls do organizowania demonstracji. Tego typu zgromadzenia od lat stanowią przedmiot badań socjologów czy psychologów. Należy jednak wziąć pod uwagę, że oprócz aspektu między innymi socjologicznego, niewątpliwie są one zjawiskiem przestrzennym. Zasadnym więc jest dostrzec w nich wymiar geograficzny. W literaturze rzadko są one jednak poddawane analizie w tym właśnie kontekście. Warto uzupełnić tę lukę badawczą.

Referat podejmie refleksję na temat oddziaływania demonstracji na efemeryczną przestrzeń miejską, stanowiącą wstęp do badań autorki. Demonstracje czasowo zawłaszczają fragment przestrzeni miasta. W czasie jej trwania, przestrzeń miejska zostaje w specyficzny sposób podporządkowana jej uczestnikom. Okresowo jej dotychczasowe znaczenie i reguły funkcjonowania zostają zmienione. Inny jest również odbiór tej przestrzeni przez ludzi, którzy przebywają w zasięgu tego zgromadzenia. Następstwa omawianego zjawiska można zatem rozpatrywać na wielu płaszczyznach związanych z geografiami. Mają swoje odzwierciedlenie w relacjach społecznych i politycznych (geografia społeczna), skutkach gospodarczych (geografia ekonomiczna) oraz wpływają na organizację przestrzeni miejskiej (gospodarka przestrzenna).

W ostatnim czasie w Polsce demonstracje przybrały na sile, a w perspektywie pogłębiającego się kryzysu gospodarczego, społecznego i klimatycznego można przypuszczać, że zgromadzenia o tym charakterze będą się intensyfikować.

Wybitni polscy geografowie-ewangelicy i ich działalność naukowa w czasach „niepewności”

Joanna Szczepankiewicz-Battek (UWSB Merito Wrocław)

W wystąpieniu przedstawione zostaną sylwetki sześciu wybitnych, niezwykłych już polskich geografów, którzy byli z wyznania ewangelikami - luteranami lub reformowanymi (kalwinistami): Henryka Arctowskiego, Bolesława Olszewicza, Józefa Jersaka, Haliny Szulc, Krzysztofa Radośława Mazurskiego i Piotra Eberhardta. Rozważania będą dotyczyć głównie kwestii, na ile identyfikacja konfesyjna oraz fakt przynależenia do mniejszości determinowały ich postawę życiową i pracę naukową, a także - w jaki sposób byli oni postrzegani przez swoich współwyznawców. W środowiskach protestanckich od dawna osoby dobrze wykształcone, a zwłaszcza pracownicy nauki, cieszą się zazwyczaj wielką estymą, szacunkiem i są powszechnie uważane za autorytety. Materiałem badawczym w niniejszym studium będą przede wszystkim publikacje na temat tych osób w mediach ewangelickich oraz wywiady i rozmowy ze współwyznawcami, którzy ich pamiętają. Jednak w czasach tzw. realnego socjalizmu przynależność do mniejszości, zwłaszcza stereotypowo utożsamianej jednoznacznie (choć niekoniecznie słusznie) z narodowością niemiecką, był poważnym obciążeniem i często bywał powodem nieufności, a nawet agresji wobec osób do niej zaliczanych. Sytuacje takie miały miejsce jeszcze w latach 90. XX wieku. Z tego też powodu wielu ewangelików, zwłaszcza luteran, nie ujawniało publicznie swojej przynależności konfesyjnej. Sytuacja powoli zaczęła ulegać zmianie po transformacji ustrojowej 1989 roku, kiedy to uregulowano prawnie sytuację mniejszości narodowych i etnicznych w Polsce, a różnorodność etniczną, konfesyjną i kulturową zaczęła być traktowana jako wartość, a nie obciążenie.

Wpływ czynników naturalnych i antropogenicznych na kształtowanie krajobrazów efemerycznych w Arktyce

Wiesław Ziaja (UJ Kraków)

Celem wystąpienia jest pokazanie, że krajobrazy efemeryczne pojawiają się i znikają nie tylko w obrębie ekumeny, ale także w anekumenie z dziką przyrodą pierwotną albo bardzo słabo zmienioną przez ludzi. Podane przykłady i konkluzje oparte są na 40-letniej obserwacji dynamiki krajobrazów arktycznych przez autora. Nie dotyczą one zjawisk dobowych lub sezonowych. Spektakularne są obszary z szybką przemianą krajobrazu lodowcowego na niezlodowacony (lądowy lub morski) i z powrotem na zlodowacony. Np. dolina długości ok. 10 km i szerokości 3-4 km na południowym wschodzie Spitsbergenu w ciągu XX wieku była dwukrotnie wypełniona wielkim lodowcem (Hambergbreen) albo wodą morską fiordu (Hambergbukta), nie tylko z powodu ocieplenia, lecz także tych aspektów dynamiki lodowca, które nie zależą od temperatury. Duże jednostki krajobrazowe pojawiają się z ociepleniem, np. nowe cieśniny i wyspy wskutek recesji lodowców uchodzących do morza, ale niektóre z nich potem znikają wskutek całkowitego stopienia tworzących je lodowców (wyspy) albo akumulacji osadów przez prądy morskie (cieśniny). Na lądzie uwolnionym spod lodowca powstają krajobrazy z odsłoniętymi lub świeżo powstałymi formami terenu oraz nową siecią rzek i jezior, przy czym te formy i stosunki wodne podlegają bardzo szybkiej transformacji. Jeśli nastąpi oziębienie, to nie doprowadzi ona do choćby względnej nowej równowagi, ale zmieni kierunek na odwrotny. Zauważalny w krajobrazie bywa bardzo niewielki wpływ człowieka, np. jeden traper na dużym półwyspie (>1500km², jak dwa polskie powiaty) może doprowadzić do dużej zmiany krajobrazu eksterminując renifery. Co więcej, ta zmiana sprzyja lepszej kolorystyce (kwiaty), roślinności (gęste trawy i zioła, grube mchy i porosty), glebie (pulchna i wilgotna), awifaunie (gniazda ptaków na ziemi). Dopiero po założeniu parku narodowego i ochronie w nim reniferów okazuje się, że naprawdę dzika tundra jest przez nie zgryziona, zdeptana i zanieczyszczona odchodami, bez kwiatów i ptaków. Również inne przykłady potwierdzają możliwość szybkiej przemijalności krajobrazów nie tylko kulturowych.

Sesja tematyczna 13

Zielone miasto w odpowiedzi na kryzysy

*Grupa rzeźbiarska „Uwolnienie Andromedy przez Perseusza” zlokalizowana w ogrodzie francuskim w Parku Wilsona, przed budynkiem Palmiarni Poznańskiej,
fot. Małgorzata Mazurek*

W czym może nam pomóc implementacja Europejskiego Zielonego Ładu

Marek Degórski (PAN Warszawa), Bożena Degórska (PAN Warszawa)

Europejski Zielony Ład to strategia uwzględniająca koncepcję rozwoju zrównoważonego, która ma przekształcić Unię Europejską w obszar neutralny klimatycznie. Jest odpowiedzią na kryzys klimatyczny i silne procesy degradacji środowiska. Według ogólnych założeń „Green Deal” skierowany jest do państw Unii Europejskiej, obszaru który stać się ma nie wpływającym na zmiany klimatu, sprawiedliwym i dostatnym, z nowoczesną i zasobooszczędną gospodarką oraz przyjazną środowisku, opartą między innymi na modelu ekonomii cyrkulacyjnej i wykorzystaniu świadczeń ekosystemowych. Celem prezentacji jest omówienie wybranych zagadnień związanych z wdrażaniem Europejskiego Zielonego Ładu w Polsce oraz implementacji jego rozwiązań w kontekście poprawy jakości życia mieszkańców naszego kraju, szczególnie w obszarach najbardziej wrażliwych na antropopresję, jakimi są tereny zurbanizowane.

Ochrona miast przed powodzią na przykładzie Nowego Jorku

Agnieszka Dudzińska-Jarmolińska (UW Warszawa)

Wiele wspaniałych miast zostało zbudowanych nad rzekami. Rzeki bowiem stanowiły ważny czynnik ich rozwoju i dobrobytu. Posadowienie miast nad brzegami rzek niosło za sobą również liczne niebezpieczeństwa, np. w postaci cyklicznych podtopień czy też nieprzewidywalnych katastrofalnych powodzi. Miasta nadrzeczne, oprócz zysków czerpanych z obecności rzeki, ponosiło i ponosi również wysokie straty. Przewidywania naukowców jasno wskazują, iż rzeki, szczególnie w miastach europejskich, mogą coraz częściej występować ze swoich brzegów, co jest skutkiem zmian klimatycznych obserwowanych na świecie.

Miasta starają się chronić przed tymi zdarzeniami stosując zróżnicowane narzędzia. Szczególnie popularne są tu rozwiązania inżynierskie – nazywane tzw. szarą infrastrukturą. Jednak coraz częściej do ochrony miast przed skutkami powodzi stosuje się rozwiązania należące do tzw. zielonej infrastruktury - bardziej przyjazne zarówno środowisku, jak i ludziom. Takie rozwiązania implementowane są obecnie m.in. na terenie Nowego Jorku w celu ochrony jego wybrzeża.

Celem referatu będzie przedstawienie najnowszych rozwiązań adaptacyjnych oraz rewitalizacyjnych, jakie zrealizowano na przestrzeni ostatnich 10 lat na terenie Nowego Jorku - mających na celu ochronę miasta przed skutkami zmian klimatycznych (głównie powodzi). Działania te realizowane są w sposób konsekwentny i mają na celu m.in. przeobrażenie przemysłowego nabrzeża miasta w sieć powiązanych ze sobą parków miejskich. W parkach tych stosuje się najnowsze rozwiązania typu NBS (rozwiązań opartych o naturę) – adaptujących daną przestrzeń do zmian klimatycznych oraz takie, mające na celu zwiększenie bioróżnorodności w mieście oraz odbudowę istniejących tu wcześniej ekosystemów.

Badania prowadzone były w 08/2022 w Nowym Jorku w ramach programu IdeaLab i międzynarodowego projektu CoAdapt, korzystającego z dofinansowania o wartości 1,4 mln euro otrzymanego od Islandii, Liechtensteinu i Norwegii w ramach funduszy EOG. Operatorem projektu jest Narodowe Centrum Badań i Rozwoju. Projekt jest współfinansowany w 15% ze środków budżetu państwa.

Miejskie tereny zielone w czasach niepewności - doświadczenia ze stolicy Małopolski

Julia Gorzelany (URK Kraków), Anita Kukulska-Kozieł (URK Kraków), Tomasz Noszczyk (URK Kraków),
Józef Hernik (URK Kraków)

Pandemia COVID-19 jest jednym z najaktualniejszych kryzysów z jakimi przyszło się mierzyć współczesnym pokoleniom. Rozprzestrzeniła się ona na całym świecie, znacząco wpływając na codzienne życie społeczeństwa. Otwarta przestrzeń i kontakt z naturą są ważne, szczególnie w czasie kryzysu jakim jest pandemia. Dlatego podczas pandemii ludzie zmienili swoje nawyki i zaczęli korzystać z miejskich terenów zielonych (MTZ). Wykonana kwerenda w bazach Web of Science i Scopus potwierdza lukę w wiedzy na temat planowania terenów zielonych i zarządzania przestrzenią publiczną w zakresie dostępności MTZ podczas kryzysu wywołanego pandemią COVID-19. Dlatego celem badań było określenie wpływu pandemii COVID-19 na zarządzanie miejskimi terenami zielonymi, zidentyfikowanie potrzeb mieszkańców w zakresie wyposażenia miejskich terenów zielonych oraz ocena dostępności tych terenów w celu zaproponowania rekomendacji dla instytucji odpowiedzialnej za zarządzanie miejskimi terenami zielonymi w Krakowie. W tym celu wykonano wywiad ekspercki, analizy przestrzenne oraz badania ankietowe wśród mieszkańców Krakowa.

W badaniu ankietowym wzięło udział 1350 respondentów. W analizach przestrzennych zastosowano algorytmy geoprocesingu oraz narzędzia GIS. Wyniki wykazały, że 96% mieszkańców Krakowa ma dostęp do miejskich terenów zielonych w odległości do 300 m od miejsca zamieszkania. W związku z tym, MTZ stanowią ważny element tożsamości miasta, co sprawia, że racjonalne zarządzanie nimi jest niezbędne, zwłaszcza w sytuacjach kryzysowych. Respondenci wskazali, że istniejące MTZ wymagają doposażenia w oświetlenie, kosze na śmieci oraz ławki. Wyniki wywiadu eksperckiego pokazały, że pandemia COVID-19 wpłynęła na zarządzanie miejskimi terenami zielonymi. Rezultaty niniejszego badania mogą wpłynąć na zarządzanie miejskimi terenami zielonymi. Badania te ponadto stanowią innowacyjne połączenie analizy przestrzennej, podejścia jakościowego (wywiad ekspercki) i metody ilościowej (ankieta), proponując nowe rozwiązania w zakresie zarządzania zielenią miejską.

Zieleń w miastach uzdrowiskowych. Perspektywa planistyczna

Mateusz Kowalski (UMK Toruń), Ewelina Lopata (UMK Toruń), Aleksandra Lewandowska (UMK Toruń)

Obecnie nasilające się zmiany klimatu oraz wywołane tym problemy skłaniają urbanistów do podjęcia odpowiednich działań, aby uodpornić nasze miasta na liczne negatywne skutki tych zawirowań. Przytaczane są liczne koncepcje, np. miasta rezylientnego, a więc odpornego na kryzysy, w tym przypadku kryzys klimatyczny. Realizacji założeń przytoczonej koncepcji może sprzyjać odpowiednio wysoki udział terenów zieleni w powierzchni miasta oraz ich integralność. Jest to według autorów fundament pod budowę „zielonej odporności miejskiej”. To zieleni stanowi „tarczę ochronną” przed licznymi zagrożeniami, m. in. zanieczyszczeniami czy skutkami zmian klimatycznych. Pozytywnie wpływa także na ludzką psychikę, spełniając ważną terapeutyczną rolę. Celem referatu jest ukazanie w jakim stopniu wykorzystywane jest planowanie przestrzenne do ochrony terenów zieleni w polskich miastach uzdrowiskowych. Ze względu na pełnioną przez te ośrodki funkcję są one predysponowane aby stanowić tereny zharmonizowane z naturą, by w pełni wykorzystywać jej właściwości lecznicze. Obszar badań stanowi zbiór uzdrowisk: nadmorskich (Ustka oraz Kołobrzeg), nizinnych (Augustów oraz Ciechocinek), podgórskich (Kudowa-Zdrój oraz Ustroń), a także górskich (Jedlina-Zdrój oraz Świeradów-Zdrój). Aby osiągnąć cel badawczy analizowano: (1) Studia Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego (SUiKZP) pod kątem: (a) aktualności tych dokumentów, (b) zapisów dotyczących terenów zieleni; oraz (2) Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego (MPZP). Badania MPZP polegały na analizie: (a) udziału terenów zieleni w ogólnej powierzchni miasta, (b) pokrycia terenów zieleni MPZP oraz (c) pokrycia strefy A ochrony uzdrowiskowej MPZP. Z badań wynika, że o ile aktualność SUiKZP oraz sama konstrukcja tych dokumentów stanowią dobre podstawy dla „zielonej polityki rozwoju”, o tyle zawodzą rzeczywiste działania w praktyce. Głównym problemem jest fragmentaryczne pokrycie terenów zieleni w miastach uzdrowiskowych MPZP, co stanowi realne zagrożenie przekształceń tych terenów i utratę ich rezylientnego potencjału. Nie wszystkie analizowane ośrodki spełniły również wymóg obligatoryjnego pokrycia strefy uzdrowiskowej A MPZP. Należy zatem dokładniej zabezpieczyć ogromny potencjał rezylientny miast uzdrowiskowych przejawiający się wysokim udziałem terenów zieleni w granicach administracyjnych tych ośrodków.

Korzyści z zieleni przydrożnej - potencjał, zapotrzebowanie i ich bilans na przykładzie Poznania

Damian Łowicki (UAM Poznań)

Ekosystemy są źródłem różnych korzyści dla człowieka. Korzyści te, zwane usługami lub świadczeniami ekosystemowymi, można podzielić na zaopatrujące, regulacyjne i kulturowe. Usługi te mogą pozytywnie lub negatywnie wpływać na siebie, stąd istnieje potrzeba analizowania ich w wiązках. Dodatkowo, miejsca o wysokim potencjale generowania danej usługi nie zawsze pokrywają się z miejscami podaży. Powoduje to konieczność konfrontacji popytu z podażą, co pozwala na identyfikację miejsc o największych potrzebach zadrzewiania. W miastach, które borykają się z dużymi problemami środowiskowymi, takimi jak zanieczyszczenie powietrza czy hałas, bardzo istotne funkcje pełnią tereny zieleni przydrożnej. W ramach prezentowanych badań przeanalizowano w ujęciu przestrzennym rozkład różnego typu terenów zieleni przydrożnej w Poznaniu, z uwzględnieniem miejsc podwyższonego zapotrzebowania na trzy usługi ekosystemowe: filtrację zanieczyszczeń powietrza przez rośliny, regulację temperatury i wilgotności oraz tłumienie hałasu. Dane służące ocenie potencjału zieleni przydrożnej pochodziły z dwóch źródeł: mapy BDOT10K oraz Systemu Informacji Przestrzennej miasta Poznania. W celu oceny zapotrzebowania na usługi pozyskano dane dotyczące stanu środowiska w Poznaniu. W odniesieniu do tłumienia hałasu, były to dane z mapy akustycznej dla miasta Poznania na temat zagrożenia hałasem, zobrazowane poprzez wskaźnik M. Dla oceny jakości powietrza posłużono się danymi pozyskiwanymi w ramach Edukacyjnej Sieci Antysmogowej, a w przypadku temperatury wykorzystano uśrednione dane ze zdjęć satelitarnych TM Landsat 5. Poza tym, w ocenie zapotrzebowania na usługę filtracji zanieczyszczeń oraz regulacji temperatury wykorzystano wyniki badań przeprowadzonych w ramach projektu Terrifica i pozyskanych z użyciem narzędzia „Mapuj klimat”, dotyczących subiektywnych opinii mieszkańców. Poprzez nałożenie obszarów o wysokim zapotrzebowaniu (biofizycznym i społecznym) z obszarami o niskim potencjale generowania tej usługi, zidentyfikowano miejsca o najwyższych potrzebach tworzenia terenów zieleni. Badania są częścią projektu "Usługi świadczone przez główne typy ekosystemów w Polsce - podejście stosowane" finansowanego przez Islandię, Liechtenstein i Norwegię w ramach Mechanizmu Finansowego EOG 2014-2021 oraz przez budżet państwa.

Presja antropogeniczna a kreowanie zielonych miast

Tomasz Noszczyk (URK Kraków), Katarzyna Cegielska (URK Kraków), Krzysztof Rogatka (UMK Toruń),
Tomasz Starczewski (UMK Toruń)

W ciągu ostatnich dziesięcioleci obserwowana jest w Polsce postępująca presja antropogeniczna, która wywołuje szereg negatywnych konsekwencji dla środowiska, klimatu i jakości życia człowieka. Akceleratorem zauważalnych zmian na obszarze Polski była m.in. akcesja do UE i napływ środków unijnych, które zdynamizowały rozwój przestrzenno-infrastrukturalny. Negatywne zmiany w przestrzeni powstawały i niejednokrotnie nadal dokonują się kosztem terenów zieleni. Spowodowało to, iż polskie miasta zamiast stawać się pełne zieleni, zaczęły być niszczone w wyniku powszechnej “betonozy”. Wychodząc naprzeciw negatywnym trendom degradacji miejskiej przestrzeni publicznej, autorzy postanowili zbadać przestrzenno-czasowe zmiany terenów zieleni w polskich miastach w latach 2006-2018. Badania przeprowadzono w skali makro (dla wszystkich 936 polskich miast) i w skali mikro (na przykładzie dwóch miast: Krakowa i Torunia). Dla skali makro materiały wejściowe stanowiły wyselekcjonowane dane statystyczne dotyczące zieleni miejskiej pozyskane z Banku Danych Lokalnych, natomiast dla skali mikro - dane przestrzenne dotyczące dwóch kategorii pokrycia terenu (lasy oraz miejskie tereny zielone) pozyskane z Urban Atlas. Proces badawczy obejmował zastosowanie narzędzi i dedykowanych algorytmów GIS w celu opracowania i wizualizacji wyników końcowych. Uzyskane w skali makro rezultaty wskazują, iż zmiana powierzchni parków, zieleńców i zieleni osiedlowej w polskich miastach jest niewielka i utrzymuje się praktycznie na tym samym poziomie, natomiast powierzchnia lasów maleje. W przypadku analiz dla Krakowa i Torunia, tendencja dotycząca lasów jest jednak odmienna. Interpretacja rozkładu przestrzennego zmian terenów zieleni dla Krakowa i Torunia pozwoliła wskazać dwa charakterystyczne trendy. Zaobserwowano proces grupowania obszarów w wieloelementowe enklawy o znacznej stracie miejskich terenów zieleni zlokalizowanych wzdłuż głównych ciągów komunikacyjnych oraz obecność niedomkniętego pasa zieleni wokół terenów o wysokim stopniu zurbanizowania. Otrzymane wyniki są istotne z punktu widzenia władz lokalnych i regionalnych jako główna idea adaptacyjnego i rezylientnego zarządzania przestrzenią miejską.

Potencjał rolnictwa miejskiego w minimalizowaniu skutków zmian klimatu w miastach z perspektywy świadczeń ekosystemów

Lidia Poniży (UAM Poznań)

Zmiany klimatyczne dotyczą ludzi w każdym zakątku globu, w tym mieszkańców miast. Ich liczba stale rośnie i przewiduje się, że około 2030 roku osiągnie 5,2 mld. Oprócz tak oczywistych sposobów minimalizowania negatywnych skutków zmian klimatu, jak usprawnienie transportu publicznego, zakładanie terenów zielonych czy wprowadzanie zielonej energii w miejscach publicznych, istnieje jeszcze jeden, którego potencjał może być znaczący w walce ze zmianami klimatu. Rolnictwo miejskie, które od zawsze istniało w miastach, obecnie zyskuje coraz większą popularność. To nie tylko monokultury uprawiane w granicach miast, ale także niekomercyjne rolnictwo, takie jak ogrody przydomowe, ogrody działkowe czy społeczne farmy miejskie. Choć może się wydawać, że z tego typu upraw korzystają tylko ich użytkownicy, w rzeczywistości z ich obecności w miastach korzystają wszyscy mieszkańcy. Ponad 90% ogrodów działkowych to tereny nieuszczelnione, przyczyniające się do infiltracji wód opadowych i ograniczenia spływu powierzchniowego, a także pokryte roślinnością obniżają latem temperaturę w mieście. Z kolei produkcja żywności jak najbliżej miejsca przeznaczenia przynosi wiele korzyści nie tylko konsumentom, ale także minimalizuje konieczność transportu towarów na duże odległości, skracając łańcuchy dostaw. Ogrody działkowe, przydomowe i miejskie farmy to także obszary o dużej bioróżnorodności, wartościowe dla owadów zapylających.

Niekomercyjne rolnictwo miejskie dostarcza mieszkańcom miast szeregu rozmaitych korzyści, również tych związanych z łagodzeniem skutków zmian klimatycznych. W badaniach zidentyfikowano usługi ekosystemowe świadczone przez ogrody działkowe w Gorzowie Wielkopolskim. Celem badań było wskazanie korzyści związanych z gromadzeniem wody deszczowej, produkcją żywności oraz powierzchnią biologicznie czynną. Ilościowe podejście do usług ekosystemów umożliwiło kwantyfikację korzyści dostarczanych przez ogrody działkowe i ich potencjału w przeciwdziałaniu zmianom klimatu. Usługi zaopatrzeniowe związane z produkcją żywności zaspokajają zapotrzebowanie ok. 19% mieszkańców Gorzowa na świeże warzywa i owoce przez 1/3 roku, co pozwala na skrócenie łańcuchów dostaw i zmniejszenie śladu węglowego. Z kolei retencja wód opadowych minimalizuje zużycie wody miejskiej o ok. 27%.

Rola mieszkańców w zazielenianiu miasta. Przykład dzielnicy Naramowice

Paweł Sowa (Radny Miasta Poznania)

Dynamiczny i niekontrolowany rozwój inwestycji deweloperskich, który rozpoczął się na początku lat dwutysięcznych doprowadził do nadmiernego zagęszczenia zabudowy oraz dużej ingerencji w środowisko naturalne północnej i zachodniej części Naramowic – dzielnicy Poznania, znanej niegdyś z działalności kombinatu ogrodniczego. Konsekwencją tych procesów były niekorzystne zmiany w świecie przyrody, których najbardziej jaskrawym przykładem stała się postępująca degradacja rezerwatu „Żurawiniec”.

Tereny dawnego kombinatu zlokalizowane we wschodniej części dzielnicy zostały sprzedane deweloperom, powstały także plany bardzo intensywnej zabudowy, które nie uwzględniały podstawowych potrzeb społecznych, w tym dostępu do terenów zieleni, sportu i rekreacji.

W odpowiedzi na deficyt terenów zieleni, obserwuje się rosnące zaangażowanie mieszkańców w ich ochronę i rozwój. Dzięki oddolnym inicjatywom, jednoczącym lokalną społeczność w wysiłkach mających na celu zazielenienie dzielnicy udało się zachować dotychczasowe i utworzyć nowe tereny zieleni. Przykładowymi efektami zaangażowania mieszkańców są: uratowanie Rezerwatu Żurawiniec oraz nowe inwestycje w zieleni: Park Rekreacyjno-Sportowy „Przy Żurawińcu”, park na os. Łokietka, park osłonowy, plac zabaw przy ul. Czarnucha. Obecnie mieszkańcy walczą o tereny zieleni przy ul. Rubież, ul. Karpiej oraz ochronę obszaru tzw. „źródełek naramowickich”.

Celem pracy jest rozpoznanie zaangażowania mieszkańców oraz określenie zakresu podejmowanych inicjatyw (typologia).

W pracy dokonano analizy projektów Poznańskiego Budżetu Obywatelskiego w latach 2015-22, a także petycji mieszkańców kierowanych do Prezydenta Miasta Poznania w okresie 2012-23. Ponadto przeprowadzono analizę treści internetowych (relacji prasowych oraz wydarzeń organizowanych przez mieszkańców w latach 2012-23) i dokumentów planistycznych (miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego z lat 2000-23).

Wyniki analizy pokazują jak bardzo idea życia w zielonym mieście, jest oddolną potrzebą mieszkańców, która aktywizuje ich w zabiegach o ulepszenie przestrzeni dzielnicy. Praca jest również próbą określenia poziomu zaangażowania mieszkańców oraz pokazania narzędzi i działań, których używają dla osiągnięcia celu.

Zielona odporność z perspektywy polskich miast przemysłowych

Tomasz Starczewski (UMK Toruń), Krzysztof Rogatka (UMK Toruń), Anita Kukulska-Kozieł (URK Kraków), Tomasz Noszczyk (URK Kraków), Katarzyna Cegielska (URK Kraków)

Proces industrializacji spowodował gwałtowny wzrost obszarów przemysłowych w miastach, które negatywnie wpływały na środowisko oraz tkankę miejską. Późniejsza deindustrializacja spowodowała zaś degradację przemysłu, co wywołało kolejne zmiany m.in. przestrzenne i środowiskowe. W niniejszym referacie autorzy podjęli próbę odpowiedzi na pytanie czy w miastach przemysłowych nastąpiła reorientacja zagospodarowania przestrzennego w kierunku tworzenia terenów zieleni. Taka reorientacja byłaby przejawem wdrażania koncepcji miejskiej odporności (urban resilience), ze szczególnym uwzględnieniem jej zielonego komponentu. Analizie i ocenie poddane zostały tereny zieleni w 32 największych miastach w Polsce, w tym w 12 miastach przemysłowych. Źródłem danych były wektorowe modele pokrycia terenu z Urban Atlas za lata 2006 i 2018. Procedura badawcza realizowana była przy zastosowaniu środowiska GIS, poprzez analizy przestrzenne, algorytmy geoprocесingu oraz statystyki przestrzenne. Wyniki wykazały, że miasta przemysłowe nie rozwijają swojej odporności miejskiej w oparciu o tereny zieleni. Dominującym kierunkiem przekształceń terenów zieleni (green spaces) było przekształcanie terenów rolniczych (agricultural areas) w tereny zieleni. Natomiast głównym kierunkiem strat w powierzchni terenów zieleni było tworzenie nowych obszarów przemysłowych (industrial units) oraz rozbudowa tkanki miejskiej. Taki kierunek transformacji osłabia miejską odporność, a w szczególności jej środowiskowy-zielony komponent. Niepokojący trend związany ze spadkiem udziału terenów zieleni w powierzchni miast przemysłowych może mieć także ważne konsekwencje dla globalnego habitatu, szczególnie w kontekście negatywnych zmian klimatycznych.

Monitoring satelitarny Powierzchni Biologicznie Czynnej Krakowa w latach 2006-2021

Piotr Wężyk (URK Kraków, ProGea 4D sp. z o.o.), Katarzyna Bajorek-Zydroń (ProGea 4D sp. z o.o.),
Karolina Zięba-Kulawik (Luxembourg Institute of Socio-Economic Research, Luksemburg)

Na obszarach miejskich żyje obecnie 55% światowej populacji ludzi, jednak wg raportów ONZ, odsetek ten wzrośnie do 68%, już w roku 2050. Rola zieleni miejskiej (synonimy: Urban Forestry; Urban Greenery; Green infrastructure) na obszarach mega- czy gigapolii zamieszkiwanych przez miliony ludzi, będzie nie do przecenienia dla zarządzających przestrzenią miast w kontekście łagodzenia skutków zmian klimatycznych oraz pogarszającego się stanu środowiska. Lasy oraz miejska zielona infrastruktura stanowią wielofunkcyjną przestrzeń publiczną, przyczyniającą się do łagodzenia negatywnych skutków zmian klimatu, chroniąc w ten sposób zdrowie mieszkańców, podnoszą wartość nieruchomości, zapewniają lokalne miejsca pracy, a także zwiększają ofertę rekreacji i odbudowy sił fizycznych czy psychicznych. Rankingi miast w Polsce najczęściej wykorzystują dość nieaktualne dane z rejestrów geodezyjnych (klaso-użytków) i odnoszą się zazwyczaj do zieleni urządzonej. Miasta, których granice administracyjne zostały np. w ostatnich latach poszerzone o okoliczne tereny leśne statystycznie zyskują w rankingach, choć jak zawsze powinna się liczyć jakość oraz uzyskanie takiego rozlokowania w mieście wskaźników przestrzennych świadczących o zapewnieniu mieszkańcom określonych usług ekosystemowych. Pojęcie Powierzchni Biologicznie Czynnej (PBC) odpowiadającej zielonej infrastrukturze miasta, obejmuje swym zakresem nie tylko lasy miejskie (zielenń wysoka) ale także: parki, zadrzewienia, pojedyncze drzewa i krzewy, zielenń niską (np. trawniki, łąki kwietne, klombry, rabaty), roślinność na cmentarzach, tereny sportowe (trawiaste), drzewa przyuliczne, ciągi zadrzewień wzdłuż cieków wodnych, ogrody dachowe, zielenń wertykalną, zielone torowiska, a także obszary wtórnej sukcesji leśnej na obszarach nieużytkowanych rolniczo i samo rolnictwo (nawet okresowe uprawy). Aktualne dane pozyskiwane z platform satelitarnych mogą być wspaniałym narzędziem kontroli prawidłowego rozkładu w granicach miasta usług świadczonych przez PBC. Fuzja danych wielospektralnych chmurami punktów 3D x nalotów ASL LiDAR daje ogromne możliwości detekcji, klasyfikacji i analiz przestrzennych ilości i jakości PBC w poszczególnych dzielnicach miasta, w sposób wysoce zautomatyzowany. Na przykładzie Krakowa omówione zostaną wybrane projekty dzięki którym pozyskiwano i opracowano dane satelitarne pod kątem LULC a szczególnie klas tworzących PBC. Monitoring satelitarny PBC Krakowa jaki rozpoczęto w 2006 roku bazował do roku 2021 m.in. na obrazach VHRS/HRS z takich platform jak: IKONOS-2, Quick-Bird (MAXAR), RapidEye (Planet Labs.), WorldView-2 oraz WorldView-2 (MAXAR; EUSI), PlanetScope Super Dove (Planet Labs.) oraz Kompsat (SIIS) i Sentinel-2 (ESA). Zapowiedzi operatorów satelitarnych o możliwości rejestracji scen kilku- lub kilkunastokrotnie w ciągu dnia ma diametralnie zwiększyć możliwości rejestracji miasta w sytuacjach wybranych przez operatora a nie przypadkowych. Dane satelitarne coraz częściej służą nie tylko samym urzędnikom (np. kontrola i nakładania podatków czy kar) ale i mieszkańcom zakładającym różne stowarzyszenia dbające o ochronę zieleni miejskiej. Referat wykaże iż w okresie 15 lat monitorowania Krakowa, klasa PBC zmniejszyła się o około 5% kosztem klasy (najczęściej) Rolnictwo.

Sesja tematyczna 14

Zmiany środowiska w antropocenie

Przekrój przez wał grodu poznańskiego na Ostrowie Tumski. Źródło: Rezerwat Archeologiczny Geniu Loci, fot. Kateriny Zisopulu-Bleja

Miejska wyspa ciepła a fale upałów w Krakowie

Anita Bokwa (UJ Kraków)

Elementem klimatu Krakowa jest miejska wyspa ciepła modyfikowana przez wpływ rzeźby terenu. Duże zróżnicowanie geomorfologiczne obszaru miasta i okolic generuje procesy w skali klimatu lokalnego właściwe obszarom górskim i pogórskim, które nakładają się na oddziaływanie zabudowy miejskiej na warunki klimatyczne. Z tego powodu określenie intensywności miejskiej wyspy ciepła powinno być wykonywane osobno dla części miasta położonych w dolinie oraz na terenach położonych powyżej około 30 m ponad dnem doliny. Dodatkowo, północne części miasta położone wyżej charakteryzują się odmiennym reżimem termicznym niż części południowe, co jest efektem oddziaływania rzeźby terenu w skali regionalnej. Fale upałów są zjawiskiem znacząco pogarszającym warunki bioklimatyczne w mieście. Obserwowana globalna zmiana klimatu manifestuje się m.in. większą częstością zjawisk ekstremalnych, w tym fal upałów. W obszarach miejskich fale upałów są szczególnie uciążliwe, z powodu nakładania się na nie zjawiska miejskiej wyspy ciepła. Prowadzić to może do większej częstości tzw. nocy tropikalnych (czyli z temperaturą minimalną $\geq 20^{\circ}\text{C}$) w mieście niż poza miastem. Jest to przede wszystkim skutkiem wolniejszego wychładzania się struktur miejskich w czasie nocy w porównaniu z terenami pozamiejskimi. Referat pokazuje zróżnicowanie przestrzenne temperatury powietrza w Krakowie w czasie fal upałów, w zależności od formy terenu i użytkowania terenu, w porównaniu z okresami letnimi bez fal upałów. Na tym tle analizowane jest występowanie nocy tropikalnych i rola miejskiej wyspy ciepła w ich generowaniu. Analizy zostały wykonane na podstawie pomiarów mezoklimatycznych w Krakowie i okolicy, zrealizowanych przez Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej Uniwersytetu Jagiellońskiego w latach 2009-2021. Pomiarzy temperatury powietrza były prowadzone z rozdzielczością czasową co 5 minut, w 21 punktach pomiarowych reprezentujących różne rodzaje użytkowania terenu w wyróżnionych strefach wysokościowych miasta.

Krajobrazowe skutki deglacjacji południowej Islandii, na wybranych przykładach w strefie marginalnej lodowca Vatnajökull

Jarosław Czochoński (UG Gdańsk)

Obszar południowej Islandii, w zasięgu jej największych lodowców Vatnajökull i Myrdalsjökull, stanowi przestrzeń objętą od wielu lat szczegółowymi i licznymi badaniami nad procesami deglacjacji, z uwzględnieniem czynników geologicznych, geomorfologicznych, wulkanicznych i hydrologicznych. Stałe obserwacje zachodzących tu zmian prowadzone są od początku XX wieku. Z racji położenia geograficznego, cech procesów klimatycznych oraz wielkości i rozczłonkowania, wspomniane dwie pokrywy lodowcowe najsilniej uwidaczniają zachodzące współcześnie procesy naturalne – w tym deglacjacji i przemian krajobrazowych – tak w ujęciu materialno-funkcjonalnym jak i fizjonomicznym. Większość prowadzonych w tym obszarze badań, dość precyzyjnie odwzorowuje i odtwarza zachodzące zjawiska – od czasu małej epoki lodowej, ze szczególnym uwzględnieniem procesów zachodzących w ostatnim stuleciu. Wśród wielu bardzo szczegółowych wyników badań, z zastosowaniem współczesnych technik i źródeł informacji, przy bardzo szczegółowym rozpoznaniu tempa, charakteru i skutków deglacjacji strefy marginalnej lodowców, zwraca uwagę brak kompleksowych opracowań stricte krajobrazowych, skupiających się na procesach krajobrazotwórczych i cechach kształtujących się krajobrazów. Tworzące się krajobrazy, powstające w wyniku współzachodzenia procesów deglacjacji oraz morfodynamicznych, cechują się znaczną różnorodnością i niezwykłą zmiennością w czasie, z których to zjawisk część ma charakter efemeryczny, gdyż obszary deglacjacji cechują się niebywałą i niespotykaną w Europie skalą i dynamiką przemian krajobrazowych. Zachodzące tu procesy, pod względem dynamiki zmian i zmienności fizjonomicznej form terenu, śmiało można nazwać katastrofalnymi.

W materiale przedstawiono syntezę wyników obserwacji terenowych, prowadzonych w latach 2017-2022 nad krajobrazowymi skutkami deglacjacji południowej strefy marginalnej lodowca Vatnajökull. W wyniku tych obserwacji oraz analizy literatury i materiałów kartograficzno-fotogrametrycznych, podjęto próbę określenia krajobrazowych skutków deglacjacji i typologii powstających w strefach ablacji krajobrazów wspomnianego obszaru. W efekcie wskazano 4 grupy – krajobrazów: glacialnych, proglacialnych, wulkanicznych i antropogenicznych, 6 typów, 12 podtypów oraz kilkunastu form krajobrazowych, które wyznaczono i scharakteryzowano, uwzględniając w analizach szczegółowość wydzielenia na poziomie geokompleksów rangi uroczyska. Całość prac udokumentowana jest fotograficznie oraz kartograficznie.

Rola zbiorników zaporowych w przekształcaniu reżimu lodowego rzek – od skali lokalnej do globalnej

Maksymilian Fukś (PAN Kraków)

Pokrywa lodowa jest jednym ze zjawisk lodowych występujących na ponad połowie rzek Ziemi. Szacuje się, że okresowo zajmuje ona około 120 000 km², a jej objętość wynosi nawet 140 km³. Obserwowany w ostatnich dekadach spadek częstości występowania pokrywy lodowej rzek, jest jednym z przykładów wpływu człowieka na systemy rzeczne na Ziemi. Wpływ ten zachodzi pośrednio poprzez obserwowane zmiany klimatyczne, oraz bezpośrednio przez regulację i termiczne zanieczyszczanie rzek. Jednym z elementów przestrzeni geograficznej wpływającym szczególnie na występowanie pokrywy lodowej rzek są zbiorniki zaporowe.

Celem przeprowadzonych badań było ilościowe określenie wpływu funkcjonowania zbiorników zaporowych na pokrywę lodową rzek poniżej ich lokalizacji w skali lokalnej, oraz oszacowanie ich potencjalnego wpływu w skali regionalnej i globalnej. Szczegółowe badania przeprowadzono dla dwóch zespołów zbiorników zaporowych na obszarze polskich Karpat: Czorsztyn–Sromowce oraz Solina–Myczkowce. Dane dotyczące występowania pokrywy lodowej rzek w przekrojach wodowskazowych oraz temperatury powietrza na stacjach klimatologicznych pozyskano z internetowych zasobów IMGW-PIB. Pozyskane dane poddano analizie statystycznej polegającej na porównaniu parametrów pokrywy lodowej przed i po powstaniu zbiorników. W celu rozdzielenia wpływu zbiorników zaporowych oraz czynników klimatycznych, przeprowadzono modelowanie związku pomiędzy temperaturą powietrza a występowaniem pokrywy lodowej w oparciu model regresji logistycznej. Pozwolił on w sposób ilościowy przedstawić przekształcenia w pokrywie lodowej rzek wynikające z czynników innych niż zmienność klimatyczna. W celu oceny możliwego znaczenia funkcjonowania zbiorników zaporowych w obecnie obserwowanym przekształceniu pokrywy lodowej rzek w skali regionalnej i globalnej oszacowano ich liczbę na obszarach gdzie istnieją warunki do tworzenia się lodu rzeczno.

Przeprowadzone badania wykazały, że w skali lokalnej zbiorniki zaporowe wpływają w sposób fundamentalny na przebieg zlodzenia rzek. Ich funkcjonowanie powoduje zanik występowania pokrywy lodowej bezpośrednio poniżej zbiornika oraz skrócenie czasu jej trwania na odcinku do kilkunastu kilometrów. Analiza przestrzennego rozkładu zbiorników zaporowych w skali globalnej sugeruje, że mogą mieć one kluczowe znaczenie w przekształcaniu reżimu lodowego rzek Ziemi, szczególnie w centralnej części Ameryki Północnej, Europie oraz Azji Wschodniej.

Zmiany zagospodarowania doliny rzeki Warty w aspekcie zarządzania ryzykiem powodziowym (na przykładzie Poznańskiego Przełomu Warty)

Renata Graf (UAM Poznań), Dawid Zbierski (UAM Poznań)

Zarządzanie ryzykiem powodziowym wskazuje na konieczność ograniczania potencjalnych negatywnych skutków powodzi dla zdrowia ludzi, środowiska, dziedzictwa kulturowego i działalności gospodarczej. Interpretacja i synteza określonych działań jest przeprowadzana w stopniu zintegrowanym z analizą celów środowiskowych i ochrony przyrody zdefiniowanych w dokumentach planistycznych i aktach prawnych. Głównym celem pracy była analiza zmian w zagospodarowaniu terenów zalewowych w dolinie rzeki Warty na odcinku Śrem – Oborniki na przestrzeni lat 1932–2018 w aspekcie oceny i zarządzania ryzykiem powodziowym. Badania przeprowadzono na podstawie archiwalnych mapy topograficznych i tematycznych, warstw pokrycia terenu Corine Land Cover (CLC), mapy zagrożenia i ryzyka powodziowego oraz Planu zarządzania ryzykiem powodziowym. Analiza przestrzenna pozwoliła na określenie przeważających kierunków zmian na terenach zalewowych doliny wraz z lokalizacją obszarów, na których wystąpiły przekształcenia, a następnie porównanie ich ze strefami zagrożenia powodziowego. W tym celu wykorzystano dane przestrzenne dotyczące zasięgu powodzi historycznych, powodzi prawdopodobnych i obszarów narażonych na niebezpieczeństwo powodzi (ONNP). Wskazano, że dominującymi kierunkami zmian zagospodarowania na analizowanym odcinku doliny Warty był przyrost terenów zalesionych oraz zabudowanych. Przekształcenia w sposobie zagospodarowania i użytkowania terenów na obszarze badań przyczyniły się zarówno do zwiększenia ryzyka powodziowego, jak i jego ograniczenia, wpisując się w ramy nietechnicznych działań planowanych w zakresie zarządzania ryzykiem powodziowym.

Przekraczając punkty krytyczne - historia wzajemnych relacji torfowisk i lasów antropocenu

Mariusz Lamentowicz (UAM Poznań), Sambor Czerwiński (UAM Poznań), Monika Karpińska-Kończak (UAM Poznań), Piotr Kończak (UAM Poznań), Mariusz Gałka (UŁ Łódź), Piotr Guzowski (UwB Białystok), Katarzyna Marcisz (UAM Poznań)

W trakcie rozwoju państw europejskich różne społeczeństwa w przeszłości korzystały z zasobów naturalnych, ale ich wpływ nie był równomiernie rozłożony przestrzennie i czasowo. Rozwój ten powodował zmiany krajobrazu, w tym fragmentację powierzchni leśnych zwłaszcza w okresie średniowiecza. Presja człowieka wpłynęła na lokalną gospodarkę oraz trajektorie rozwoju ekosystemów. Dziedzictwo dramatycznych zmian od pierwotnych lasów do dominujących terenów wykorzystywanych rolniczo jest widoczne w archiwach przyrody (torfowiskach i jeziorach) oraz zostało utrwalone tzw. nowych ekosystemach (novel ecosystems). Referat ma na celu prezentację dwóch wysokiej rozdzielczości, profili torfowych obejmujących ostatnie 1000 lat z torfowisk w zachodniej Polsce. W tych przypadkach, lokalna działalność gospodarcza społeczeństw średniowiecznych była silnie modyfikowana przez powstające państwo polskie i nowych władców - Piastów (w Wielkopolsce) oraz joannitów (Ziemia Lubuska). Przebadaliśmy zapis lokalnych zmian środowiska zapisanych w profilu torfowym. Nasze badania ujawniły dynamiczną, krytyczną zmianę przekształceniu lasów w późnym średniowieczu i jej konsekwencje dla rozwoju ekosystemów torfowisk. Badania ujawniły silny związek pomiędzy zanikiem lasów pierwotnych z rozwojem lokalnej gospodarki skutkującym gwałtownym wylesianiem, a także początkiem akumulacji torfu. Wraz z coraz większym otwarciem krajobrazu na skutek odlesień, mokradła z otwartym lustrem wody przekształciły się w torfowiskowe siedliska lądowe. Oba stanowiska posiadają inny czas trwania przekształceń, ale spójnie wykazują, że wylesianie zlewni spowodowało przyspieszone lądowanie. Nasze dane dokumentują, jak ściśle stan ekologiczny mokradeł jest powiązany z mikroklimatem lasu. Zidentyfikowaliśmy znaczący wpływ rozwoju gospodarczego i nowej organizacji rolnictwa. Nasze wyniki ujawniły zaskakująco szybkie tempo, w jakim rozwój ekonomiczny wyeliminował pierwotną przyrodę z badanego obszaru i stworzył nowe "antroekosystemy" torfowisk i lasów (ang. anthroecosystems). Wyniki badań mają bezpośrednie znaczenie dla zrozumienia jakie znaczenie ma odpowiednia gospodarka lasem w otoczeniu torfowisk.

Góry plastiku: Mapa zanieczyszczenia plastikiem cieków karpackich

Maciej Liro (PAN Kraków), Anna Zielonka (UJ Kraków, URK Kraków), Tim van Emmerik (Uniwersytet w Wageningen, Holandia), Małgorzata Grodzińska-Jurczak (UJ Kraków), Justyna Liro (UJ Kraków), Timea Kiss (Uniwersytet w Szegedzie, Węgry), Florin-Constantin Mihai (Uniwersytet Alexandru Ioan Cuza, Iasi, Rumunia)

Zanieczyszczenie rzek górskich plastikiem może negatywnie wpływać na funkcjonowanie ich ekosystemu i estetykę krajobrazu. Ostatnie prace sugerują, także że wysoka energia przepływ wody i materiału w ich korytach może przyspieszać fragmentację odpadów plastikowych i przyczyniać się do zwiększonej emisji mikroplastiku do środowiska. Brak jest informacji o przestrzennym zróżnicowaniu ilości odpadów plastikowych dostarczanych do terenów nadrzecznych cieków karpackich. W niniejszej pracy wykorzystaliśmy informacje z globalnej bazy zanieczyszczenia środowiska plastikiem oraz wysokorozdzielcze zobrazenia sieci rzecznej do stworzenia mapy przestrzennego zróżnicowania ilości odpadów plastikowych dostarczanych do środowiska wzdłuż 175,7 tys. km cieków odwadniających ten region. Wykazaliśmy że, cieki karpackie należące do zlewiska Morza Czarnego (88.3% wszystkich cieków karpackich) przepływają przez obszary o wyższej emisji odpadów plastikowych do środowiska, niż te w zlewisku Morza Bałtyckiego (11.1% wszystkich cieków karpackich) (mediana i 90 centyl odpowiednio 5.1 i 381.1 ton/rok/km² oraz 6.5 i 84.8 ton/rok/km²). Najwięcej rzek przepływa przez krytycznie zanieczyszczone obszary (emisja odpadów plastikowych do środowiska >90 centyla) w Rumunii (6,6 tys. km cieków), na Węgrzech (2,7 tys. km cieków) i w Ukrainie (1.9 tys. km cieków). Z kolei, najwięcej rzek przepływających przez obszary o nieznacznej emisji odpadów plastikowych do środowiska (>1 tona/rok/km²) stwierdzono w Rumuni (31,9 tys. km), na Słowacji (14,6 tys. km) i Ukrainie (7,5 tys. km). Wykazaliśmy także, że w obszarach chronionych na poziomie narodowym (4 tys. km cieków), cieki są poddane wyższej emisji odpadów plastikowych (mediana=7.7 ton/rok/km²) niż te przepływające przez obszary chronione na poziomie regionalnym (51.8 tys. km; mediana=1.25 ty/yr/km²) lub międzynarodowym (0.07 tys. km; mediana = 0 t/yr/km²). Opracowana mapa wskazuje kluczowe obszary nadrzeczne Karpat, w których może dochodzić do dostawy dużych ilości plastiku do rzek. Rekomendujemy objęcie tych obszarów dalszymi badaniami terenowymi i monitoringiem w celu: (i) określenia wielkości zanieczyszczenia wody i osadów rzecznych plastikiem znajdującym się w obszarze nadrzeczny, (ii) określenia potencjału remobilizacji, transportu i fragmentacji plastiku oraz (iii) określenia zagrożeń środowiskowych wywołanych przez ww. w takich miejscach i ich transferu w dół cieków, poza obszar Karpat.

Relacje człowiek-środowisko na Nizinie Wschodnioeuropejskiej w ostatnich 13 tysiącach lat w świetle analiz paleoekologicznych rdzenia osadów biogenicznych z torfowiska Serteja

Monika Rzodkiewicz (UAM Poznań), Piotr Kittel (UŁ Łódź), Andrey Mazurkevich (The State Hermitage Museum, St. Petersburg), Emilie Gauthier (Université Bourgogne Franche-Comté, Besançon, France), Michał Słowiński (PAN Warszawa), Yuriy Kublitskiy (Herzen State Pedagogical University of Russia, St. Petersburg), Daniel Okupny (US Szczecin), Jacek Szmańda (UP Kraków), Irka Hajdas (Laboratory of Ion Beam Physics, ETHZ, Zürich, Switzerland), Dominika Łuców (PAN Warszawa), Katarzyna Marcisz (UAM Poznań), Agnieszka Mroczkowska (PAN Warszawa), Ekaterina Dolbunova (The State Hermitage Museum, St. Petersburg)

Europa Wschodnia to obszar, dla którego mamy jeszcze niewielką liczbę szczegółowych rekonstrukcji paleoekologicznych. Szczególnie cenne geoarchiwum w badaniach paleośrodowiskowych, w tym badaniach interakcji człowiek-środowisko odgrywają osady jeziorne i torfowiskowe. Ważnym przyczynkiem do dyskusji o procesach globalnych, regionalnych i lokalnych są rekonstrukcje zmian środowiskowych zachodzących w Europie Wschodniej w wyniku wahań klimatycznych oraz narastającej antropopresji. Dlatego badania prowadzone w ostatnich latach w rejonie Serteji stanowią ważny wkład w badania paleośrodowiskowe, a także w studia z zakresu archeologii obszaru i archeologii środowiskowej Europy Wschodniej. Na badanym terenie odkryto ponad 60 stanowisk archeologicznych datowanych od późnego paleolitu do średniowiecza, w większości relikty osadnictwa neolitycznego. Wyniki badań archeologicznych dowodzą wczesnego pojawienia się na tym terenie niektórych elementów związanych z procesem neolityzacji, przy jednoczesnym długotrwałym utrzymywaniu się gospodarki przyswajalnej (por. Kittel et al. 2021; Wieckowska-Lüth et al. 2021; Płóciennik et al. 2022).

Torfowisko Serteja (55°40'N; 31°30'E) znajduje się we wschodniej części Pojezierza Witebskiego na Nizinie Wschodnioeuropejskiej. Wypełnia kotlinę, która powstała w niewielkim i głęboko zamkniętym zagłębieniu po bryle martwego lodu. W ewolucji basenu depozycyjnego fazę torfowiskową poprzedziła faza jeziorna. Unikalną cechą tego basenu jest znaczna miąższość osadów organicznych, dochodząca do 13,5 m. Bezwzględna chronologia tych osadów wskazuje, że średnie tempo akumulacji biogenicznej wynosiło ok. 1 m na 1000 lat, a cały rdzeń jest ciągłym zapisem 13 000 lat historii naturalnej tego obszaru.

Głównym celem naszych badań jest szczegółowa rekonstrukcja rozwoju jeziora, a później torfowiska w późnym wistulianie i holocenie, przy wykorzystaniu okrzemek, ameb skorupkowych, Cladocera i Chironomidae. Uzyskane wyniki pozwolą nam także zbadać czynniki, które spowodowały przekształcenie systemu jeziornego w torfowiskowy. Kolejny etap badań to odtworzenie historii roślinności i działalności człowieka, w oparciu o badania

palinologiczne i makroskopowych szczątków roślin.

Wstępne wyniki analizy pyłkowej wskazują na wyraźne przejście późnego glaciału w holocen. W późnym glacialu, w otaczającym drzewostanie dominuje sosna, a później świerk i brzoza. W holocenie wzrasta znaczenie drzew liściastych (wiąz, dąb, lipa, jesion, grab i leszczyna). Uzyskane dane dokumentują rosnącą presję związaną z działalnością człowieka i wypasem związaną z domowymi lub dzikimi zwierzętami roślinożernymi. Bogactwo form litoralnych i pelagicznych, wraz ze zmienną frekwencją subfosylnych Cladocera, wykazuje wyraźne wahania poziomu wody w jeziorze związane z przesunięciami paleoklimatycznymi. Zmiany poziomu wody, trofii oraz odczynu wód paleojeziora potwierdzają wstępne wyniki analizy diatomologicznej, z których wynika, że dominującymi gatunkami w zbiorniku były okrzemki peryfitonowe i bentosowe (Kittel et al. 2023). Wnioski te potwierdzają również wyniki badań geochemicznych osadów.

Okrzemki, ich różnorodność i występowanie w jeziorach o różnym statusie troficznym

Monika Rzodkiewicz (UAM Poznań), Izabela Zawiska (PAN Warszawa), Michał Woszczyk (UAM Poznań), Jarosław Jasiewicz (UAM Poznań)

Jeziora są doskonałymi archiwami warunków fizycznych, chemicznych oraz biologicznych. W osadach jeziornych znajdują się pozostałości organizmów żyjących w wodzie. Szczątki biologiczne w osadach jeziornych mogą reprezentować zbiorowiska całych siedlisk jeziornych. Odzwierciedlają one zmiany sezonowe, jak i przestrzenne zróżnicowanie. Do najważniejszych bioindykatorów związanych ze środowiskiem jeziornym należą okrzemki oraz wioślarki. Oba wskaźniki są ważnymi składnikami planktonu. Reagują na zmiany środowiskowe, takie jak stężenie składników odżywczych, pH, dostęp do światła i temperatura, i są powszechne w środowisku wodnym. Ten skład gatunkowy jest podstawą ilościowej i jakościowej rekonstrukcji przeszłych zmian środowiskowych.

W naszym referacie zaprezentujemy nowy, okrzemkowy zbiór testowy składający się z 64 jezior zlokalizowanych w Polsce północno- wschodniej. Wybrane jeziora reprezentują szeroki zakres stanu troficznego (od oligo- do eutroficznych). Opracowane narzędzia posłużą do odtwarzania stężenia fosforu w wodzie. Takie badania są niezbędne aby zrozumieć związek między dominującymi taksonami, koncentracją fosforu oraz innymi zmiennymi środowiskowymi, umożliwiając długoterminowe obserwacje zmian eutrofizacji jezior. Ma to kluczowe znaczenie w kontekście ochrony zasobów wodnych. Będzie można również prześledzić zmiany w eutrofizacji jezior od ostatniego zlodowacenia do dnia dzisiejszego, a tym samym określić wpływ zmian klimatycznych lub człowieka na wzrost produktywności jezior. Uzupełniona zostanie również wiedza na temat wymagań ekologicznych okrzemek z różnych siedlisk (pelagicznych, sublitoralnych, litoralnych), co przyczyni się do zwiększenia precyzji rekonstrukcji paleolimnologicznych w oparciu o analizę ich składu gatunkowego.

Źródło finansowania: Badania w całości sfinansowano z grantu badawczego NCN 2016/23/D/ST10/03071.

Zmiany koncentracji tlenu w systemie Ziemi. Przeszłość, teraźniejszość, perspektywa

Wojciech Stankowski (UAM Poznań)

Początki osobliwej w Układzie Słonecznym tlenowej ziemskiej atmosfery sięgają około 3.5 mld. lat wstecz. Natomiast o jej pełnym wykształceniu zadecydowało tzw. „Wielkie Zdarzenie Oksydacyjne”, z przełomu Proterozoik-Paleozoik. W trwającej od około 600 mln. lat atmosferze, zaistniały, przynajmniej dwie wyraźne zmiany koncentracji tlenu, w zakresie od około 15% do około 35%. O zaistnieniu tych zmian decydował splot zjawisk kosmiczno-klimatycznych, tektoniczno-wulkanicznych oraz biogenicznych. Pojawienie się człowieka rozumnego, wniosło nowe mechanizmy zmian przyrodniczego środowiska, a w nim zawartości atmosferycznego tlenu. Szczególna cezura zmian zaistniała wskutek zbieżności naturalnie warunkowanego ocieplenia i tzw. „rewolucji przemysłowej” sprzed około ponad dwóch wieków. Aktualna skala presji człowieka uzasadnia wprowadzenie specyficznego taksonu do dziejów planety – ANTROPOCENU. Funkcjonowanie cywilizacji warunkowane jest zabezpieczaniem potrzeb energetycznych. Realizuje się to tworzeniem systemu generatorów energii, pośród których ważnym elementem winno być ciepło Ziemi. Energię generowaną, z tego niewyczerpywalnego i bezkosztowego geo-zasobu, postrzegać trzeba jako najbardziej ekologiczny, nisko tlenochłonny nośnik, pośród wszystkich, aktualnie wykorzystywanych.

Pokrywa śnieżna w wybranych regionach górskich Polski w latach 1951-2022

Katarzyna Wrona (UJ Kraków)

W ramach referatu przybliżona zostanie problematyka zmian zachodzących w występowaniu i cechach pokrywy śnieżnej na terenach górskich w Polsce w latach 1951-2022. W związku z postępującym ociepleniem klimatu, obserwowane są zmiany w sumie opadów atmosferycznych, ale przede wszystkim – w ich charakterze, wyrażającym się też w stanie skupienia opadu. W Polsce nizinnej opady śniegu stają się coraz rzadsze, a pokrywa śnieżna zalega krócej niż miało to miejsce w ubiegłych dziesięcioleciach. Na terenach górskich zmiany te nie są jednak tak oczywiste. Z powodu notowanej w górach o wiele niższej średniej rocznej temperatury powietrza, jak również niższej średniej temperatury powietrza sezonu zimowego, nieznaczne ocieplenie nie doprowadzi do zaniku warunków sprzyjających opadom śniegu i utrzymywaniu się pokrywy śnieżnej.

Niniejsze wystąpienie skoncentrowane będzie wokół omówienia najważniejszych klimatologicznych cech pokrywy śnieżnej, w tym jej wysokości oraz prawdopodobieństwa wystąpienia w poszczególnych miesiącach, w odniesieniu do wybranych regionów górskich Polski. Okres badawczy obejmuje lata od 1951 do 2022 roku, co daje dość duży, ponad siedemdziesięcioletni, przekrój czasowy analizy. Pozwoli on na zaobserwowanie wielkości i kierunku zmian zachodzących w wybranych cechach pokrywy śnieżnej i umożliwi ich ewentualne powiązanie ze zmianami klimatu notowanymi w XX i XXI wieku. Wystąpienie to przyczynia się do lepszego rozumienia wpływu przemian zachodzących w środowisku na specyfikę klimatyczną obszarów górskich.

Wybrane jeziora Polski północno-wschodniej - charakterystyka zbioru testowego do rekonstrukcji zmian trofii

Izabela Zawiska (PAN Warszawa), Monika Rzodkiewicz (UAM Poznań), Michał Woszczyk (UAM Poznań), Jarosław Jasiewicz (UAM Poznań)

Jeziora są ważnymi elementami środowiska przyrodniczego Polski północno-wschodniej i miejscem życia dla wielu organizmów. Poprzez swoje położenie są wrażliwe na wpływ otoczenia a ich stan troficzny zależy w dużym stopniu od ilości nutrientów docierających do wód jeziora ze zlewni.

Aktualny stan ekosystemu jeziornego w sposób ciągły zapisuje się w osadach dennych akumulujących na dnie zbiorników i badając skład osadu możliwe jest przeprowadzenie rekonstrukcji zmian stanu środowiska w przeszłości. Źródłem informacji jest między innymi skład gatunkowy organizmów żyjących w toni jeziora, takich jak wioślarki i okrzemki, których szczątki zachowane są w osadach. Organizmy te są uznawane za wiarygodne bioindykatory gdyż reagują na zmiany wielu parametrów środowiskowych, takich jak pH, zasolenie, stan troficzny, głębokość wody i dlatego są wykorzystywane do tworzenia rekonstrukcji ilościowych wybranych parametrów środowiska. Jednak aby było to możliwe tworzone są bazy danych, zbiory testowe, obejmujące wyniki pomiarów in-situ i analiz laboratoryjnych współczesnych parametrów wód jezior oraz składu gatunkowego lokalnych biocenoz zachowanych w osadach powierzchniowych. Następnie z wykorzystaniem metod statystycznych określa się zależność (funkcję transferu) między czynnikami środowiskowymi a składem populacji. Podejście to zostało z powodzeniem zastosowane w paleolimnologii w ciągu ostatnich lat ale na obszarze Polski niewiele jest takich zbiorów testowych. Aby umożliwić rekonstrukcje ilościowe z wykorzystaniem wioślarek i okrzemek stworzyliśmy nowy zbiór testowy składający się z 64 jezior zlokalizowanych w Polsce północno-wschodniej. Zbiór testowy posłuży do lepszego poznania i oceny wpływu zmian klimatu i działalności człowieka na obecny stan jezior.

W naszych badaniach poszukaliśmy również odpowiedzi na pytanie w jakim stopniu wybrane cechy środowiska mają wpływ na stan troficzny jezior opisany poprzez zawartość fosforu, chlorofilu i widoczność krążka Secchiego. Analiza pozwoliła wyróżnić te cechy, które mają największy wpływ na stan troficzny badanych jezior.

Badania w całości sfinansowano z grantu badawczego NCN 2016/23/D/ST10/03071.

Wpływ cmentarzy na zawartość wybranych mikroorganizmów, w środowisku przyrodniczym, w świetle badań światowych

Józef Żychowski (UP Kraków)

W procesie rozkładu ciała człowieka z 1 kg masy ciała powstaje 0,4–0,6 litra odcieku. Odcieki te zawierają także chorobotwórcze bakterie i wirusy, które zanieczyszczają wody gruntowe. Wraz z wodą przemieszczają się one pomiędzy ziarenkami gruntu ze względu na małe rozmiary. W opracowaniu uwzględniono te bakterie, na które zwracała uwagę większość badaczy (np.: Pacheco i inni 1991, Trick 2001, WHO 1998, Rodriques, Pacheco 2003, Dent 2004, Żychowski 2005). Są to bakterie rozkładające ludzkie zwłoki, np.: *Bacillus cereus*, *Staphylococcus aureus*, *Staphylococcus sp.*, *Clostridium perfringens*, z rodzaju paciorkowców *Faecal Straptococci (FS)* i fekalne bakterie podobne do pałeczki okrężnicy *Thermotolerant coliforms (TTC)*.

Bakterie zaliczane do jelitowych patogenów umierają na zewnątrz ludzkiego jelita w czasie od 2 do 3 miesięcy. Jednak wspomniane gram dodatnie bakterie z rodziny *Bacillaceae* są zdolne do wytwarzania przetrwalników o wysokiej oporności na działanie czynników zarówno chemicznych jak i fizycznych. Mikroorganizmy te są również emitowane do atmosfery z płycej zakopanych ciał lub tych złożonych w grobowcach, np. *virus SARS-CoV-2* (Toscan P.C i inni 2021). W opracowaniu dokonano przeglądu wyników badań związanych z wpływem cmentarzy na zawartość bakterii i wirusów w wodach podziemnych. Problem ten był dotychczas badany w kilku regionach świata, np. w: Brazylii, Australii, RPA, Portugalii, Wielkiej Brytanii i w Polsce. Badacze z tych krajów uważają, że największym zagrożeniem dla środowiska związanym z cmentarzami są bakterie chorobotwórcze. Większość tych prac wskazuje na duże znaczenie środowiska przyrodniczego w rozprzestrzenianiu się bakterii i wirusów.

Pedley i współpracownicy (2003) zwracają uwagę np. na takie czynniki jak: mikrobiologiczną aktywność, zawartość wilgoci, pH, gatunki soli i ich stężenie, właściwości podłoża, połączenia z podłożem, typ bakterii/wirusów, obecność materii organicznej oraz na warunki hydrauliczne. Większość uważa, że znacznie większe ilości badanych mikroorganizmów występuje pod pochówkami. Badania prowadzone w Brazylii, które dotyczą rozprzestrzeniania się wirusów w powietrzu, zwracają uwagę na znaczenie: położenia cmentarza względem morfologii terenu, temperatury podłoża oraz siły wiatru (Toscan P.C i inni 2021).

Prezentacja uwzględnia praktyczne wskazówki dla decydentów w kontekście rozbudowy i zagospodarowania oraz lokalizacji nowych cmentarzy. Projekty tych inwestycji muszą uwzględniać ochronę lokalnego środowiska, zdrowie pracowników zakładów pogrzebowych oraz tych osób, które dłużej przebywają w sąsiedztwie cmentarzy.

STRESZCZENIA POSTERÓW

*Odnowiony budynek Łazienek Rzecznych stanowi część zespołu kąpieliska nad Wartą,
na Łęgach Dębińskich, fot. Małgorzata Mazurek*

Obraz dynamiki zmian globalnych destynacji turystycznych wywołanych pandemią COVID-19 – badania geograficzne w oparciu o nowe źródła danych

Czesław Adamiak (UMK Toruń), Barbara Szyda (UMK Toruń), Anna Dubownik (UMK Toruń)

Poster przedstawia wyniki badań wykorzystujących połączenie konwencjonalnych danych statystycznych i big data do stworzenia mapy globalnych destynacji turystycznych. Światowa Organizacja Turystyki (UNWTO) jest głównym źródłem porównywalnych w skali międzynarodowej danych dotyczących turystyki. Wspomniane dane mają jednak dwie wady: koncentrują się na podróżach międzynarodowych i nie uwzględniają różnic pomiędzy regionami w obrębie poszczególnych krajów. Alternatywne źródła big data są coraz częściej wykorzystywane do wzbogacenia statystyk turystycznych. Procedura badawcza polegała na połączeniu tradycyjnych źródeł informacji z siatką danych o populacji i danymi Airbnb, aby rozwiązać problem ograniczeń statystyk UNWTO. Powstały w ten sposób mapy światowych celów turystycznych mierzonych m.in. przez liczbę wizyt w ujęciu dynamicznym przed i w trakcie kryzysu wywołanego przez pandemię COVID-19. Następnie zidentyfikowano miejsca przestrzennej koncentracji turystyki w ujęciu regionalnym. Wyniki ilustrują zmiany czynników kształtujących globalną dystrybucję turystyki, podkreślają dominację podróży krajowych w globalnej mobilności turystycznej i mogą pomóc w planowaniu polityki turystycznej w obliczu obecnych wyzwań globalnych.

Identyfikacja i ocena procesów przekształceń przestrzennych struktur przemysłowych w perspektywie nowych narzędzi pomiarowych

Paweł Brezdeń (UWr Wrocław), Matylda Witek (UWr Wrocław), Dominik Sikorski (UWr Wrocław),
Grzegorz Walusiak (UWr Wrocław)

Przemiany strukturalne w gospodarkach krajów rozwiniętych i międzynarodowych ugrupowań gospodarczych wyrażają się przede wszystkim w ograniczeniu produkcji i zatrudnienia w gałęziach o przestarzałej technologii i zmniejszającym się popycie na ich wyroby oraz w jednoczesnym przyśpieszeniu tempa wzrostu w gałęziach stosujących nowoczesne technologie, na wyroby których rośnie zapotrzebowanie. Tendencja ta występuje we wszystkich rozwiniętych krajach przemysłowych, jednak tempo i skala przemian są w nich znacznie zróżnicowane. Zachodzące zmiany w systemie produkcji wpływają na przekształcenia jej przestrzennej organizacji. Dokonują się one pod wpływem zmian w społecznym podziale pracy, zmian korzyści zewnętrznych, większej elastyczności rynku pracy, silniejszego powiązania przemysłu z lokalnymi warunkami społeczno-ekonomicznymi.

Celem zasadniczym opracowania jest identyfikacja skali koncentracji przestrzennej przemysłu w obszarach aglomeracyjnych oraz ocena procesów przekształceń przestrzennych struktur przemysłowych z wykorzystaniem tradycyjnych metod, wspartych nowoczesnymi technologiami geoinformatycznymi, a także danymi pozyskanymi przez bezzałogowe statki powietrzne (BSP). Dotychczasowe badania skupiały się głównie na charakterystyce procesów rozmieszczenia działalności gospodarczej w odniesieniu do określonej jednostki terytorialnej. Istnieją również wybiórcze opracowania dotyczące miast metropolitalnych. Nie prowadzi się jednak badań, które pozwoliłyby na szerszą analizę rozmieszczenia przemysłu w miejscu faktycznego jego występowania z próbą ich modelowania (w tym m.in. wykorzystanie szerokiego zakresu metod i technik badawczych, takich jak miary koncentracji, analizy skupień, czy pomiarów fotogrametrycznych, w tym wykonywanych z wykorzystaniem bezzałogowych statków powietrznych). Dane lotnicze niskiego pułapu pozyskane przy pomocy BSP są obecnie jednym z podstawowych źródeł danych w badaniach z zakresu geografii fizycznej, ale w analizach społeczno-ekonomicznych ich wykorzystanie jest nadal niewielkie. Zaletą tego typu danych jest ich aktualność i możliwość analizy w czasie zbliżonym do rzeczywistego, w porównaniu do tradycyjnych danych gromadzonych w różnego typu bazach, charakteryzujących się zazwyczaj pewnym opóźnieniem czasowym. Integracja informacji pochodzących ze źródeł tradycyjnych i nowoczesnych pozwoli uzyskać pełny obraz skali koncentracji przestrzennej przemysłu w wybranych lokalizacjach na obszarach aglomeracyjnych.

Zarządzanie miastami kurczącymi się – przykład Małopolski

Agnieszka Brzosko-Sermak (UP Kraków)

Kurczenie się miast w Polsce, obserwowane cyklicznie zwłaszcza w sytuacji przemian o charakterze transformacyjnym, przybiera w ostatnich latach nasiloną formę, obejmując coraz szerszą grupę miast. Procesy depopulacyjne są obecnie obserwowane w wielu ośrodkach jako wieloletni trend z konsekwencjami w sferach demograficzno-społecznej, gospodarczej oraz przestrzennej. Taka sytuacja powinna być silnym impulsem dla władz miasta do przeanalizowania dokładnych przyczyn kurczenia się oraz poszukiwania przyszłej ścieżki rozwojowej i przewag konkurencyjnych miast. Na tym tle istotna staje się kwestia roli władzy miejskiej oraz jej sposobów zarządzania wspomnianymi ośrodkami w warunkach zmiany i niepewności.

Celem badań było przedstawienie sposobów zarządzania miastami kurczącymi, jakie są obecnie praktykowane przez władze miejskie w województwie małopolskim. Podjęto próbę odpowiedzi na pytanie, które z zastosowanych decyzji i działań zarządczych osób odpowiedzialnych za rozwój miast kurczących się najściślej korespondują z obecnymi uwarunkowaniami rozwoju tych jednostek.

Analizom poddano miasta województwa małopolskiego sklasyfikowane jako kurczące się w oparciu o definicję przyjętą przez Międzynarodową Sieć Badawczą ds. Kurczących się Miast (SCIRN). Sytuacja społeczno-gospodarcza oraz przestrzenna została przeanalizowana na podstawie danych i opracowań pochodzących z urzędów miast oraz GUS w zakresie czasowym ostatniej dekady. Badania sposobów i narzędzi zarządzania analizowanych miast oparto o analizę dokumentów strategicznych i planistycznych oraz wywiady eksperckie.

Uzyskane wyniki pozwoliły na wskazanie problemów zarządzania rozwojem miast kurczących się w województwie małopolskim. Zostały również zaprezentowane różne postawy władz miejskich wobec jednego z największych wyzwań nadchodzących lat, jakim jest depopulacja ich ośrodków.

Czynniki środowiskowe wpływające na zbiorowiska okrzemek w fontannach miejskich

Konstancja Cichocka (UAM Poznań), Julia Janus (UAM Poznań), Liliana Zenderowska (UAM Poznań),
Jakub Kilanowski (UAM Poznań), Monika Rzodkiewicz (UAM Poznań)

Różnego rodzaju sztuczne zbiorniki wodne w postaci fontann, kaskad, oczek wodnych są powszechnym elementem w przestrzeni publicznej miasta. Były one umieszczane od czasów antycznych i pełniły funkcje użytkowe, dekoracyjne lub rekreacyjne (Juuti i in 2015). Jednakże bez względu na ich funkcję w mieście, fontanny to również siedlisko fito i zooplanktonu, ponieważ procesy które zachodzą w wodzie są często analogiczne jak w środowisku naturalnym i jako siedliska spełniają większość wymagań środowiskowych dla różnych organizmów i roślin. Badania składu gatunkowego fito i zooplanktonu wody z fontann miejskich można z powodzeniem wykorzystać do zrozumienia niejednorodności siedlisk czy ekologii populacji (Lundholm i Richardson 2010).

Okrzemki w środowisku wodnym zasiedlają zarówno toń wodną wchodząc w skład formacji zwanej fitoplanktonem lub egzystują w cienkim biofilmie pokrywającym dno i elementy dna tworząc tzw. fitobentos (Taylor i in. 2007). Biofilm w makroskali nie wygląda interesująco, ale w mikroskali jest bogatym trójwymiarowym zbiorowiskiem budowanym przez bakterie, organizmy roślinne i drobne zwierzęta. Okrzemki w biofilmie zazwyczaj są najliczniej reprezentowanymi organizmami fotosyntetyzującymi wykazującymi szereg adaptacji ekologicznych (Zgrundo i in. 2018). Autekologia okrzemek jest często wykorzystywana do określania jakości środowiska oraz do analizy preferencji i przydatności siedlisk (Wetzel 2001). Ich unikatowość przejawia się w stosunkowo szybkiej reakcji na zmiany środowiskowe, takie jak trofia, pH, dostęp do światła i temperatura.

Głównym celem badań jest rozpoznanie jaki wpływ na skład gatunkowy mają warunki środowiskowe takie jak ekspozycja i dostęp do światła, temperatura wody, pH czy koncentracja tlenu rozpuszczonego w wodzie.

Koncepcja identyfikacji osiedli mieszkaniowych przyjaznych seniorom w aspekcie wyznaczników funkcjonalnych

Małgorzata Dudzińska (UMW Olsztyn)

Potrzeba zrównoważonego rozwoju miast, w tym poprawa jakości życia mieszkańców, wymaga stałej diagnostyki urbanistycznej. Bardzo ważną rolę w tym procesie odgrywają oceny osiedli mieszkaniowych wielorodzinnych. Oceny te powinny uwzględniać potrzeby różnych grup społecznych, w tym seniorów. Do 2050 roku liczba seniorów powyżej 60 roku życia wzrośnie z 12% do 22%. Prognozy dotyczące seniorów powyżej 80 roku życia, zakładają trzykrotny wzrost tej części populacji. W związku z tym należy ocenić, w jakim stopniu struktury przestrzenne i funkcjonalne na terenach mieszkaniowych zaspokajają aktualne potrzeby seniorów. Potrzeby te zmieniają się dynamicznie, a wpływ na nie mają czynniki ekonomiczne, społeczno-kulturowe, sanitarne i ekologiczne. Głównym celem badań było opracowanie wskaźników oceny rozwiązań przestrzennych i funkcjonalnych w przestrzeniach otwartych wielorodzinnych osiedli mieszkaniowych dla seniorów. Wskaźniki zostały wybrane na podstawie analizy statystycznej wyników badań ankietowych oraz przeglądu literatury i przepisów prawnych. Wyodrębniono 6 głównych kategorii wskaźników funkcjonalnych, tj. komunikacja i transport, rekreacja i wypoczynek, handel i usługi, kultura i edukacja, informacja i inne.

Podatność obszarów wiejskich na zagrożenia epidemiczne

Małgorzata Dudzińska (UMW Olsztyn), Marta Gwiaździńska-Goraj (UWM Olsztyn), Aleksandra Jezierska-Thöle (UKW Bydgoszcz)

Epidemia wymusiła podjęcie restrykcyjnych działań przez władze państwowe. W początkowym okresie w wielu krajach działania władz były identyczne na terenie całego kraju. Wynikało to głównie z braku informacji o zróżnicowaniu obszarów w stosunku do zagrożenia epidemicznego. Celem badań było przedstawienie modelu klasyfikacji obszarów wiejskich uwzględniającego podatność na zagrożenia epidemiczne. W modelu uwzględniono czynniki rozwoju demograficznego, społecznego, gospodarczego i przestrzenno-środowiskowego. W badaniu stwierdzono, że czynniki społeczne są kluczowe w określaniu podatności obszaru na zagrożenia epidemiczne. Uzyskane wyniki wykazały ścisły związek między klasyfikacją a występowaniem COVID-19, co sugeruje, że podejście jest prawidłowe. Zaproponowane metody i klasyfikacja obszarów wiejskich mogą być wykorzystane do wskazania kierunków podejmowanych działań w celu zmniejszenia ryzyka związanego z zagrożeniem epidemiologicznym, które ma istotny wpływ na zrównoważony rozwój obszarów wiejskich.

Cyfryzacja przedsiębiorstw w Europie: zróżnicowanie regionalne, bariery i działania sprzyjające upowszechnieniu

Wojciech Dyba (UAM Poznań)

Jednym ze współczesnych wyzwań i motorów rozwoju gospodarki jest cyfryzacja – wdrażanie technologii ICT w działaniu przedsiębiorstw. Programy komputerowe i coraz to nowsze i doskonalsze funkcjonalności internetu zmieniają modele biznesu większości podmiotów gospodarczych – pozwalają na nową organizację pracy (w tym pracę zdalną i spotkania online), tworzenie i utrzymywanie sprawniejszych i szybszych kanałów i relacji z kontrahentami i klientami. W przedsiębiorstwach produkcyjnych wzrost wydajności zapewniają ponadto zaawansowane technologie cyfrowe określane mianem „Przemysłu 4.0”, oparte na połączonych maszynach i „inteligentnych” robotach. Ważnym impulsem zmian w tym zakresie była również pandemia COVID-19, która wyraźnie przyspieszyła proces cyfryzacji przedsiębiorstw w Europie.

Cyfryzacja to wielkie wyzwanie dla menedżerów i pracowników, ale także dla władz różnych szczebli, które muszą identyfikować bariery wdrażania, a następnie podejmować działania sprzyjające ich pokonywaniu. Prezentacja oparta jest na badaniach, których celem było udzielenie odpowiedzi na następujące pytania: a) jakie są regionalne różnice w cyfryzacji przedsiębiorstw w Europie? b) Jakie są uwarunkowania i bariery cyfryzacji przedsiębiorstw w Europie? c) jakie działania są podejmowane na poziomie regionalnym, aby ułatwić wdrażanie innowacji cyfrowych i Przemysłu 4.0 w przedsiębiorstwach?

Wyniki opierają się na wywiadach z przedstawicielami trzech europejskich regionów charakteryzujących się różnym poziomem innowacyjności: Badenii-Wirtembergii (Niemcy), Wenecji Euganejskiej/ Friuli-Wenecji Julijskiej (Włochy) oraz Wielkopolski (Polska), a także na ankiecie internetowej przeprowadzonej wśród 124 ekspertów ds. cyfryzacji z 22 krajów europejskich. Eksperci reprezentowali tzw. Huby Innowacji Cyfrowych (ang. *Digital Innovation Hubs*) lub jednostki administracji regionalnej zaangażowane we wdrażanie strategii i programów dotyczących cyfryzacji. Badania przeprowadzone zostały w zespole międzynarodowym, w Laboratorium Cyfrowego Przemysłu (ang. *Digital Manufacturing Laboratory*) Uniwersytetu Padewskiego we Włoszech, w ramach stypendium Narodowej Agencji Wymiany Akademickiej w programie im. Bekkera.

Zmiana sytuacji politycznej a postrzeganie czynników zagrożeń komunikacyjnych mających wpływ na zachowania transportowe podróżnych

Marta Gross (UWM Olsztyn), Agnieszka Dawidowicz (UWM Olsztyn), Małgorzata Dudzińska (UWM Olsztyn), Ada Wolny-Kucińska (UWM Olsztyn)

Niestabilność polityczna, konflikty i niepokoje społeczne wywierają negatywny wpływ na gospodarkę. Wydarzenia te prowadzą do nagłych zakłóceń w życiu gospodarczym i społecznym, a także wpływają na zachowania podróżnych w miejskich obszarach funkcjonalnych. Głównym celem badań było określenie zmian w postrzeganiu przez europejskich ekspertów czynników zagrożeń, które wpływają na zachowania podróżnych w konsekwencji wojny na Ukrainie. Badanie obejmowało analizę literatury, kompleksową klasyfikację potencjalnych zagrożeń mogących mieć wpływ na zachowania podróżnych, a także badanie eksperckie, które przeprowadzono w 20 krajach europejskich w dwóch etapach: przed i po wybuchu wojny na Ukrainie. Wyniki tych analiz posłużyły do opracowania listy czynników, które pogrupowano w sześć kategorii zagrożeń: społeczne, ekonomiczne, prawne, infrastrukturalne, technologiczne/SMART oraz środowiskowe. Określono poziom istotności, podobieństwa i różnice w priorytetyzacji czynników zagrożeń w Europie oraz porównano je przed i w trakcie konfliktu zbrojnego na Ukrainie z uwagi na konsekwencje wojny dla kontynentu europejskiego.

Transformacja koryt rzecznych jako czynnik rozwoju lasów w dolinach rzek karpackich w XX wieku

Hanna Hajdukiewicz (PAN Kraków), Bartłomiej Wyźga (PAN Kraków)

Zmiany zalesienia dolin górskich w XX wieku oraz ich związek ze zmianami geometrii planarnej koryt rzecznych zilustrowano na przykładzie czterech odcinków rzek odwadniających różne części polskich Karpat: dolnego biegu Koszarawy, środkowego biegu Czarnego Dunajca, górnego biegu Białej i środkowego biegu Raby. Analizy wykonano na podstawie map w skali 1:25000 z lat 70. XIX wieku, zdjęć lotniczych z połowy XX wieku oraz ortofotomapy z 2009 roku.

W okresie od drugiej połowy XIX wieku do pierwszej dekady obecnego wieku koryta wszystkich analizowanych odcinków rzek uległy znacznemu zwężeniu. W ciągu tego okresu szerokość strefy aktywnej Czarnego Dunajca zmniejszyła się o trzy czwarte, jak również zanotowano znaczne zmniejszenie się średniej proporcji łąch w korycie rzeki. Udział równiny zalewowej zwiększył się kosztem strefy aktywnej rzeki, a na jej powierzchnię wkroczył las zajmując 30% obszaru. W analizowanym okresie czasu powierzchnia strefy aktywnej rzeki Koszarawy zmniejszyła się o 35%, natomiast o 12% wzrósł udział strefy zalewowej w korytarzu rzeczonym. Udział zalesionego obszaru korytarza zwiększył się z 7,9% do 48,2%. Prawie dwukrotny wzrost powierzchni równiny zalewowej Białej Tarnowskiej odbył się kosztem udziału strefy aktywnej rzeki, a dodatkowo efektem wprowadzonej już na początku XX wieku i trwale utrzymywanej regulacji był znaczny spadek (o 75%) udziału łąch żwirowych. Odzwierciedleniem ekspansji lasów nadrzecznych w dolinie Białej Tarnowskiej był wzrost udziału powierzchni zalesionych z 2,4% do 46,3%. W ciągu ostatnich ok. 130 lat prawie o połowę zwiększył się udział równiny zalewowej Raby, na powierzchnię której wkroczył las zajmując w 2009 roku prawie 46% jej powierzchni. Zmniejszenie dynamiki przepływu i osadów w rzekach karpackich na przestrzeni XX wieku umożliwiło rozwój kęp w ich strefach aktywnych. Jednak prace regulacyjne wyeliminowały kępy z większości koryt rzecznych i formy te pozostały jedynie w nielicznych niezagospodarowanych odcinkach dolin. Rozwój lasów w dolinach rzek karpackich przyczynił się do wzrostu bioróżnorodności ekosystemów rzecznych i nadrzecznych.

Zmiany klimatu a polityka regionalna – interakcje i uwarunkowania w województwie wielkopolskim

Patryk Kaczmarek (UAM Poznań)

Jednym z współczesnych megatrendów jest proces zmian klimatu, który stał się istotnym wyzwaniem dla rozwoju społeczno-gospodarczego. Jest to dodatkowa determinanta kształtująca różnicowanie się przestrzenne rozwoju między regionami, co z kolei powoduje zwiększanie wyzwań dla polityki rozwoju regionalnego, która musi dodatkowo uwzględniać adaptację i mitygację do zmian klimatu. Dlatego istotna wydaje się potrzeba uporządkowania dotychczasowego dorobku nauki w zakresie kształtowania polityki rozwoju regionalnego ukierunkowanej na zmiany klimatu i dalsza próba poznawania mechanizmów odpowiedzialnych za tworzenie tych polityk.

Celem posteru jest zaprezentowanie i empiryczna weryfikacja modelu teoretyczno-koncepcyjnego, który porządkuje dotychczasowy dorobek wiedzy na temat rozwoju społeczno-gospodarczego; zmian klimatu i ich efektów na zróżnicowanie przestrzenne rozwoju oraz ukierunkowanie polityki regionalnej na adaptację i mitygację.

Postępowanie badawcze prowadzące do opracowania modelu było podzielone na dwa etapy. W pierwszym etapie wykorzystano metodę jakościową jaką był systematyczny przegląd literatury. Posłużył on do uporządkowania wiedzy na temat rozwoju społeczno-gospodarczego; zmian klimatu i wpływu ich efektów na zróżnicowanie przestrzenne rozwoju oraz ukierunkowanie polityki regionalnej. W drugim etapie postępowania badawczego wykorzystane zostały metody ilościowe, które posłużyły do próby empirycznej weryfikacji modelu. Na początku wykorzystana została korelacja liniowa Pearsona, która pozwoliła wybrać istotne statystycznie zmienne; następnie przeprowadzono standaryzację wartości przy pomocy unitaryzację zerowanej. Ostatnim krokiem było skonstruowanie miary syntetycznej Hellwiga. Wynikiem tej weryfikacji jest przygotowana klasyfikacja przestrzenna gmin województwa wielkopolskiego, która została opracowana w oparciu o wybrane na podstawie przeglądu literatury wskaźniki.

Zaproponowany model i jego empiryczna weryfikacja przeprowadzona dla gmin województwa wielkopolskiego pozwala na włączenie się w dyskusję nad modelowaniem zależności pomiędzy rozwojem społeczno-gospodarczym regionu a zmianami klimatu i służy lepszemu ich poznaniu i wyjaśnieniu.

Wpływ lokalizacji turbin wiatrowych na procesy suburbanizacji w gminie Radziejów Kujawski

Eliza Kalbarczyk (UAM Poznań), Daria Wieczorkowska (UAM Poznań)

Od początku XXI wieku energetyka wiatrowa była najszybciej rozwijającym się sektorem energetyki odnawialnej w Polsce i do 2022 r. pozostawała liderem wśród pozostałych źródeł odnawialnych energii. Wprowadzenie ustawowo w 2016 r. limitu odległości pomiędzy turbiną wiatrową a zabudową mieszkaniową spowodowało zahamowanie, a nawet powstrzymanie przyrostu mocy zainstalowanych w energetyce wiatrowej. Ograniczenie możliwości budowy turbiny wiatrowej w bliskim sąsiedztwie terenów zabudowanych działa w obie strony, czyli blokuje powstanie nowej zabudowy mieszkalnej w pobliżu istniejących już turbin. W tej sytuacji wpływ lokalizacji turbin wiatrowych na możliwości rozwoju przestrzennego jednostek osadniczych wydaje się nie do przecenienia, a nierzadko stał się decydującym.

Celem pracy było określenie, w jaki sposób lokalizacja elektrowni wiatrowych wokół miasta Radziejów Kujawski wpływa na rozwój przestrzenny tej jednostki osadniczej oraz przebieg procesów suburbanizacji w gminie Radziejów. Punktem odniesienia były zapisy ustawy z dnia 20 maja 2016 r. o inwestycjach w zakresie elektrowni wiatrowych określającej minimalną odległość turbin wiatrowych od zabudowy mieszkaniowej oraz projektowane zmiany tej odległości w roku 2023 r.

Materiał do badań stanowiły dokumenty planistyczne, takie jak m.in.: Strategia rozwoju gminy Radziejów na lata 2005-2014 (2005), Plan zagospodarowania przestrzennego województwa kujawsko-pomorskiego (2003), Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Radziejów (2014) oraz miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego. Dane dotyczące lokalizacji i parametrów elektrowni wiatrowych pozyskano z Kujawsko-Pomorskiego Biura Planowania Przestrzennego i Regionalnego we Włocławku. Rozwój zabudowy w gminie i mieście Radziejów w latach 2004 – 2017 oraz lokalizację i zasięg oddziaływania istniejących elektrowni wiatrowych określono z wykorzystaniem oprogramowania Google Earth oraz QGIS.

Przeprowadzone w gminie Radziejów badania wykazały, że na badanym obszarze zlokalizowane są 63 elektrownie wiatrowe. Zasięg oddziaływania turbin zajmuje ponad połowę gminy Radziejów. Zasięg oddziaływania najwyższych elektrowni obejmuje północną i południowo-wschodnią część miasta. W kontekście obowiązującej ustawy o inwestycjach w zakresie elektrowni wiatrowych obszar ten nie może być wykorzystany pod rozwój nowej zabudowy mieszkaniowej. Nowelizacja Ustawy o inwestycjach w zakresie elektrowni wiatrowych z 2023 r. dopuści zabudowę w sąsiedztwie 2 turbin więcej, w porównaniu do dotychczasowych 5 spełniających wymogi Ustawy w brzmieniu z 2016 r., na ogółem 63 istniejące, co nie wpłynie na poprawę możliwości rozwoju zabudowy mieszkaniowej na terenie badanej gminy.

Depozycja makroplastiku w rzece górskiej (na przykładzie Białej Tarnowskiej)

Mateusz Kieniewicz (UJ Kraków), Maciej Liro (PAN Kraków), Paweł Mikuś (PAN Kraków), Elżbieta Gorczyca (UJ Kraków)

Plastik obecny w środowisku przyrodniczym traktowany jest jako jedna z cech wskaźnikowych epoki antropocenu. Zanieczyszczenie to jest jednak bardzo słabo poznane w przypadku ekosystemów rzecznych. Ostatnie prace sugerują, że dostawa odpadów plastikowych do rzeki górskiej, może mieć wiele negatywnych skutków. Dotyczy to zarówno widocznych fragmentów plastiku (nieatrakcyjność wizualna krajobrazu) jak i ulegającego fragmentacji na bardzo drobne cząstki (zagrożenie zdrowia ludzi oraz zwierząt). Pierwszym krokiem w kierunku usunięcia plastiku z systemu fluwialnego jest określenie miejsc, w których następuje w rzece jego depozycja. Dotychczasowe prace wykonane w ciekach karpackich pokazują, że morfologia koryta, typ roślinności nadrzecznej oraz obecność grubego rumoszu drzewnego mogą istotnie wpływać na depozycję makroplastiku (cząstki plastiku > 5 mm).

Celem naszych prac było określenie zróżnicowania przestrzennego makroplastiku zdeponowanego w korycie i na równinie zalewowej rzeki Białej Tarnowskiej. Przy użyciu opracowanego raptularza do kartowania makroplastiku, zgromadziliśmy informacje: o liczbie i masie cząstek makroplastiku (liczba i masa cząstek/m²) oraz ich typie (typ polimeru (%), kolor (%)) zdeponowanych w strefie dna doliny wyznaczonej przez wezbranie o okresie powtarzalności 1%. Badania wykonaliśmy w dwudziestu sześciu przekrojach zlokalizowanych w górnym, środkowym i dolnym biegu rzeki. W każdym z przekroi wyznacziliśmy poletka o powierzchni 20 m², dla których określiliśmy ww. charakterystyki makroplastiku oraz pokrycie terenu i odległość od koryta rzeki.

Średnia ilość makroplastiku w korycie i na równinie zalewowej wyniosła 3,5 g/m². Ilość makroplastiku zdeponowaną w ww. zdefiniowanej strefie zalewowej Białej Tarnowskiej oszacowaliśmy na ~ 7700 kg. Dominującym typem plastiku były folie pochodzenia rolniczego i spożywczego (61%). Największą ilość makroplastiku stwierdziliśmy w poletkach, gdzie obecny był rumoszu drzewny (6,25 g/m²).

Wydatki gmin na zarządzanie kryzysowe jako przejaw odporności gmin

Krystian Koliński (UAM Poznań)

Wydatki na zarządzanie kryzysowe stanowią istotne narzędzie interwencji. Jest ono prowadzone na różnych szczeblach działalności administracji publicznej, w tym administracji samorządowej. W szczególności sytuacje kryzysowe wywołuje wystąpienie klęski żywiołowej, gdyż destabilizowany jest dotychczasowy stan gospodarki. Szczególnie istotne jest „uruchomienie” zarządzania kryzysowego w momentach zagrożenia oraz bezpośrednio po doznanym szoku. Wydatki samorządów gminnych na zarządzanie kryzysowe mogą być elementem przeciwdziałania skutkom negatywnych zjawisk w gminach. Koncepcją, która wprost odnosi się do umiejętności „odbicia się” po doznanym szoku przez jednostki samorządu jest koncepcja odporności (resilience).

Odporność jest od kilkadziesiąt lat coraz popularniejszym podejściem badawczym. Jednym z czynników wpływających na jego popularność jest niejasność pojęciowa i mnogość definicji, przez co może być stosowana w wielu kontekstach. Jedna grupa definicji mówi, że odporność to zdolność jednostki do reagowania na szok. Właśnie w takim podejściu przeprowadzone zostały badania, których celem jest sprawdzenie, jak duże są wydatki polskich gmin na zarządzanie kryzysowe oraz zweryfikowanie jakie sytuacje kryzysowe (szoki) zaznaczają się w wydatkach na zarządzanie kryzysowe. W badaniu wykorzystano oficjalne dane Ministerstwa Finansów, które pokazały, które gminy wykorzystują najwięcej środków. Postawiono tezę, że najbardziej widocznymi wstrząsami w wynikach są klęski żywiołowe.

Zastosowanie teorii o społecznym wytwarzaniu przestrzeni w myśleniu o podróży. Lefebvre jako obrońca podmiotowości turysty

Weronika Lis (UMK Toruń), Elżbieta Grzelak-Kostulska (UMK Toruń),
Mirek Dymitrow (Lund University, Lund)

Dzisiejszy poziom cyrkulacji ludzi i kapitału sprawia, że pewne, z pozoru ulotne społeczności i przestrzenie wytwarzane są w oparciu o wspólne wartości i preferowany styl życia. Problematyka niepewności oraz krótkotrwałości silnie i gruntownie łączy się z fenomenem turystyki. Jedną z podstawowych potrzeb podróżujących jest poszukiwanie i doświadczenie autentyczności w odwiedzanym miejscu (Urry, 2007). Nowy wymiar realizacji tej potrzeby obserwujemy przy okazji projektów, które „uturystyczniają” podstawowe aktywności, takie jak np. praca. Praca zawodowa, podobnie jak sezonowe work campy czy też wolontariat, ma być bowiem wykonywana w atrakcyjnym miejscu, w myśl idei, by łączyć przyjemne z pożytecznym. Nie da się zatem ukryć, że kwestie te silnie łączą się z aktualnymi trendami globalizacji, postawami sharingowymi i silną potrzebą identyfikacji z określonymi grupami społecznymi. Celem tego ukierunkowanego teoretycznie referatu jest zatem przedstawienie przestrzeni wytwarzanych przez tymczasowe społeczności, w kontekście tego jak wspólnie odpowiadają na bieżące potrzeby człowieka i turysty.

W prowadzonych badaniach spoglądamy na „pożerane” i „ogłądane” przez turystów lokalizacje jako przestrzenie, które są dla nich i przez nich współwytwarzane. Chęć przeżywania autentycznych doświadczeń może być bowiem zaspokajana w ramach wiosek, kooperatyw lub organizowanych społeczności, aranżowanych dla turystów przez mieszkańców. W konsekwencji to oni decydują o tym, jakie obrazy i doświadczenia są „inscenizowane” lub „wystawiane” dla przejezdnych (McCannell, 1976) oraz jaki efekt mogą oni przez to uzyskać. Z drugiej strony, dyskutujemy, odmiennie dla McCannellowskiego podejścia do turysty jako biernego odbiorcy owych doświadczeń, jego rolę w przestrzeni, w której się pojawia. Tym samym oferujemy świeże spojrzenie na teorię Lefebvre’a (1974) jako przywracającą turyście partycypację i sprawczość, której on sam poszukuje, potrzebuje i wreszcie, za którą jest gotów zapłacić.

Proponujemy dyskusję nad fenomenem owych na pierwszy rzut oka ulotnych przestrzeni, sugerując, że stanowią one wartościową sferę wymiany w społeczeństwie globalnym. Stajemy w obliczu krystalizowania się modeli najbardziej pożądanej formy turystyki – opartej na autentyczności doświadczenia oraz pozwalającej na zatarcie granicy między sferą pracy, a sferą wypoczynku. Zachęcamy do dyskusji, jak mądrze zaspokoić owe, w gruncie rzeczy, konsumpcyjne potrzeby społeczeństwa.

Produkcja stali na świecie i zachowania koncernów stalowych w dobie pojawiających się niepewności społecznych i fluktuacji gospodarczych

Roman Matykowski (UAM Poznań), Anna Tobolska (UAM Poznań)

Zmiany w strukturze produkcji stali na świecie w okresie silnych fluktuacji koniunktury gospodarczej spowodowane są głównie kryzysami w otoczeniu społecznym, takimi jak pandemia COVID-19 oraz wybuch wojny w Ukrainie. W oparciu o dane statystyczne World Steel Association analizujemy zmiany w strukturze geograficznej światowej produkcji stali, ze szczególnym uwzględnieniem pierwszych dwóch dekadach XXI wieku oraz wskazujemy na wzrastającą rolę wielkich koncernów stalowych w produkcji stali na poziomie globalnym i wybranych krajów, największych producentów.

W analizowanym okresie nastąpiła silna koncentracja produkcji w kilku krajach, wśród których Chiny stały się liderem - od 2017 roku produkuje się tam ponad połowę stali na świecie, a w 2019 roku roczna produkcja stali w ChRL przekroczyła miliard ton. W 2020 roku największy chiński koncern China Baowu Group wyparł ArcelorMittal z czołowej pozycji w rankingu największych światowych koncernów stalowych. Tak intensywna koncentracja produkcji stali w jednym kraju oraz strategię wewnętrzną konsolidacji chińskich producentów stali są wyraźnym sygnałem, że Chiny przejmują kontrolę nad światowym rynkiem tego kluczowego dla wielu sektorów gospodarki surowca. Jednocześnie dane globalne dotyczące produkcji wskazują na silne fluktuacje odzwierciedlające zmiany sytuacji społeczno-gospodarczej zarówno w skali świata, jak i w poszczególnych regionach i krajach. Szczególnie dramatyczny spadek nastąpił w Ukrainie w ostatnich dwóch latach i kraj ten spadł w rankingach największych producentów z 11. miejsca w 2020 roku na 25 w 2022 r.

Koncepcja „krajobrazu konfliktu” w świetle pogromu kieleckiego

Weronika Michalska (UW Warszawa)

Krajobraz konfliktu to koncepcja przykuwająca obecnie uwagę w studiach krajobrazowych. Stanowi jeden z kluczy odczytywania historii ze struktur otaczającego nas krajobrazu kulturowego. Skłania się przede wszystkim ku wyodrębnianiu elementów i atrybutów przestrzeni, stanowiących świadectwo działań wojennych, ale i różnego rodzaju sytuacji konfliktowych (Majewska 2021).

Celem niniejszego posteru było ukazanie przykładów dziedzictwa kulturowego Żydów, związanego z pogromem kieleckim, w ramach koncepcji „krajobrazu konfliktu”. W tym celu dokonano analizy danych zastanych (desk research), odnoszących się do przebiegu pogromu kieleckiego oraz różnych jego kontekstów. Następnie dokonano przeglądu literatury, odnoszącego się do „krajobrazu konfliktu” w wąskim (sensu stricto) oraz szerszym rozumieniu (sensu largo) w realiach żydowskiego dziedzictwa kulturowego w Kielcach. Przedstawiono przykłady upamiętnienia ofiar pogromu oraz obecne działania władz miasta, przyczyniające się do zwiększania świadomości mieszkańców Kielc i województwa świętokrzyskiego w tym kontekście.

Przykłady zarówno materialnego dziedzictwa kulturowego społeczności żydowskiej w Kielcach, jak i relacje świadków tamtejszych wydarzeń, przyczyniają się do pogłębiania wiedzy na temat przebiegu konfliktów zbrojnych oraz relacji społecznych na tym obszarze. Skłaniają także do reinterpretacji badanej przestrzeni z uwagi na różnorodność opisów wydarzeń, dając możliwość integracji społeczności żydowskiej, żyjącej na obszarze Kielc z ich mieszkańcami, przy jednoczesnym pielęgnowaniu swojej tożsamości kulturowej.

Zmienność dobowej amplitudy temperatury powietrza w Lublinie-Radawcu

Marek Nowosad (UMCS Lublin)

Celem pracy jest poznanie wieloletniej i sezonowej zmienności dobowej amplitudy temperatury powietrza (DATP) w Lublinie-Radawcu (1974-2022). Materiałem do opracowania były dobowe wartości temperatury maksymalnej i minimalnej z wymienionej stacji. Źródłem pochodzenia danych jest Instytut Meteorologii i Gospodarki Wodnej – Państwowy Instytut Badawczy, dane IMiGW-PIB zostały przetworzone. DATP to różnica między dobową maksymalną i minimalną temperaturą powietrza.

Średnia wieloletnia DATP wyniosła $8,2^{\circ}\text{C}$, skrajne wartości to $0,4^{\circ}\text{C}$ i $24,8^{\circ}\text{C}$. Zauważono istotny rosnący trend DATP – $0,1^{\circ}\text{C}$ na 10 lat. Średnia miesięczna DATP (w odniesieniu do wielolecia) przekroczyła $10,5^{\circ}\text{C}$ od maja do sierpnia, zaś była mniejsza od $5,3^{\circ}\text{C}$ w grudniu, styczniu i listopadzie.

DATP jest ujemnie skorelowana zarówno ze średnim dobowym stopniem zachmurzenia, jak też ze średnią dobową prędkością wiatru. Wraz ze wzrostem zarówno stopnia zachmurzenia, jak też prędkości wiatru, maleje DATP. Współczynnik determinacji (R^2) dotyczący DATP i stopnia zachmurzenia był największy w odniesieniu do września (0,57) i października (0,54), zaś najmniejszy dotyczył grudnia (0,16) i stycznia (0,18). Korelacja DATP i prędkości wiatru była słabsza niż DATP i stopnia zachmurzenia, choć dla 10 miesięcy (z wyjątkiem grudnia i stycznia) istotna statystycznie. Największe wartości R^2 między DATP i prędkością wiatru dotyczyły miesięcy letnich (0,19-0,20).

Obliczono R^2 między DARP a wskaźnikami cyrkulacji strefowej i południkowej, wykorzystując wskaźniki obliczone metodą zaproponowaną przez Lityńskiego. Otrzymano słabszą korelację niż przy szukaniu współzmienności DATP i stopnia zachmurzenia oraz DATP i prędkości wiatru, choć w przeważającej części miesięcy, wyniki były istotne na poziomie 0,05. Korelacja DATP i wskaźnika cyrkulacji południkowej była większa niż DATP i wskaźnika cyrkulacji strefowej. Dodatnie skorelowanie DATP i wskaźnika cyrkulacji południkowej informuje, że im większa wartość wskaźnika (adwekcja z południa), tym zazwyczaj większa DATP. Korelacja ta cechuje się czytelnym rytmem rocznym – nieco większe wartości R^2 wystąpiły od lipca do września (0,11-0,12), zaś niewielkie od grudnia do marca (0,00-0,01).

Zmiany zalegania pokrywy lodowej zbiorników wodnych na Wyżynie Śląskiej w warunkach ocieplenia klimatu

Maksymilian Solarski (UŚ Katowice)

Celem badań było określenie, jak w czasie sezonów zimowych 2009/2010 – 2021/2022 zmieniała się długość zalegania pokrywy lodowej na wybranych zbiornikach wodnych położonych na Wyżynie Śląskiej. Do badań wytypowano 39 obiektów, znajdujących się pod wpływem zróżnicowanej antropopresji. W sezonach zimowych 2009/2010-2011/2012 przeprowadzono szczegółowe badania terenowe polegające na określeniu tempa zamarzania i rozmarzania oraz czasu trwania zjawisk lodowych i pokrywy lodowej na wytypowanych do badań zbiornikach wodnych. Na podstawie zebranych danych wykonano proste modele zamarzania i rozmarzania zbiorników w okresie 2012/2013 – 2021/2022. Z badań wynika, że w czasie okresów zimowych 2009/2010 – 2021/2022 nastąpiło skrócenie czasu występowania zjawisk lodowych oraz zalegania pokrywy lodowej na badanych akwenach.

Wyznaczanie zasięgów klimatu lokalnego w obszarach zurbanizowanych wg klasyfikacji Local Climate Zones

Aleksandra Zwolska (UAM Poznań), Marek Pótrolniczak (UAM Poznań), Leszek Kolendowicz (UAM Poznań)

Szacuje się, że w roku 2100 aż 85% światowej populacji będzie zamieszkiwać obszary miejskie. Urbanizacja na całym świecie postępuje, jednak nie wiemy jak miasta będą się rozwijały gdyż proces ten przebiega w sposób w dużej mierze niezorganizowany. Niepewność związana z postępującymi zmianami klimatu oraz kierunkami rozwoju miast, przyczyniła się do wzrostu zainteresowania ich klimatem lokalnym. Dotychczas obiektywne porównywanie różnych stref miejskich w miastach zlokalizowanych w odmiennych strefach klimatycznych było niemożliwe. W odpowiedzi na ten problem Stewart i Oke zaproponowali klasyfikację Local Climate Zones (LCZ), która standaryzuje metody obserwacji i dokumentacji wyników badań nad klimatem miast. Klasyfikacja opiera się na właściwościach parametrów charakteryzujących strukturę użytkowania i pokrycia terenu. Pozwala ona w sposób globalny odnosić się do przewidywanych problemów związanych ze zmianami klimatu i bioklimatu, obiektywnie oceniać zmiany zachodzące w klimacie lokalnym w różnych strefach miejskich z uwzględnieniem różnych szerokości geograficznych. W celu przeprowadzenia klasyfikacji wykorzystuje się między innymi uczenie maszynowe. Odpowiednio zastosowana metodyka pozwala na uzyskanie nowych zmiennych o przestrzeni miast, które mogą być zastosowane jako parametry wejściowe np. w modelowaniu klimatu lokalnego, wpływu zmian struktury miasta na klimat lokalny, mikroklimat etc. Celem pracy jest przedstawienie metodyki i porównanie technik wyznaczania zasięgów klimatów lokalnych w obszarach zurbanizowanych.

KONGRES
GEOGRAFII
POLSKIEJ

64. Zjazd
Polskiego
Towarzystwa
Geograficznego
Poznań 2023

100^{LAT}
years

czasopismo
geograficzne

POLSKIE TOWARZYSTWO GEOGRAFICZNE • POLISH GEOGRAPHICAL SOCIETY

geographical
journal

*Skład redakcyjny książki abstraktów: Iwona Hildebrandt-Radke, Dominika Jaster,
Mateusz Robaczewski, Małgorzata Mazurek, Rafał Lemański*